

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO - OBRONNY

KIEROWANIE PRZYGOTOWANIAMI OBRONNYMI
PRZEZ POLSKIE MINISTERSTWA SPRAW
WOJSKOWYCH I OBRONY NARODOWEJ
1936 - 2000

Studium

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5153~~

~~05-005153-002-0~~

WARSZAWA

69016

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO - OBRONNY

**KIEROWANIE PRZYGOTOWANIAMi OBRONNYMI
PRZEZ POLSKIE MINISTERSTWA SPRAW
WOJSKOWYCH I OBRONY NARODOWEJ
(1936 – 2000)**

(studium)

WARSZAWA

2002

ZESPÓŁ AUTORSKI:

ptk dr hab. Jacek PAWŁOWSKI – kierownik zespołu

ptk prof. dr hab. Michał HUZARSKI

ptk prof. dr hab. Edward Jan NALEPA

ptk dr hab. Janusz ODZIEMKOWSKI

ptk prof. dr hab. Tadeusz PANECKI

ptk dr Edward POMYKAŁA

ptk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK

prof. dr hab. Jan WOJNAROWSKI

prof. dr hab. Ryszard WRÓBLEWSKI

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
I. ORGANIZACJA KIEROWANIA OBRONĄ PAŃSTWA W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W CZASIE POKOJU W LATACH 1936 – 1939	11
1.1. Prezydent Rzeczypospolitej	11
1.2. Ministerstwo Spraw Wojskowych	12
1.3. Sztab Główny	17
1.4. Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych	20
1.5. Komitet Obrony Rzeczypospolitej	24
1.6. Wnioski	33
II. ORGANIZACJA KIEROWANIA OBRONĄ PAŃSTWA W LATACH 1945 – 1989	35
2.1. Struktury organizacyjne, kompetencje i zadania niektórych ważniejszych organów dowodzenia i kierowania Siłami Zbrojnymi Polski	35
2.2. Ministerstwo Obrony Narodowej	47
2.3. Sztab Generalny WP	49
2.4. I Wiceministerstwo Obrony Narodowej (1945-1950) - Główny Zarząd Polityczny WP	55
2.5. II Wiceministerstwo Obrony Narodowej (1945 – 1947) Dowództwo Wojsk Lądowych (1947-1950) Główny Inspektorat Szkolenia MON (1950-1978) Główny Zarząd Szkolenia Bojowego	56
2.6. III Wiceministerstwo Obrony Narodowej (1945-1950) Główny Zarząd Tyłów (1953-56) Główne Kwatermistrzostwo WP (1950-1953 i od 1956 r.)	70
2.7. Główny Inspektor Obrony Terytorialnej	71
2.8. System strukturalno-funkcjonalnego kierowania obronnością państwa	71

III. KOMPETENCJE I ZADANIA MINISTRA OBRONY NARODOWEJ W CZASIE POKOJU W LATACH 1990 – 2000	93
IV. STRUKTURY ORGANIZACYJNE, KOMPETENCJE I ZADANIA SZTABU GENERALNEGO WP W LATACH 1990 – 2000	103
4.1. Struktury organizacyjne	103
4.2. Kompetencje i zadania	118
V. PRZEBIEG ZASADNICZYCH PROCESÓW INFORMACYJNYCH I DECYZYJNYCH W MON W POWIĄZANIU Z WOJSKAMI W LATACH 1990 – 2000	120
ZAKOŃCZENIE	123
BIBLIOGRAFIA	126
ZAŁĄCZNIKI	27

WSTĘP

Rozważania w obszarze przedmiotowym obronności państwa są zawsze aktualne i – co istotne - mają charakter polemiczny. Aktualność ich wynika z faktu istnienia permanentnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, które od czasu do czasu dają znać o sobie w postaci pojawiających się konfliktów zbrojnych, czy ataków terrorystycznych. Polemiczność proponowanych rozwiązań w dziedzinie obronności ma rozmaite przyczyny, ale głównie wynika ze złożoności dokonywania wyborów między dwoma przeciwstawnymi tendencjami - wzrastającymi potrzebami w zakresie zdolności obronnych i malejącymi nakładami finansowymi na ich osiągnięcie.

W całokształcie przedsięwzięć realizowanych w dziedzinie obronności państwa wyróżnia się trzy zasadnicze grupy zadań strategicznych:

- przygotowania obronne,
- reagowanie kryzysowe,
- prowadzenie wojny.

Przygotowania obronne są domeną czasu pokoju i obejmują przedsięwzięcia o charakterze koncepcyjno – decyzyjnym i realizacyjnym, ukierunkowane na zapobieganie powstawaniu kryzysów i wojen oraz przygotowanie skutecznego systemu reagowania kryzysowego i działań wojennych na wypadek ich zaistnienia.

Zasadniczą rolę w przygotowaniach obronnych państwa spełnia podsystem kierowania obronnością państwa. W ramach tego podsystemu szczególna rola przypada z kolei MON, ponieważ siły zbrojne stanowią zasadnicze instrumentarium obrony narodowej.

Celem niniejszej pracy jest wykazanie roli MON w tym podsystemie w świetle zmieniających się warunków funkcjonowania państwa i wyzwań przyszłości. Główna warstwa analityczna tej pracy ma wymiar komparatystyczny, gdyż odnosi się do porównań roli MSWojsk. i powojennego oraz współczesnego MON w kierowaniu przygotowaniem obronnymi. Istotna jest bowiem ewolucja tej roli. Wykazanie zasadniczych determinant zmiany roli MON w podsystemie kierowania obronnością

państwa w różnych okresach i warunkach funkcjonowania państwa jest zadaniem tej pracy.

Przygotowania obronne są głównie determinowane skalą i charakterem wyzwań, a w szczególności zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa. One to bowiem konstytuują ich treść i formę. I tak w okresie międzywojennym zasadnicze zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski miało wymiar agresji zbrojnej w skali wojny ze strony sąsiadów ze wschodu i zachodu. Główną treścią tego zagrożenia była utrata niepodległości. Przygotowania obronne wiązały się z przygotowaniem planu wojny obronnej i jego realizacji ze wsparciem sojuszniczym.

W warunkach powojennych, aż do 1990 r., Polska była zagrożona wojną (konwencjonalną i jądrową) prowadzoną między Wschodem i Zachodem. Przygotowania obronne Polski skoncentrowane były na realizację sojuszniczego planu wojny, a w tym na stworzenie dogodnych warunków operacyjnych dla tranzytu strategicznych sił radzieckich przez nasze terytorium.

W latach 1990 – 1999 nasz kraj znajdował się przestrzeni tzw. *rozrzedzonego bezpieczeństwa*, swoistej *próżni strategicznej*, kiedy to po upadku ZSRR i UW przeszedł do historii dwubiegunowy układ bezpieczeństwa i radykalnie zmalała groźba wojny światowej. Strategia obronna Polski zakładała odparcie agresji zbrojnej samodzielnie, licząc na poparcie międzynarodowe przez państwa zainteresowane utrzymaniem pokoju. Główny ciężar przygotowań wojennych ukierunkowany miał być na zapewnienie samowystarczalności obronnej. Zadanie to było nierealne ani w wymiarze politycznym, ani gospodarczym czy też wojskowym.

Wejście Polski do NATO w 1999r. radykalnie zmieniło sytuację strategiczną państwa. Polska stała się częścią sojuszu polityczno – militarnego, który sprawdził się w swojej 50 - letniej historii, jako gwarant pokoju i wolności swoich członków.

Ewolucja warunków strategicznych w Europie i świecie wciąż trwa, a po 1990r. nabrała niebywałego tempa. Skala, tempo i jakość zmian mają wymiar iście przełomowy, nie znany dotąd w historii ludzkości. Są one przede wszystkim konsekwencją procesów globalizacji i rewolucji informacyjnej.

Stosownie do rewolucyjnych wręcz zmian rzeczywistości, zmieniają się metody jej postrzegania i rozumienia.

Wyzwania przyszłości wobec obronności mają naturę zjawisk chaotycznych; są dynamiczne, nieciągłe, a zatem i mało przewidywalne. Nie tak dawno Francis Fukujama ogłosił światu tzw. *koniec historii*, czyli wyczerpywanie się przyczyn wielkich wojen, historycznych konfliktów wskutek tryumfu liberalnej demokracji. To, co miało grozić światu - to według tego autora - jałowe konflikty etniczne o zasięgu lokalnym. Szybko jednak Samuel Huntington zwrócił uwagę społeczeństwu globalnemu na przedwczesność tezy Fukujamy i wykazał, iż ludzkość jest zbyt zróżnicowana cywilizacyjnie, aby mogła się urzeczywistnić pokojowa kohabitacja narodów i państw. Jego zdaniem tradycyjne linie podziału typu "wróg – przyjaciel" - na które wskazywał politolog i prawnik z okresu Niemiec hitlerowskich Carl Schmitt - przebiegać będą na stykach odmiennych cywilizacji.

Ważność różnic cywilizacyjnych – jako czynnika stosunków międzynarodowych jest istotna zwłaszcza w sytuacji, kiedy nakładają się na nie skutki obu megatrendów - procesów globalizacji i rewolucji informacyjnej. Nierównomierne korzyści dla różnych podmiotów stosunków międzynarodowych, będące rezultatem wpływu na nie trendów rozwoju współczesnego świata, znakomicie pogłębiają dystans między narodami i regionami globu, który łatwo daje się "przekładać" na konflikty międzycywilizacyjne. Ofensywa religijno – mentalna świata muzułmańskiego, z jaką mamy obecnie do czynienia, świadczy o jego niepokojach związanych z przyszłością. Jest ona także reakcją na ekspansję kultury zachodniej, która przeżywa kryzys przywództwa.

Zagrożenia o charakterze militarnym mają coraz bardziej charakter poza państwowy i asymetryczny. To nie państwa - jako takie - zagrażają innym państwom lecz procesy i zjawiska, jakie występują z zmieniającymi się społeczeństwach. Społeczeństwa biedne występują przeciwko bogatym, a systemy totalitarne przeciwko demokracji. Asymetryczność zagrożeń wyraża się nieodpowiedniością celów, metod lub środków działania, przyjmowanych przez obie strony potencjalnego lub realnego konfliktu. Jednym z przykładów niesymetryczności środków działania stron konfliktu jest użycie sił zbrojnych do walki z terroryzmem, a nie przeciwko siłom zbrojnym innego państwa. Inny przykład dotyczy zaangażowania konwencjonalnych sił zbrojnych w zwalczaniu terrorystycznych ataków z użyciem broni nuklearnej, chemicznej lub biologicznej.

Przygotowania obronne w dzisiejszych warunkach muszą być adekwatne do wizji przyszłości i jej cech strategicznych. Program działań w tej rzeczywistości obejmuje cztery fundamentalne elementy: dialog, współpraca, zapobieganie i rozwiązywanie kryzysów oraz obronę wspólną.

Rola Ministerstwa Obrony Narodowej w kierowaniu obronnością państwa w warunkach transformacji ustrojowej Polski i jej członkostwa w NATO stanowi przedmiot zainteresowania teoretyków i praktyków, zajmujących się tą sferą rzeczywistości. Istotne piętno na tę rolę wywierają próby reformowania sił zbrojnych, związane z koniecznością dostosowania ich do obecnych i przyszłych wyzwań cywilizacyjnych, ale także i chyba przede wszystkim – z ograniczaniem wydatków budżetowych na obronę narodową.

Uczestnictwo Polski w NATO w kontekście wyzwań przyszłości wobec obronności powodują rozmaite implikacje dla procesu przebudowy systemu obronnego państwa zarówno w wymiarze funkcjonalnym jak i strukturalnym, a te z kolei wywierają wpływ na podsystem kierowania obronnością i rolę w nim MON.

Do zasadniczych implikacji dla procesu przebudowy systemu obronnego państwa należy zaliczyć następujące fakty:

- proces rozszerzania NATO wplątuje kraje członkowskie w nowe problemy bezpieczeństwa i implikuje nowe zobowiązania obronne, jednocześnie powiększa obszar bezpieczeństwa i stabilności w dłuższej perspektywie czasowej;
- siły zbrojne państwa NATO nie muszą być samowystarczalne w zakresie obrony państwa (w myśl art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego);
- system obronny państwa, nie zaniedbując tradycyjnych zdolności obronnych, powinien koncentrować się na opanowaniu zdolności skutecznego przeciwstawienia się asymetrycznym zagrożeniom ze strony terroryzmu, ataków ze strony *państw zbójeckich* z użyciem balistycznych środków przenoszenia broni masowego rażenia;
- przebudowa sił zbrojnych powinna być zogniskowana na ściśle wyznaczonych priorytetach ich rozwoju i musi odzwierciedlać proces rewolucji w sprawach wojskowych (RMA – *Revolution Military in Affairs*), ukierunkowany na osiągnięcie zdolności obronnych, zawartych

w dokumentach normatywnych Sojuszu: Koncepcja strategiczna Sojuszu, Inicjatywa w sprawie zdolności obronnych, Cele Sił Zbrojnych itd.;

- realizacja RMA wymaga nowej struktury wydatków budżetowych i zwiększonych nakładów na zakupy uzbrojenia i wyposażenia;
- główną zdolnością systemu obronnego państwa staje się interoperacyjność w wymiarze cywilno – wojskowym Sojuszu,
- zwiększa się rola kwalifikowanego personelu zatrudnionego w strukturach składowych systemu obronnego państwa;
- należy podwyższyć status zawodowy i materialny personelu sił zbrojnych.
- rola MON w podsystemie kierowania obronnością pozostaje kluczowa. Minister ON jest naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie obronności i odpowiada za przygotowanie założeń obronnych państwa, w tym propozycji dotyczących rozwoju i struktury sił zbrojnych. Odpowiada przed Radą Ministrów za realizację decyzji i wytycznych dotyczących obronności państwa. W zakresie ustalonym przez Radę Ministrów sprawuje nadzór nad realizacją zadań obronnych przez organy administracji państwowej, instytucje państwowe, organy samorządowe, podmioty gospodarcze i inne podmioty. Jest koordynatorem planowania obronnego i przygotowań obronnych w państwie.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i wykazu schematów.

W rozdziale pierwszym przedstawiono organizację kierowania obroną państwa w Rzeczypospolitej Polskiej po reformie z lat 1935 – 1936. Wykazano pozytywne i negatywne cechy systemu kierowania obronnością państwa, ukształtowanego głównie przez marszałka Piłsudskiego. Istotną słabością tego systemu był brak instytucji koordynującej działalność naczelnych władz wojskowych. Stosunkowo dobrze układała się współpraca wojska z resortami cywilnymi i organami administracji państwowej.

W drugim rozdziale scharakteryzowano organizację kierowania obroną państwa w latach 1945 – 1989. Wskazano na zasadnicze problemy rozwoju obronności Polski w okresie bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej oraz uczestnictwa Polski w Układzie Warszawskim.

W rozdziale trzecim omówiono kompetencje i zadania ministra ON w czasie pokoju w latach 1990 – 2000. Były to lata transformacji ustrojowej, a w tym przebudowy systemu obronnego obronności Polski do potrzeb państwa – członka NATO.

W kolejnych dwóch rozdziałach bardziej szczegółowo poddano analizie rolę MON w podsystemie kierowania obronnością państwa, odnosząc się do wykazania nowej roli Sztabu Generalnego WP w strukturze resortu i przebieg zasadniczych procesów kierowania. I tak w czwartym rozdziale zaprezentowano struktury organizacyjne, kompetencje i zadania Sztabu Generalnego WP w okresie przebudowy systemu obronnego.

W piątym rozdziale dokonano analizy przebiegu zasadniczych procesów informacyjnych i decyzyjnych w MON w powiązaniu z wojskami w latach 1990 – 2000.

I. ORGANIZACJA KIEROWANIA OBRONĄ PAŃSTWA W RZECZYPOSPOLITEJ W CZASIE POKOJU W LATACH 1936-1939

Omawiając organizację kierowania obroną państwa w II Rzeczypospolitej w latach 1936-1939, należy dokonać analizy struktur, zadań i kompetencji głównych instytucji odpowiedzialnych za organizację obrony i podejmowane decyzje: Prezydenta Rzeczypospolitej, Ministerstwa Spraw Wojskowych, Sztabu Głównego, Głównego Inspektoratu Sił Zbrojnych i Komitetu Obrony Rzeczypospolitej.

1.1. Prezydent Rzeczypospolitej

Zgodnie z konstytucją kwietniową zwierzchnikiem sił zbrojnych w czasie pokoju był Prezydent RP. Podlegały mu one przez ministra Spraw Wojskowych. W sprawach dotyczących zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi prezydent mógł wydawać dekrety i zarządzenia opatrzone kontrasygnatą ministra Spraw Wojskowych, a przy decyzjach wykraczających poza jego kompetencje dodatkowo z kontrasygnatą prezesa Rady Ministrów. Tą drogą prezydent wydawał przepisy dyscyplinarne, określał sposób odbywania służby wojskowej, prawa i obowiązki żołnierzy, nadawał żołnierzom pierwszy i następne stopnie oficerskie, ustalał porty i przystanie wojenne, obszary warowne i rejony umocnione. Na wniosek ministra Spraw Wojskowych, zaakceptowany przez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, mianował i zwalniał wiceministrów spraw wojskowych, inspektorów armii i generałów do prac przy Głównym Inspektoracie Sił Zbrojnych, szefa Sztabu Głównego, generałów i innych oficerów od stanowiska dowódcy dywizji i równorzędnych wzwyż, nadawał ordery i odznaczenia wojskowe. Dla realizacji tych zadań dysponował Gabinetem Wojskowym Prezydenta RP.¹

---

¹ Dziennik Rozkazów MSWojsk. z 24 IV 1934 roku, nr 5, poz. 77

1.2. Ministerstwo Spraw Wojskowych

Najwyższym organem administracyjnym Wojska Polskiego w ostatnich latach istnienia II Rzeczypospolitej było Ministerstwo Spraw Wojskowych (MSWojsk.). Powstało 4 listopada 1918 roku; jego schemat organizacyjny zatwierdzono 10 grudnia tegoż roku. Początkowo dzieliło się na 13 departamentów. W 1919 roku utworzono generalne inspektoraty piechoty, artylerii, jazdy oraz 9 inspektoratów. Po zakończeniu wojny z Rosją sowiecką ministerstwo zostało zreorganizowane. Składało się ze Sztabu Generalnego, gabinetu ministra oraz departamentów: I Piechoty, II Kawalerii, III Artylerii, IV Żeglugi Powietrznej, V Inżynierii i saperów, VI Wojsk Technicznych, VII Intendentury, VIII Sanitarnego, IX Sprawiedliwości, X Spraw Poborowych. Utworzono też samodzielny Departament do Spraw Morskich, przekształcony w 1922 roku w Kierownictwo Marynarki Wojennej. Organami uprawnionymi do podejmowania decyzji i wydawania rozkazów były Sztab Generalny, Szefostwo Administracji Armii i Kontrola Generalna. Departamenty pełniły rolę organów pomocniczych. Według konstytucji marcowej z 1921 roku MSWojsk. było jedynym organem dowodzenia siłami zbrojnymi.

Po zamachu majowym Prezydent RP ogłosił dnia 26 sierpnia 1926 roku, z inicjatywy J. Piłsudskiego, dekret o sprawowaniu władzy nad siłami zbrojnymi w czasie pokoju i o ustanowieniu urzędu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych (GISZ). W nowej strukturze rola MSWojsk. została ograniczona. Podczas pokoju Generalny Inspektor Sił Zbrojnych był stałym zastępcą ministra spraw wojskowych w sprawach dotyczących przygotowania sił zbrojnych na wypadek wojny. Posiadał jednak bardzo szerokie uprawnienia. Minister zobowiązany był do uzgadniania z Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych spraw organizacyjnych, materiałowych, szkoleniowych oraz obsady stanowisk dowódczych od pułku wzwyż. Do GISZ włączono Sztab Generalny oraz szereg komórek MSWojsk. W sierpniu 1935 roku wprowadzono nową organizację MSWojsk., która z niewielkimi zmianami przetrwała do wybuchu wojny. Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 9 maja 1936 roku² ustalał,

---

² Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 9 V 1936 r. o sprawowaniu zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi i organizacji naczelnych władz wojskowych w czasie pokoju, Dziennik Ustaw RP z 12 V 1936 r., nr 38.

że minister SWojsk. dowodzi i administruje siłami zbrojnymi w czasie pokoju zgodnie z dyrektywami GISZ. Paragraf 2 dekretu stwierdzał, że siły zbrojne są podporządkowane Prezydentowi RP przez Ministra Spraw Wojskowych. Minister odpowiadał przed sejmem i rządem za funkcjonowanie sił zbrojnych, ich wyszkolenie, obsadę personalną, przygotowanie do wojny i reprezentował w rządzie interesy obrony państwa w myśl dyrektyw GISZ. Kierował wyszkoleniem, administracją i obsadą personalną wojska. Zadania realizował przy pomocy swych zastępców oraz podległych mu organów dowodzenia (instrukcja organizacyjna MSWojsk. z 1935 roku – zał. 1; schemat 1: organizacja MSWojsk. w 1939 r.

Ministrowi podlegali bezpośrednio; szef Kierownictwa Marynarki Wojennej, dowódca Obrony Przeciwlotniczej OPL. Naczelny Prokurator Wojskowy, Dyrektor Państwowego urzędu WF i PW, biskup polowy, Korpus Kontrolerów oraz biura: wyznań niekatolickich, personalne, planowania. Podlegał mu również gabinet MSWojsk., który był organem pomocniczym przygotowującym ministrowi materiały na posiedzenia, spotkania. Do obowiązków szefa Gabinetu należał także nadzór nad przygotowaniem komunikatów, wydawaniem Dziennika Rozkazów MSWojsk., ułatwianie ministrowi kontaktów z innymi resortami itp.

Szef Kierownictwa Marynarki Wojennej odpowiadał za przygotowanie do wojny Marynarki Wojennej (floty morskiej i flotylli pińskiej) oraz lądową obronę Wybrzeża.

Dowódca Obrony Przeciwlotniczej (stanowisko utworzono w styczniu 1937 roku wraz z powołaniem Dowództwa OPL)³ miał uprawnienia do wydawania rozkazów w zakresie OPL i Obrony Przeciwgazowej w imieniu ministra.

Naczelny Prokurator Wojskowy kierował pracą prokuratorów wojskowych i sprawował nad nimi nadzór fachowy.

Państwowy Urząd WF i PW kierował pracami WF i PW w wojsku, szkołach, instytucjach państwowych, organizacjach paramilitarnych, społecznych itp. Współpracował również z Polonią we Francji i Brazylii. Podlegały mu: Komenda Główna Związku Strzeleckiego, Legia Akademicka, Obrona Narodowa, Junackie Hufce Pracy, Przysposobienie Wojskowe Konne ("Krakusi"), Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, Federacja Polskich Związków Oficerów Rezerwy

³ Rozkaz Departamentu Dowodzenia Ogólnego MSWojsk. o utworzeniu Dowództwa Obrony Przeciwlotniczej. Dodatek tajny.

i Związek Rezerwistów. 31 V 1939 r. dyrektor PU WF i PW został generałem do spraw jednostek Obrony Narodowej.⁴

Biskup polowy kierował służbą duszpasterską wyznania katolickiego.

Biuro Wyznań Niekatolickich kierowało służbami duszpasterskimi innych wyznań (prawosławnego, ewangelickiego, mojżeszowego), do niego też należało rozstrzygnięcie spraw związanych ze służbą wojskową przedstawicieli rozmaitych sekt.

Biuro Personalne odpowiadało za politykę kadrową, prowadziło ewidencję korpusu oficerskiego itp.

Biuro Planowania (powstało w 1938 roku) prowadziło badania i przygotowywało analizy dotyczące pracy przemysłu i zaopatrzenia w surowce.

Korpus Kontrolerów sprawował kontrolę nad administracją sił zbrojnych.

I wiceminister spraw wojskowych odpowiadał za organizację i szkolenie sił zbrojnych. Podlegały mu departamenty Dowodzenia Ogólnego, Piechoty, Kawalerii, Artylerii, Uzupelnień i dowództwa: lotnictwa, broni pancernych, saperów, wojsk łączności, żandarmerii, dowództwo taborów i szefostwo remontu a także Wojskowy Instytut Naukowo-Oświatowy. Wymienione wyżej dowództwa kierowały podległymi sobie rodzajami broni, realizując wytyczne I wiceministra. Odpowiadały za szkolnictwo swej broni, tok wyszkolenia, opracowywały regulaminy, instrukcje, propozycje budżetu, prowadziły studia i doświadczenia, współpracowały ze Sztabem Głównym w zakresie przygotowania danej broni na wypadek wojny, a z departamentami oraz innymi komórkami sił zbrojnych w zakresie uzbrojenia, wyposażenia i zaopatrzenia. Rozwijano również współpracę z instytucjami cywilnymi: Ligą Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, Państwowym Urzędem WF i PW, Ministerstwem Rolnictwa i reform Rolnych, Ministerstwem Komunikacji itp.

Wojskowy Instytut Naukowo-Oświatowy odpowiadał za całokształt pracy kulturalno-oświatowej w siłach zbrojnych. Sprawował nadzór nad bibliotekami, działalnością naukowo-wydawniczą, prasą wojskową. Do niego należało propagowanie idei obronności państwa wśród społeczeństwa. Miał decydujący wpływ na treść programów oświatowo-wychowawczych realizowanych w jednostkach. Koordynował także działalność kulturalno-oświatową organizacji paramilitarnych.⁵

⁴ Rozkaz Oddziału I SG o organizacji i składach osobowych PU WF i PW, Dodatek tajny do Dz. Rozk. Wojsk.

⁵ Sprawozdania z działalności WINO, komunikaty, wytyczne i instrukcje, CAW, I.300.1.533, I.302.4.1636.

Departament Dowodzenia Ogólnego był organem służącym pomocą I Wiceministrowi w kierowaniu podległymi komórkami. Powstał w 1935 roku z dotychczasowego Biura Ogólnoorganizacyjnego. Prowadził sprawy o charakterze ogólnym nie podlegające kompetencji poszczególnych departamentów i dowództw np. dyslokacją i organizacją wojska w okresie pokoju.

Do kompetencji departamentów piechoty, kawalerii i artylerii należało opracowywanie zagadnień z zakresu organizacji danego rodzaju broni, wyszkolenia, budżetu, administrowania kadrą podoficerską i szeregowymi.

Do zadań Departamentu Uzuppełnień należało zaspokajanie bieżących potrzeb sił zbrojnych w zakresie uzupełnień i przygotowywanie mobilizacji powszechnej.

II wiceminister, który był równocześnie szefem Administracji Armii, kierował gospodarką materiałową, finansami i działalnością służb. Podlegały mu departamenty: Uzbrojenia, Intendentury, Służby Zdrowia, Sprawiedliwości, Budownictwa oraz biura: Administracji Armii, Przemysłu Wojennego, Budżetowe.

Biuro Administracji Armii (do 1 VIII 1936 r. stosowano nazwę Biuro Ogólnoadministracyjne) przygotowywało wytyczne, zarządzenia i przepisy dotyczące administracji materiałowej sił zbrojnych, koordynowało prace szefów departamentów i dowództw dotyczące administracji i wyszkolenia służb.

Biuro Przemysłu Wojennego, utworzone w 1935 roku,⁶ przygotowywało plany rozbudowy zakładów przemysłu wojennego, kontrolowało stan ich przygotowania do podjęcia produkcji w warunkach wojny, sprawowało kontrolę nad realizacją postulatów wojska przez przemysł, przygotowywało plany pokrycia przez przemysł zapotrzebowania kraju podczas konfliktu zbrojnego. Współpracowało z Sekretariatem Komitetu Obrony Rzeczypospolitej i biurami wojskowymi w cywilnych ministerstwach.

Biuro Budżetowe przygotowywało preliminarze budżetowe i nadzorowało realizację budżetu przez siły zbrojne.

Departament Uzbrojenia kierował służbą uzbrojenia, wytwórniami broni i amunicji, zaopatrzeniem wojska w broń, amunicję, materiały obrony przeciwgazowej, prowadził inspekcję techniczną uzbrojenia, studia nad uzbrojeniem i materiałami wybuchowymi. Razem ze Sztabem Głównym przygotowywał mobilizację przemysłu zbrojeniowego i służby uzbrojenia.

---

⁶ Rozkaz Dep. Dowodzenia Ogólnego z 4 XI 1935 r. o utworzeniu Biura Przemysłu Wojennego, CAW, I.313.

Departament Intendentury odpowiadał za zaopatrzenie wojska w żywność, paszę, mundury, bieliznę i za mobilizację zakładów przemysłu (także warsztatów rzemieślniczych) zaopatrujących siły zbrojne w wymienione produkty. Zajmował się sprawami kwaterunku wojskowego, uposażenia i zaopatrzenia emerytalnego wojska. Prowadził studia z zakresu organizacji i pracy służby intendentury. Przy współpracy Sztabu Głównego przygotowywał służbę intendentury do pracy w warunkach wojny.

Departament Zdrowia kierował służbą zdrowia i weterynarii w siłach zbrojnych. Przygotowywał ją do mobilizacji przy współpracy ministerstw: Rolnictwa i Reform Rolnych, Opieki Społecznej, Komunikacji. Zajmował się także sprawami higieny, wychowania fizycznego. Nadzorował prace PCK.

Departament Sprawiedliwości odpowiadał za funkcjonowanie sądów, prokurator wojskowych, nadzorował więziennictwo wojskowe, współpracował ze Sztabem Głównym w przygotowywaniu wojennej organizacji służby sprawiedliwości.

Departament Budownictwa odpowiadał za realizację prac budowlanych w siłach zbrojnych, prowadził administrację nieruchomości znajdujących się w posiadaniu wojska a także – według wytycznych GISZ i pod nadzorem Inspektoratu Saperów Sztabu Głównego – kierował pracami fortyfikacyjnymi.

W 1938 roku przy II wiceministrze spraw Wojskowych powstał Tymczasowy Komitet Doradczo – Naukowy. Był to organ doradczy, zajmujący się zagadnieniami współpracy naukowców z siłami zbrojnymi, studiami nad polepszeniem uzbrojenia i wynalazczością w tym zakresie. Miał stworzyć warunki umożliwiające ścisłą współpracę ludzi nauki z wojskiem.

Podczas wojny MSWojsk. miało sprawować dowództwo nad obszarem tyłowym, kierować formowaniem nowych oddziałów, szkoleniem rezerw, zapewniać walczącym oddziałom uzupełnienia kadrowe i materiałowe.

1.3. Sztab Główny

Utworzony w październiku 1918 roku (jako sztab Generalny zał. 2) był głównym organem planowania operacyjnego i dowodzenia sił zbrojnych. Po kolejnych reorganizacjach przeprowadzonych w 1919 roku Sztab Generalny (SG) zaliczony został do naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich i przekazał część agend Ministerstwu Spraw Wojskowych. Zgodnie z organizacją przyjętą po zakończeniu

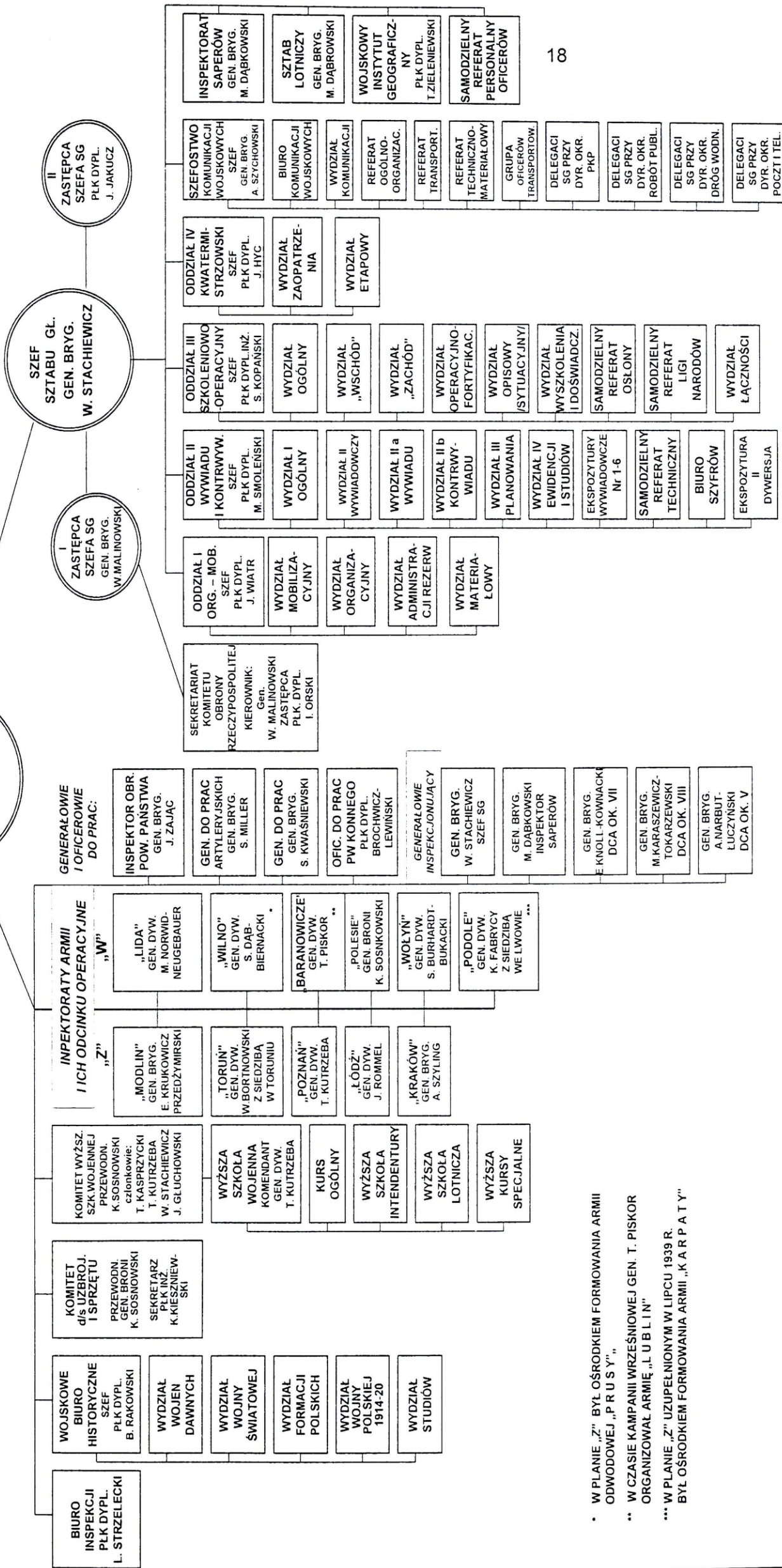
GENERALNY INSPEKTORAT SIŁ ZBROJNYCH

OFICEROWIE DO ZLECEN G I S Z
PLK DYPL. K. GLABISZ
T. MÜNNICH

KAPITULA ORDERU „VIRTUTI MILITARI”

SZTAB GŁÓWNY

GENERALNY INSPEKTOR SIŁ ZBROJNYCH
MARSZAŁEK POLSKI
E. ŚMIGŁY RYDZ

* W PLANIE „Z” BYŁ OŚRODKIEM FORMOWANIA ARMII ODWODOWEJ „P R U S Y”

** W CZASIE KAMPANII WRZEŚNIOWEJ GEN. T. PIKOR ORGANIZOWAŁ ARMIE „L U B L I N”

*** W PLANIE „Z” UZUPELNIONYM W LIPCU 1939 R. BYŁ OŚRODKIEM FORMOWANIA ARMII „K A R P A T Y”

Schem. 2. ORGANIZACJA I OBSADA PERSONALNA GENERALNEGO INSPEKTORATU SIŁ ZBROJNYCH I SZTABU GŁÓWNEGO (wg stanu z 1 VI 1939 r.)

wojny z Rosją radziecką Sztab Generalny sprawował bezpośrednio dowództwo nad siłami zbrojnymi podczas pokoju. Odpowiadał za uzbrojenie, wyposażenie, mobilizację, sprawy personalne i przygotowanie armii do wojny. Podlegał MSWojsk. W sierpniu 1926 roku SG został podporządkowany Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych. Marszałek Piłsudski odebrał SG szkolnictwo, sprawy personalne oficerów i rozkazodawstwo, pozostawiając mu kwestie bezpośrednio związane z przygotowaniem armii na wypadek wojny. Większość spraw operacyjnych przejęli inspektorzy armii. 28 XII 1928 roku Sztab Generalny przemianowano na Sztab Główny (schemat organizacji Sztabu Głównego w 1039 r. – schemat 3).

Zastępca szefa SG zajmował się przygotowaniem mobilizacji resortów cywilnych na wypadek wojny, problematyką rozbudowy gospodarczej i był kierownikiem utworzonego w 1936 roku Sekretariatu Komitetu Obrony Rzeczypospolitej (SeKOR). W 1939 roku, w związku z gwałtownym przyspieszeniem prac nad przygotowaniem planu operacyjnego "Zachód", utworzono stanowisko II zastępcy szefa SG, który współpracował z innymi resortami w zakresie przygotowania obrony kraju. W skład SG wchodziły: sekretariat Komitetu Obrony Rzeczypospolitej, Oddział I Organizacyjno – Mobilizacyjny, Oddział II Wywiadowczy, Oddział III Szkoleniowo-Operacyjny, Oddział IV Kwatermistrzowski, Szefostwo Komunikacji Wojskowych, Sztab Lotniczy, Inspektor Saperów, Wojskowy Instytut Geograficzny, Samodzielny Referat ds. Oficerów Dyplomowanych.

SeKOR organ przygotowujący i realizujący decyzje Komitetu Obrony Rzeczypospolitej, był w latach 1936 – 1939 głównym ośrodkiem dyspozycyjnym rozbudowy przemysłu wojennego w Polsce. Jego kompetencje i uprawnienia określały: dekret prezydenta RP z 9 maja 1936 roku i okólnik prezesa Rady Ministrów z 22 lipca tegoż roku.⁷ Wszyscy ministrowie zostali zobowiązani do uzgadniania z SeKOREm decyzji, które mogły w jakikolwiek sposób wpływać na stan obronności państwa. I tak np. uzgodnienia wymagała budowa i lokalizacja nowych zakładów przemysłowych, elektrowni, dróg, węzłów łączności, a nawet takie kwestie jak osuszanie bagien czy parcelacja majątków ziemskich, które mogły wpływać na walory obronne terenu i stan produkcji rolnej. SeKOR miał zatem wpływ na decyzje finansowe i gospodarcze poszczególnych resortów oraz rządu. W zakresie szeroko pojętych przygotowań kraju do obrony na wypadek wojny SeKOR. Mógł

⁷ Okólnik prezesa Rady Ministrów z 22 lipca 1936 r. w sprawie uzgadniania z SeKOREm spraw dotyczących obronności państwa, CAW, dep. Artylerii MSWojsk., t. 20.

przedstawiać postulaty instytucjom i urzędom administracji państwowej. Z SeKORem współpracowały ściśle biura i wydziały wojskowe funkcjonujące przy poszczególnych ministerstwach. Przekazywały one resortom postulaty wojska, analizowały ich wykonanie informując o swoich wnioskach Sztab Główny, przygotowywały ekspertyzy fachowe dla władz wojskowych.

Oddział I zajmował się sprawami organizacyjnymi i mobilizacyjnymi. Opracowywał plany mobilizacji, pokojowej i wojennej organizacji sił zbrojnych, ustalał potrzeby kadrowe i materiałowe, normy i tabele należności podczas wojny.

Oddział II zajmował się wywiadem i kontrwywiadem, dostarczał różnym komórkom najwyższych władz wojskowych informacje o siłach zbrojnych państw obcych, przygotowywał okresowe komunikaty o sytuacji wewnętrznej w Niemczech i ZSRR, kierował do służby oficerów kontraktowych (narodowości nie polskiej).

Oddział III odpowiadał za sprawy szkoleniowo-operacyjne. Przygotowywał regulaminy, instrukcje do szkolenia wojska, prowadził studia nad planami operacyjnymi "Zachód" i "Wschód".

Oddział IV przygotowywał plany pracy organów kwatermistrzowskich, organizacji zaopatrzenia i ewakuacji wojsk podczas wojny.

Szefostwo Komunikacji Wojskowych odpowiadało za przygotowanie komunikacji do zaspokajania potrzeb transportowych sił zbrojnych podczas mobilizacji i działań wojennych.

Sztab Lotniczy, utworzony w 1937 roku, przygotowywał plany mobilizacji i użycia lotnictwa podczas wojny.

Inspektorat Saperów zajmował się sprawami związanymi z budową fortyfikacji, funkcjonowaniem i szkoleniem wojsk saperskich.

Samodzielny Referat Personalny do Spraw Oficerów Dyplomowanych dysponował grupą oficerów dyplomowanych i miał duży wpływ na obsadzanie przez nich stanowisk dowódczych i sztabowych.

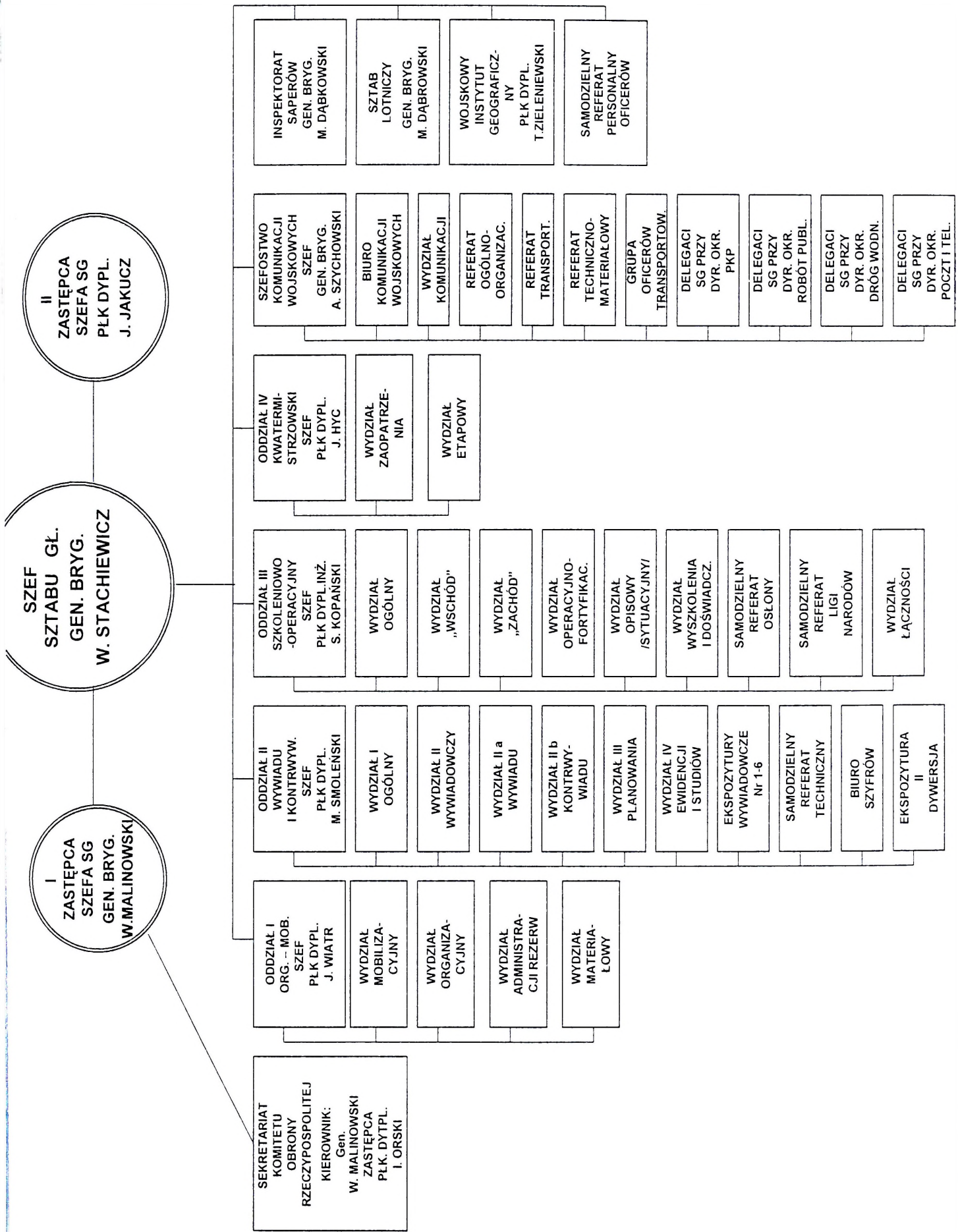
1.4. Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych

Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych (GISZ) został powołany do życia dekretem Prezydenta RP z 6 sierpnia 1926 roku.⁸ Był najwyższym organem sił

⁸ Dz. Ustaw Rzeczypospolitej z 30 X 1926 r., nr 108, poz. 633

zbrojnych. Odpowiadał za całokształt przygotowań państwa na wypadek wojny, opracowanie w czasie pokoju planów mobilizacyjnych i operacyjnych. Określał kierunki rozwoju sił zbrojnych oraz ich inspekcji, kontrolował stan wyszkolenia i gotowości bojowej wojska. Na czele GISZ stał Generalny Inspektor Sił Zbrojnych. W skład GISZ wchodziły: inspektoraty armii, generałowie i oficerowie do prac: Inspektor Obrony Powietrznej Państwa (od 1936 roku), Generał do Prac Artyleryjskich (od 1937 roku), oficer do prac PW Konnego, Wojskowe Biuro Historyczne, Wyższa Szkoła Wojenna z Komitetem Wyższej Szkoły Wojennej. Komitet do Spraw Uzbrojenia i Sprzętu, Biuro Kapituły Orderu Virtuti Militari, Biuro Inspekcji. Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych podlegał także Sztab Główny (schemat organizacyjny GISZ w 1939 r. – schemat 3).

Generalny Inspektor Sił Zbrojnych od 6 sierpnia 1926 r. był stałym zastępcą ministra Spraw Wojskowych w sprawach dotyczących przygotowania armii i państwa na wypadek wojny. Podlegał Prezydentowi RP i był przewidziany na Naczelnego Wodza podczas wojny. Generalny Inspektor, formalnie podległy ministrowi SWojsk. w rzeczywistości, dzięki rozległym kompetencjom, miał funkcję nadrzędną. Ową formalną zależność od MSWojsk. zniósł dekret Prezydenta RP z 9 maja 1936 roku, który w art., 1 stwierdzał, że zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi w czasie pokoju sprawuje Prezydent przez generalnego Inspektora Sił Zbrojnych i ministra Spraw Wojskowych. Dekret stanowił, że do obowiązków Generalnego Inspektora należy nadawanie kierunku pracom nad obroną państwa. Przedstawiał on rządowi RP postulaty dotyczące zagadnień obrony państwa, wydawał dyrektywy ministrowi SWojsk. w zakresie przygotowania sił zbrojnych do wojny, obsadzania stanowisk inspektorów armii, generałów do prac przy GISZ, szefa Sztabu Głównego oraz generałów i oficerów na stanowiska dowódcy pułku włącznie. Zasadniczo żadne decyzje w zakresie organizacji, zaopatrzenia materiałowego, szkolenia nie mogły być podjęte przez ministra SWojsk. bez uzyskania akceptacji Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Generalny Inspektor kontrolował osobiście i za pośrednictwem inspektorów armii stan przygotowań i wyszkolenia wojsk i służb. Był głównym referentem spraw obronności w Komitecie Obrony Rzeczypospolitej. Bez jego akceptacji Komitet nie mógł podjąć żadnej uchwały.

Schem. 3. SZTAB GŁÓWNY

Inspektoraty armii (pięć) powstały w 1921 roku w miejsce rozwiązanych dowództw armii. Na czele inspektoratów stali generałowie będący równocześnie członkami Ścisłej Rady Wojennej, przewidziani na dowódców armii podczas wojny. Po zamachu majowym marszałek Piłsudski zwiększył liczbę inspektorów do dwunastu. Inspektorzy armii prowadzili inspekcje wojsk wszystkich rodzajów broni i służb, studia operacyjne, uczestniczyli w organizowaniu ćwiczeń międzydywizyjnych i gier wojennych. Brali udział w opracowywaniu regulaminów i instrukcji. Dysponowali małymi sztabami, ale nie sprawowali podczas pokoju żadnego dowództwa. Ponieważ jednak wywierali wpływ na tok szkolenia i sprawy personalne, ich decyzje przyjmowano jako wiążące. W 1936 roku było dziewięciu inspektorów armii, w 1939 roku jedenastu.

Po zamachu majowym marszałek Piłsudski wprowadził też instytucję generałów do prac przy GISZ; byli oni przewidziani na stanowiska dowódców grup operacyjnych podczas wojny. W 1936 roku było trzech generałów do prac. 4 lipca tego roku utworzono stanowisko Inspektora Obrony Powietrznej Państwa.⁹ Miał on kierować pracami nad przygotowaniem obrony powietrznej i przeciwgazowej kraju a także inspekcjonować jednostki lotnicze. W 1937 roku powołano Generała do Prac Artyleryjskich, któremu powierzono fachową inspekcję jednostek artylerii. W związku z rozbudową PW Konnego, które miało spełniać funkcję kawalerii dywizyjnej, utworzono stanowisko oficera do prac PW Konnego z zadaniem inspekcji szwadronów tej formacji.

Wojskowe Biuro Historyczne, istniejące od 1923 roku, było instytucją naukowo-badawczą. Badało historię wojen, prowadziło studia taktyczne nad wojną polsko - sowiecką i polsko - ukraińską, które doprowadziły do powstania szeregu cennych opracowań.

Wyższa Szkoła Wojenna (WSWoj.) była główną szkołą wojskową w Polsce. Na dwuletnich kursach przygotowywała oficerów do pracy w Sztabie Głównym, sztabach związków operacyjnych i na stanowiska szefów sztabów wielkich jednostek. Po podporządkowaniu Wyższej Szkoły Wojennej GISZ-owi w 1932 roku, utworzono Komitet WSWoj., który rozpatrywał sprawy organizacyjne, naukowe, personalne w szkole.

---

⁹ Dekret Prezydenta RP z 4 VII 1936 r. o ustanowieniu Inspektora Obrony Powietrznej Państwa, Dziennik ustaw RP z 9 VII 1936, nr 52.

Komitet do Spraw Uzbrojenia i Sprzętu (KSUS), organ doradczy Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, prowadził studia, doświadczenia i próby nad uzbrojeniem, sprzętem technicznym i bojowym oraz przygotowywał stosowne opinie. Opiniował także wnioski wiceministrów SWojsk. i szefa SG dotyczące uzbrojenia i organizacji armii, wnioski z zakresu rozbudowy przemysłu wojennego. Prowadził dyskusje nad kwestią unowocześnienia i modernizacji technicznej armii a podjęte uchwały przedstawiał Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych. Stałymi członkami KSUS-u byli: I i II wiceministrowie SWojsk., szef SG, szef Oddziału I SG, szef Departamentu Uzbrojenia MSWojsk. oraz wyznaczeni generałowie.

Biuro Inspekcji pełniło rolę sekretariatu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

1.5. Komitet Obrony Rzeczypospolitej

Dekret Prezydenta RP z 9 maja 1936 roku w miejsce istniejącego dotychczas Komitetu Obrony Państwa powołał do życia Komitet Obrony Rzeczypospolitej. Zgodnie z dekretem KOR rozpatrywał zagadnienia dotyczące obrony państwa, ustalał w tej dziedzinie wytyczne dla rządu i koordynował prace nad przygotowaniem obrony państwa. Przewodniczącym KOR był Prezydent RP, jego zastępcą Generalny Inspektor Sił Zbrojnych a członkami ministrowie Spraw Wojskowych, Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych, Skarbu, Przemysłu i Handlu. W obradach KOR uczestniczyli także, bez prawa głosu, szef Sztabu Głównego i jego zastępca.

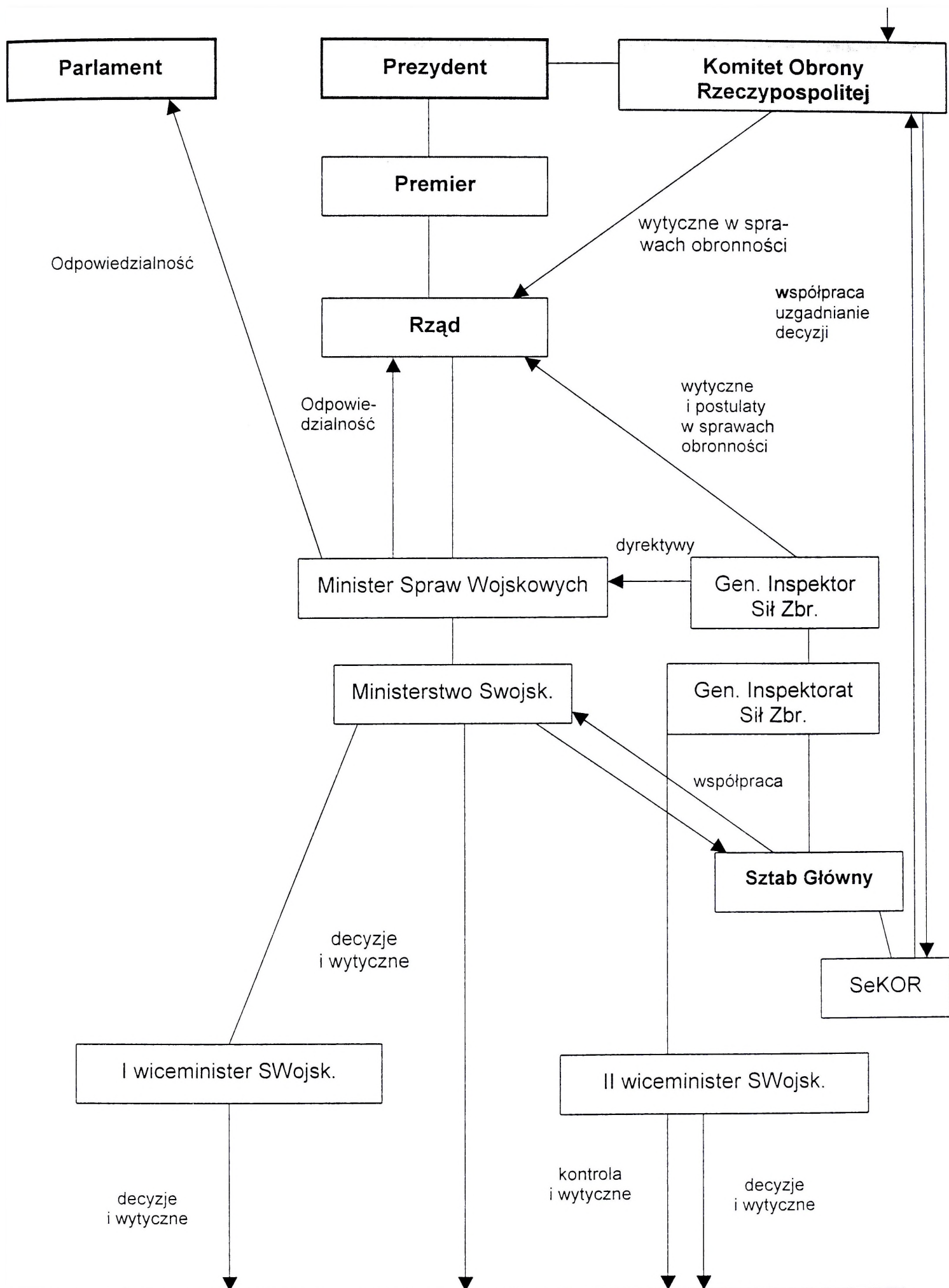
Historycy badający organizację i funkcjonowanie władz wojskowych II Rzeczypospolitej po 1926 roku, zwracają uwagę na niespójność systemu dowodzenia.¹⁰ W pierwszej połowie lat dwudziestych Józef Piłsudski ostro krytykował błędną jego zdaniem organizację naczelných władz wojskowych. Marszałek uważał, że przygotowanie kraju do obrony nie może zależeć od ministra Spraw Wojskowych zmieniającego każdorazowo się wraz ze zmianą rządu, uzależnionego od partii politycznych i ich zmiennych poglądów – również na kwestie obronności. Przygotowania te – twierdził Piłsudski – powinny spoczywać w rękach człowieka pozostającego z dala od polityki i jej zmiennych meandrów, generała, fachowca które kierując przy-

¹⁰ m.in. E. Kozłowski, *Wojsko Polskie 1936 – 1939*, Warszawa 1974, *Organizacja i Kompetencje Ministerstwa Spraw Wojskowych w latach 1918 - 1939*, Warszawa 1994.

gotowaniami obronnymi i dobrze znając bieżące problemy armii, możliwości państwa i system obronny, byłby najbardziej predestynowany do objęcia stanowiska Naczelnego Wodza podczas wojny. Ten tok myślenia przyczynił się do utworzenia, po zamachu majowym, stanowiska Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych obdarzonego bardzo szerokimi kompetencjami. W toku dalszych reorganizacji powstał zarysowany wyżej obraz struktur organizacyjnych, podległości i kompetencji instytucji odpowiedzialnych za kierowanie obroną państwa. Spowodował on powstanie skomplikowanego obiegu informacji między wspomnianymi instytucjami i skomplikowanego procesu decyzyjnego. Strukturę naczelných władz wojskowych w II Rzeczypospolitej w latach 1936 - 1939, przepływ informacji, dyrektyw i decyzji przedstawia poniższy schemat.

Minister Spraw Wojskowych odpowiedzialny przed parlamentem i rządem za stan sił zbrojnych w swoich działaniach musiał uwzględniać dyrektywy Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Generalny Inspektor, formalnie podlegając ministrowi SWojsk., miał prawo ingerowania w każdą jego decyzję. Przekazywał też wytyczne i postulaty w sprawach obronności rządowi, nie będąc odpowiedzialnym za swoje działania ani przed rządem, ani przed parlamentem. Na decyzje ministra SWojsk. wpływał także Sekretariat Komitetu Obrony Rzeczypospolitej. Rząd odbierał wytyczne i postulaty w sprawach obronności od GISZ i KOR, przy czym napływające z KOR były przygotowane w SeKOR umieszczony w strukturze Sztabu Głównego podlegającego ministrowi SWojsk.

Wojsko otrzymywało do wykonania rozkazy i wytyczne z MSWojsk. Równocześnie, zwłaszcza po 1935 roku, inspektorzy armii i generałowie do prac przy GISZ często wydawali inspekcjonowanym przez siebie jednostkom i oddziałom rozkazy bez wcześniejszego uzgodnienia ich treści z MSWojsk. Dowódcy otrzymywali zatem rozkazy z różnych źródeł, przy czym nieraz wykluczały się one nawzajem. Praktyka wykazała niedostatki pomysłu ustanowienia inspektorów armii. Przed 1926 rokiem inspekcji sił zbrojnych dokonywali generalni inspektorzy trzech rodzajów broni, którzy położyli duże zasługi w dziele ujednoczenia, organizacji i wyszkolenia "swoich" broni. Inspektorzy armii dokonywali inspekcji wszystkich broni i służb na podległym obszarze. Zgodnie z koncepcją J. Piłsudskiego miało to zapobiec nadmiernej "specjalizacji". Chodziło o to, aby przyszły dowódca armii dzięki licznym inspekcjom poznać bliżej wszystkie bronie i służby. Ta słuszna skądinąd koncepcja nie zawsze sprawdzała się w praktyce. Wielu inspektorów nie zgłębiało

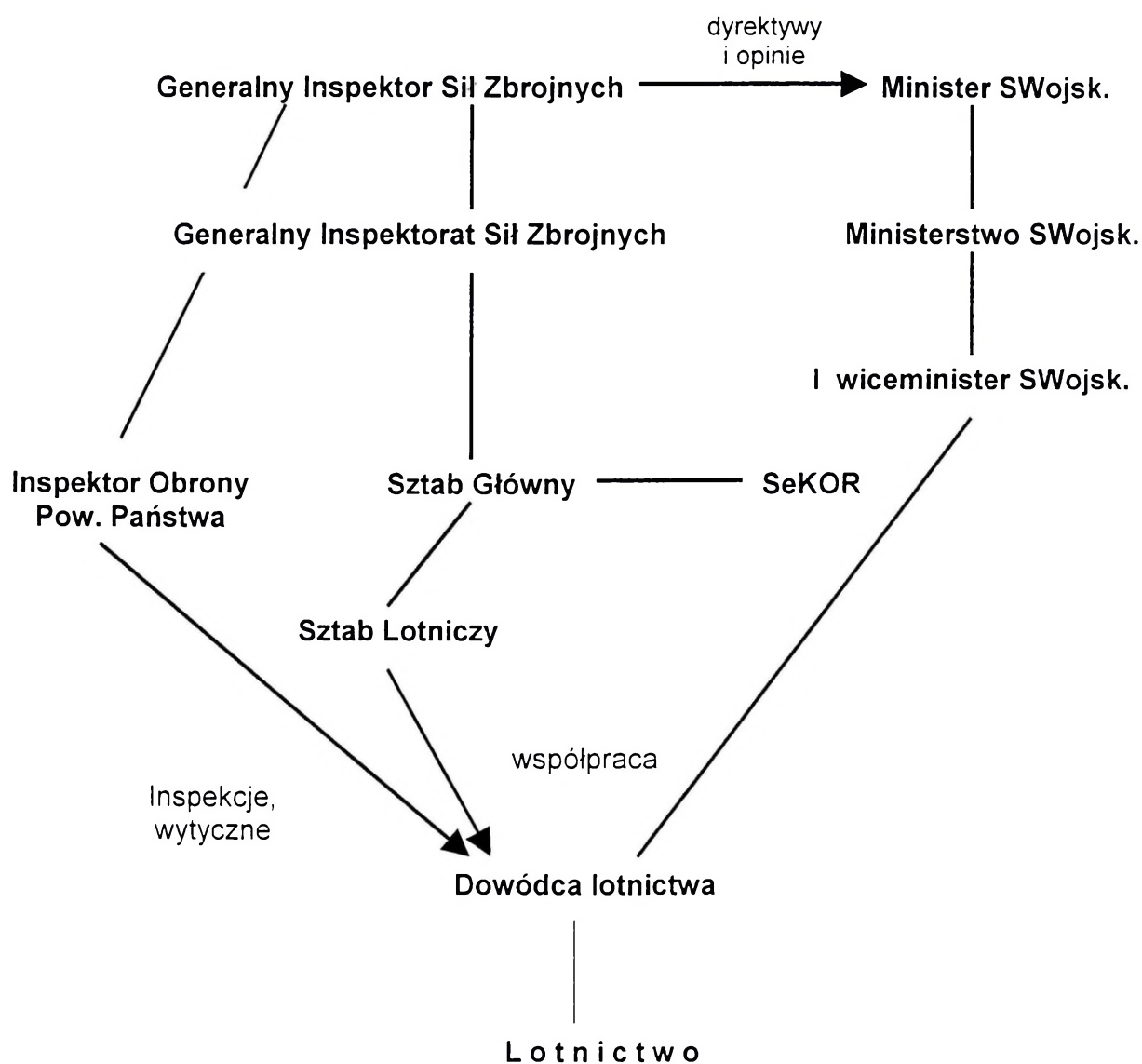

Schem. 4. STRUKTURA NACZELNYCH WŁADZ WOJSKOWYCH
W II RZECZYPOSPOLITEJ W LATACH 1936 – 1939.

Źródło: opracowanie własne

nowych obszarów wiedzy; w efekcie wydawane przez nich rozkazy, często nie tylko stały w sprzeczności z dyrektywami MWojsk., ale też nie w pełni uwzględniały specyfikę poszczególnych broni i formacji.

Jeszcze bardziej skomplikowana struktura wytworzyła się w lotnictwie po powołaniu sztabu lotniczego przy Sztabie Głównym, niezależnego od dowódcy lotnictwa (z własnym sztabem) podlegającego I wiceministrowi SWojsk., oraz inspektora Obrony Powietrznej Państwa, który podczas wojny miał objąć stanowisko naczelnego dowódcy lotnictwa i OPL:

Schem. 5. NACZELNY DOWÓDCA LOTNICTWA I OPL

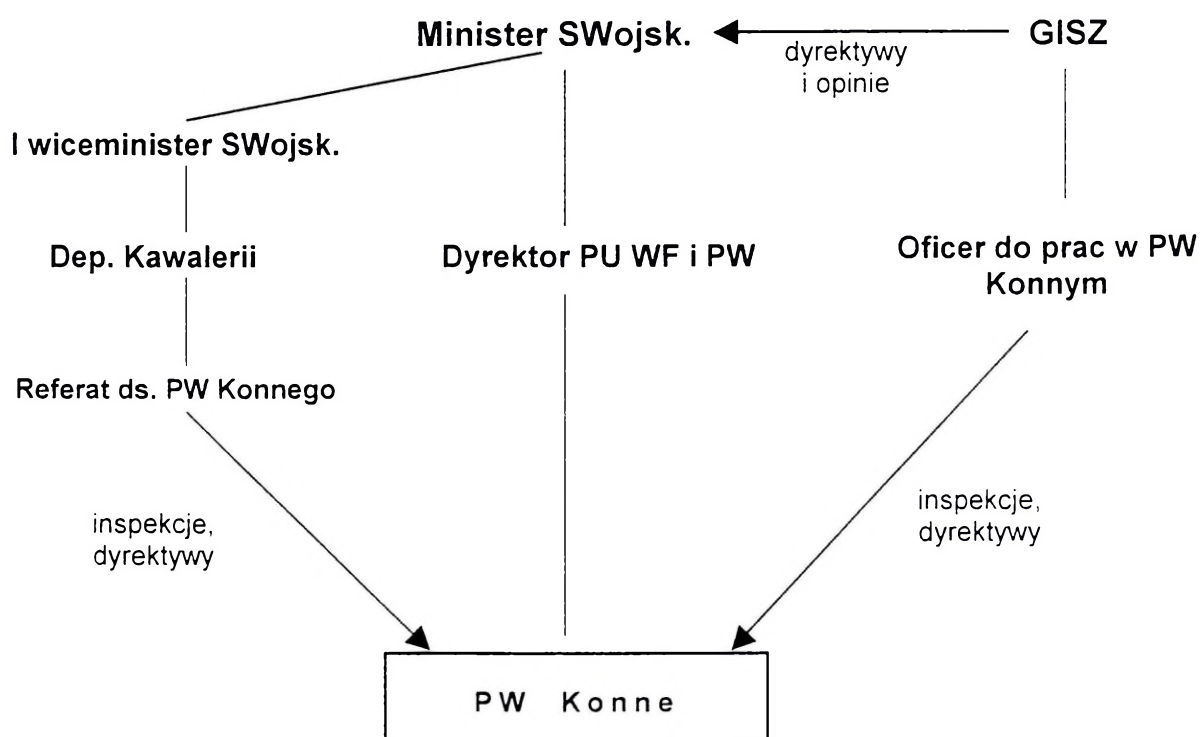
Źródło: opracowanie własne

Dowódca lotnictwa współpracował ze sztabem lotniczym umiejscowionym w strukturach Sztabu Głównego, otrzymywał rozkazy i wytyczne od I wiceministra SWojsk., któremu podlegał, wytyczne od inspektora Obrony Powietrznej Państwa,

który równocześnie inspekcjonował wojska lotnicze. Inspektor, przewidziany na dowódcę lotnictwa podczas wojny, nie dysponował rozbudowanym sztabem, zaś sztab lotniczy przy SG przygotowywał opinie i decyzje dla Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Generalny Inspektor wydawał dowódcy lotnictwa dyrektywy przez ministra SWojsk., ponadto wpływał na jego decyzje przez Inspektora Obrony powietrznej Państwa. Na decyzje dowódcy lotnictwa mógł też wpływać SeKOR (przez GISZ lub MSWojsk.).

W latach 1936 – 1938 niezależne projekty reorganizacji i rozbudowy lotnictwa opracowywano w Sztabie Głównym i Dowództwie Lotnictwa. W sprawie tej wyrażali opinie Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, inspektor Obrony Powietrznej Państwa, szef Sztabu Głównego, uwagi przekazywał SeKOR. Taki stan rzeczy wydłużał czas podejmowania decyzji, przyczyniał się do powstawania przeciwstawnych koncepcji i w efekcie stał się jedną z przyczyn opóźnienia tak potrzebnej rozbudowy lotnictwa.

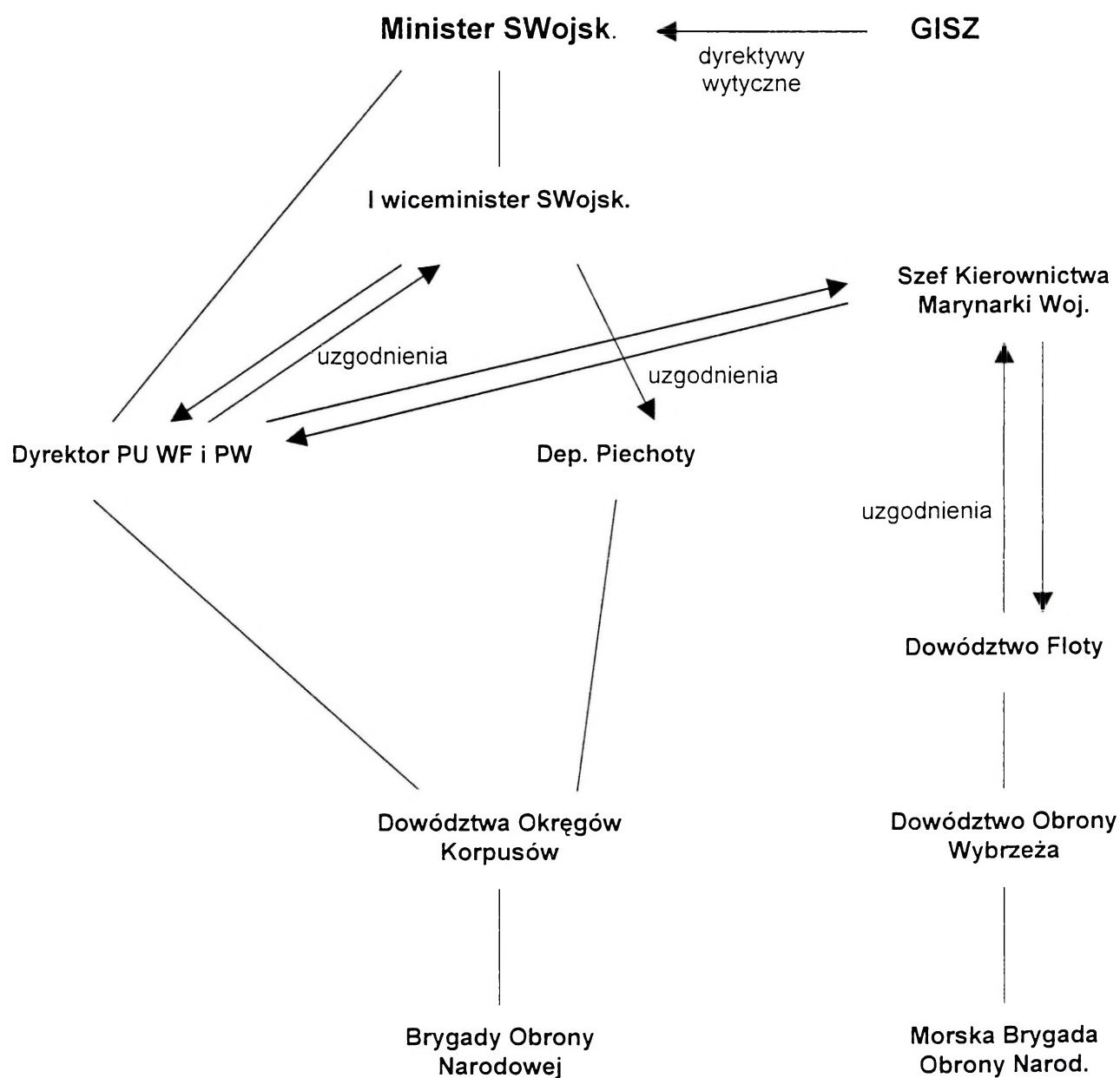
Struktura dowodzenia w Przysposobieniu Wojskowym Konnym, które po mobilizacji miało pełnić rolę kawalerii dywizyjnej, wyglądała następująco:

Schem. 6. STRUKTURA DOWODZENIA W PRZYSPOSOBIENIU WOJSKOWYM KONNYM

Instrukcje, rozkazy i dyrektywy PW Konne otrzymywało, zgodnie z podległością, od PU WF i PW. Ponadto było inspekcjonowane przez oficerów z Dep. Kawalerii MSWojsk. i przez oficera do prac w PW Konnym z GISZ. Inspekcjonujący przekazywali szwadronom własne dyrektywy dotyczące szkolenia, ćwiczeń itp. Oficer do prac meldował o swoich spostrzeżeniach w GISZ, skąd w formie dyrektyw i opinii trafiały do MSWojsk.

W 1937 roku przystąpiono do formowania obrony Narodowej (ON), która miała doraźnie wzmocnić siły zbrojne w obliczu wzrostu potencjału militarnego III Rzeszy. Do 1938 zakończono pierwszy etap prac i przyjęto następującą strukturę dowodzenia jednostkami ON:

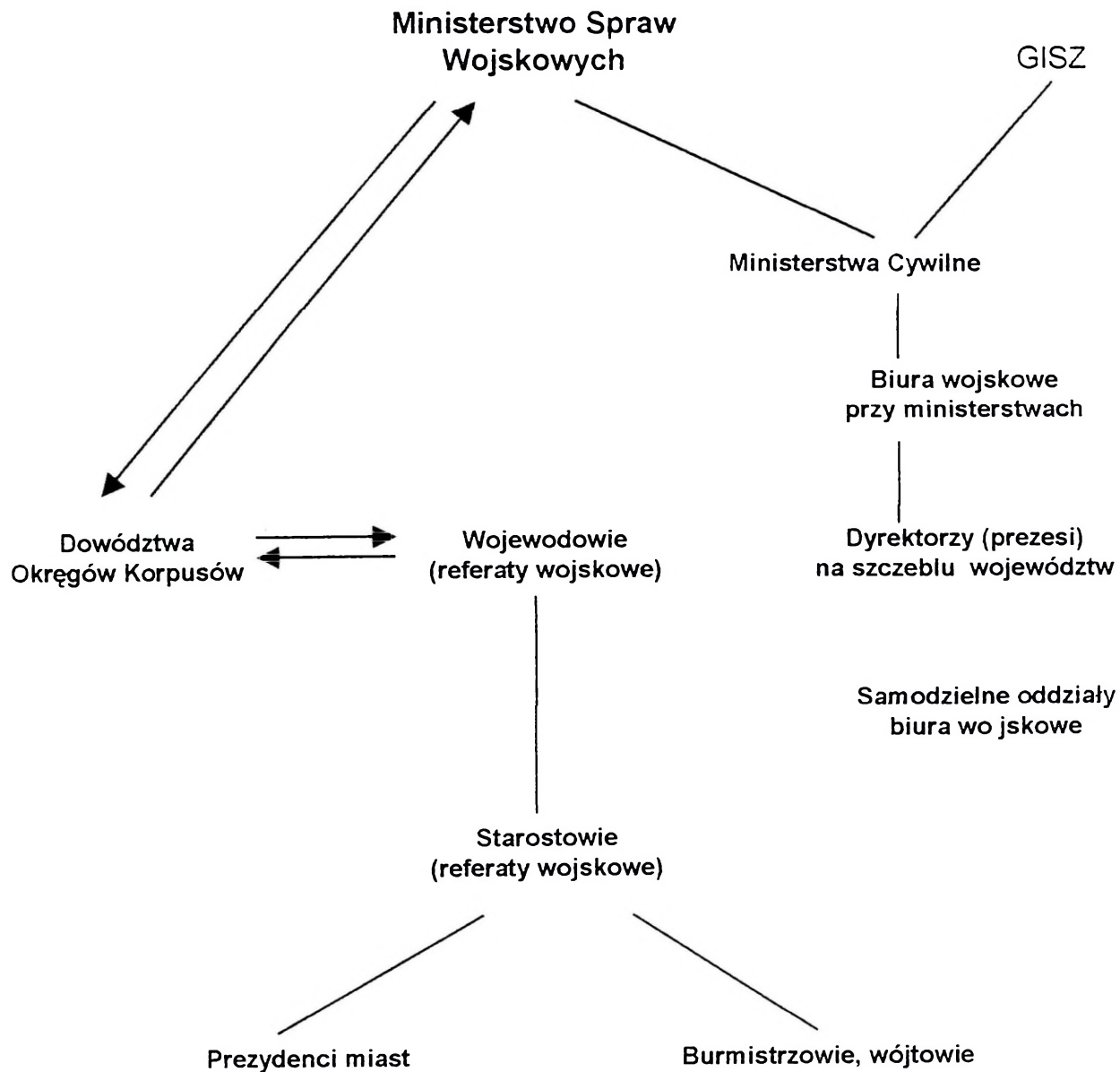

Schem. 7. STRUKTURA DOWODZENIA JEDNOSTKAMI ON

Źródło: opracowanie własne

Wytyczne w sprawie organizacji i zasad funkcjonowania Obrony Narodowej otrzymywały Dowództwa Okręgów Korpusów z dwóch źródeł: od Dyrektora PU WF i PW oraz z dep. Piechoty MSWojsk. Morska Brygada ON podlegała Dowództwu Obrony Wybrzeża, które drogą służbową, przez Dowództwo Floty i Kierownictwo Marynarki Wojennej uzgadniało kwestie dotyczące Obrony Narodowej z Dyrektorem PU WF i PW oraz z dep. Piechoty MSWojsk. Nie powołano zatem jednego rejonu dowodzenia wspólnego dla wszystkich brygad ON, skomplikowana była droga uzgodnień.

Prowadząc przygotowania do obrony kraju na wypadek wojny, najwyższe władze wojskowe nawiązywały współpracę z resortami cywilnymi i urzędami państwowymi. Zasadniczo wszystkie poczynania władz cywilnych i organów samorządowych, które miały, lub w przyszłości mogły mieć wpływ na stan obronności państwa, leżały w kręgu zainteresowań władz wojskowych. Dla przykładu z Ministerstwem Rolnictwa i reform Rolnych ustalano kierunki i miary hodowli koni (zmobilizowana armia posługiwała się głównie transportem konnym), trzody chlewnej i bydła (zaopatrzenie wojska i surowce dla przemysłu wojennego), zabezpieczenie aprowizacji wojska na wypadek wojny, wysokości tzw. rezerwy zbożowej na wypadek mobilizacji, sprawy melioracji (wpływ melioracji na walory obronne terenu), komasacji gruntów, przebiegu parcelacji (władze wojskowe postulowały przyznawanie ziemi z parcelacji głównie Polakom). Z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego uzgadniano kwestie związane z wychowaniem młodzieży (wychowanie patriotyczne), prowadzeniem PW w szkołach (przygotowanie do służby wojskowej), zwalczaniem analfabetyzmu wśród młodzieży poborowej i rekrutów, kształceniem w zawodach szczególnie przydatnych dla obronności państwa itp. Ogólne zasady współdziałania władz wojskowych z innymi resortami i organami państwowymi przedstawiono na poniższym schemacie:

Schem. 8. WSPÓŁDZIAŁANIE WOJSKA Z INNYMI RESORTAMI I ORGANAMI PAŃSTWA

Źródło: opracowanie własne

W ministerstwach cywilnych działały biura wojskowe, które reprezentowały w tych resortach interesy sił zbrojnych (biura takiego nie było tylko przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego – dopiero 31 grudnia 1937 roku powołano Delegata MSWojsk. przy MWRiOP). Przekazywały sugestie i postulaty ministra SWojsk., informowały władze wojskowe o stanie realizacji postulatów armii, przygotowywały dla MSWojsk. i GISZ fachowe opinie i ekspertyzy, które służyły następnie do opracowania decyzji ministra SWojsk. i Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Wydziałami wojskowymi dysponowali wojewodowie. Wydziały, referaty, biura, samodzielne oddziały wojskowe działały także na niższych szczeblach urzędów

i administracji państwowej, zajmując się realizacją zadań przekazanych przez ogniwa nadrzędne i informując przełożonych wojskowych o realizacji postulatów sił zbrojnych przez organa cywilne. Pracę niewątpliwie ułatwiało zatrudnianie wojskowych (czasowo urlopowanych z wojska lub rezerwistów) na różnych szczeblach administracji państwowej, często na stanowiskach kierowniczych.

Dla przykładu prześledźmy schemat podejmowania i realizowania decyzji w sprawach kolejnictwa. Przygotowując decyzję minister SWojsk. uwzględniał sugestie GISZ, ministra komunikacji oraz fachową opinię biura wojskowego przy Ministerstwie Komunikacji. Mógł również zażądać od dowódców Okręgów Korpusów informacji o stanie kolejnictwa na podległym im obszarze. Jeśli sprawa wykraczała poza interesy sił zbrojnych, powoływano komisję międzyministerialną, w której reprezentowani byli przedstawiciele innych resortów. Po uzgodnieniach decyzje przekazywano do wykonania Ministerstwu Komunikacji, te zaś przesyłało wytyczne do Dyrektorów Okręgowych Kolei Państwowych. Dyrektorom służyły pomocą biura wojskowe przy DOKP. Informacje o realizacji decyzji przesyłano z biur wojskowych przy DOKP do biura wojskowego przy Ministerstwie Komunikacji. Stąd trafiała ona do ministra Spraw Wojskowych – niezależnie od informacji przekazywanych „drogą cywilną”.

W ministerstwach cywilnych działały biura wojskowe, które reprezentowały w tych resortach interesy sił zbrojnych (biura takiego nie było tylko przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego – dopiero 31 grudnia 1937 roku powołano Delegata MSWojsk. przy MWRiOP). Przekazywały sugestie i postulaty ministra SWojsk., informowały władze wojskowe o stanie realizacji postulatów armii, przygotowywały dla MSWojsk. i GISZ fachowe opinie i ekspertyzy, które służyły następnie do opracowania decyzji ministra SWojsk. i generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Wydziałami wojskowymi dysponowali wojewodowie. Wydziały, referaty, biura, samodzielne oddziały wojskowe działały także na niższych szczeblach urzędów i administracji państwowej, zajmując się realizacją zadań przekazanych przez ogniwa nadrzędne i informując przełożonych wojskowych o realizacji postulatów sił zbrojnych przez organa cywilne. Pracę niewątpliwie ułatwiało zatrudnianie wojskowych (czasowo urlopowanych z wojska lub rezerwistów) na różnych szczeblach administracji państwowej, często na stanowiskach kierowniczych.

Dla przykładu prześledźmy schemat podejmowania i realizowania decyzji w sprawach kolejnictwa. Przygotowując decyzję minister SWojsk. uwzględniał

sugestię GISZ, ministra komunikacji oraz fachową opinię biura wojskowego przy Ministerstwie Komunikacji. Mógł również zażądać od dowódców Okręgów Korpusów informacji o stanie kolejnictwa na podległym im obszarze. Jeśli sprawa wykraczała poza interesy sił zbrojnych, powoływano komisję międzyministerialną, w której reprezentowani byli przedstawiciele innych resortów. Po uzgodnieniach decyzję przekazywano do wykonania Ministerstwu Komunikacji, te zaś przesyłało wytyczne do Dyrektorów Okręgowych Kolei Państwowych. Dyrektorom służyły pomocą biura wojskowe przy DOKP. Informacje o realizacji decyzji przesyłano z biur wojskowych przy DOKP do biura wojskowego przy Ministerstwie Komunikacji. Stąd trafiała ona do ministra Spraw Wojskowych – niezależnie od informacji przekazywanych „droga cywilną”.

1.6. Wnioski

Analiza struktur organizacyjnych naczelnych władz wojskowych Rzeczypospolitej, ich kompetencji, przebiegu procesów informacyjnych i decyzyjnych oraz współpracy z resortami cywilnymi nasuwa kilka spostrzeżeń.

System dowodzenia i kierowania przygotowaniem obronnym w okresie pokoju, ukształtowany w wyniku zmian wprowadzonych po 1926 roku, pogłębionych dekretem Prezydenta RP z maja 1936 roku, był nie dość spójny, obciążony elementami dwutorowości, a miejscami trzytorowości w podejmowaniu decyzji i rozkazodawstwie. Krzyżujące się kompetencje, sprzeczne rozkazy i dyrektywy, nie dość jasno zaznaczone granice odpowiedzialności, nadmiar ośrodków decyzyjnych – wszystko to sprzyjało przewlekaniu decyzji, wzrostowi biurokracji. Jak już wspomniano sprawą rozbudowy lotnictwa wojskowego zajmowały się Sztab Główny, Dowództwo Lotnictwa, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, Inspektor Obrony Powietrznej Państwa. Kwestię rozbudowy przemysłu zbrojeniowego rozpatrywało kilka komórek MSWojsk., Sztab Główny i GISZ. Brakowało instytucji koordynującej działalność naczelnych władz wojskowych. Nie spełniał tej roli GISZ ani tym bardziej ograniczony w swych kompetencjach minister Spraw Wojskowych. Podstawy systemu, który przetrwał do wybuchu wojny, stworzył marszałek Piłsudski. Mógł on działać sprawnie gdy kierował nim człowiek o niekwestionowanym autorytecie,

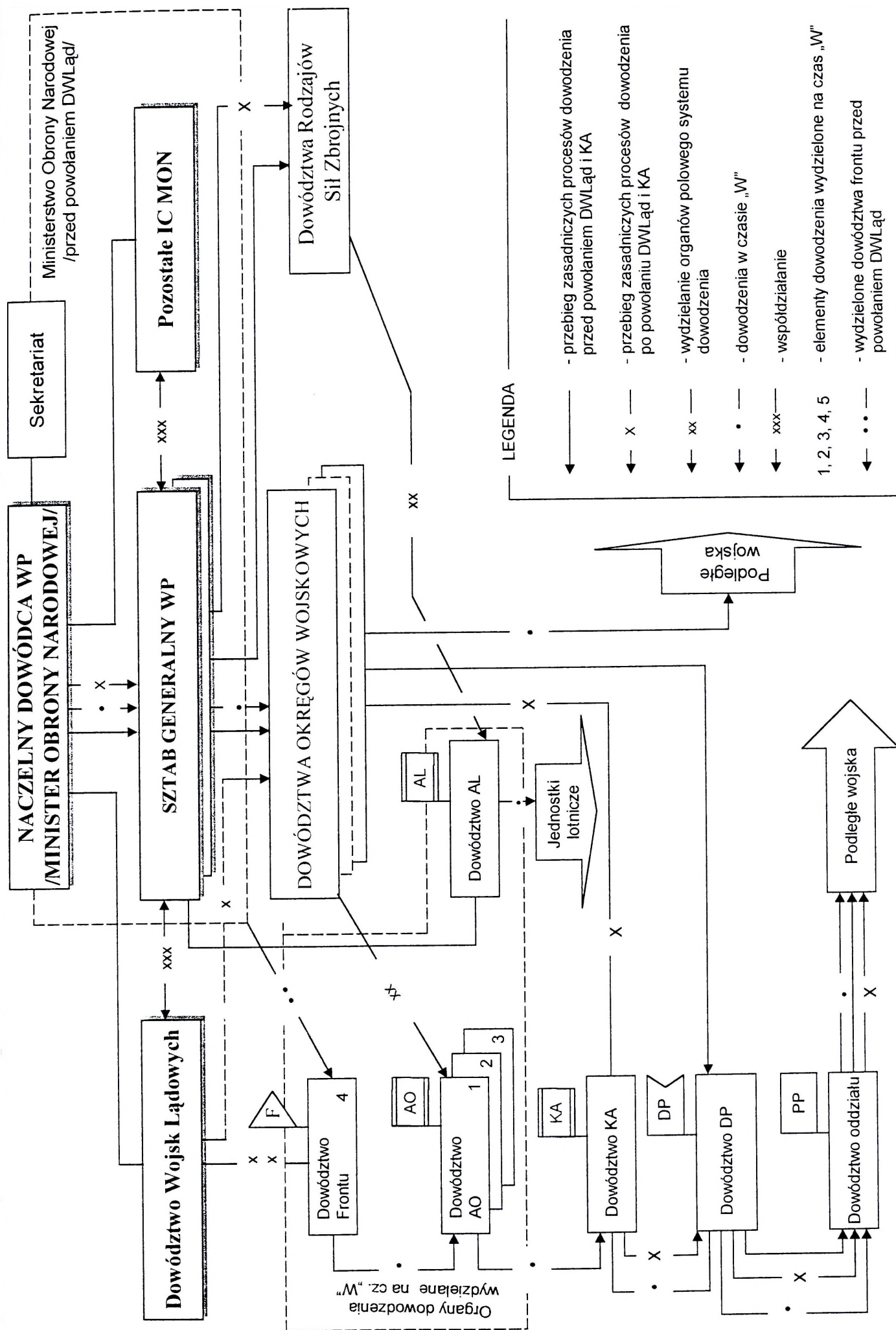
zdolny narzucić swą wolę innym. Taką osobą niewątpliwie był marszałek, skupiający w swym ręku uprawnienia ministra Spraw Wojskowych i generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Gdy go zabrakło, wyszły na jaw wszystkie negatywne cechy systemu dowodzenia i przygotowania do obrony.

Lepiej działał system współpracy z resortami cywilnymi i organami administracji państwowej. Dzięki ulokowaniu komórek wojskowych na różnych szczeblach i zatrudnianiu czasowo urlopowanych z wojska oficerów w ministerstwach administracji państwowej, władze wojskowe uzyskały wpływ zarówno na podejmowane decyzje jak i wgląd w realizację wniosków i postulatów zgłaszanych przez siły zbrojne.

II. ORGANIZACJA KIEROWANIA OBRONĄ PAŃSTWA W LATACH 1945 – 1989

2.1. Struktury organizacyjne, kompetencje i zadania niektórych ważniejszych organów dowodzenia i kierowania Siłami Zbrojnymi Polski

45 lat powojennych dziejów Wojska Polskiego to wystarczająco długi okres do uchwycenia charakteru zachodzących w nim procesów w obszarze organizacyjnego usytuowania (funkcjonowania) poszczególnych struktur dowodzenia i kierowania (zarządzania) armią polską w okresie pokoju. Miały one swoje liczne uwarunkowania zarówno zewnętrzne (międzynarodowe), jak i wewnętrzne (w kraju), wśród których szczególnie istotne były m. in.: sojusze polityczno-wojskowe (początkowo bilateralne, później – Układ Warszawski), radzieckie wzorce i wpływy, obowiązująca doktryna wojenna, liczebność i poziom techniczny armii, pozycja i rola MON w systemie obronnym państwa. Wymienione czynniki i współzależności w przemożny sposób wpływały na trudny i złożony proces poszukiwań najbardziej racjonalnych rozwiązań, pozwalających na dokonywanie odpowiednich przeobrażeń strukturalno-organizacyjnych, kompetencyjnych i decyzyjnych w funkcjonowaniu elementów (organów) systemu dowodzenia i kierowania (zarządzania) naszymi siłami zbrojnymi. Ważne jest tu podkreślenie faktu, że system ten ukształtowany został w pierwszych powojennych latach w oparciu o radzieckie wzorce, z pewnymi tylko próbami dostosowania ich do warunków polskich. W ujęciu modelowym obejmował on trzy zasadnicze szczeble kierowania: centralny, okręgowy (operacyjny) i taktyczny. W pewnym okresie występował ponadto wyższy szczebel taktyczny w postaci dowództw korpusów (np. KA, KZ, KPanc.). Podstawowe procesy dowodzenia (kierowania) przebiegały w relacjach: minister obrony narodowej – sztab generalny WP – dowództwa okręgów wojskowych (rodzajów sił zbrojnych) – dowództwa oddziałów. Wydawanie rozkazów (poleceń) do wojsk praktykowane było również ze szczebla wiceministrów ON (szefów IC MON) oraz dowództw (szefostw) rodzajów wojsk i służb (przebieg zasadniczych procesów dowodzenia w WP w czasie "P" i "W" w latach 1945-1955 ilustruje schemat 9).

Schem. 9. PRZEBIEG ZASADNICZYCH PROCESÓW DOWODZENIA W WP cz. „P” i „W” (1945)

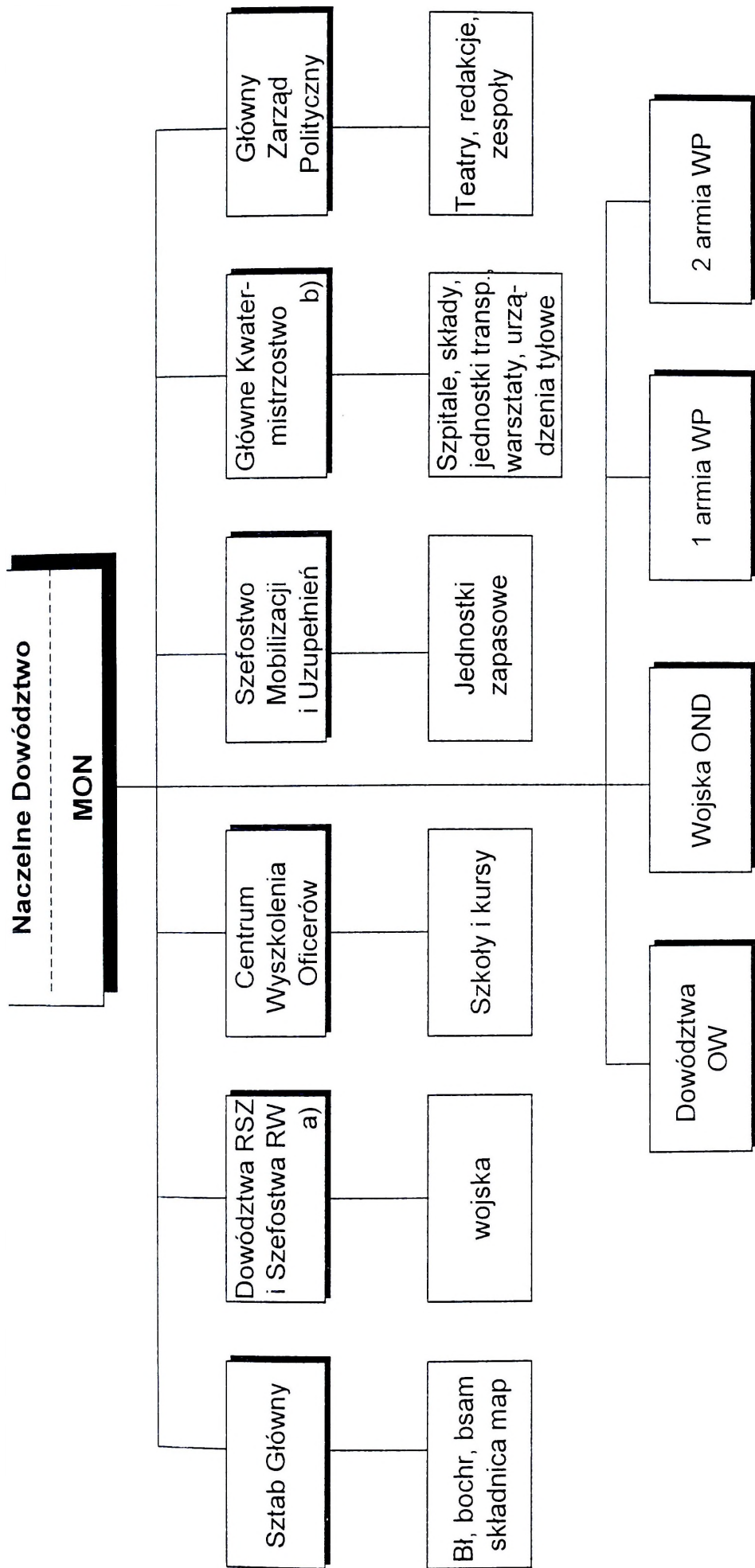
Struktura organizacyjna Ministerstwa ON jako centralnego organu administracji państwowej a jednocześnie naczelnego dowództwa sił zbrojnych, złożona była z wielu instytucji centralnych, sprawujących w sposób scentralizowany funkcje kierownicze w zakresie wszystkich najważniejszych sfer życia i funkcjonowania armii, tj. planowania strategiczno-operacyjnego i rozwoju organizacyjnego, gotowości bojowej, szkolenia, działalności politycznej i wychowawczej, zaopatrzenia materiałowego, finansowego i technicznego oraz spraw personalnych w odniesieniu do wszystkich rodzajów sił zbrojnych (wojska lądowe, lotnicze, Marynarka Wojenna). Ranga, ilość i wielkość etatowa określonych instytucji centralnych, ich budowa wewnętrzna i nazewnictwo były znacznie zróżnicowane w poszczególnych latach, stosowanie do wykonywanych zadań i zakresu działania.

I tak na początku lat 50. na szczeblu centralnym (MON) występowały aż 44 instytucje o charakterze podstawowym. Niektóre z nich podlegały bezpośrednio ministrowi ON, a pozostałe pogrupowane w poszczególne zespoły podporządkowane trzem (3) wiceministrom ON odpowiadającym za poszczególne pionory funkcjonowania sił zbrojnych (polityczny, wyszkoleniowy, kwatermistrzowski).¹¹

Zarówno Ministerstwo Obrony Narodowej, Sztab Generalny WP, jak i wszystkie pozostałe IC MONB spełniały ważną rolę i zajmowały wysoką pozycję w systemie kierowniczych i dowódczych struktur WP. Mimo częstych zachodzących w nim zmian strukturalno-organizacyjnych, instytucje te cechowała dość znaczna stabilność w ich zasadniczych funkcjach i zadaniach. Prześledźmy je w syntetycznym ujęciu obejmującym cały omawiany okres lat 1945-1989, mając na uwadze temat niniejszego opracowania.

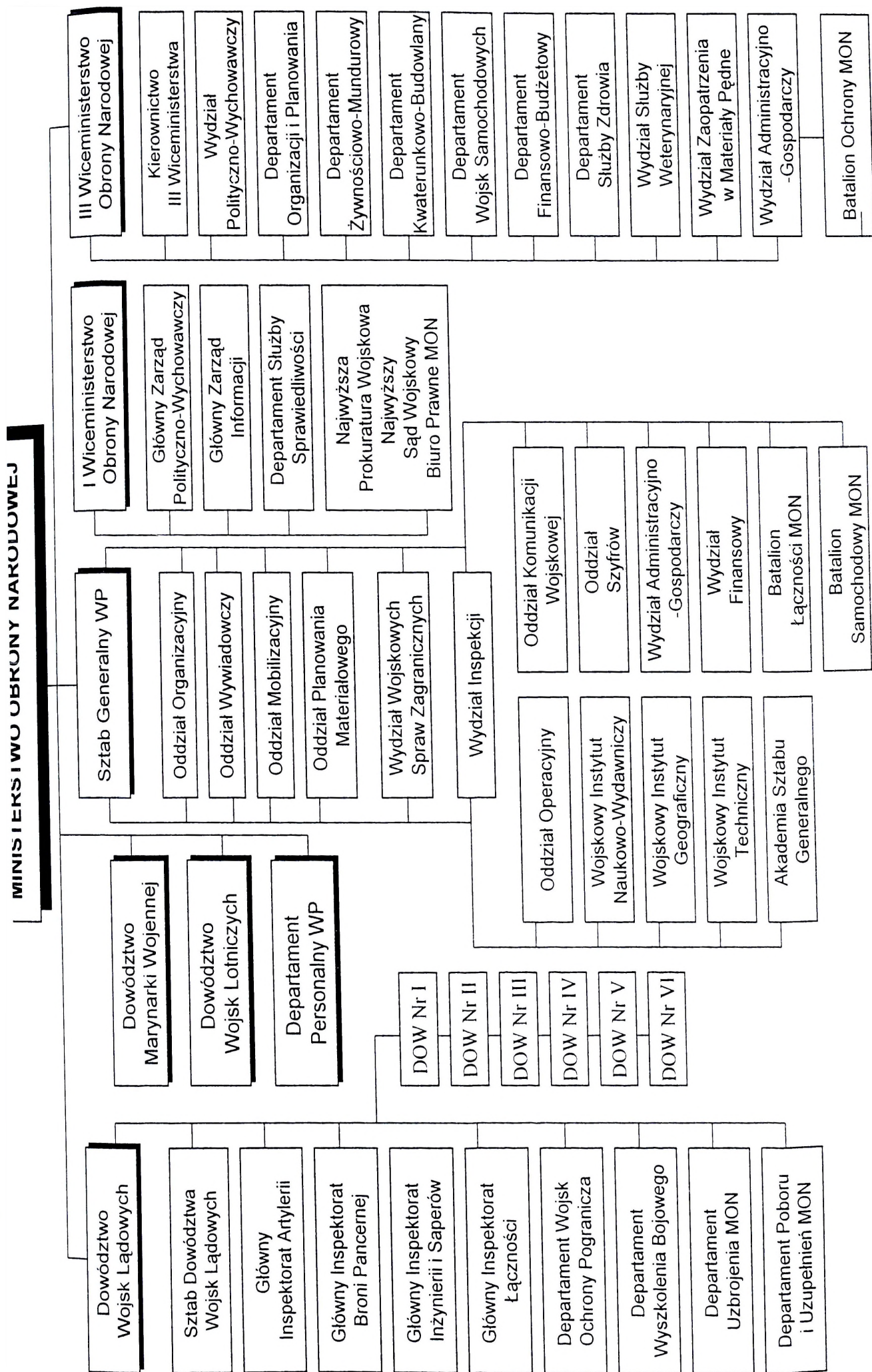
¹¹ Grot L., Konecki T., Nalepa E.J., *Pokojowe dzieje Wojska Polskiego*, Warszawa 1988.

a) dowództwa: lotnictwa , artylerii, wojsk pancernych i zmechanizowanych; szefostwa: wojsk inżynieryjno-saperskich, wojsk łączności, służby chemicznej
 b) służby: MPS, komunikacji, weterynarii, zdrowia, uzbrojenia, intendentury, drogowa, samochodowa

Schem. 10. ORGANIZACJA WOJSKA POLSKIEGO (1945 r.)

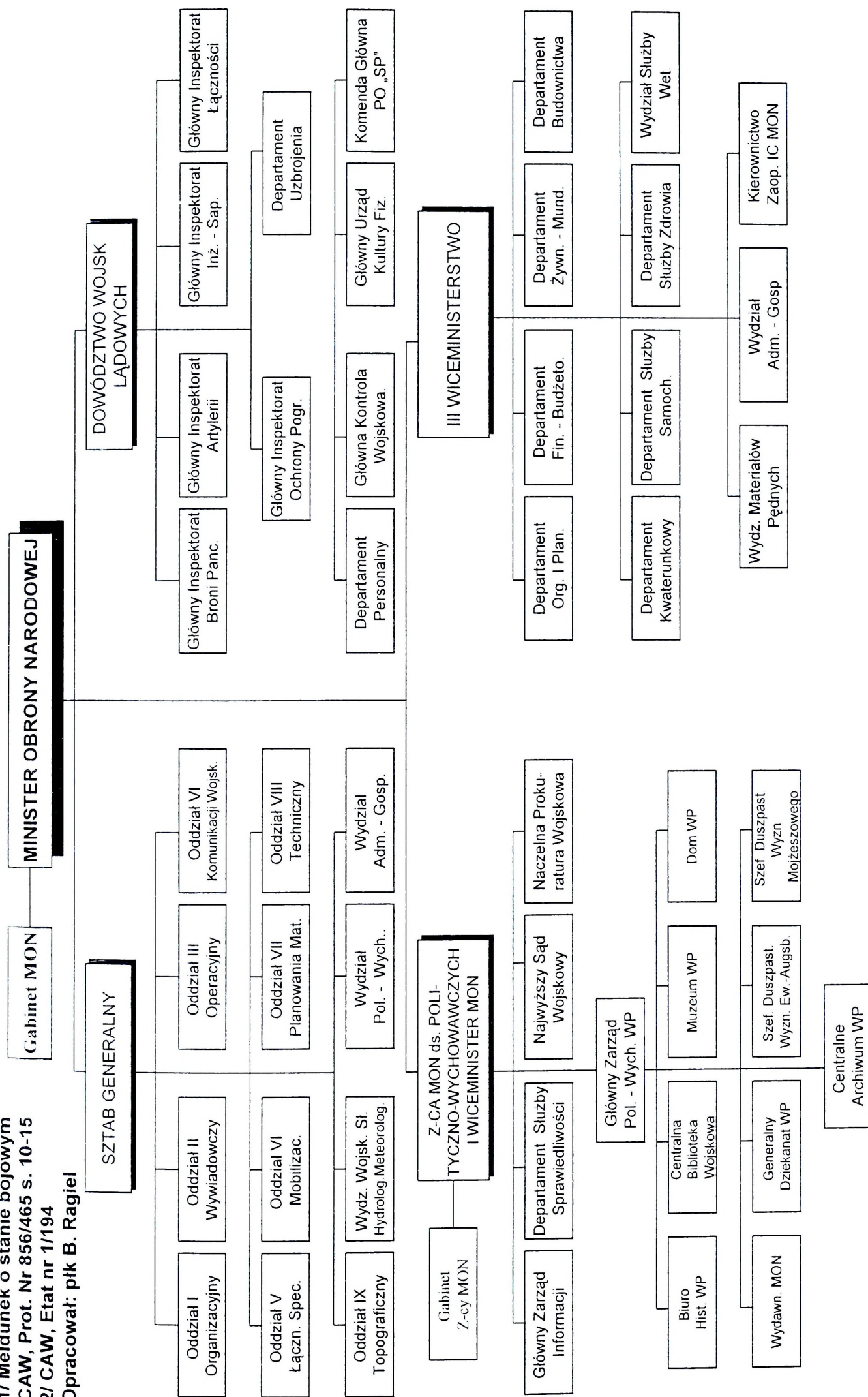
Źródło: J. Babula, *Wojsko Polskie 1945-1989*, Warszawa 1998.

Schem. 11. STRUKTURA ORGANIZACYJNA WŁADZ NACZELNYCH WOJSKA POLSKIEGO W KOŃCU 1947 r.

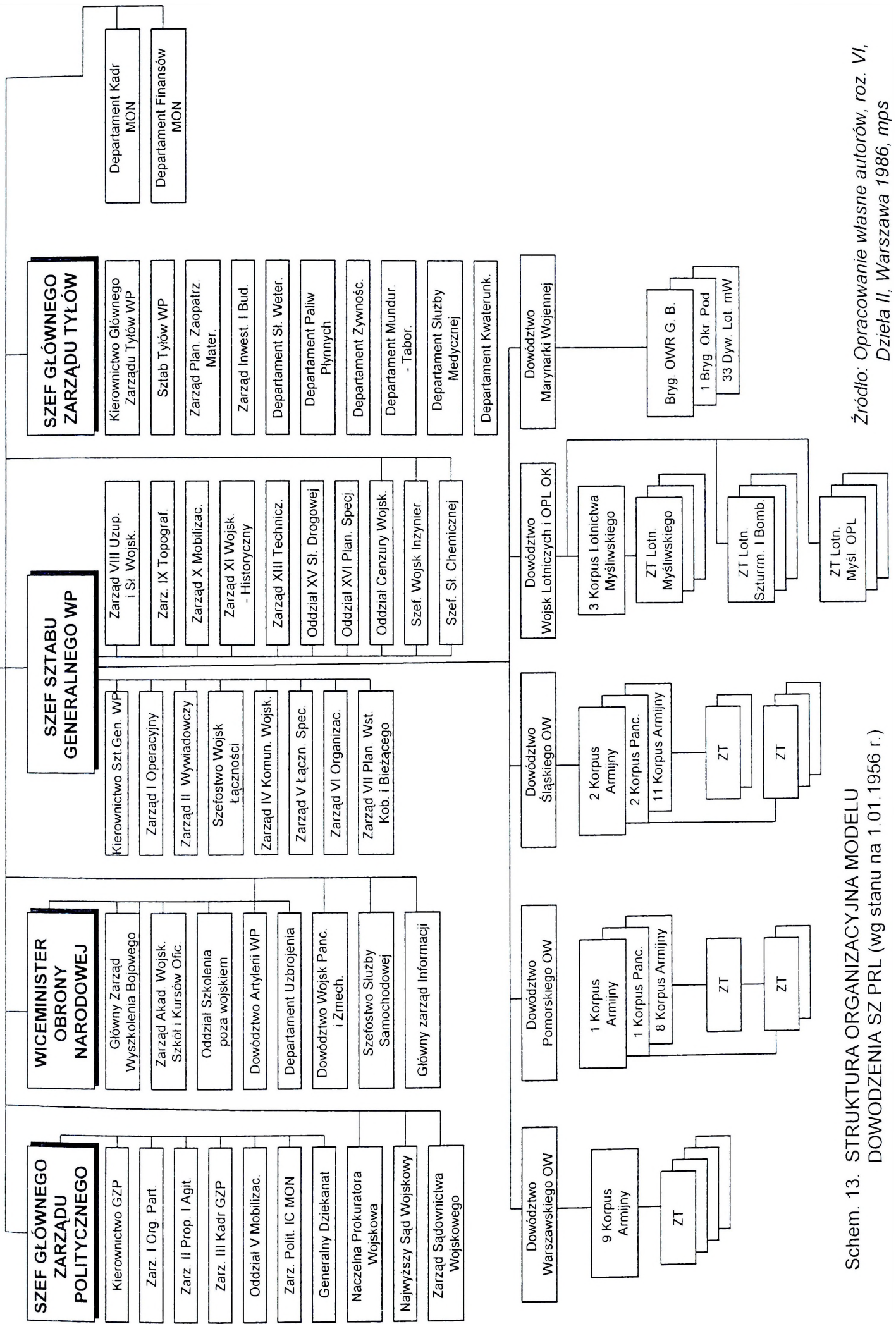
Źródło: K. Janik, E. Osowski, Założenia i rozwój struktury organizacyjnej Sił Zbrojnych PRL (1945-1955), roz. II, cz. II, dzieła II, Warszawa 1986, mps.

1/ Meldunek o stanie bojowym
 CAW, Prot. Nr 856/465 s. 10-15
 2/ CAW, Etat nr 1/194
 Opracował: płk B. Rągiel

Schem. 12. STRUKTURA ORGANIZACYJNA INSTYTUCJI CENTRALNYCH MON NA POCZĄTKU 1949 ROKU

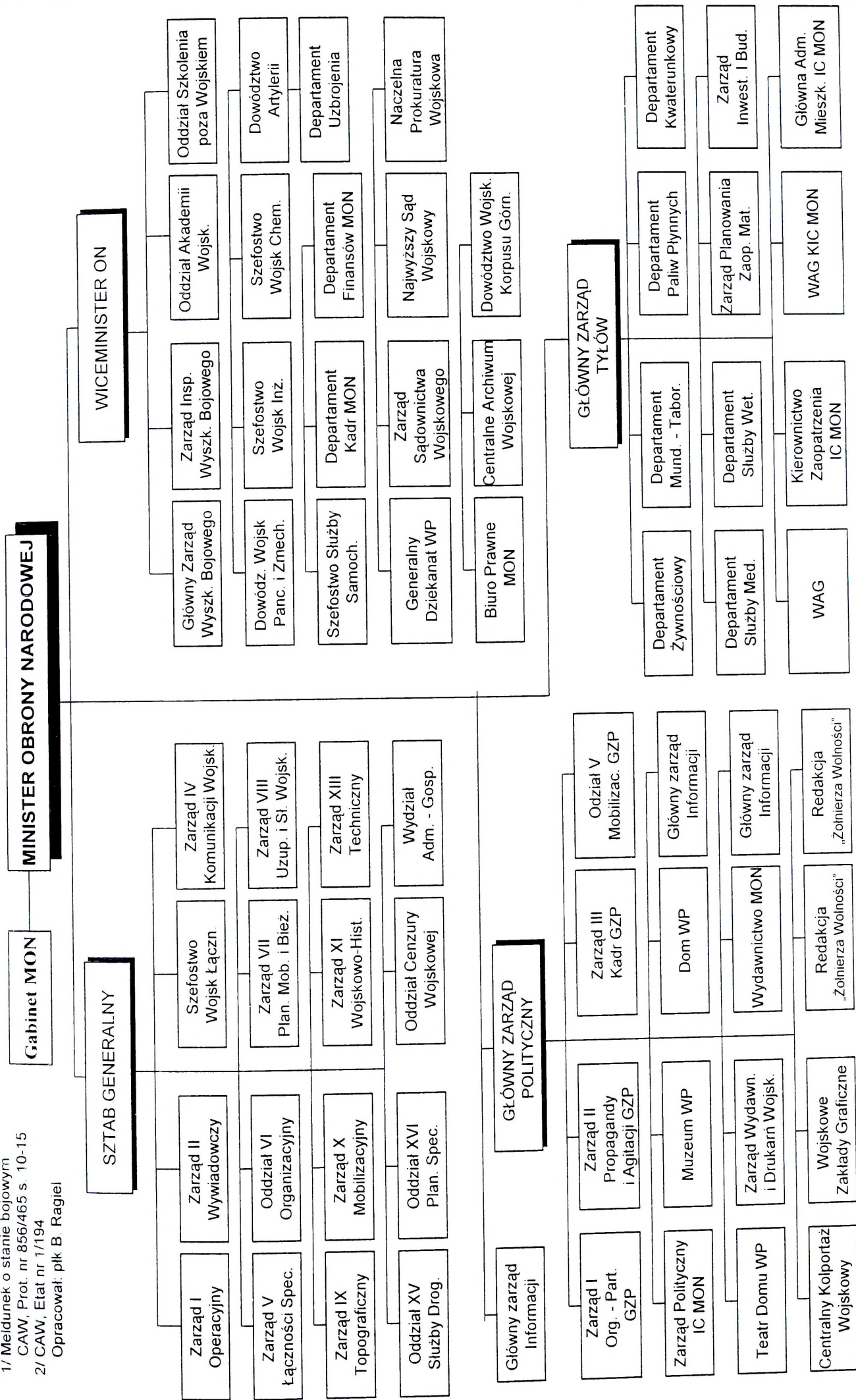
MINISTER OBRONY NARODOWEJ

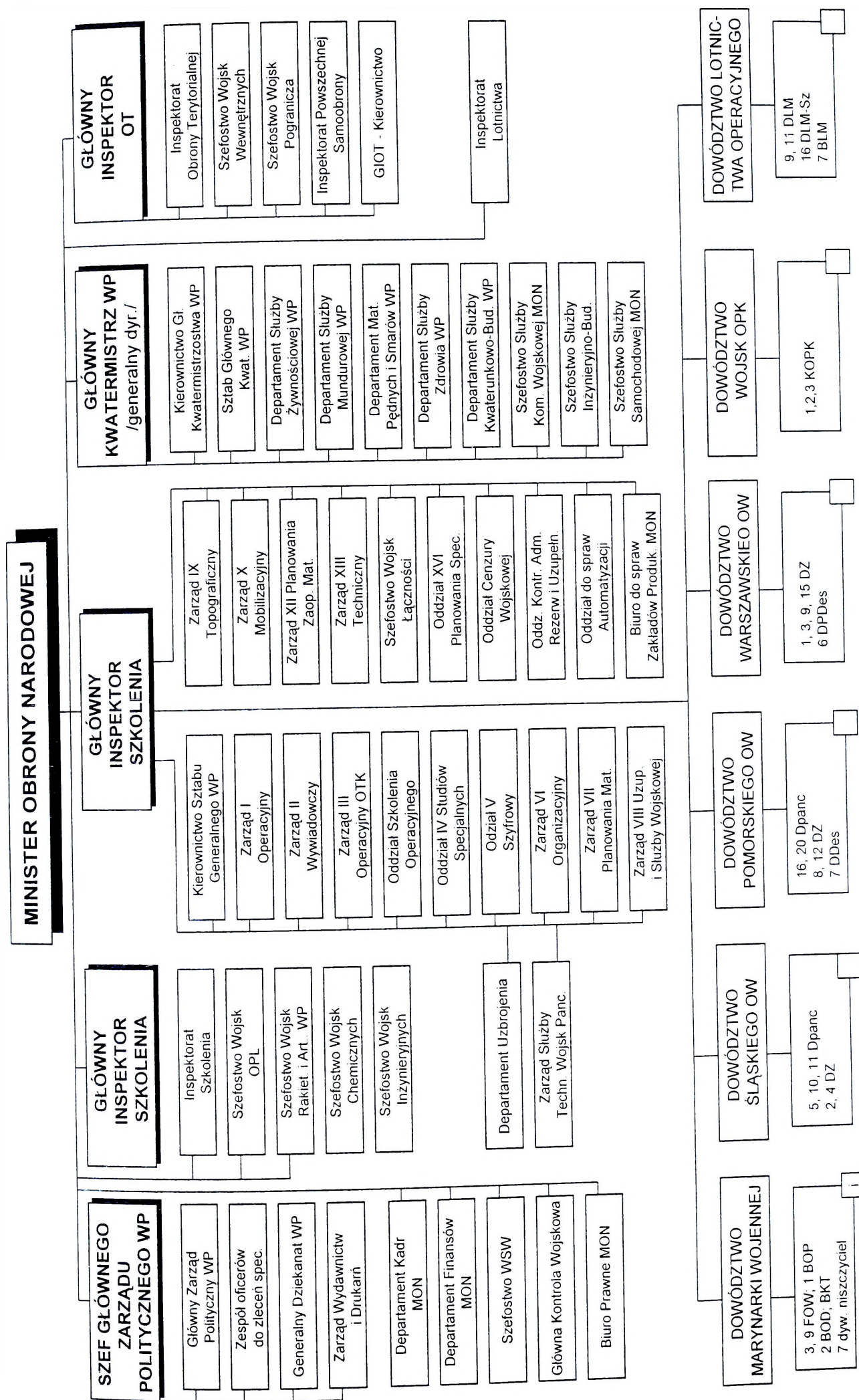
Schem. 13. STRUKTURA ORGANIZACYJNA MODELU DOWODZENIA SZ PRL (wg stanu na 1.01.1956 r.)

Źródło: Opracowanie własne autorów, roz. VI, Działa II, Warszawa 1986, mps

1/ Meldunek o stanie bojowym
CAW, Prot. nr 856/465 s. 10-15
2/ CAW, Etat nr 1/194
Opracował: plk B. Ragiel

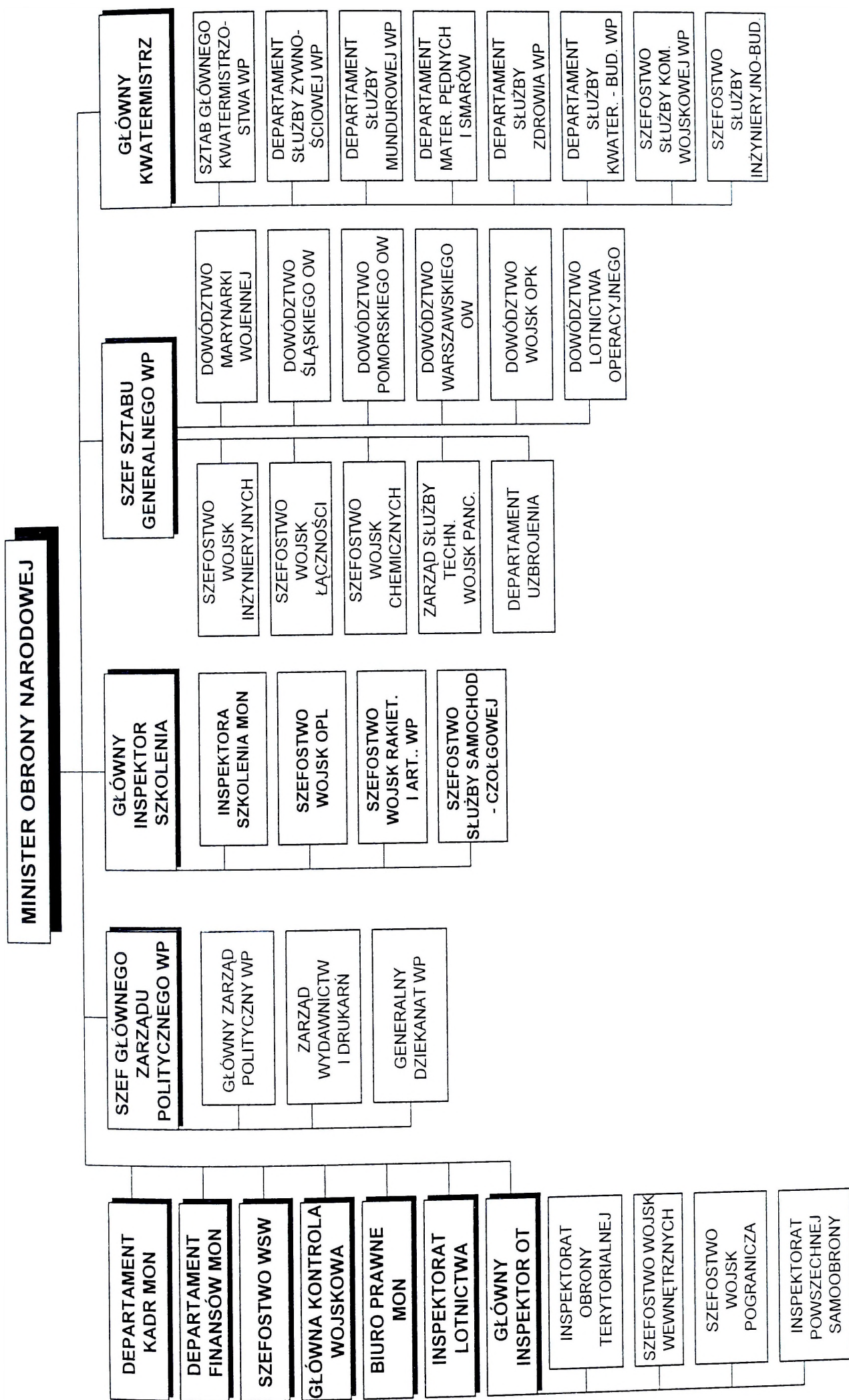

Schem. 14. STRUKTURA ORGANIZACYJNA INSTYTUCJI CENTRALNYCH MON NA POCZĄTKU 1956 ROKU

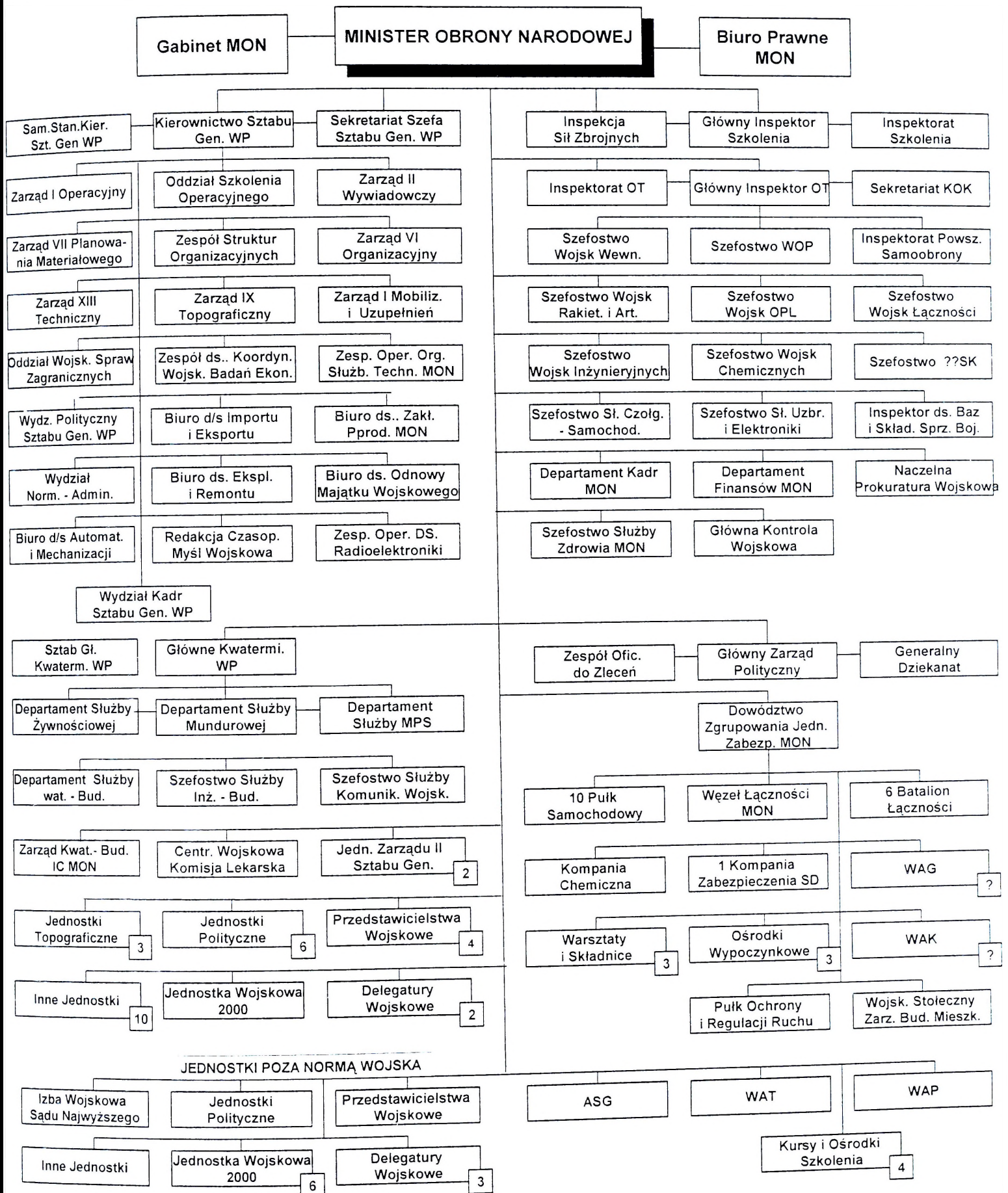
Schem. 15. STRUKTURA ORGANIZACYJNA MODELU DOWODZENIA SZ PRL (wg stanu na 1.01.1966)

Źródło: Opracowanie własne autorów, roz. VI, Dziela II, Warszawa 1986, mps

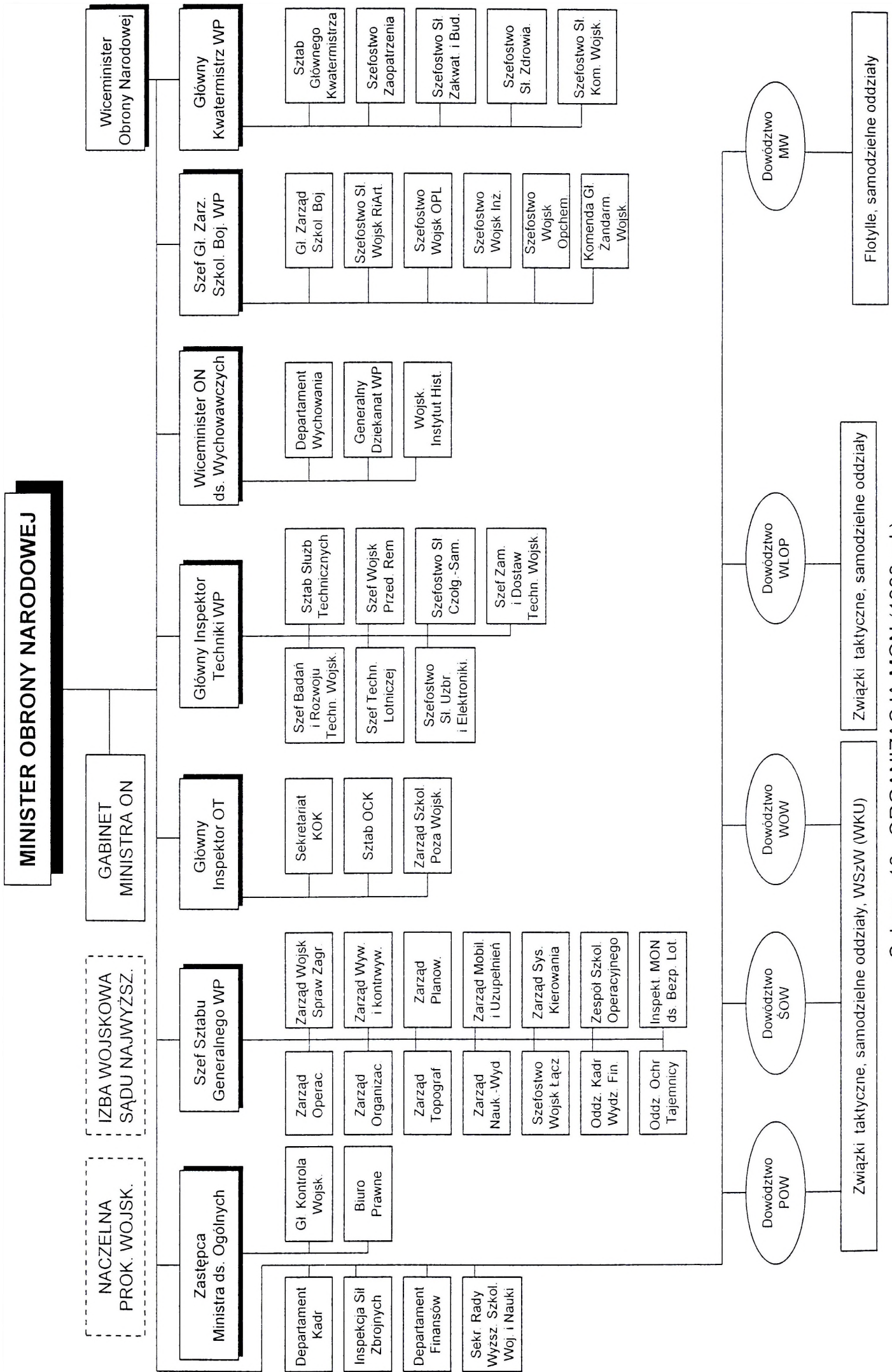
Schem. 16. STRUKTURA MINISTERSTWA OBRONY NARODOWEJ W DRUGIEJ POŁOWIE LAT SZEŚĆDZIESIĄTYCH

Źródło: Pokojowe dzieje, op. cit.

Schem. 17. ORGANIZACJA INSTYTUCJI /JEDNOSTEK/ CENTRALNYCH MON

Źródło: Meldunek o stanie bojowym IC MON. Akta CAW 1999/76, teczka 41, s. 1-15. Opracował: ptk S. Situch

Schem. 18. ORGANIZACJA MON (1989 rok)

Źródło: J. Babuła, op. cit.

2.2. Ministerstwo Obrony Narodowej

Ustawa o utworzeniu PKWN z 21.07.1944 r. była pierwszym oficjalnym dokumentem państwowym, w którym wymienia się resort obrony narodowej. W kolejnych aktach prawnych w pierwszych latach powojennej Polski (Ustawa z 31.12.1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej¹² czy Ustawa Konstytucyjna o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej z 19.02.1947 r.¹³) jest już mowa o powołaniu urzędu ministerstwa obrony narodowej.

Trudno byłoby jednak szukać w tych i kolejnych dokumentach różnej rangi (ustaw, uchwał, rozporządzeń) jakichkolwiek zapisów stanowiących o kompetencjach, trybie i zakresie działania ministra tego specyficznego przecież resortu. Sprawy te przez długi okres nie były określone powszechnie obowiązującymi przepisami prawnymi. Nastąpiło to dopiero – jak wiadomo – w połowie lat 90.¹⁴ A zatem trzeba było czekać na to ponad 50 lat (sic!).

Zasygnalizowane powyżej uwagi natury formalno prawnej, nie miały - jak się wydaje – większego znaczenia w praktyce życia i funkcjonowania sił zbrojnych. W powojennej rzeczywistości polskiej armii nie było bowiem tak naprawdę jakiś głębszych merytorycznych sporów kompetencyjnych w Naczelnym Dowództwie WP i kierownictwie MON. Pewne symptomy tego odnotować można jedynie w końcu lat 40. między Marszałkiem Polski Michałem Żymierskim a szefem Sztabu Gen. WP gen. broni Władysławem Korczycem (oficer AR)¹⁵ czy na przełomie lat 60/70 między ministrem ON gen. W. Jaruzelskim a Głównym Inspektorem OT gen. Grzegorzem Korczyńskim.¹⁶

¹² Zob. Dz. U nr 1, poz. 1.

¹³ Zob. Dz. U. nr 8, poz. 71.

¹⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej, Dz. U. nr 10, poz. 56. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 lipca 1996 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwa Obrony Narodowej, Dz. U. nr 88, poz. 399.

¹⁵ Zob. Nalepa E.J., Oficerowie Armii Radzieckiej w Wojsku Polskim 1943-1968, Warszawa 1995.

¹⁶ Zob. Nalepa E.J., Wojsko Polskie w grudniu 1970 r. w świetle dokumentów operacyjnych, WPH 1993, nr 4.

Wypada zatem powiedzieć, że od chwili swego powołania minister obrony narodowej posiadał jednoznacznie określone – bardziej de facto niż de iure – miejsce i rangę w hierarchicznej, opartej na zasadzie jednoosobowego dowodzenia armii. Był jej naczelnym dowódcą, pierwszym żołnierzem w państwie.

Natomiast jako naczelny organ administracji państwowej w dziedzinie obronności państwa, koordynował współpracę resortów i urzędów administracji państwowej, sprawując zarazem nadzór nad realizacją określonych przedsięwzięć w tym zakresie.

Najważniejsze – wynikające z powyższego zadania ministra ON to:¹⁷

- kierowanie w czasie pokoju całokształtem działalności sił zbrojnych;
- przygotowywanie założeń obronnych państwa, w tym propozycji dotyczących rozwoju i struktury sił zbrojnych;
- opracowywanie koncepcji i planów użycia sił zbrojnych, zmilitaryzowanych i całego potencjału obronnego państwa na okres wojny;
- wcielanie w życie generalnych założeń, decyzji i wytycznych rządu w zakresie obrony kraju i koordynowanie realizacji wynikających stąd zadań;
- sprawowanie ogólnego kierownictwa w sprawach wykonywania powszechnego obowiązku służby wojskowej;
- kierowanie szkoleniem i wychowaniem sił zbrojnych;
- sprawowanie – w zakresie powierzonym przez kierownictwo rządu – ogólnego nadzoru nad realizacją zadań obronnych przez organy administracji państwowej, instytucje państwowe, samorządy, podmioty gospodarcze i inne;
- kierowanie sprawami zaspokajania potrzeb materiałowych, technicznych i finansowych SZ.

Godzi się zauważyć, że w powojennej historii Polski miały też miejsce sytuacje, kiedy pozycja i ranga ministra obrony narodowej znacznie przewyższały jego "normalne" usytuowanie w strukturze władzy państwowej (wykonawczej). Pierwszym przykładem jest Marszałek Polski (Związku Radzieckiego) Konstanty Rokossowski, który w okresie swego ministrowania w Polsce (1949-1956), był również wicepremierem polskiego rządu (1952-1956). Przykład drugi to gen. armii

¹⁷ Zob. Szczepaniak B., Kształtowanie się systemu dowodzenia siłami zbrojnymi, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło I), J. Babuła, Wojsko Polskie 1945-1989. Próba analizy operacyjnej, Warszawa 1998; K. Janik (red.), Rozwój struktury organizacyjnej Sił Zbrojnych, PRL, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).

Wojciech Jaruzelski – kumulujący w swoich rękach (przez pewien czas) aż trzy ważne stanowiska rządowo-partyjne: ministra obrony (1968-1983), premiera rządu (1981-1985) i I Sekretarza KC PZPR (1981-1989).¹⁸

Istotnym novum w funkcjonowaniu "centrali" MON było powołanie w latach 1956-57 dwóch kolegialnych doradczo-opiniotawczych organów przy ministrze ON (był ich przewodniczącym), dla rozpatrywania problemów o węzłowym znaczeniu dla resortu. Uchwały Rady MON i opinie Zespołu MON były podejmowane większością głosów i uzyskiwały moc obowiązującą po zatwierdzeniu przez ministra ON.

Dodać należy ponadto, iż po powołaniu w 1959 r. Komitetu Obrony Kraju, każdy kolejny minister obrony narodowej wchodził niezmiennie w jego skład – początkowo (lata 1959-67) "tylko" jako członek KOK (gen. broni, a od 1963 r. marszałek Polski Marian Spychalski), a od 1968 r. już w roli zastępcy przewodniczącego KOK do spraw sił zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego (gen. W. Jaruzelski 1968-1981, gen. armii Florian Siwicki – od XII 1981). Wojskowy zastępca przewodniczącego KOK realizował decyzje Rady Ministrów i KOK podejmowane w sprawach należących do jego właściwości jako ministra ON, kierował działalnością sił zbrojnych, odpowiadał za planowanie strategiczno-obronne i założenia obronne państwa, sprawował ogólny nadzór nad realizacją zadań obronnych i zaspokojenia potrzeb sił zbrojnych przez organy administracji państwowej oraz inne podmioty pozamilitarnej części systemu obronnego państwa.

2.3. Sztab Generalny WP¹⁹

Przez wszystkie powojenne lata Sztab Generalny WP (do lipca 1945 r. Sztab Główny) spełniał wiodącą i koordynującą rolę w systemie dowodzenia i kierowania narodową armią, a tym samym i w układzie wszystkich instytucji centralnych MON. Ta dominująca jego pozycja i wiodąca rola wynikała w głównej mierze z faktu, iż już w samym założeniu systemu władz naczelnych Wojska Polskiego, Sztabowi Gen. przypisano znacząco mocną pozycję – centralnego organu dowodzenia ministra ON,

¹⁸ Mołdawa T., *Ludzie władzy 1944-1991*, Warszawa 1991.

¹⁹ Zob. Frontczak K., *Siły Zbrojne Polski Ludowej, Przejście na stopę pokojową 1945-1947*, Warszawa 1974; Szczepaniak B., op. cit.; (red.) Wysokiński E., *Struktura systemu dowodzenia i jej rozwój organizacyjno-funkcjonalny*, Warszawa 1986, mps WIH (dzieło II); *pokojowe dzieje* op. cit., Nalepa E.J., *Sztab Generalny WP w latach 1945-1995*, Myśl Wojskowa (wydanie specjalne), Warszawa 1999.

mającego szeroki zakres kompetencji i uprawnień, z wyłącznym prawem jego szefa do wydawania zarządzeń w imieniu ministra obrony. Sztab Generalny WP przygotowywał nie tylko dane niezbędne do podjęcia decyzji o stanie sił zbrojnych i obronności państwa, ale także propozycje najistotniejszych działań w tym zakresie.

Do najważniejszych zadań Sztabu należało:

- opracowanie operacyjno-strategicznych planów obronnych państwa;
- opracowanie planów założeń i planów organizacji sił zbrojnych w czasie pokoju i wojny;
- opracowanie planu mobilizacji i koncentracji wszystkich sił i środków do wojny;
- ustalenie wytycznych dla centralnych władz wojskowych i dowództw okręgów wojskowych (rodzajów sił zbrojnych) w zakresie ich zadań wynikających z planu mobilizacji i koncentracji wojsk oraz planów mobilizacyjnych;
- koordynacja współdziałania cywilnych resortów i urzędów państwowych w wykonaniu zadań wynikających z planu obrony państwa;
- stała kontrola realizacji zamierzeń planowanych i doraźnych przez poszczególne ogniwa sił zbrojnych;
- kierowanie administrowaniem rezerwami osobowymi oraz przygotowaniem rezerw materiałowych i sprzętu na wypadek wojny;
- prowadzenie studiów nad udoskonaleniem planowania materiałowego i technicznego wojsk;
- formowanie i reorganizacja jednostek i instytucji wojskowych;
- regulowanie przebiegu i zasad służby wojskowej.

Jak z powyższego wynika, Sztab Gen. WP kumulował w sobie niemal wszystkie podstawowe funkcje i zadania realizowane przez Ministerstwo ON. Był głównym współtwórcą doktryny wojennej (obronnej) państwa oraz organem planistyczno-organizatorskim w praktycznej realizacji jej założeń w zakresie rozwoju sił zbrojnych i ogólnego potencjału obronnego państwa (w okresie pokoju), a także planów użycia wojsk i obrony kraju (w czasie działań wojennych).

Szef Sztabu Generalnego WP, obok ministra, reprezentował MON wobec innych resortów i urzędów administracji państwowej, egzekwując realizację przez nie zadań na rzecz obronności państwa. Wynikało to z odpowiednich ustaw, uchwał lub rozporządzeń rządu, którego organem wykonawczym w tym względzie był od 1959 r. Komitet Obrony Kraju. Z racji tak szerokiej kompetencji do Sztabu Gen. sływały

najważniejsze dokumenty sprawozdawcze i informacje nie tylko ze struktur wojska, ale także resortów i instytucji cywilnych, w wyniku czego dysponował on największym zbiorem danych o naszych siłach zbrojnych, jak i stanie obronności kraju.

Nie można zatem zapomnieć też i o tym, że Sztab Gen. WP sprawował funkcję głównego koordynatora współpracy Wojska Polskiego z armiami innych państw. Warto dodać, że począwszy od lat 60. na polskim Sztabie Gen. spoczywało zadanie wydzielenia do dyspozycji dowództwa "sojuszu obronnego bratnich państw socjalistycznych" (tj. ZSZ UW) tzw. Frontu Polskiego, a następnie jego "żywienie", uzupełnianie i zabezpieczenie w wypadku podjęcia działań zaczepnych na północno nadmorskim i jutlandzkim kierunku. Przez okres naszego członkostwa w Układzie Warszawskim tym zadaniom podporządkowana była teoretyczna i praktyczna działalność Sztabu Gen. WP, dowództw, sztabów i wojsk. Wynikała ona z rekomendowanych nam przez radziecki Sztab Generalny priorytetów.

Natomiast poza gestią Sztabu Gen. WP znalazła się w znacznej części istotna sfera działań związana z tworzonym na początku lat 60. systemem obrony terytorialnej kraju (wojska OTK), będącym w gestii nowo powstałej instytucji – Głównego Inspektora OR (w randze wiceministra ON). W powstałej sytuacji Sztab Gen. WP nie miał możliwości planowania użycia całości sił zbrojnych do obrony kraju. Mógł jedynie realizować część zadań wynikających z przynależności do Układu Warszawskiego (dowodzenia wojskami operacyjnymi przeznaczonymi do działań na froncie zewnętrznym).

Wymienione wyżej kompetencje (zadania) dowódcze, koncepcyjne, planistyczne i ogólnie koordynacyjne Sztabu Gen. WP, choć ulegały pewnym doraźnym modyfikacjom, utrzymane zostały w zasadzie do końca lat osiemdziesiątych. Przez cały ten okres Sztab Gen. WP kierował – w dosłownym tego słowa znaczeniu – przygotowaniem wojennym i bieżącym funkcjonowaniem sił zbrojnych, modyfikując i racjonalizując swoje struktury organizacyjno-funkcjonalne i skuteczność działań. Wiodącym ogniwem w tych strukturach był zawsze Oddział (Zarząd) Operacyjny. Bardzo ważną rolę odegrały też oddziały (zarządy): organizacyjny, planowania materiałowo-technicznego oraz mobilizacji i uzupełnień. Kierowały one podstawowymi sferami działalności sił zbrojnych w czasie pokoju i obrony kraju przed agresją, w myśl ponadczasowej łacińskiej zasady: "*Qui desiderat pacem, praeparat bellum*".

Należy zauważyć, że przez ponad 20 lat na czele Sztabu Gen. WP stali oficerowie Armii Radzieckiej (pełniący czasowo służbę w Wojsku Polskim), tj. gen. broni Władysław Korczyc (1945-1954) i gen. broni Jurij Bordziłowski (1954-1965). W następnych latach funkcję tę pełnili kolejno: gen. dyw. Wojciech Jaruzelski (1965-1968), gen. dyw. Bolesław Chocha (1968-1973), gen. dyw. (broni) Florian Siwicki, gen. dyw. (broni) Józef Użycki (1983-1990).

Lata 1945-1989 potwierdziły wiodącą rolę Sztabu Gen. WP wśród pozostałych instytucji centralnych MON i całych sił zbrojnych. Wynikała ona z usytuowania organizacyjnego w strukturach MON, kompetencji i szerokiego zakresu zadań.

W praktycznej działalności Sztab Gen. WP był zawsze instytucją ukierunkowującą całokształt funkcjonowania Ministerstwa ON. Zapewniał, że działalność ta miała wspólny i priorytetowo traktowany cel – wszechstronne zabezpieczenie funkcjonowania operacyjnego sił zbrojnych, w tym ich rozwoju organizacyjnego, technicznego i teoretycznego. Skutkowało to lepszym wykorzystaniem zawsze skromnego budżetu armii, a także racjonalniejszym działaniem wszystkich organów dowodzenia i innych struktur organizacyjno-funkcjonalnych naszych sił zbrojnych

Historyczne zmiany, jakie dokonały się w Polsce i w jej międzynarodowym otoczeniu na początku lat 90. wymagały gruntownego przewartościowania podejścia suwerennego państwa do zagadnień swojej obronności. Zapoczątkowana w 1991 r. reforma naszego systemu obronnego objęła swym zasięgiem wszystkie struktury i aspekty funkcjonowania sił zbrojnych. Wypracowane zostały główne kierunki kompleksowych reform, których istotą była podjęta rok później restrukturyzacja (przeformowanie) samego centrum zarządzania i dowodzenia wojskiem, tj. Ministerstwa Obrony Narodowej i zintegrowanego w nim Sztabu Generalnego WP. W jej efekcie w 1993 r. nastąpiło ostateczne oddzielenie funkcji dowodzenia wojskiem od szeroko rozumianego kierowania politycznego i administrowania resortem obrony narodowej – poprzez utworzenie dwóch pionów funkcjonalnych: cywilno-wojskowego i wojskowego.

Przekształcenie MON w cywilny organ administracji państwowej i nowy kształt organizacyjno-funkcjonalny jego centralnych instytucji, wymagały wyraźnego rozdzielenia pola kompetencji i odpowiedzialności między cywilno-wojskowymi i wojskowymi strukturami resortu, tj. między cywilnym ministrem i wiceministrem ON

a Sztabem Generalnym WP (jego szefem). Lansowana przez ówczesnego „gospodarza” Belwederu koncepcja, że to szef Sztabu Gen. WP dowodzi bezpośrednio siłami zbrojnymi oraz, że powinien podlegać bezpośrednio prezydentowi RP – Zwierzchnikowi Sił Zbrojnych, miała tylu zwolenników, co i przeciwników po różnych stronach naszej sceny politycznej. Brak w tej materii jednoznacznych konstytucyjnych oraz ustawowych rozstrzygnięć sprzyjał politycznym dyskusjom i polemikom na temat zakresu cywilnej, demokratycznej kontroli nad wojskiem – czytaj Sztabem Generalnym WP. Okoliczności „słynnego” obiadu na poligonie w Drawsku w 1994 r. mogły rodzić u części polskiej klasy politycznej i opinii publicznej podejrzenia wobec Sztabu Gen. WP (w tym jego szefa) o autonomiczność działań, marginalizację pionu cywilnego (ministra), tworzenie swoistego „superministerstwa” czy wręcz – w krańcowych przypadkach – o żołdatofonizm części generalizacji, rozumiany jako widzenie obronności i bezpieczeństwa państwa przez pryzmat koszar.

Kres tej dziwnie skomplikowanej i szkodzącej dobremu wizerunkowi WP sytuacji położyła dopiero (rodząca się bólach kilka lat) ustawa o urzędzie ministra obrony narodowej z 14.XII.1995 r. i późniejsze do niej dokumenty: Statut Ministerstwa Obrony Narodowej oraz Regulamin Organizacyjny MON).

Obecna sytuacja jest już całkowicie klarowna. Sztab Generalny WP (wszystkie jego jednostki organizacyjne) wchodzi w skład Ministerstwa ON. Szef Sztabu Gen. podlegający bezpośrednio ministrowi ON dowodzi w jego imieniu siłami zbrojnymi w czasie pokoju. podwójne powoływanie (zgodne działanie prezydenta – Zwierzchnika Sił Zbrojnych i premiera, szefa Sztabu Gen. jest gwarancją stabilności struktur dowódczych, niezależnie od bieżących zmian sytuacji politycznej w naszym kraju. Tak więc Sztab Gen. stanowi część Ministerstwa Obrony – ani nie uprzywilejowaną, ani nie dyskryminowaną (szef Sztabu Gen. pozycję wiceministra ON utracił w 1992 r. po powołaniu cywilnych wiceministrów w MON. Jest on centralnym organem dowodzenia całością sił zbrojnych, obejmującym swymi kompetencjami zadania planistyczne, organizacyjne, szkoleniowe, mobilizacyjne, zaopatrzeniowe i dowódcze.

Ta cała „batalia” o cywilną kontrolę nad wojskiem nie może jednak przysłonić prawdziwego obrazu reform armii w latach dziewięćdziesiątych. Głęboka reorganizacja Sztabu Generalnego WP i zasad ich funkcjonowania była ważną

częścią tych reform. W przyjętym modelu organizacyjnym nowego MON podstawowe kompetencje i zadania likwidowanych w 1993 r. struktur Sił Zbrojnych z lat 60. przejmować miały (przy podziale kompetencji z kierunkowymi cywilnymi wiceszefami MON) nowo powoływane struktury Sztabu Gen. WP.

I tak miejsce po Głównym Kwatermistrzostwie WP i instytucjach Głównego Inspektora Techniki WP zajął Inspektorat Logistyki Sztabu Gen. Z kolei sferę działania Głównego Zarządu Szkolenia Bojowego WP przyjął Inspektorat Szkolenia Sztabu Gen. Były to wówczas wydzielone pionowo w strukturze całego Sztabu a ich szefowie (obok szefa Inspektora ON – też nowego ciała) byli zarazem zastępcami Sztabu Gen. WP. W 1995 r. weszły one w skład zintegrowanej struktury 18 zarządów i 7 szefostw wojsk Sztabu Gen. WP.

W 1995 r. powołano ponadto duże nowe ponadzarządowe struktury Sztabu Gen. WP. tj. planowania strategicznego sił zbrojnych oraz planowania organizacyjno-mobilizacyjnego SZ.

Organizacja Sztabu Gen. WP z lat 1993 – 1995 uległa pewnej modyfikacji i znacznemu "odchudzeniu" w dwóch kolejnych latach.

Wizytówką przekształceń organizacyjnych Sztabu Gen. może być przeformowanie w 1995 r. Zarządu Szkolenia Operacyjnego na Zarząd Dowodzenia, będący obecnie strukturą, której model i koncepcja działania odpowiada wizji Sztabu Gen. XXI wieku.

2.4. Wiceministerstwo Obrony Narodowej (1945-1950) – Główny Zarząd Polityczny WP²⁰

Szczególne pozycja tych instytucji w strukturze naczelnych władz wojska wynikała z ich znaczenia politycznego. W pierwszych powojennych latach w osobie I wiceministra skoncentrowano uprawnienia do wydawania dyspozycji głównym organom polityczno-wykonawczym, służby sprawiedliwości i informacji wojskowej. Jako członek centralnych władz partii (PPR, PZPR) przenosił także na forum kierownictwa MON wiele spraw o charakterze ogólnopaństwowym, wywierając szczególnie znaczący wpływ na kształtowanie działalności partyjno-politycznej, politykę kadrową i kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych społeczeństwa. Wpływ I wiceministra na wojsko umacniał ponadto fakt jego przewodniczenia obradom Centralnego Zespołu Partyjnego MON, w którego skład wchodził: minister ON, szef Sztabu Generalnego WP, wiceministrowie (I, II, III) oraz szefowie: Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego, Departamentu Personalnego MON i Głównego Zarządu Informacji. Po rozformowaniu w 1950 r. Wiceministerstwa (przejście GZI i Departamentu Służby Sprawiedliwości w bezpośrednie podporządkowanie ministerstwa ON) jego kompetencje przejął Główny Zarząd Polityczny WP. Jako organ Komitetu Centralnego PZPR (na prawach Wydziału KZ) i instytucja centralna MON kierował pracą partyjno-polityczną i ideowo-wychowawczą w całych siłach zbrojnych, a także szkoleniem politycznym, działalnością propagandowo-agitacyjną i kulturalno-oświatową. uczestniczył ponadto w opracowywaniu – w uzgodnieniu z KC – projektów planów mobilizacyjnych organów partyjno-politycznych wojska oraz ich przygotowanie do działań w czasie wojny. Sprawował też merytoryczny nadzór nad działalnością Zarządu Głównego Ligi Przyjaciół Żołnierza i Aeroklubu PRL. Realizując w siłach zbrojnych uchwały zjazdów partii, wytyczne KC PPR oraz rozkazy i zarządzenia ministra ON, wywierał przemożny wpływ na całość funkcjonowania wojska.

---

²⁰ B. Szczepaniak op. cit., K. Janik op. cit., Pokojowe dzieje op. cit.

I Wiceministerstwem ON kierowali: gen. dyw. Marian Spychalski (1945-1948) i gen. bryg. Edward Ochab (1949-1950); Szefami GZP WP byli kolejno: gen. bryg. Marian Naszkowski (1950-1952), gen. dyw. Kazimierz Witaszewski (1952-1956), gen. dyw. M. Spychalski (X-XI 1956), gen. dyw. Janusz Zarzycki (1956-1960), gen. dyw. W. Jaruzelski (1960-1965), gen. dyw. Józef Urbanowicz (1965—1971), gen. dyw. Jan Czapla (1971-1972), gen. broni Włodzimierz Sawczuk (1972-1980), gen. broni Józef Baryła (1980-86), gen. dyw. Tadeusz Szaciło (1986-1990).

2.5 II Wiceministerstwo Obrony Narodowej (1945 - 1947)

Dowództwo Wojsk Lądowych (1947 – 1950)

Główny Inspektorat Szkolenia MON (1950 – 1978)

Główny Zarząd Szkolenia Bojowego²¹

Instytucje te tworzyły w kolejnych latach w strukturze MON pion odpowiedzialny za realizację następujących głównych zadań:

- współudział w pracach koncepcyjnych dot. Obronności kraju, w tym zwłaszcza w wytyczaniu głównych kierunków szkolenia bojowego wojsk ;
- udział w opracowywaniu planu użycia i koncepcji rozwojowych wojsk lądowych i lotnictwa operacyjnego na potrzeby frontu;
- kierowanie szkoleniem bojowym wojsk lądowych i ogólnowojskowym pozostałych rodzajów SZ;
- inspekcjonowanie stanu wyszkolenia, dyscypliny i gotowości bojowej wojsk lądowych i lotnictwa operacyjnego;
- koordynowanie i kontrolowanie szkolenia w wojskowych szkołach zawodowych;
- sprawowanie nadzoru nad szkoleniem wojskowym studentów i przysposobieniem wojskowym młodzieży.

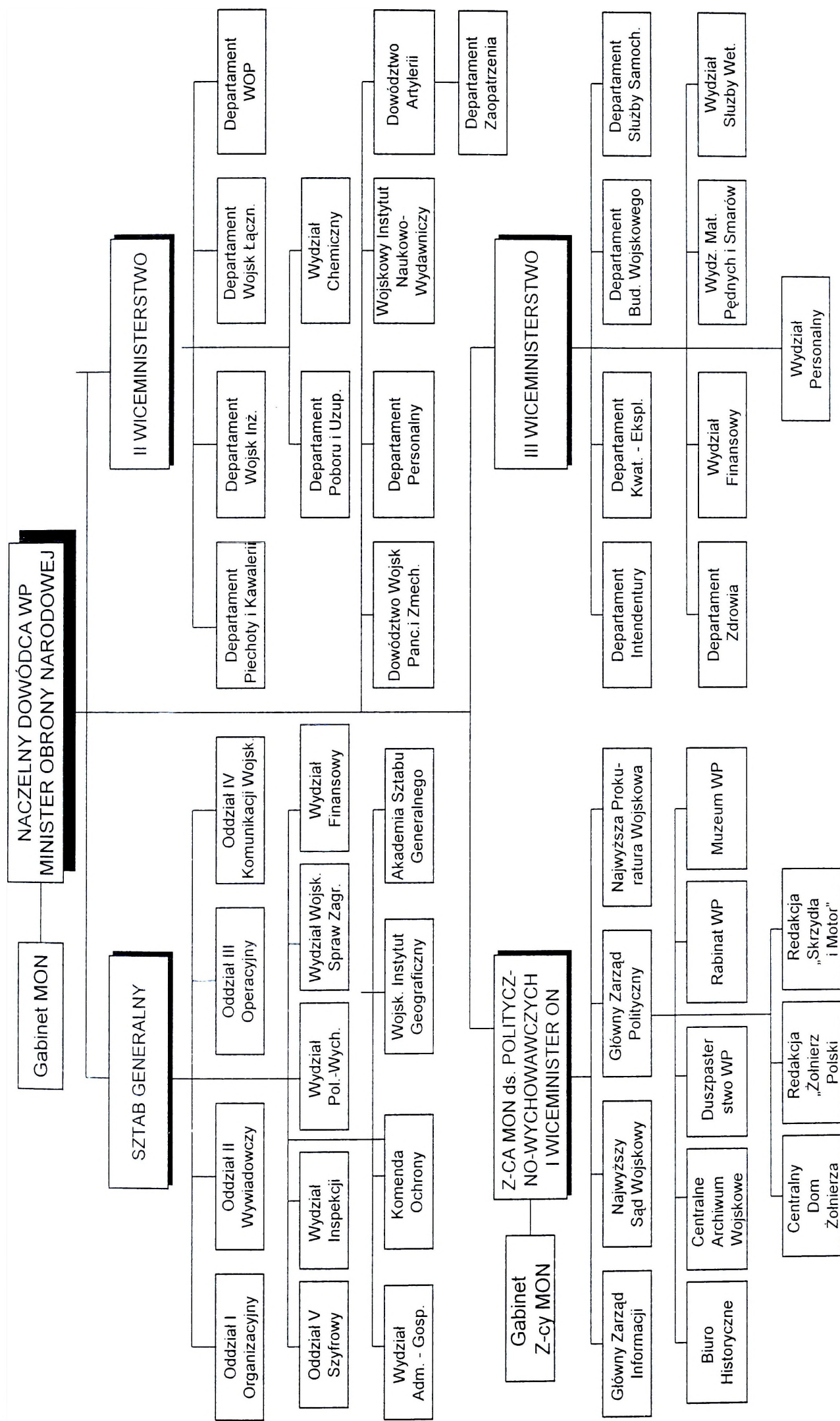
²¹ Tamże oraz K. Janik, E Osowski, Założenia i rozwój struktury organizacyjnej Sił Zbrojnych PRL. Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).

Szczególnie wysoką pozycję i odpowiadający jej szeroki zakres kompetencji pion ten posiadał w dwóch okresach:

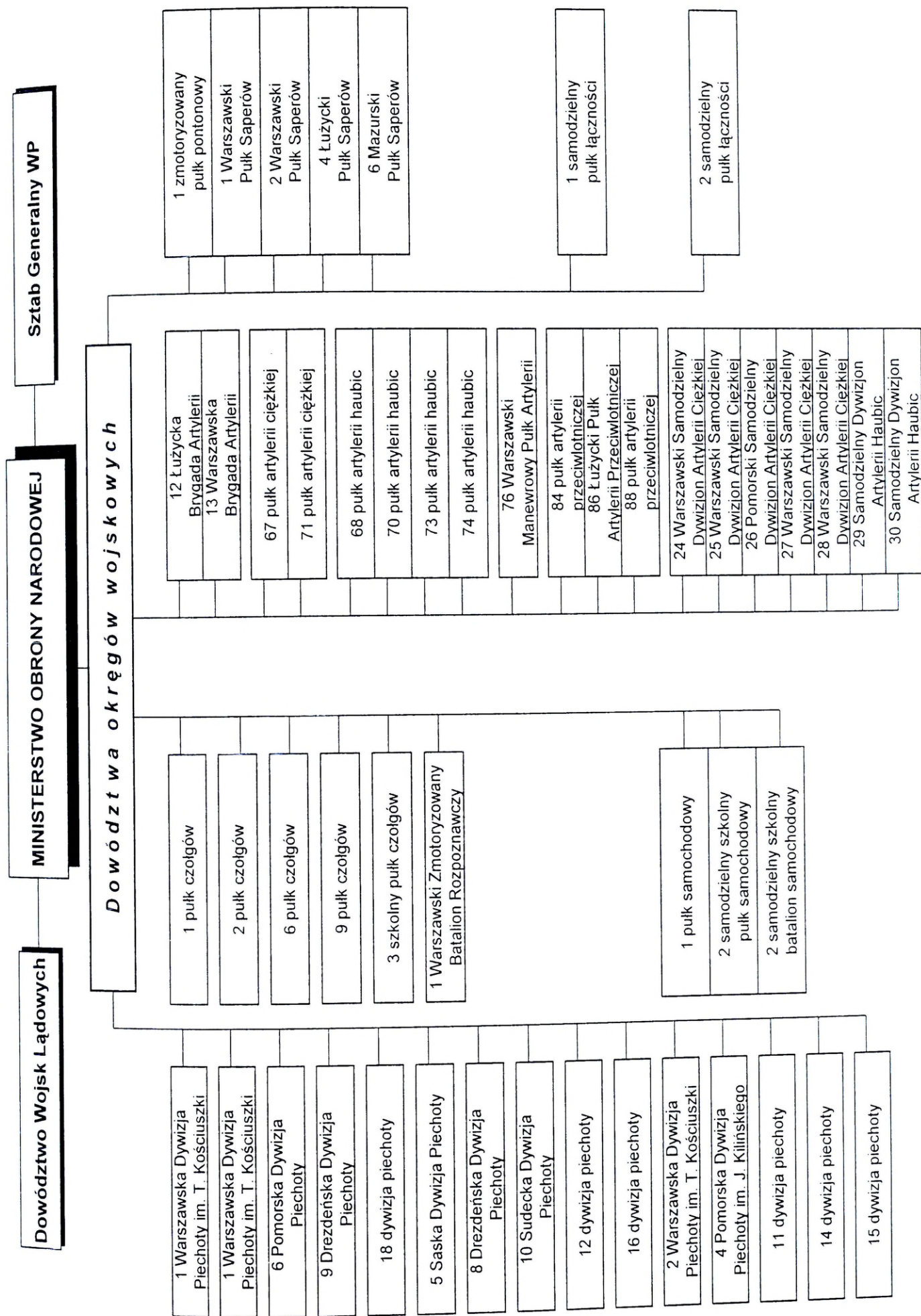
- w latach 1947 – 1950 – kiedy wiceministrowi, dowódcy Wojsk Lądowych (gen. armii Stanisław Popławski) podporządkowani byli dowódcy okręgów wojskowych oraz większość dowództw
- od 1959 r., tj. od reaktywowania funkcji Głównego Inspektora Szkolenia (wiceministra ON), któremu podlegały: Inspektorat Szkolenia, szefostwa wojsk OPL, wojsk rakietowych i artylerii, a pod względem szkoleniowym także okręgi wojskowe i pozostałe szefostwa rodzajów wojsk i służb.

Główny Inspektor Szkolenia sprawował jednocześnie funkcję zastępcy Naczelnego Dowódcy ZSZ Układu Warszawskiego. Należy zauważyć, że od zakończenia wojny aż do 1958 r. tym pionem struktury MON, odpowiadającym za szkolenie bojowe kierowali kolejno oficerowie Armii Radzieckiej (pełniący czasowo służby w WP), tj. gen. broni Karol Świerczewski (II wiceminister 1945-47), gen. armii Stanisław Popławski (dowódca Wojsk Lądowych 1947-50, wiceminister ON), gen. bryg. Wiktor Jankowski i gen. bryg. Michaił Chiliński (szefowie Głównego Zarządu Wyszakolenia Bojowego w latach 1952-1958).

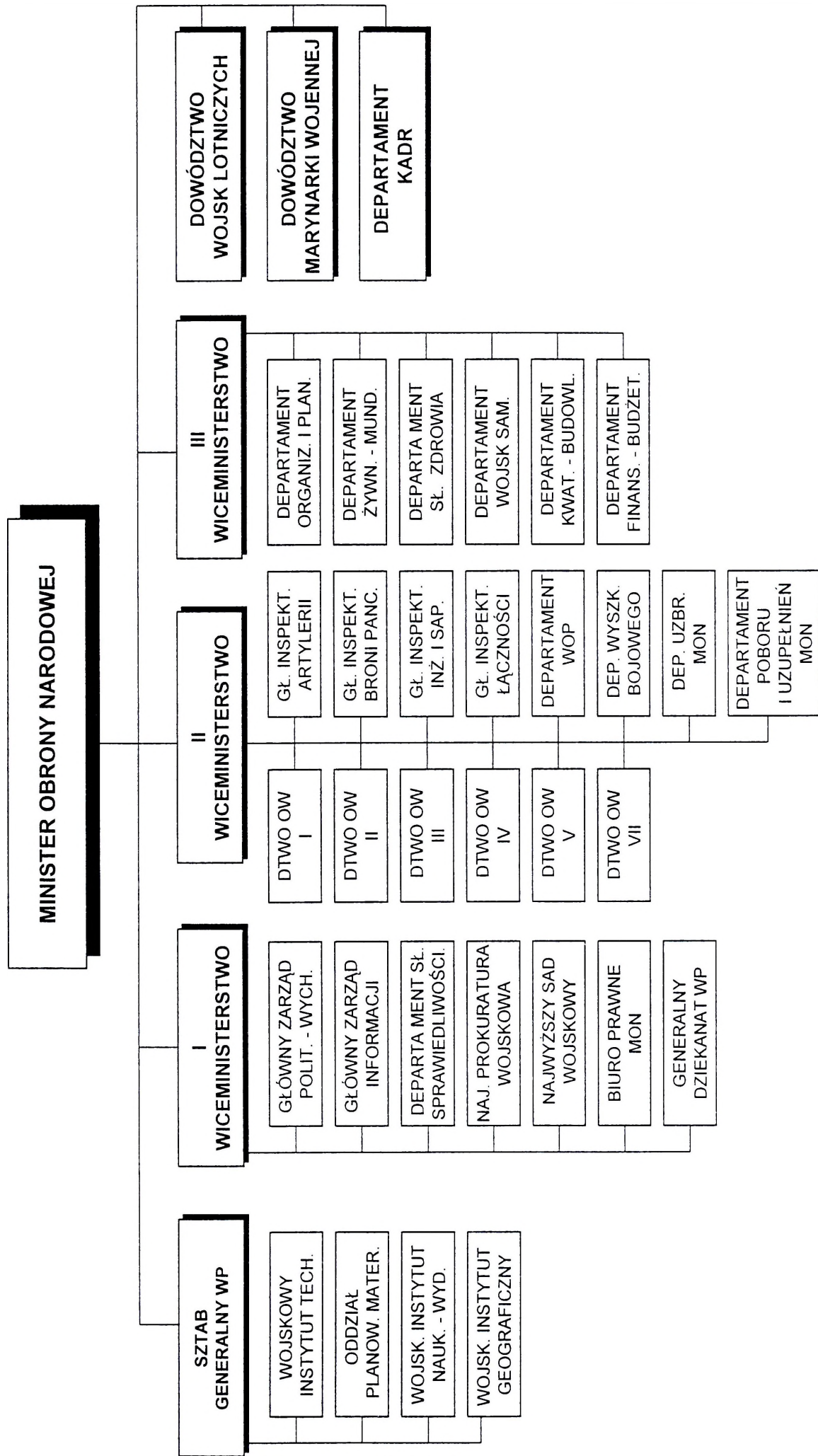
Główny Inspektor Szkolenia sprawował jednocześnie funkcję zastępcy Naczelnego Dowódcy ZSZ Układu Warszawskiego.

Schem. 19. STRUKTURA ORGANIZACYJNA INSTYTUCJI CENTRALNYCH MON NA POCZĄTKU 1946 ROKU

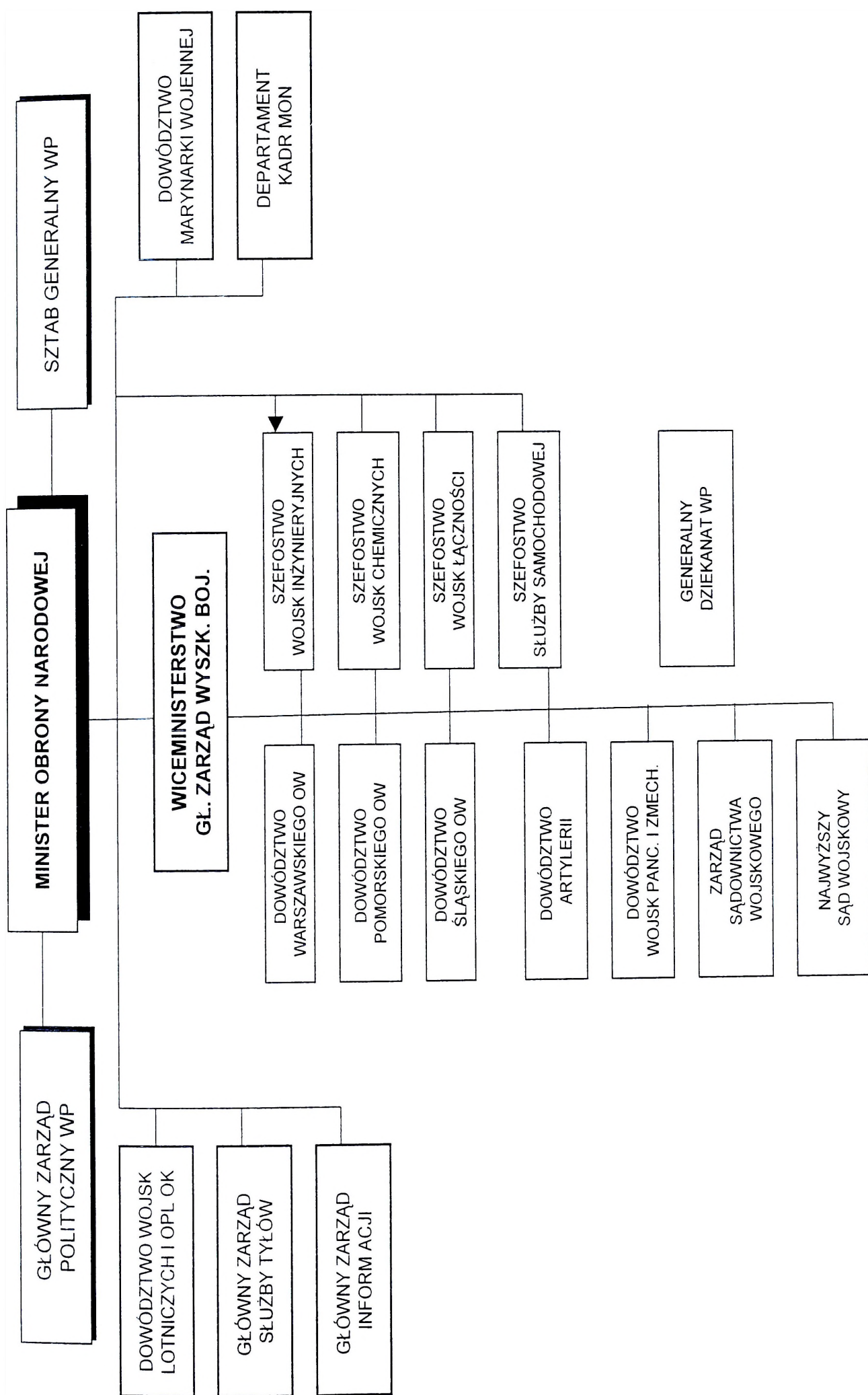

Schem. 20. STRUKTURA ORGANIZACYJNA WOJSK LĄDOWYCH W 1947 r.

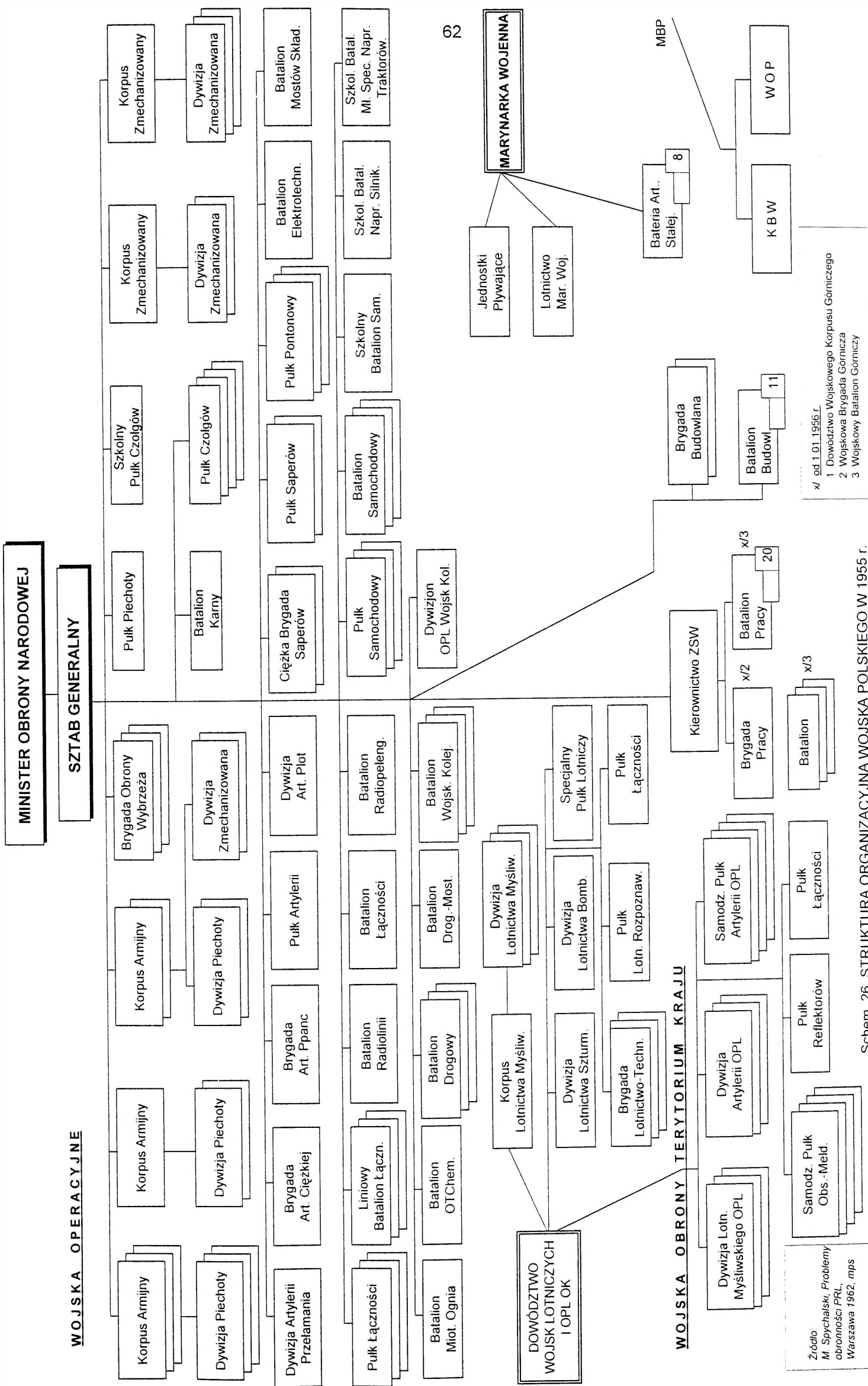
Schem. 21. STRUKTURA MINISTERSTWA OBRONY NARODOWEJ w 1948 r.

Źródło: Opracowanie własne autorów

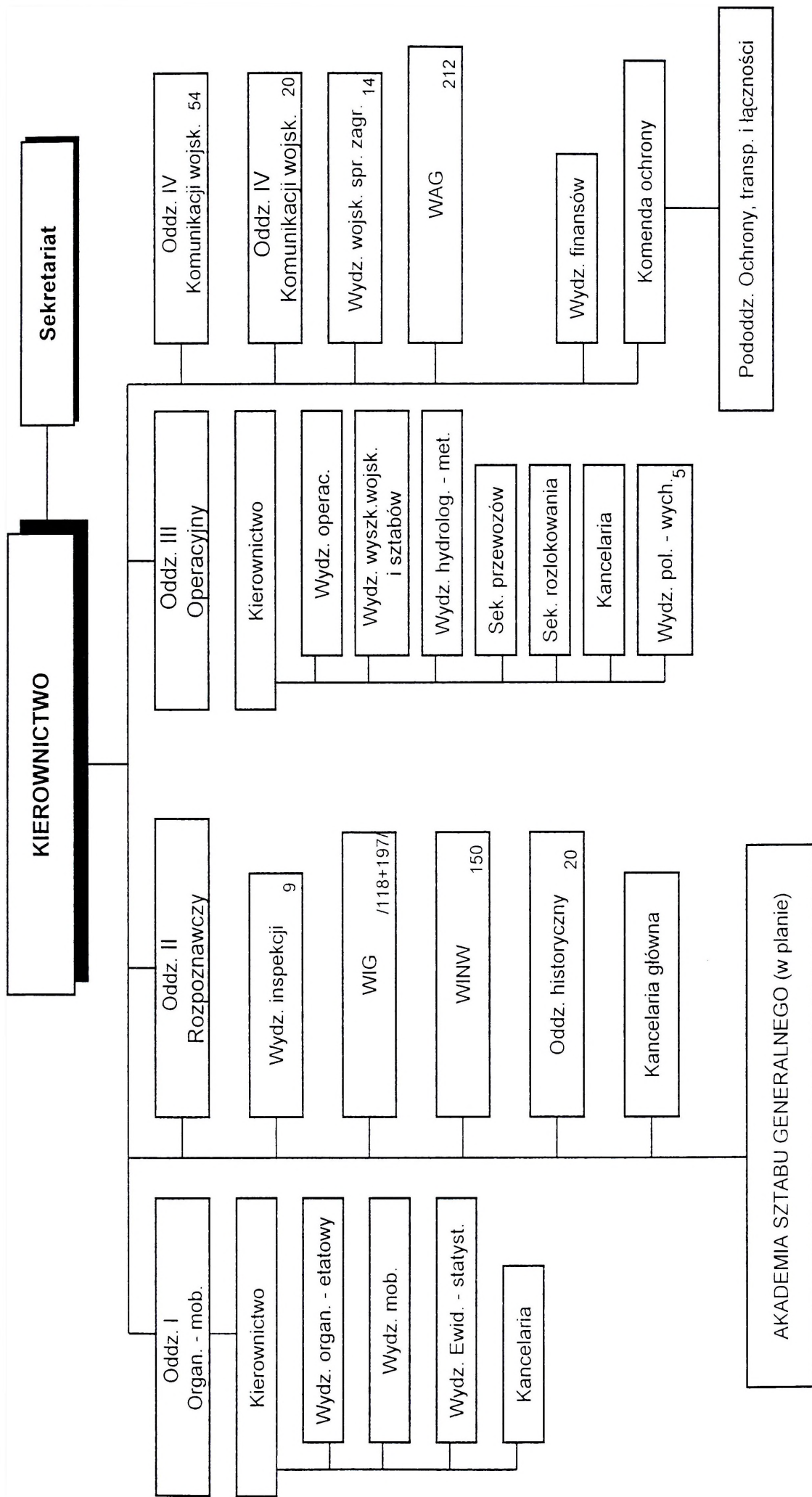

Schem. 22. STRUKTURA MINISTERSTWA OBRONY NARODOWEJ w 1948 r.

Źródło: Pokojowe dzieje WP, op. cit.

Schem. 26. STRUKTURA ORGANIZACYJNA WOJSKA POLSKIEGO W 1955 r.

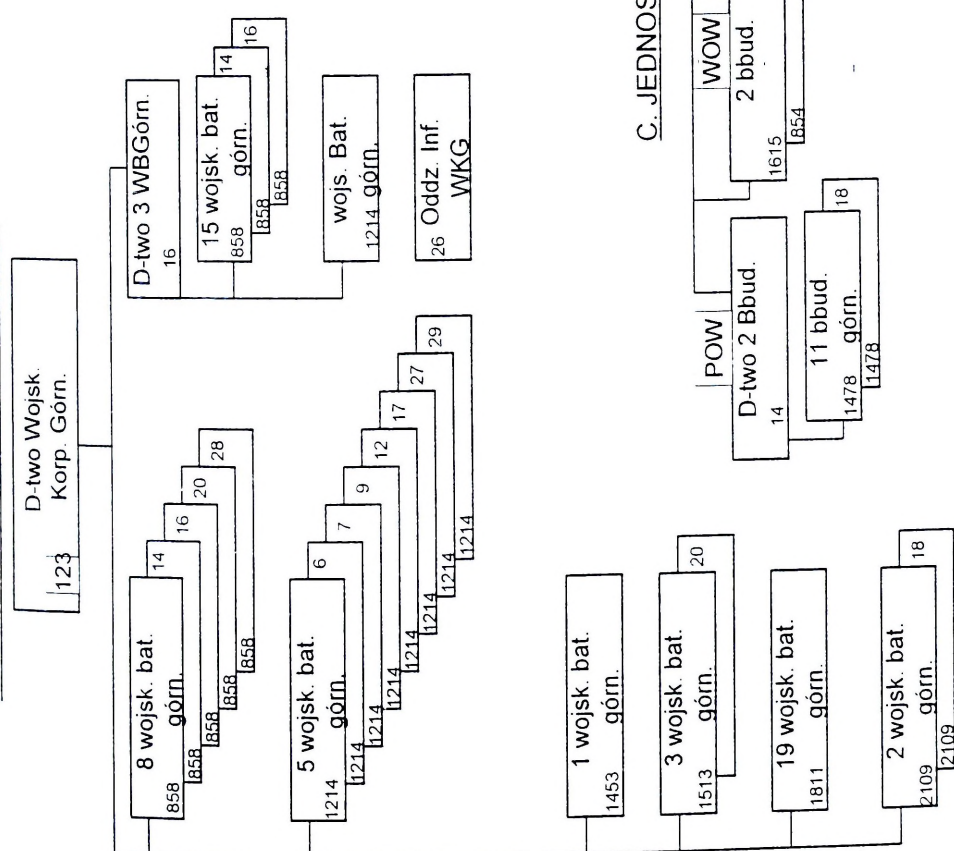
Schem. 24. ORGANIZACJA SZTABU GENERALNEGO WP (II p. 1945 r.)

LEGENDA :

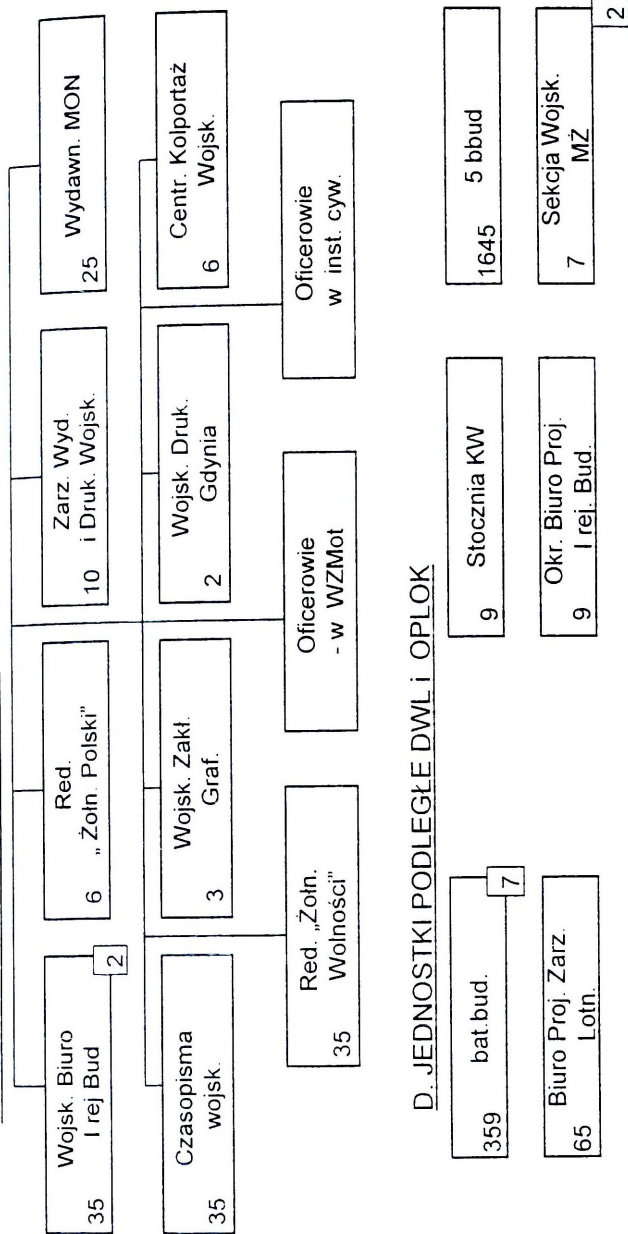
1. Organizacja wg etatu nr 1/48 z 1945 r.
2. Szt. Gen. WP zorg. Na podst. Rozkazu ND WP nr 177/org. z lipca 1945 r. (założony stan - 540 etatów)
3. W/w rozkazem zmieniono nazwę Szt. Gł. WP na Szt. Gen. WP

Źródło: Zarys organ. i funkc. Szt. Gł. WP (1944-45)
WPH nr 3/96

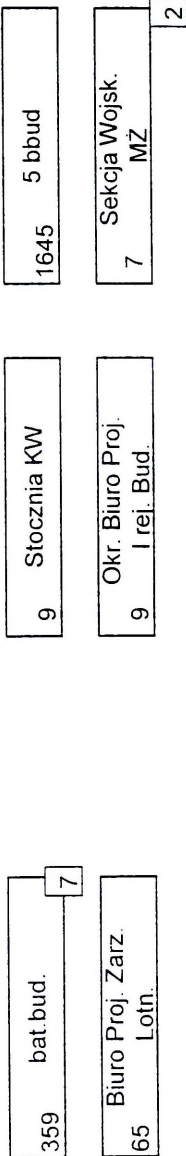
A. WOJSKOWY KORPUS GÓRNICZY

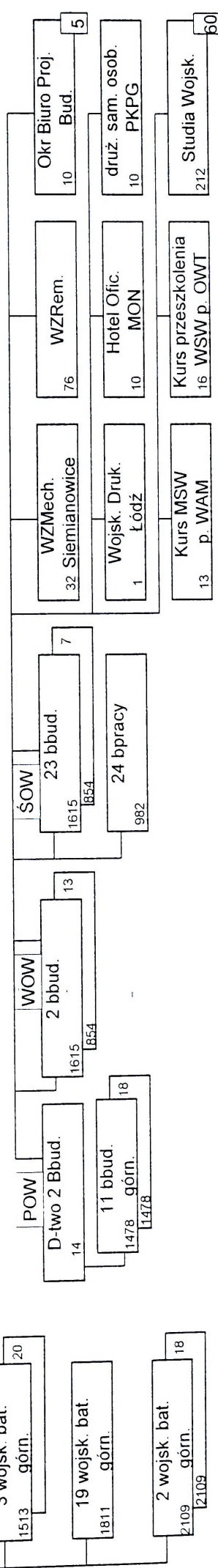
B. JEDNOSTKI PODLEGŁE IN MON

D. JEDNOSTKI PODLEGŁE DWL i OPIŁOK

C. JEDNOSTKI PODLEGŁE WOW, POW i ŚOW

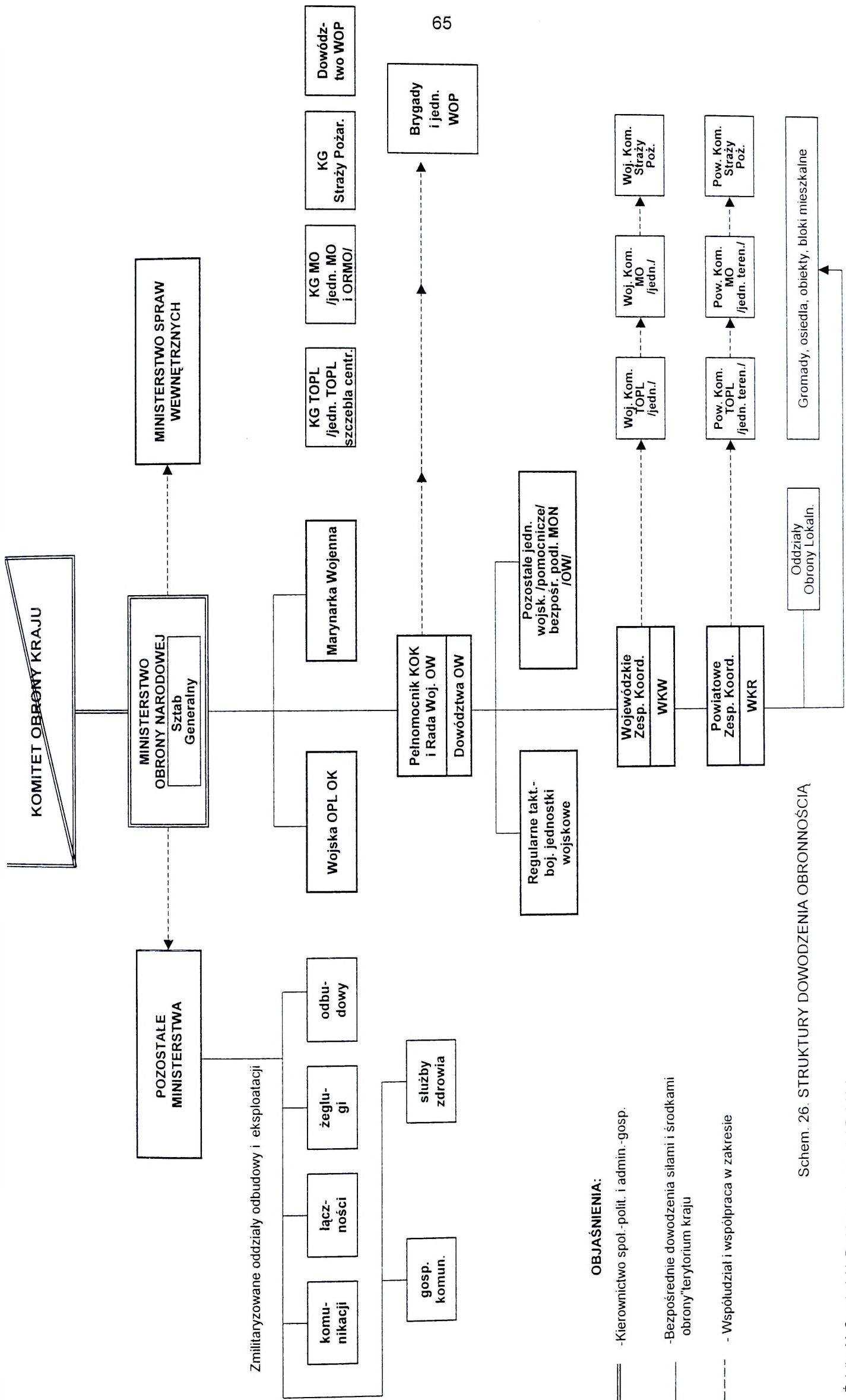
OGÓLNE ZESTAWIENIE STANÓW

STAN	Stan osobowy										S p r z ę t									
	oficerów			podoficerów			szeregowych				Koni		samochody			traktor	mocykle	karabiny	PK	RKM
	gen	star-szych	młod-szych	razem	nadter-min	st. zasad	osob	teren	cięż	szos	cięż	teren	spec	razem						
Elatowy	708	606	1514	1021	3366	42438	48339	490	18	21	8	108	1	80	218	22	28	7128	1757	96
Ewidencyjny	4	504	1457	1961	878	1814	30204	3876	52	23	10	134	-	39	206	46	13	7406	1378	148

Schem. 28. ORGANIZACJA JEDNOSTEK POZA NORMĄ WOJSKA WEDŁUG DANYCH NA 1.01.1956 r.

Źródło: Meldunki o stanie bojowym wojsk. CAW SIIS Nr 1210/12 s. 14, 58, 102, 144, 177, 197, 208-210

Opracował: płk S. Szachnowski

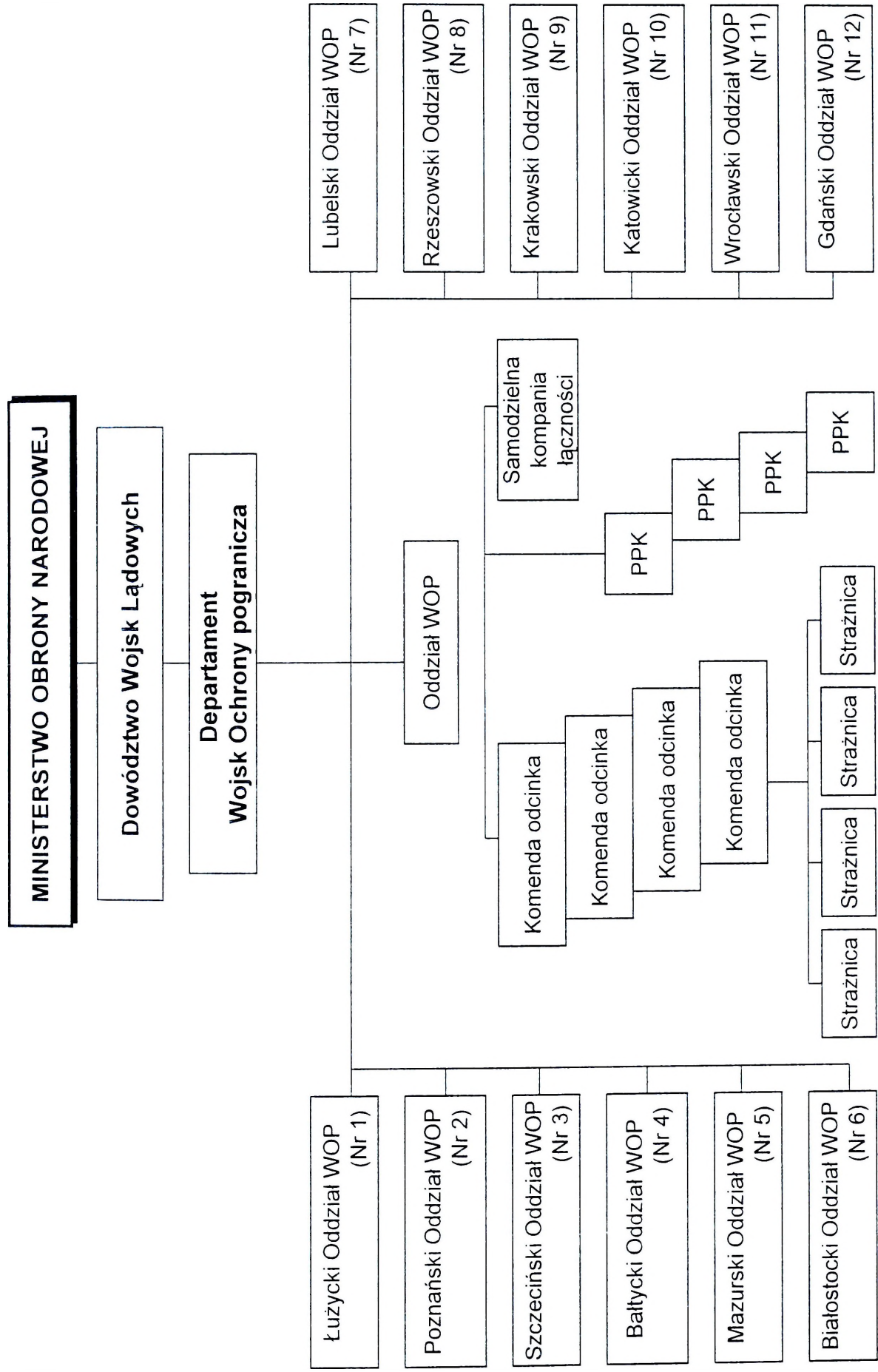
Zmilitaryzowane oddziały odbudowy i eksploatacji

OBJAŚNIENIA:

- Kierownictwo spol.-polit. i admin.-gosp.
- Bezpośrednie dowodzenie siłami i środkami obrony terytorium kraju
- Współdziałal i współpraca w zakresie

Schem. 26. STRUKTURY DOWODZENIA OBRONNOŚCIĄ

Źródło: M. Spychalski, Problemy obronności Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa maj 1961, mps

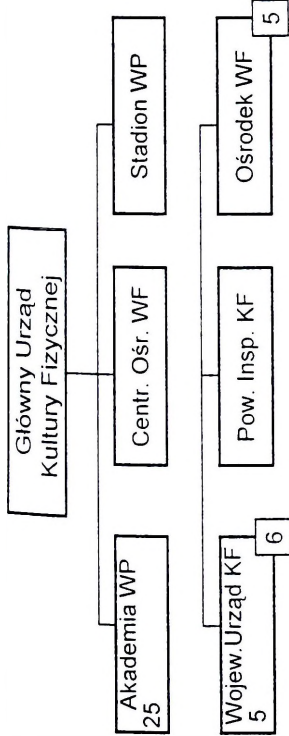

Uwaga: PPK – przejściowy punkt kontrolny

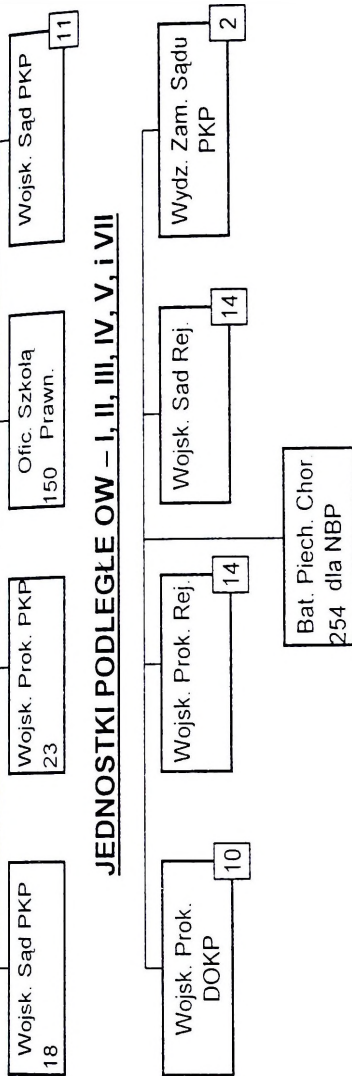
Schem. 27. STRUKTURA ORGANIZACYJNA WOJSK OCHRONY POGRANICZA W KOŃCU 1947 R.

Źródło: Roz. II, cz. II, Dziela I

INSTYTUCJE KULTURY FIZYCZNEJ

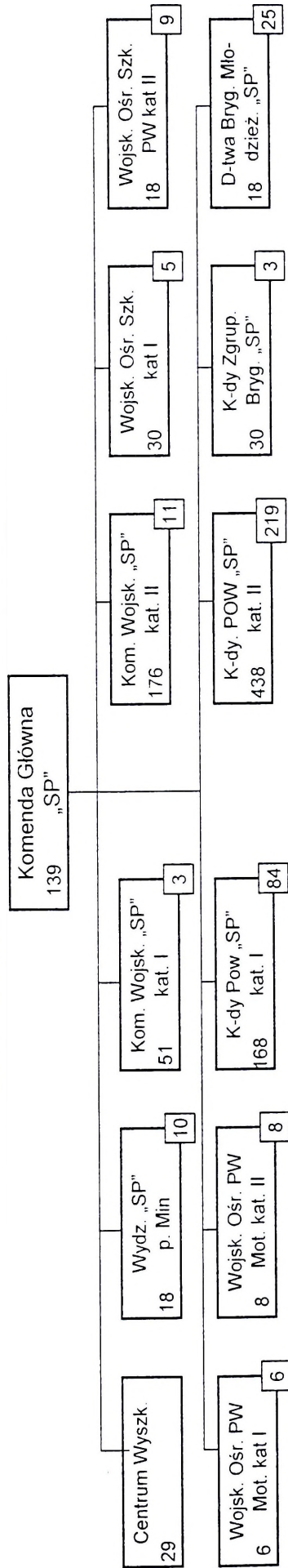

JEDNOSTKI PODLEGŁE IC MON

JEDNOSTKI PODLEGŁE OW – I, II, III, IV, V, i VII

POWSZECHNA ORGANIZACJA „SŁUŻBA POLSCE”

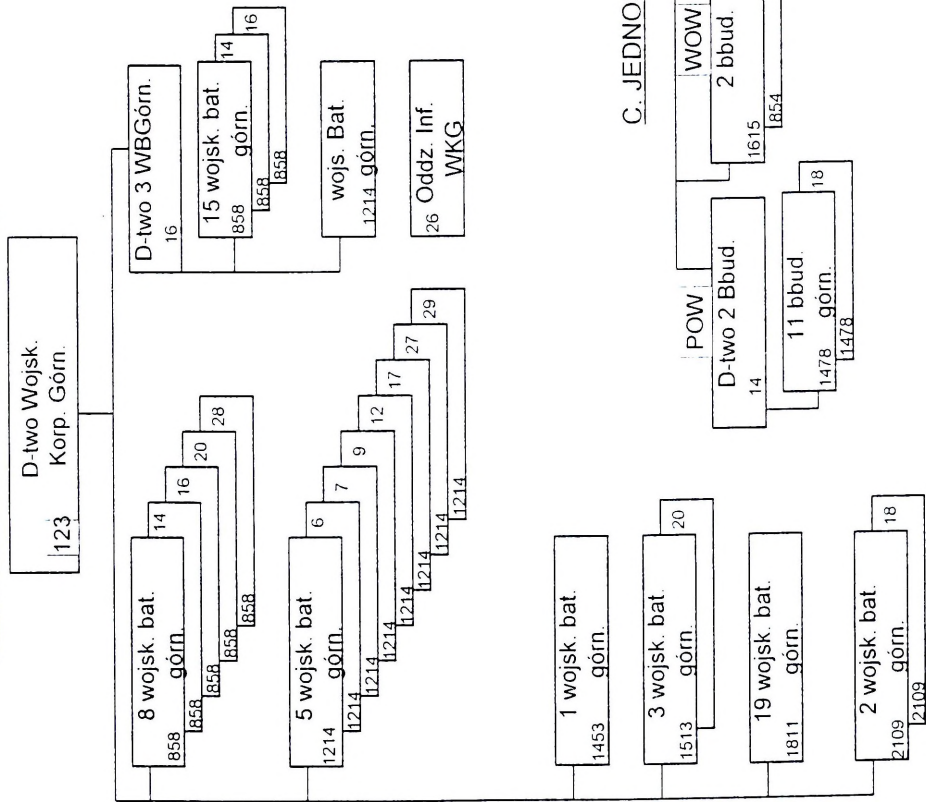
OGÓLNE ZESTAWIENIE STANÓW

STAN	Stan osobowy										Sprzęt															
	Oficerów					Podoficerów					Samochody															
	generatów	pułkowników	podpułkowników	majorów	kapitanów	poruczników	podporuczników	chorążych	RAZEM	zawodowych	nadterminowych	sl. zasadniczej	szeregowych	podchorążych	sl. zas.	elewów	OGÓLNE WOJSKOWYCH C WILNYCH	PRACOWNIKÓ	osobowe różne	Motocykle	Karabiny	PM	RKM	Koni		
Etatowy	7	110	300	766	570	142	33	2034	108	3	69	180	591	340	50	3195	4424	83	15	94	66	258	360	-	-	50
Ewidencyjny	1	16	62	176	360	501	312	48	1476	76	2	28	106	85	235	-	1902	3744	83	15	94	66	258	360	-	50

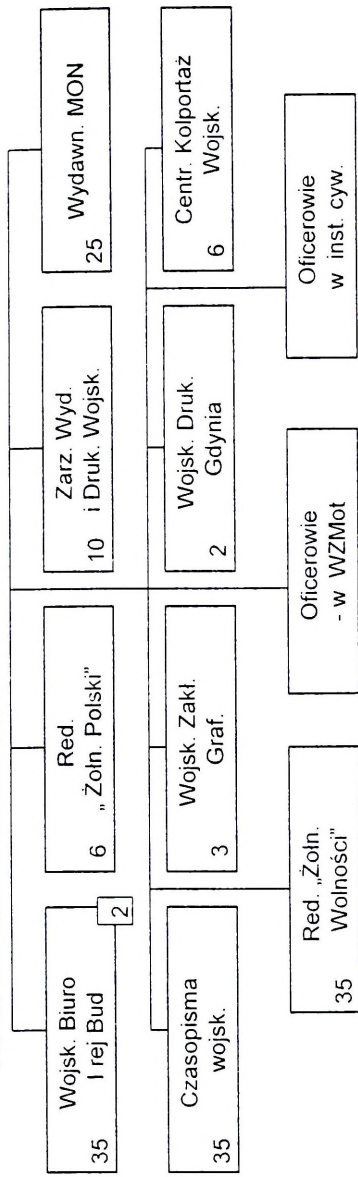
Schem. 28. ORGANIZACJA JEDNOSTEK POZA NORMĄ WOJSKA WEDŁUG DANYCH NA 1.01.1949 r./

Źródło: Zestawienie stanu etatowo-ewidencyjnego, CAW, poz. 823/465, s. 2-4, 37-39, 42-44, 62, 74, 86, 98, 106, 114

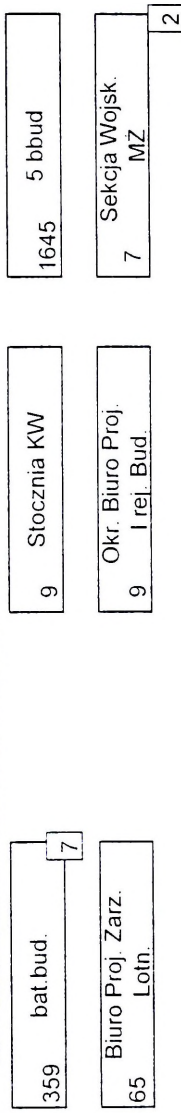
A. WOJSKOWY KORPUS GÓRNICZY

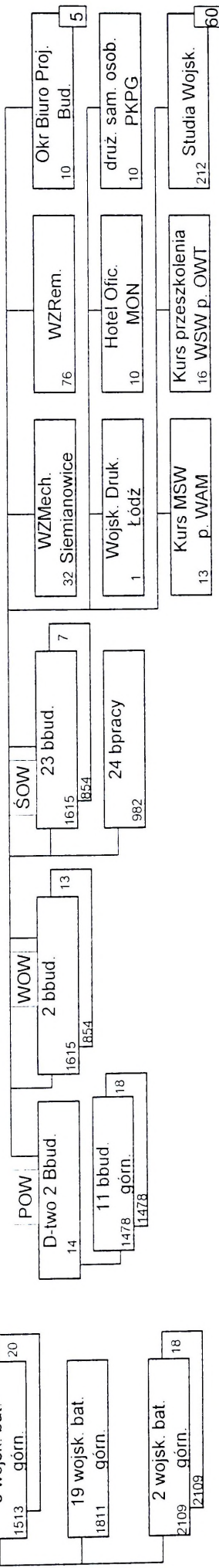
B. JEDNOSTKI PODLEGŁE IN MON

D. JEDNOSTKI PODLEGŁE DWL i OPŁOK

C. JEDNOSTKI PODLEGŁE WOW, POW i ŚÓW

OGÓLNE ZESTAWIENIE STANÓW

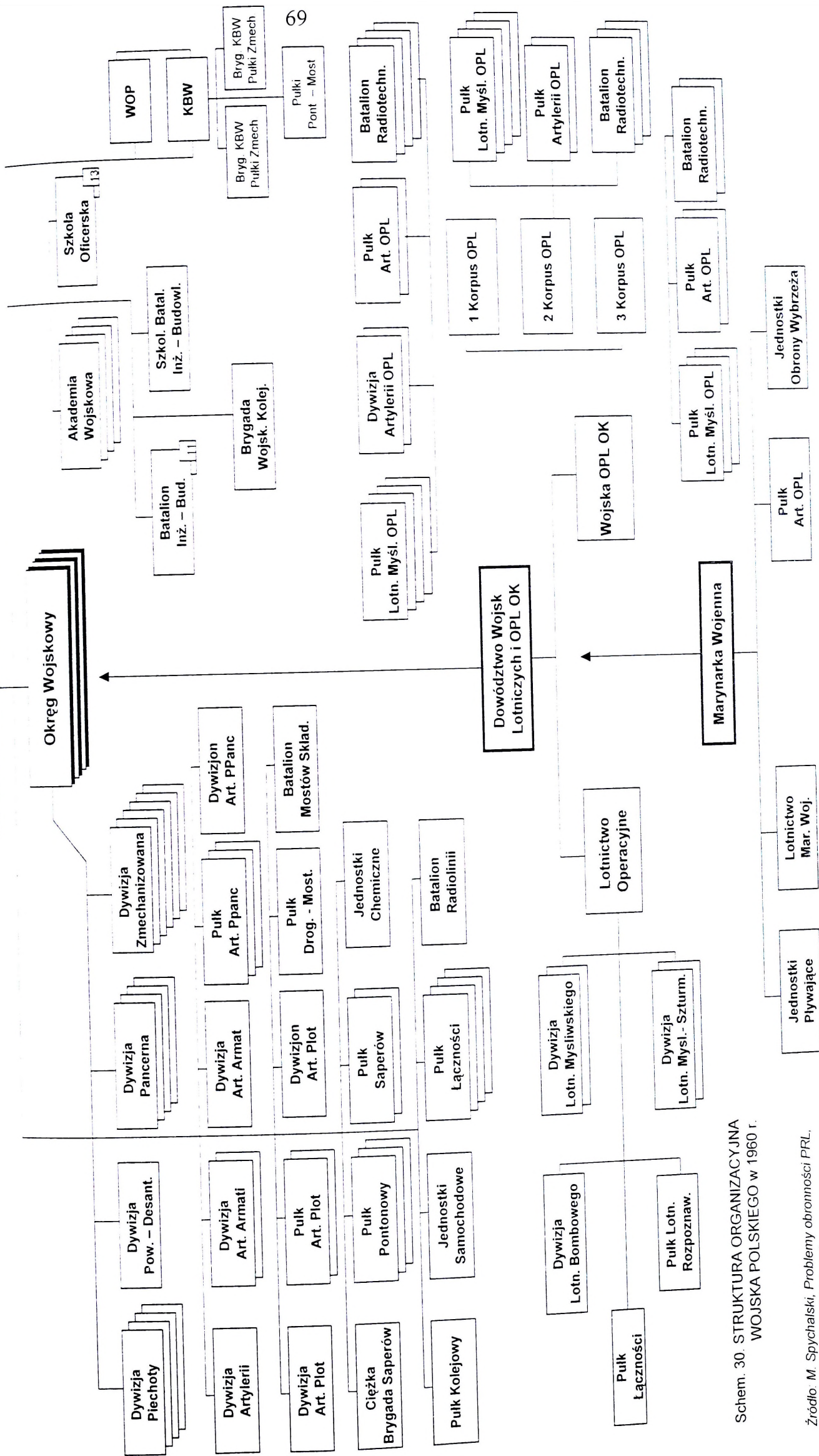
STAN	Stan osobowy						Sprzęt												
	oficerów			podoficerów			Koni			samochody			rakocowe			PK			
	gen.	star-szych	młod-szych	razem	nadter-min	podoficerów	szerego-wych	OGOLNO-WOJSKO-WYCH	prac. cyw.	osob.	osob. teren.	cięż. szos.	cięż. teren.	spec. razem.	traktoy	motocykle	karabiny	RKM	
Etatowy	708	606	1514	1021	3366	42438	48339	490	21	8	108	1	80	218	22	28	7128	1757	96
Ewidencyjny	4	504	1457	1961	1814	30204	34180	3876	23	10	134	-	39	206	46	13	7406	1378	148

Schem. 29. ORGANIZACJA JEDNOSTEK POZA NORMA WOJSKA WEDŁUG DANYCH NA 1.01.1956 r.

Źródło: Meldunki o stanie bojowym wojsk. CAW S/IS Nr 1210/12 s. 14, 58, 102, 144, 177, 197, 208-210

Opracował: płk S. Szachnowski

MINISTER OBRONY NARODOWEJ
 GISz IC MON Sztab Gen.

Schem. 30. STRUKTURA ORGANIZACYJNA WOJSKA POLSKIEGO w 1960 r.

Źródło: M. Spychalski, Problemy obronności PRL, Warszawa 1961 (mps)

2.6. III Wiceministerstwo Obrony Narodowej (1945-1950)

Główny Zarząd Tyłów (1953 – 56)

Główne Kwatermistrzostwo WP (1950-1953 i od 1956 r.)²²

Instytucje te – mimo zmian w nazwie – w systemie dowodzenia i kierowania Ministerstwa Obrony Narodowej odpowiadały za działalność służb kwatermistrzowskich związanych z zaspokojeniem potrzeb SZ w zakresie wyżywienia, umundurowania, ochrony zdrowia, komunikacji i MPS, zakwaterowania i budownictwa, a także planowania zaopatrzenia materiałowego i czuwanie nad stanem rezerw przechowywanych w gospodarce narodowej na potrzeby wojska. Główny Kwatermistrz WP kierował ponadto (w powierzonym zakresie) procesem operacyjno-tyłowego przygotowania wojsk i szkoleniem specjalistycznym w całych siłach zbrojnych. Uprawniony był także do wydawania dowódcom (szefom, komendantom) wszystkich szczebli kierowania - zarządzeń i instrukcji oraz wiążących poleceń w sprawach objętych jego kompetencjami (miejsce w strukturze organizacyjnej WP i podległości tych instytucji).

III Wiceministerstwem przez cały czas istnienia kierował gen. bryg. Piotr Jaroszewicz. Na czele Głównego Kwatermistrzostwa WP (Głównego Zarządu Tyłów) stali kolejno: gen. bryg. Wacław Komar (1950-52), gen. bryg. Franciszek Cymbarewicz (1952-56), gen. dyw. Wiktor Ziemiński (1956-1970), gen. broni Mieczysław Obiedziński (1970-1985) i gen. broni Włodzimierz Oliwa (1985-89).

---

²² Tamże.

2.7. Główny Inspektor Obrony Terytorialnej (pion Inspektoratu OT)²³

Powołanie w 1965 r. tej instytucji (funkcji) wiązało się z tworzonym wówczas w strukturze organizacyjnej MON jednolitym systemem obrony terytorium kraju (wojska OTK, organa TOPL Wojska Wewnętrzne, sztaby układu terytorialnego i instytucji centralnych MON ds. OTK).

Cały pion OTK i podległych mu organów centralnych przechodził w kolejnych latach różne zmiany organizacyjne i kompetencyjne.

Główny Inspektor OT koordynował w siłach zbrojnych całość spraw w zakresie OTK, kierował planowaniem organizacji polowych stanowisk, kierowania KOK i jego działów, a także kwestiami organizacyjno-mobilizacyjnymi i materiałowo-technicznymi w stosunku do Wojsk Wewnętrznych i jednostek OT. Warto dodać, że Główny Inspektorat OT pełnił jednocześnie funkcje sekretarza KOK (od 1968 r.) i szefa Obrony Cywilnej Kraju na rzecz układu pozamilitarnego (zob. załącznik 25). Głównymi Inspektorami OT w latach 1965-1990 byli kolejno: gen. broni Grzegorz Korczyński (1965-1971), gen. broni Tadeusz Tuczapski (1971-1987) i gen. broni Jerzy Skalski (1987-1990).

2.8. System strukturalno-funkcjonalnego kierowania obronnością państwa

Zarysowany wcześniej kształt organizacyjny i funkcjonalny kierowniczych struktur sił zbrojnych był wynikiem wieloletniej ewolucji, zapoczątkowanej bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych. Z punktu widzenia realizowanych zadań, posiadanych kompetencji i zakresu działania, odgrywały one istotną, choć zróżnicowaną w poszczególnych obszarach i latach rolę w tworzeniu systemu obronnego państwa. Największa była ona – co oczywiste – w obszarze jego militarnej części.

Ale i w sferze pozamilitarnej (gospodarczo-obronnej, polityczno-obronnej, bezpieczeństwa publicznego, obrony cywilnej, organizacyjno-prawnej) widoczna była koncepcyjna, organizacyjna i kadrowo-techniczna obecność różnych struktur sił zbrojnych.

W pierwszych powojennych latach obronność państwa kojarzona była powszechnie niemal wyłącznie z funkcjami i zadaniami obronnymi sił zbrojnych oraz pozostającymi "pod opieką" wojska organizacjami paramilitarnymi (m.in. PO "Służba Polsce", LPŻ, LOK, ZHP).

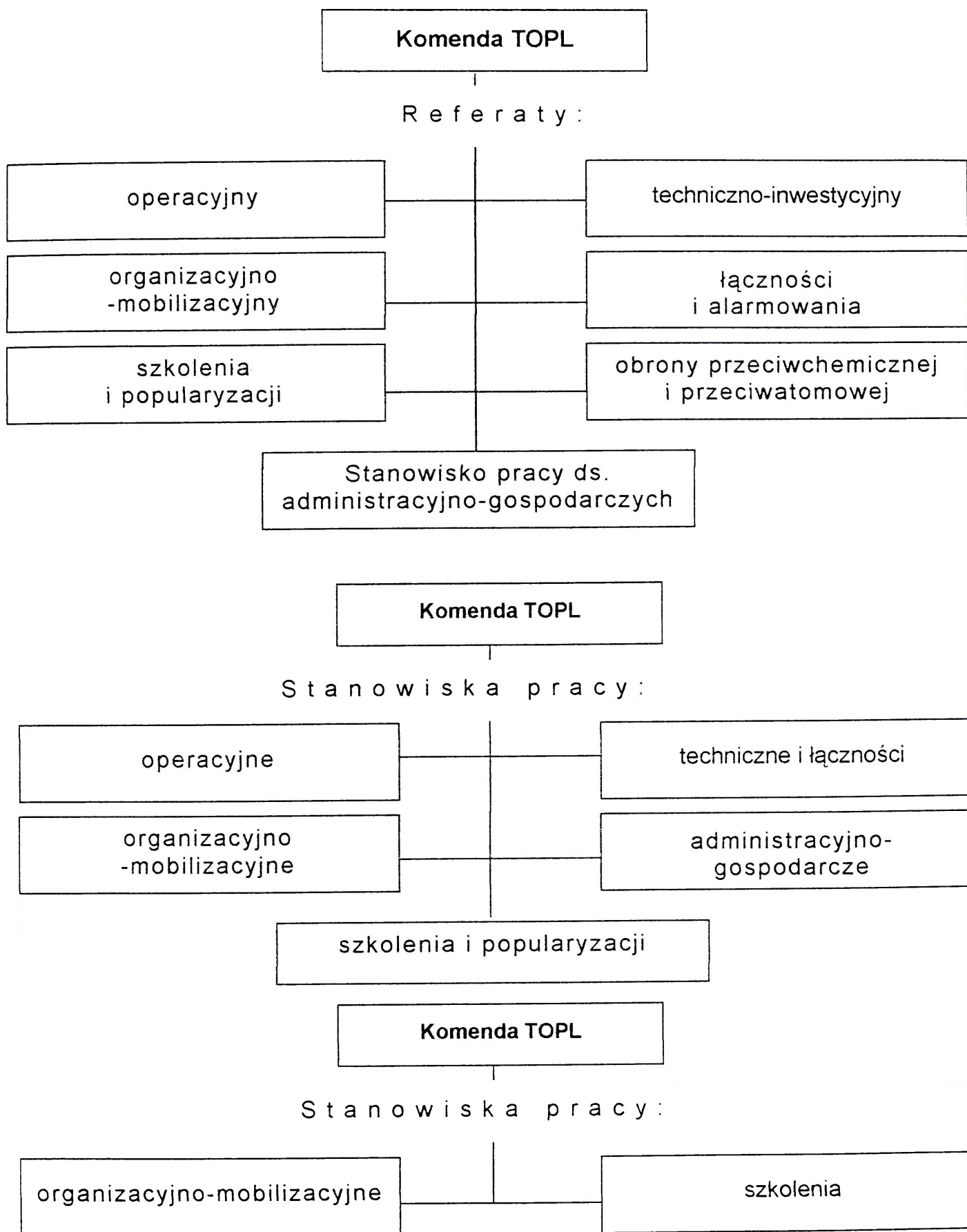
Ministerstwo Obrony Narodowej posiadało wówczas stosunkowo dużą autonomię i swobodę działań w zakresie obronnego przygotowania kraju do i na okres wojny. Minister ON na mocy udzielonych mu doraźnie przez rząd pełnomocnictw i posiadanych prerogatyw, nadzorował określone przedsięwzięcia obronne w innych resortach i instytucjach administracji państwowej. Współdziałał szeroko w tym względzie z resortem Bezpieczeństwa Publicznego (od 1964 r. Spraw Wewnętrznych). Tak na przykład tworzono na początku lat 50. pierwsze zorganizowane struktury obrony cywilnej, jakim była terenowa obrona przeciwlotnicza (TOPL).²⁴ W latach 1952-1965 działała ona w podporządkowaniu MSW,²⁵ a od 1965 r. zadania TOPL realizowane były w jednolitym systemie obrony terytorium kraju (OTK), głównie w ramach powszechnej samoobrony (PS). Sprawowanie ogólnego nadzoru nad ich działalnością, jak też ustalanie założeń propagandowych przysposobienia obronnego młodzieży, leżało od 1973 r. w kompetencji ministra ON. Jego organem wykonawczym był tu Inspektorat Powszechnej Samoobrony, podlegający bezpośrednio Głównemu Inspektorowi Obrony Terytorialnej. W terenie nad stosownymi oddziałami (wydziałami) powszechnej samoobrony czuwały wojewódzkie (powiatowe) sztaby wojskowe.

---

²³ Tamże oraz J. Kaczmarek (red.), *Kształtowanie się doktryny wojennej PRL*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II); J. Suwart, *Rozwój Obrony Cywilnej PRL*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).

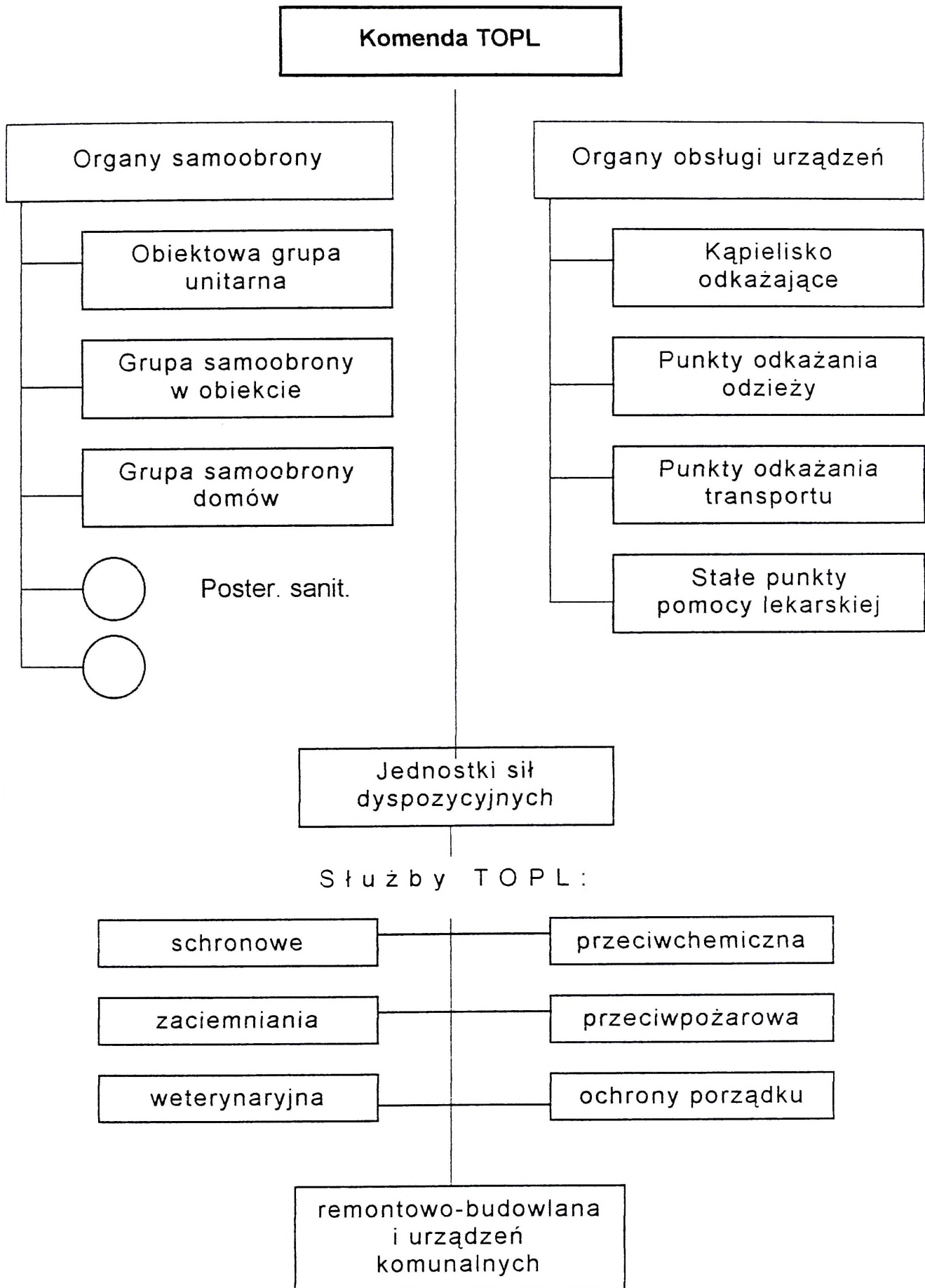
²⁴ Ustawa o terenowej obronie przeciwlotniczej z 26 lutego 1951 r., Dz. U. nr 14, poz. 109.

²⁵ Dekret o naczelnym organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego z 7 grudnia 1954 (Dz. U. nr 54, poz. 269).

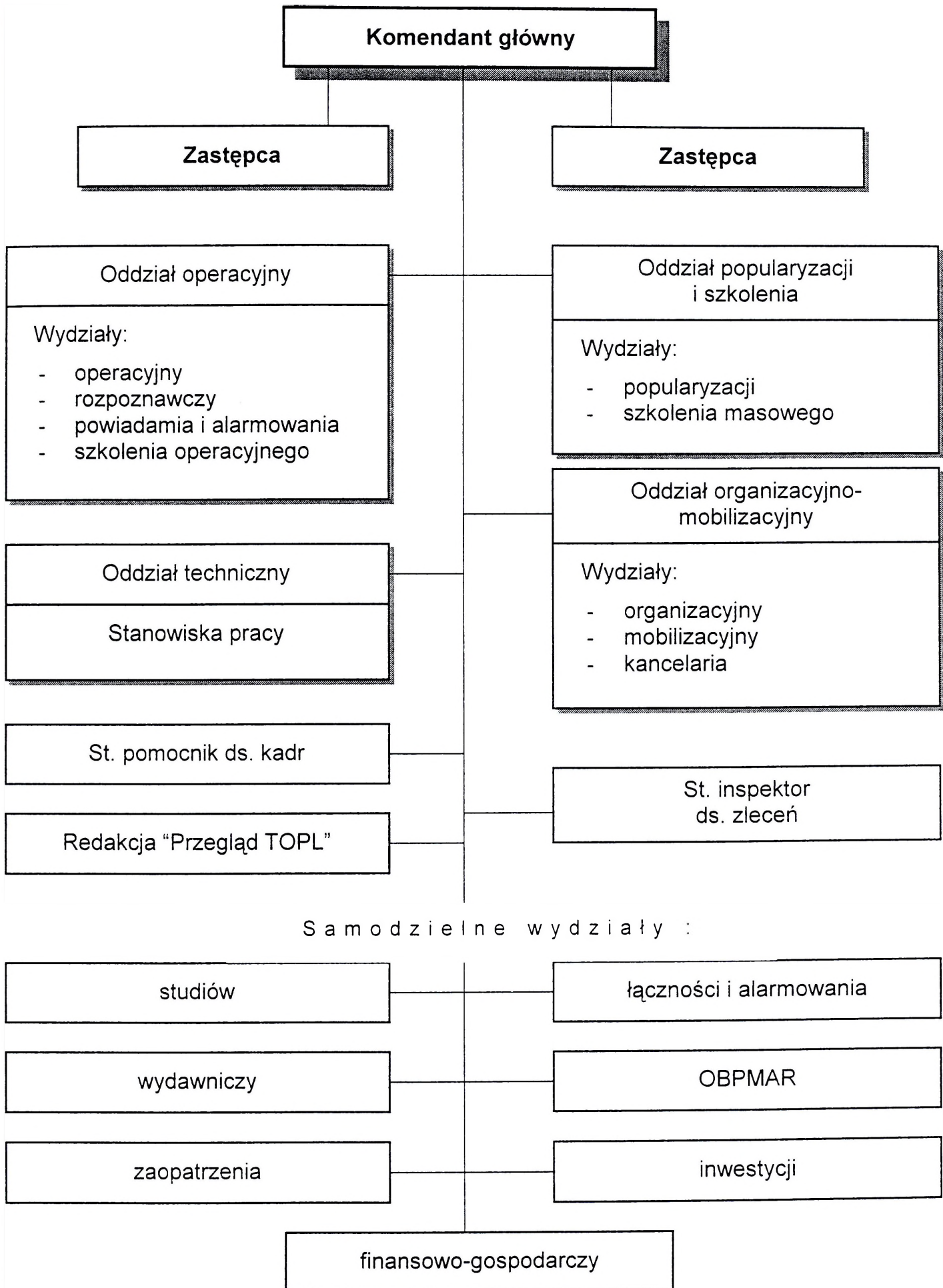
Schem. 31. ORGANIZACJA WOJEWÓDZKIEJ KOMENDY TOPL 1962 r.

Źródło: opracowanie własne autorów.

Schem. 32. ORGANIZACJA SIŁ TOPL 1953 r.

Źródło: J. Suwał, roz. IV (Rozwój obrony cywilnej PRL) Dzieła II, Warszawa 1986, mps.

Schem. 33. ORGANIZACJA KOMENDY GŁÓWNEJ TOPL

Źródło: J. Suwart, roz. IV (Rozwój obrony cywilnej PRL) Dzieła II, Warszawa 1986, mps.

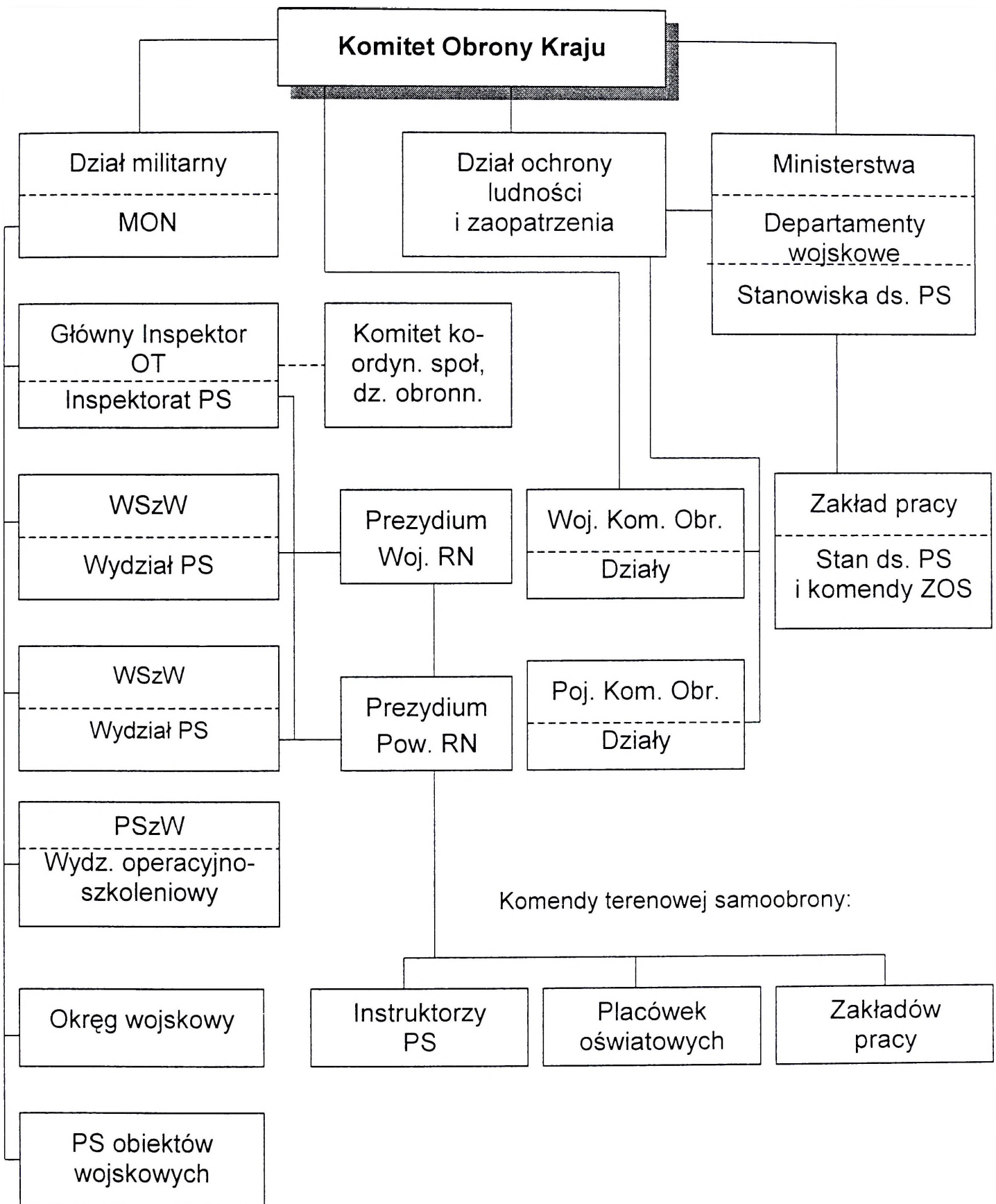
Nowy kształt organizacyjny i status prawny obrona cywilna otrzymała w 1973 r.²⁶ Powołano wówczas szefa obrony cywilnej kraju (OCK), którym został wiceminister ON, Główny Inspektor OT gen. Tadeusz Tuczapski. Obroną cywilną w terenie i zakładach pracy kierowali odpowiedni szefowie OC. Dysponowali oni siłami, którymi były jednostki typu ratowniczego przewidziane do militaryzacji oraz formacje samoobrony. Siły i środki OC mogły być używane w zapobieganiu i zwalczaniu różnych klęsk żywiołowych (powodzie, pożary) i dużych katastrof (drogowych, przemysłowych, itp.). Odpowiednie komórki MON koordynowały przedsięwzięcia i współpracowały z właściwymi ministerstwami w zakresie przygotowania i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej na wszystkich szczeblach organizacyjnych. Wspierały także czynnie działalność organizacji paramilitarnych.

Realizowane w latach 40. i 50. zadania obronne państwa, w szczególności w sferze pozamilitarnej miały często doraźny i ograniczony charakter. Ich zakres sprowadzał się najczęściej do spełniania powszechnego obowiązku służby wojskowej oraz zabezpieczenia potrzeb sił zbrojnych w uzbrojenie i sprzęt oraz inne środki niezbędne dla utrzymania armii i stałej jej gotowości do mobilizacyjnego rozwinięcia. Natomiast w niewielkim stopniu podejmowano działania związane z przygotowaniem administracji państwowej i gospodarki narodowej do funkcjonowania w warunkach zagrożenia wojennego i wojny. Te ograniczone przedsięwzięcia podejmowane najczęściej były z inspiracji ministerstwa ON, realizowane były w gospodarce i administracji państwowej przez nieliczne wydzielone zespoły, kierowane z reguły przez przedstawicieli MON wyznaczonych do wykonywania zadań poza wojskiem. W konsekwencji tego problematyka obronna w pozamilitarnej sferze systemu obrony państwa była w tych latach domeną organów wojskowych, co nie całkowicie odpowiadało istniejącym warunkom i potrzebom bezpieczeństwa państwa.

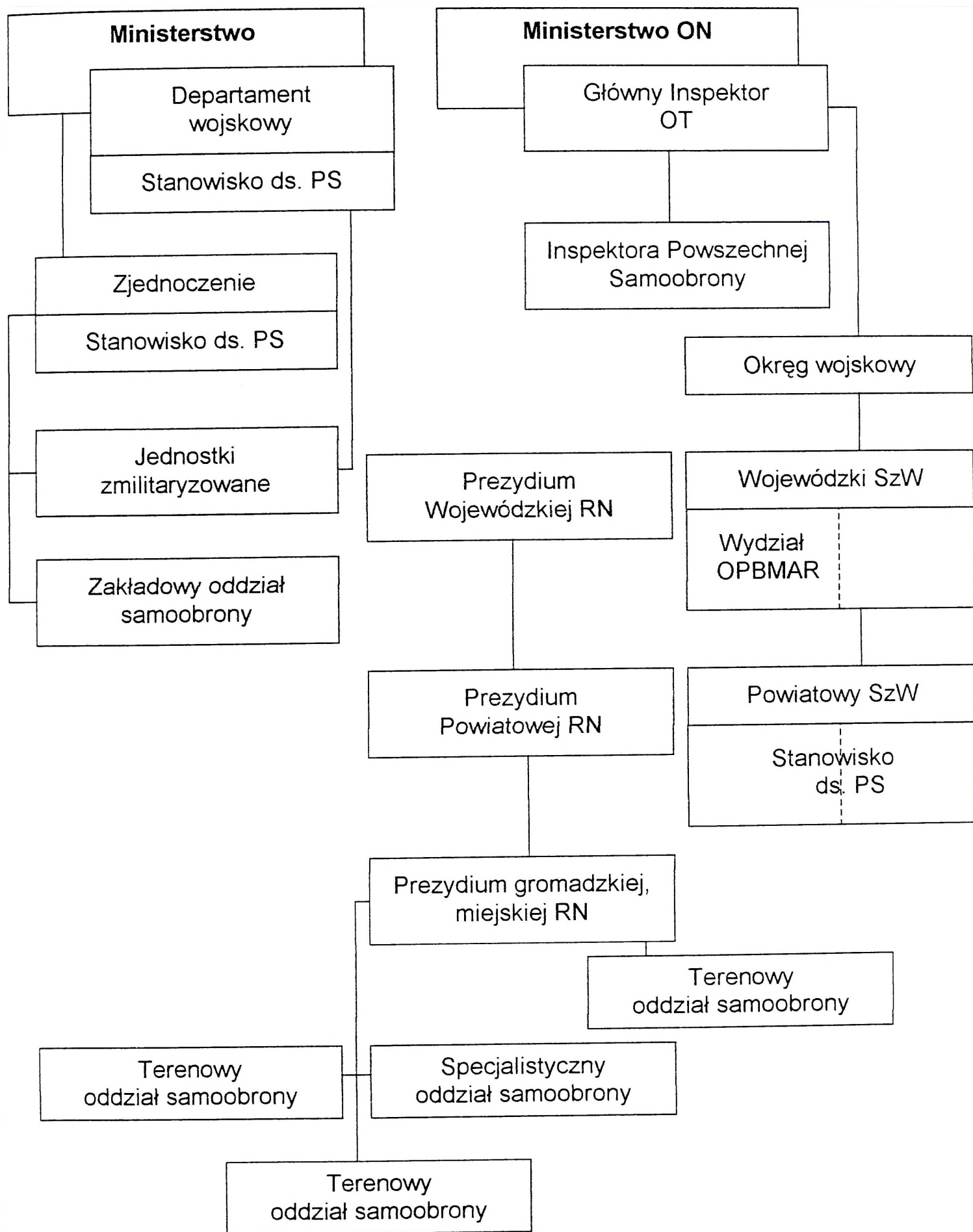
Momentem przełomowym w działaniach nad wypracowaniem racjonalnej organizacji kierowania obroną państwa, było powołanie w 1959 r. Komitetu Obrony Kraju.²⁷ Jako kolegialny komitet Rady Ministrów do spraw obrony kraju usytuowany w rządzie naczelnych organów administracji państwowej był wyspecjalizowanym organem skupiającym w swej właściwości całokształt spraw dotyczących potencjału obronnego państwa i jego gotowości obronnej.

²⁶ Uchwała nr 111/73 Rady Ministrów z 18 maja 1973 r., w sprawie obrony cywilnej.

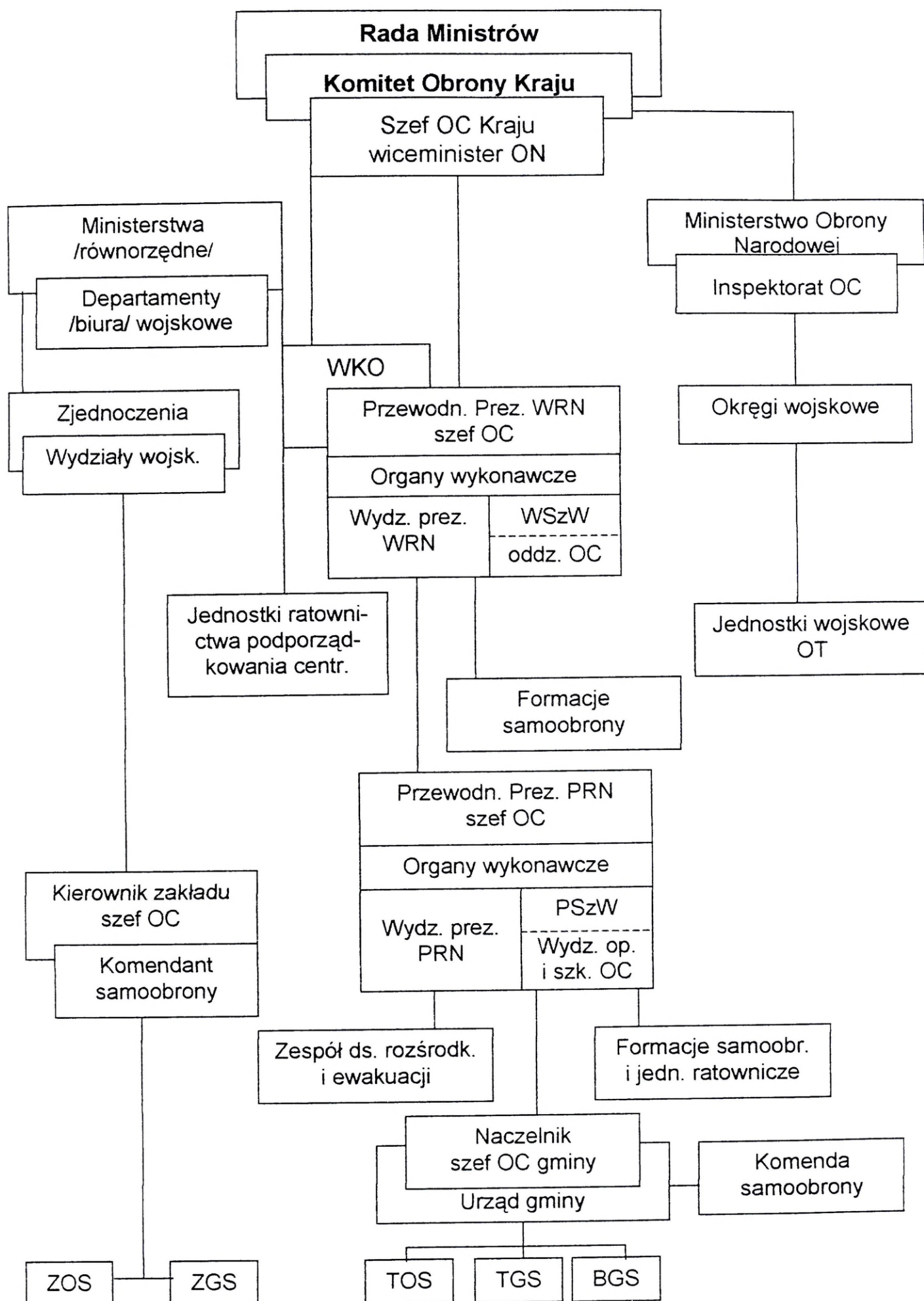
²⁷ Uchwała nr 66 Rady Ministrów z 18 lutego 1959 r. o powołaniu Komitetu Obrony Kraju.

Schem. 34. STRUKTURA ORGANÓW WŁAŚCIWYCH DLA POWSZECHNEJ SAMOOBRONY 1969 R.

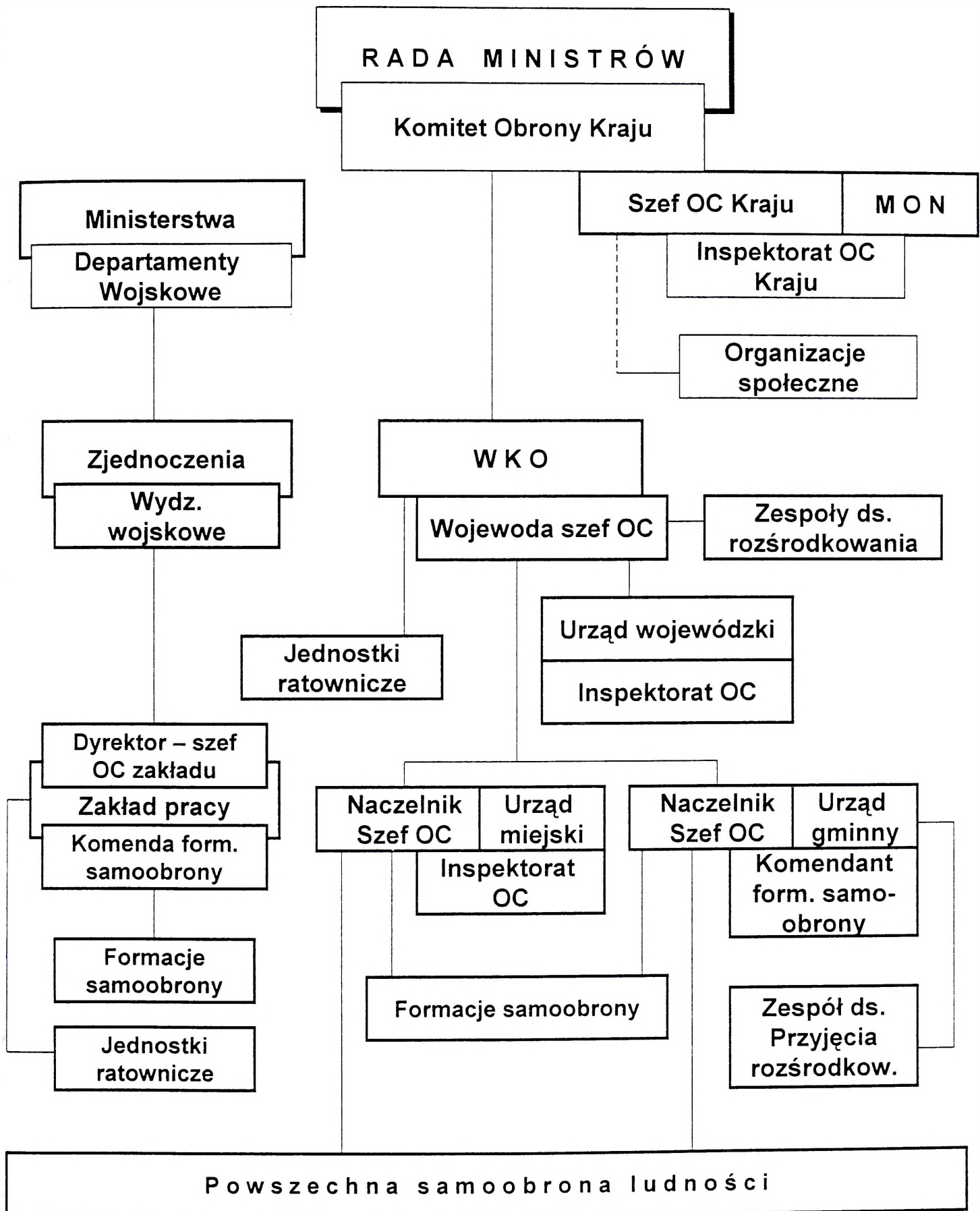

Schem. 35. STRUKTURA ORGANIZACYJNA POWSZECHNEJ SAMOOBRONY
1969 r.

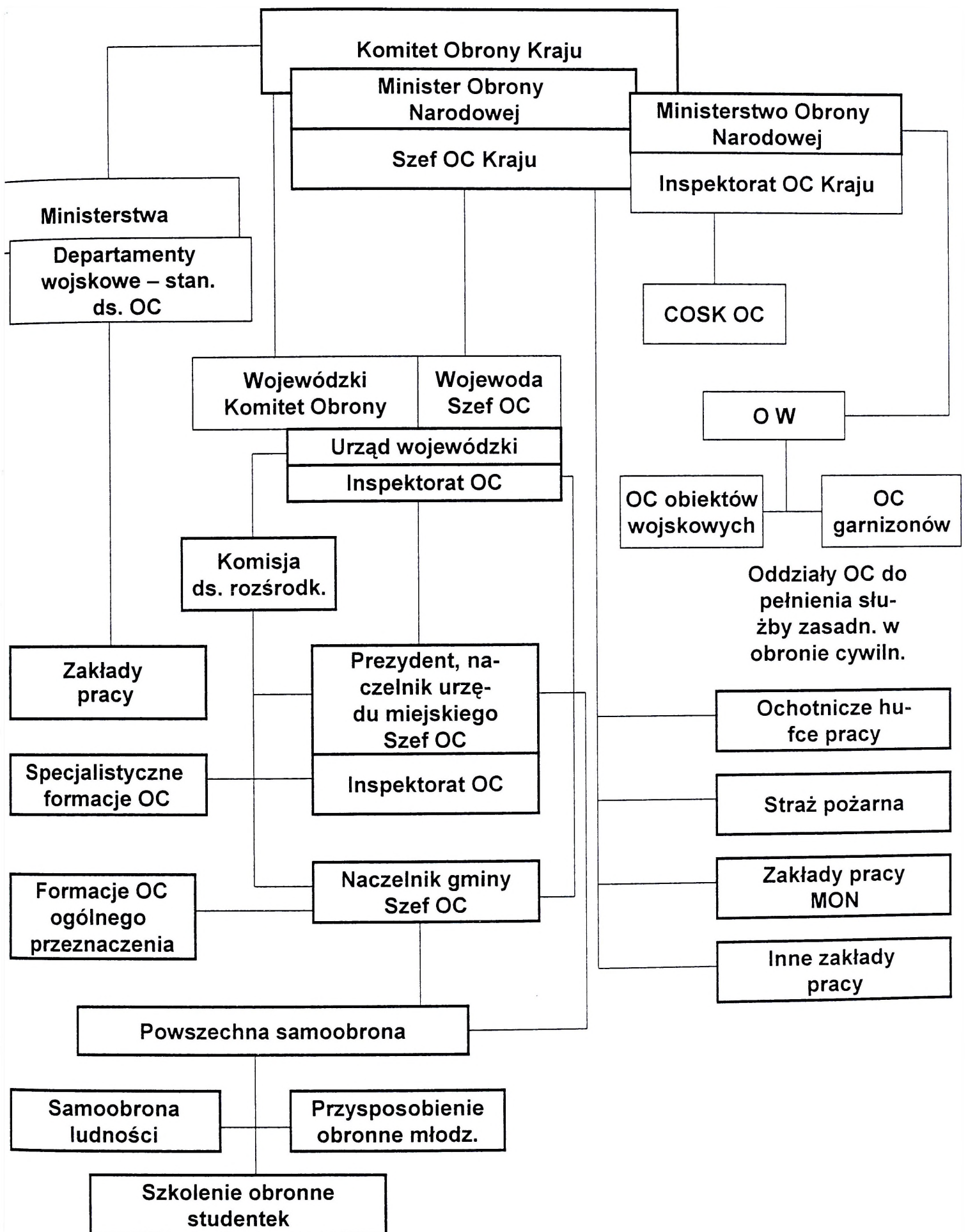
Schem. 36. ORGANIZACJA OBRONY CYWILNEJ PRL 1973 r.

Źródło: J. Suwart, op. cit.

Schem. 37. STRUKTURA OBRONY CYWILNEJ 1975 R.

Źródło: J. Suwart, *Rozwój obrony cywilnej PRL, roz. IV, Działa II, Warszawa 1986, mps*

Schem. 38. STRUKTURA OBRONY CYWILNEJ PRL 1980 R.

Do zadań realizowanych przez KOK należało w szczególności:

- koordynowanie działalności naczelnych i terenowych organów administracji państwowej w zakresie obrony kraju,
- ustalanie wytycznych dla ww. do ich działalności obronnej,
- inicjowanie i opiniowanie wnoszonych pod obrady Rady Ministrów projektów ważniejszych aktów prawnych dotyczących przygotowania obrony kraju,
- rozpatrywanie okresowych sprawozdań naczelnych i terenowych organów administracji państwowej z wykonania zadań mających znaczenie dla obrony kraju,
- wydawanie uchwał we wszystkich sprawach dot. obronności, odnoszących się do militarnej i pozamilitarnej części systemu obronnego państwa.

Wykaz aktów prawnych przyjętych przez KOK w latach 1958-1980, zob. załącznik 2.

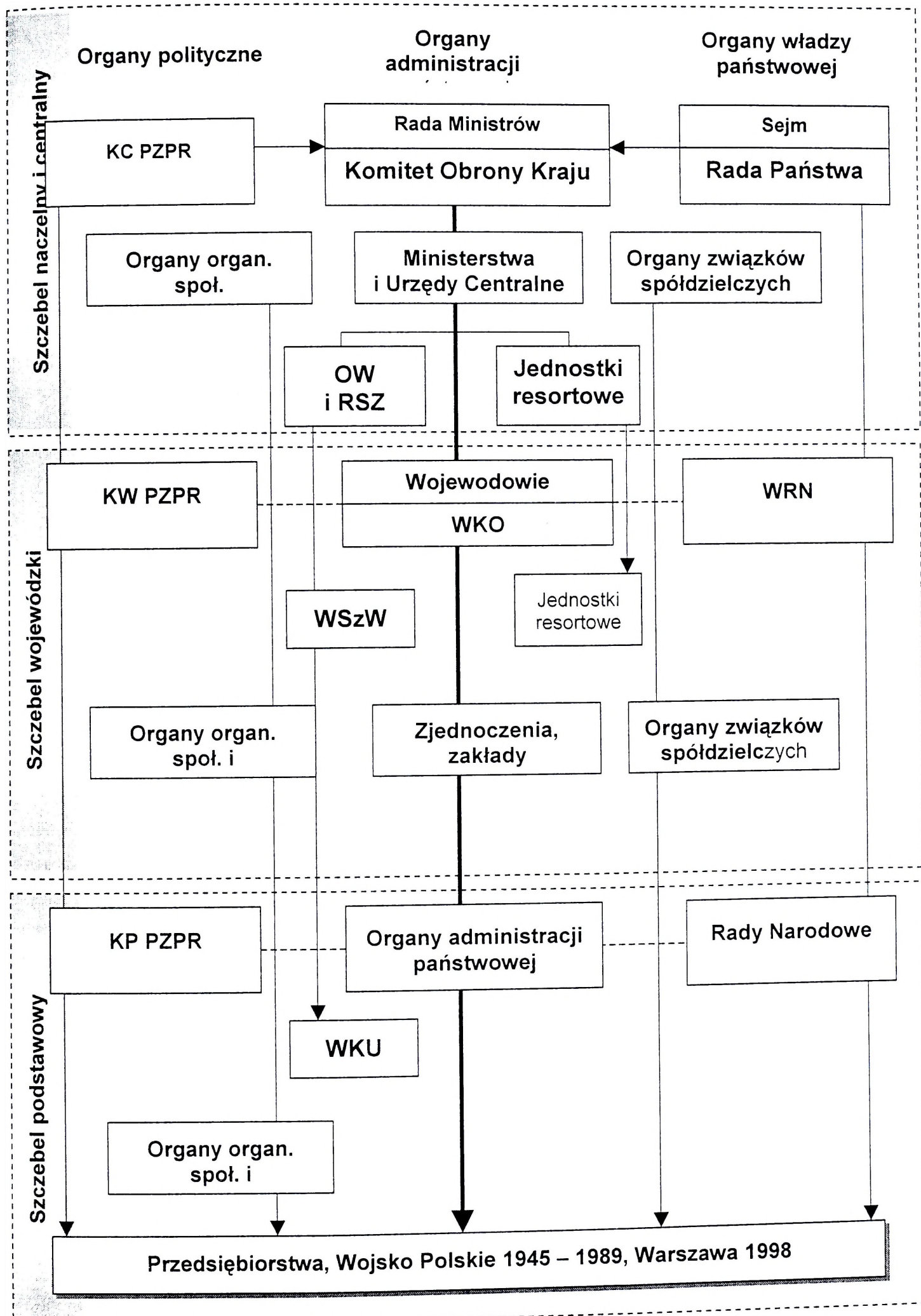
W skład KOK początkowo wchodził:

- prezes Rady Ministrów (jako przewodniczący),
- wiceprezes RM (zastępca przewodniczącego),
- przewodniczący Komisji Planowania przy RM, minister ON i minister spraw wewnętrznych (jako członkowie),
- szef Sztabu Gen. WP (jako sekretarz KOK).

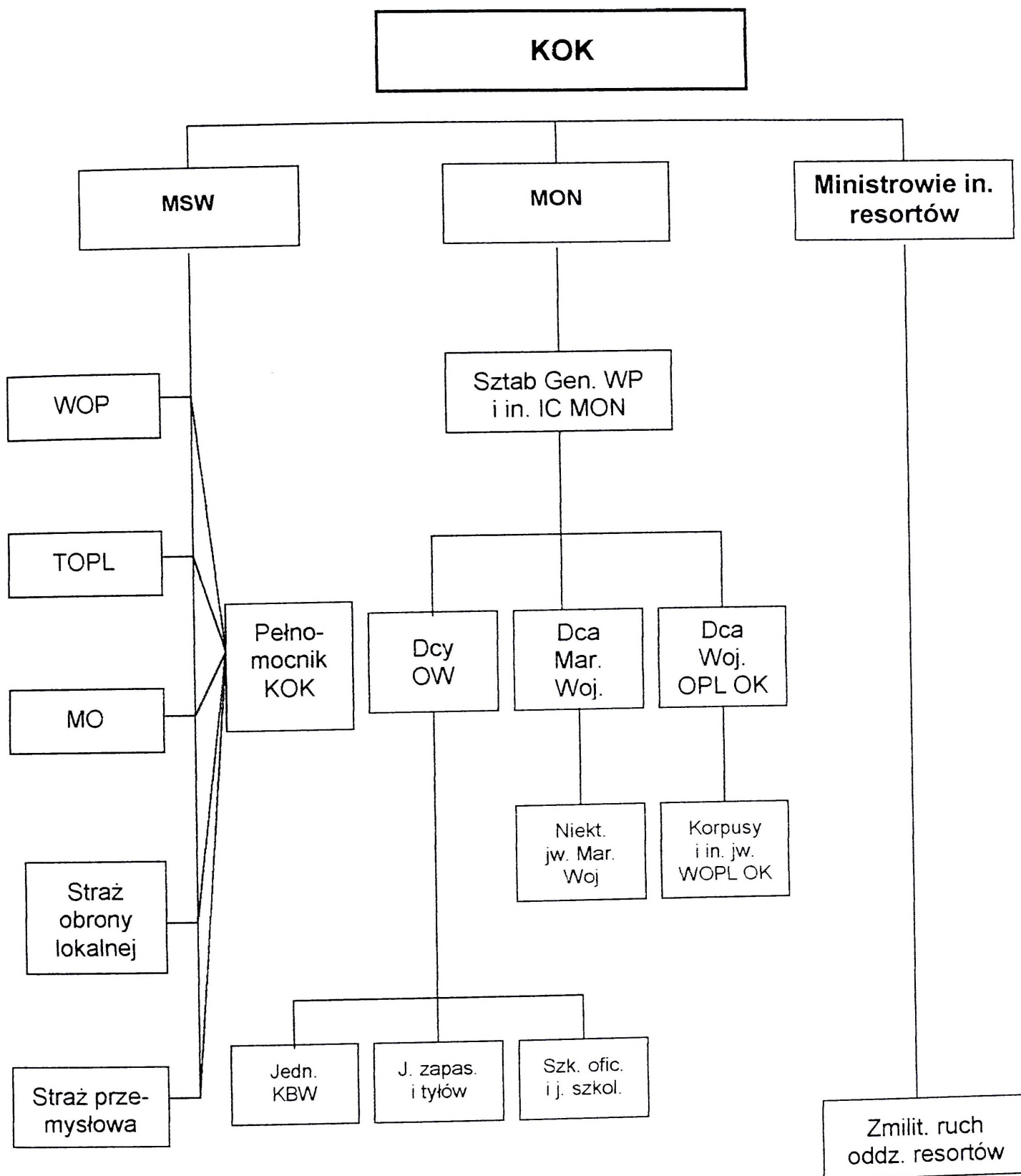
Skład KOK został znacznie rozbudowany w końcu lat 60. Choć od strony formalnej KOK był wewnętrznym organem rządu, to w praktyce spełniane przez niego funkcje wykraczały poza ramy administracji państwowej i gospodarki narodowej, obejmując swym zasięgiem również aparat polityczny oraz jednostki organizacyjne nie podporządkowane administracji państwowej. W efekcie realizowane przez KOK zadania rozciągały się na wszystkie powiązania strukturalno-funkcjonalne występujące w państwie.

Obsługę organizacyjną KOK sprawował sekretariat (podlegał sekretarzowi ON), usytuowany w strukturze Ministerstwa ON. W pierwszych latach istnienia KOK funkcję Sekretariatu spełniało Biuro Prawne MON.

Z kolei bieżącym kierowaniem pracami obronnymi w pozamilitarnej części systemu obronnego państwa zajmował się od 1962 r. Oddział II Obrony terytorium Kraju (wchodził w skład Zarządu I Sztabu Gen. WP).

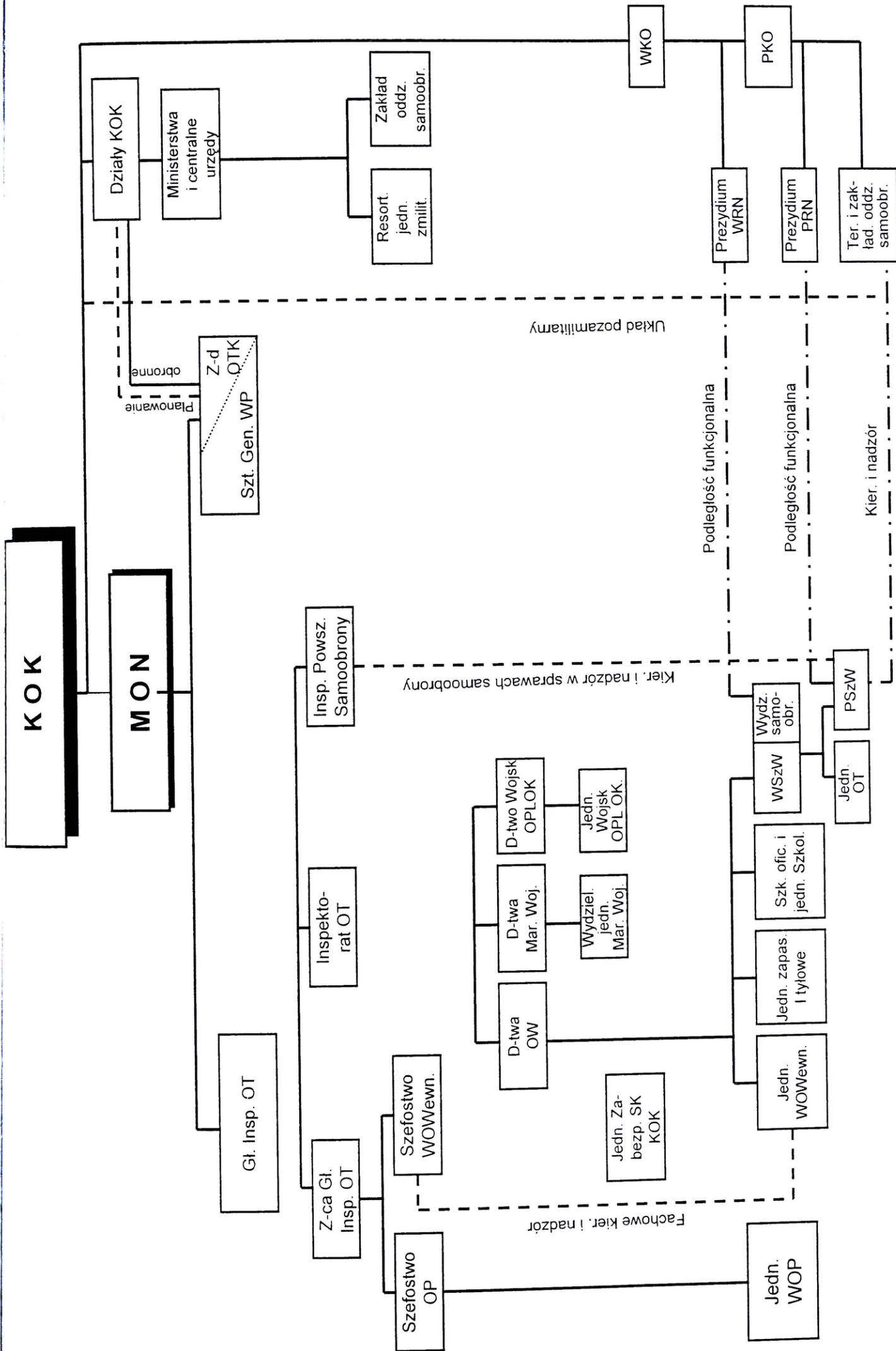

Schem. 39. STRUKTURA KIEROWANIA SYSTEMEM OBRONNYM (od 1967 r.)

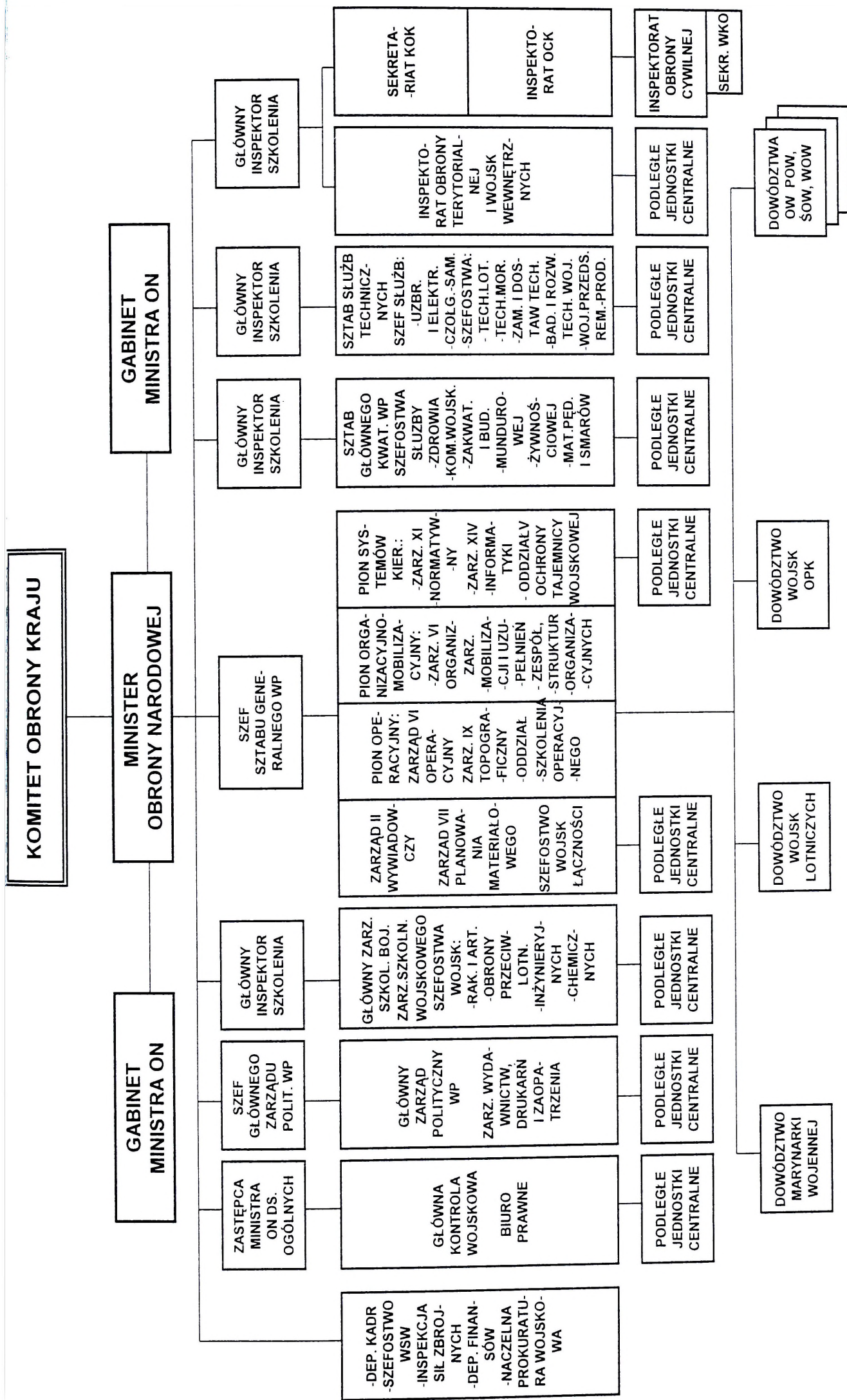
Schem. 40. KIEROWANIE OBRONĄ TERYTORIUM KRAJU

Źródło: Opracowanie własne autorów, roz. VI, Dzieła II, Warszawa 1986, mps

Schem. 41. KIEROWANIE OBRONĄ TERYTORIUM KRAJU WG STANU NA KONIEC 1965 R.

Źródło: Opracowanie własne autorów, roz. VI, Działu II

Schem. 42. STRUKTURA ORGANIZACYJNA MODELU DOWODZENIA I ZARZĄDZANIA SZ PRL

Źródło: Autorzy roz. VI (Struktura systemu dowodzenia i jej rozwój organizacyjno-funkcyjny), Działa II, Warszawa 1986, mps

W 1962 r. zaszły w niej istotne zmiany organizacyjne. polegające na powołaniu następujących działów KOK: militarnego, politycznego, wewnętrznego, planowania i ekonomiki, ochrony ludności, komunikacji, przemysłowego, zaopatrzenia, szkolnictwa i nauki, zagranicznego. Na ich czele stali kierownicy działów, np. militarnego – minister ON, wewnętrznego – minister SW, zagranicznego – minister spraw wewnętrznych. Do ich zadań należało w szczególności opracowanie koncepcji organizacyjnej swoich działów na czas wojny i planu rekonwersji na wojenny system organizacji i zarządzania oraz przesunięć kadrowych w podległych resortach – w oparciu o ogólne założenia Planu Operacyjnego Obrony Terytorium Kraju.

Stosownie do tego zmodyfikowany został też aparat pracy KOK. Do obsługi poszczególnych działów KOK powołane zostały nieetatowe zespoły robocze (ze stosownych urzędów i instytucji), z udziałem przedstawicieli Sztabu Gen. WP w każdym z nich. W tym celu w Zarządzie I utworzony został Wydział Ogólny KOK, Biuro Działów KOK i Zespół Planowania Obronnego, które w połączeniu z wymienionym już Oddziałem II OTK nazwane zostały Pionem Obrony Terytorium Kraju Zarządu I Sztabu Gen. WP. Jego szefem był zca szefa Zarządu I (wówczas gen. bryg. Bolesław Chocha, późniejszy szef Sztabu Gen.).²⁸

Do głównych zadań tego pionu należało:

- opracowywanie i uaktualnianie planu operacyjnego obrony terytorium kraju (OTK),
- organizowanie i koordynowanie prac w działach KOK w zakresie planowania operacyjno-obronnego i prac związanych z organizacyjno-mobilizacyjnym przygotowaniem działów,
- inspirowanie i koordynowanie działalności odpowiednich komórek IC MON w zakresie planowania operacyjno-obronnego, prac organizacyjno-mobilizacyjnych i przedsięwzięć szkoleniowych z dziedziny OTK,
- koordynowanie i kierowanie (przez dowództwa OW) działalnością pionu obrony terytorium kraju w okręgach wojskowych i WSzW,

²⁸ T. Malicki (red.). Założenia i rozwój systemu obronnego PRL, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).

- planowanie i koordynowanie szkolenia z zakresu OTK w wojskach OTK, resortach gospodarki narodowej i administracji państwowej oraz w układzie terytorialnym,
- merytoryczne uzgadnianie planów operacyjno-obronnych, dokumentów normatywnych i innych materiałów w zakresie OTK.

Bezpośrednią obsługą prac KOK zajmował się Wydział Ogólny KOK (spełniał funkcję Sekretariatu KOK).

Pion OTK Zarządu I Szt. Gen. WP zlikwidowany został w maju 1964 r., a utworzony w jego miejsce Zarząd OTK Szt. Gen. WP po licznych reorganizacjach uległ rozwiązaniu na początku 1967 r. Na ich gruzach powstał **Sztab Planowania Rozwoju Obronnego Kraju** (jego szefem został wówczas gen. bryg. Rudolf Dziapanow) o zakresie działania zbliżonym do poprzedników. Dodać warto, że wykonywanie zadań obronnych przypisanych poszczególnym resortom cywilnym, następowało w zasadzie przez Biura Wojskowe wchodzące w skład tych ministerstw.

Lata 1959-1967 to ogromnie ważny merytorycznie i aktywny organizacyjnie okres w działalności KOK. Szczególnej uwagi wymagają podejmowane wówczas przez ten organ prace nad kompleksowym przygotowaniem koncepcji organizacji i funkcjonowania państwa w okresie wojny. (Najważniejsze uchwały KOK w latach 1969-80 przedstawia zał. 40). Efektem wszystkich podejmowanych w tym okresie działań, było zbudowanie zasadniczych zrębów rozwiniętego systemu obronnego państwa. Stworzone zostały zarazem podstawy do sformalizowania w powszechnym akcie prawnym zakresu działania organów państwa i obywateli na rzecz obronności państwa.

Historycznym niemalże w tym względzie wydarzeniem była Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 21 listopada 1967 roku.²⁹ Uogólniała ona i systematyzowała całokształt dotychczasowego dorobku myśli teoretycznej i praktycznych rozwiązań w sferze obronności państwa. Podporządkowała i ujednolicała dotychczasowy stan prawny obowiązujący w tym przedmiocie. Zawarte w tym dokumencie uregulowania (w aspekcie politycznym, militarnym i ekonomicznym), stwarzały wystarczającą podstawę prawną do koncepcyjnego i organizacyjnego działania we wszystkich ogniach systemu obronnego państwa tak w bieżącym czasie, jak i perspektywie.

²⁹ Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 21 listopada 1967 t., Dz.U. nr 44, poz. 220.

Było to pierwsze w powojennych dziejach naszego kraju kompleksowe ujęcie spraw obronności w jednolite, ustawowe ramy prawne. Umożliwiało to pełniejsze niż dotychczas określenie powinności obronnych wszystkich elementów składowych systemu obronnego państwa i tworzyło lepsze warunki egzekucji wykonywania tych powinności.

Wspomniana kompleksowość uregulowań prawnych wyrażała się tak w przedmiotowym (organizacyjnym), jak i podmiotowym (funkcjonalnym) zasięgu ustawy, obejmującym:

- ogólne zasady i tryb wykonywania zadań w zakresie obronności przez wszystkie zobowiązane do tego podmioty systemu organizacyjnego państwa,
- zasady i tryb administrowania rezerwami osobowymi dla potrzeb powszechnego obowiązku obrony oraz właściwości organów w tych sprawach
- formy i zasady pełnienia służby wojskowej w czasie pokoju i wojny,
- formy i zasady pełnienia służby w formacjach samoobrony w czasie pokoju i wojny,
- zasady pełnienia służby w dziedzinach zmilitaryzowanych na czas wojny,
- zasady i tryb wykonywania świadczeń na rzecz obrony państwa,
- podstawy ponoszenia odpowiedzialności karnej za uchybienia obowiązku przewidziane w ustawie.

Ustawa ta była w kolejnych latach wielokrotnie nowelizowana (pod tym względem bije wszystkie inne ustawy! (z czego najważniejsze to nowele z 1973, 1983 i 1988 roku.

Należy podkreślić, że ustawa z 1967 r. dawała też nowe ustawowe oparcie dla funkcjonowania KOK, określając jego skład oraz zakres, zasady i tryb działania. Zbliżone były one do istniejących rozwiązań. Znacząco zmieniło się jedynie, tj. powiększyło się jego gremium – liczące teraz 12 osób, w tym trzech przedstawicieli MON, tj. **minister ON** – zajął nowe stanowisko zastępcy przewodniczącego KOK do spraw sił zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego; członkiem KOK został szef Sztabu Gen. WP, a sekretarzem KOK wiceminister ON (w praktyce Główny Inspektor OT).

W ustawowym zapisie z 1967 r. sekretarz KOK spełniał funkcje wykonawczo-koordynacyjne w zakresie planowania i szkolenia obronnego prowadzonego w oddziałach KOK i terenowych komitetach obrony, a ponadto zajmował się prawno-organizacyjną obsługą działalności KOK. Kierowany przez niego Sekretariat w połowie

1969 r. wyszedł ze struktur Sztabu Gen. WP i stał się samodzielną jednostką organizacyjną MON. Istotna reorganizacja wewnętrznej struktury i zasad działania KOK miała miejsce w grudniu 1972 r.³⁰ Objęła ona nie tylko sam Komitet, ale również całą pozamilitarną część systemu obronnego państwa. Zniesiona została mianowicie działowa struktura tego systemu, w wyniku czego usunięto pośrednio ogniwo kierowania działalnością obronną, jakim byli kierownicy działów KOK. Od tej chwili naczelne i centralne organy administracji państwowej oraz kierownicy innych centralnych urzędów i instytucji państwowych zostali podporządkowani bezpośrednio KOK. Usprawniło to znacznie kierowanie działalnością obronną państwa i przyspieszyło obukierunkowy przepływ informacji, przyczyniając się do udoskonalenia realizacji zadań obronnych przez jednostki organizacyjne pozamilitarnej sfery organizacji obrony państwa (funkcyjny i osobowy skład KOK po reorganizacji z 1972 r. przedstawiają załączniki 5 i 6).

Jakościowa zmiana w sytuacji KLOK miała miejsce już w latach 80. W ramach nowelizacji Ustawy o powszechnym obowiązku obrony z 1967 r. w listopadzie 1983 r. wyprowadzono KOK z podporządkowania Rady Ministrów, zwiększając rangę jego umocowania w strukturze władzy państwowej. Od tej chwili przewodniczącego KOK powoływał i odwoływał Sejm PRL, nadto mianowany został Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych. Z kolei w noweli ww. ustawy z lipca 1988 r. określono KOK jako organ właściwy w sprawach obronności i bezpieczeństwa państwa, przypisując mu zarazem wyspecjalizowane zadania obronne.³¹ Nie ulega kwestii, że ukształtowana w końcu lat 60. i zreorganizowana na początku lat 70. struktura pozamilitarnej części systemu obronnego państwa była konsekwencją potrzeby jej dostosowania do ogólnie praktykowanych zasad organizacji i funkcjonowania aparatu państwowego i gospodarki narodowej. Przejście na struktury powszechne odpowiadało ponadto zasadzie, że w krytycznym okresie narastania zagrożenia państwa, nie należy dokonywać większych zmian w istniejącej strukturze organizacyjno-kadrowej aparatu państwowego i gospodarczego. Brano również pod uwagę i to, aby wszystkie organy i podległe im (bezpośrednio lub pośrednio) szczeble organizacyjne mogły samodzielnie odpowiadać za realizację przypisanych im zadań w obszarze

³⁰ Uchwała nr 332/72 Rady ministrów z 14 grudnia 1972 r. w sprawie składu i zasad działania Komitetu Obrony Kraju, Biuletyn KOK nr 14-A, poz. 72.

³¹ Nowela z 21 XI 1983 r., Dz.U. 1984, nr 7, poz. 31, Zob. J. Babula op. cit.

obronności państwa. Kolejne lata potwierdziły celowość i skuteczność takich rozwiązań.

*

*

*

W latach 60. w oparciu o postępujący rozwój naukowo-techniczny i gospodarczy kraju, dokonywały się widoczne jakościowe przeobrażenia w dziedzinie struktury obronnej państwa. Objęły one zarówno same siły zbrojne, jak i pozostałe sfery obronności.

Po wszechstronnych studiach i analizach została wypracowana i znacząco zaawansowana w praktyce koncepcja obronna, obejmująca – zgodnie z kryteriami współczesnych uwarunkowań i potrzeb – nie tylko siły zbrojne, ale także cały system państwowy, całe zorganizowane obronnie społeczeństwo. Kamieniem milowym na tej drodze była Ustawa o powszechnym obowiązku obrony z 1967 r. Stanowiła ona normatywny wyraz tej koncepcji i nadawała jej moc obowiązujących postanowień. Konsekwencją wyjścia poza ramy stricte układu militarnego było objęcie przygotowaniem obronnymi wszystkich układów i działów organizmu gospodarczego i państwowo-administracyjnego od najwyższych do najniższych ogniw.

W interesującym nas w szczególności układzie militarnym dokonał się z **jednej strony** proces doskonalenia i przeobrażeń jakościowych części operacyjnej armii polskiej wydzielanej do działań w ramach Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw - stron Układu Warszawskiego, z **drugiej zaś** – zostały stworzone odpowiednio zróżnicowane strukturalnie i funkcjonalnie wojska frontu wewnętrznego. Co więcej, zorganizowano nowoczesny system dowodzenia narodowymi siłami zbrojnymi i ich szkoleniem, zreformowano zasady gotowości, mobilizacji uzupełniania wojsk i odbywania powszechnej służby wojskowej.

W szkoleniu sił zbrojnych zrealizowano konsekwentnie system kompleksowego przygotowania wojsk operacyjnych i obrony terytorium kraju (OTK) do harmonijnego współdziałania i wykonywania różnorodnych zadań w warunkach zagrożenia i w początkowym okresie wojny. Duży nacisk położono na sprawne mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk, szybkie ich przejście do działań oraz prowadzenie

operacji w sposób skoordynowany z uwzględnieniem powiązań i współzależności występujących między wojskami obu pionów sił zbrojnych.

W latach 60. uczyniony został także duży krok naprzód w dziedzinie planowania operacyjnego i usprawnienia gotowości bojowej w szczególności w zakresie powiadamiania i alarmowania poszczególnych jednostek organizacyjnych armii.

W latach 70. i 80. wiele z tych procesów kontynuowania, rozwijano i doskonalono, prowadząc zarazem szerokie prace koncepcyjne i praktyczne działania nad stworzeniem racjonalniejszych rozwiązań w funkcjonowaniu wszystkich ogniw i struktur militarnej i pozamilitarnej części systemu obronnego państwa.

III. KOMPETENCJE I ZADANIA MINISTRA ON W CZASIE POKOJU W LATACH 1990-2000

Punktem wyjścia w stanowieniu prawa w dziedzinie obronności są postanowienia konstytucji RP (z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U.97.78.483). Na tej podstawie formułowane są przepisy ustawowe.

Projekty ustaw muszą być uzgadniane przez współpracujące obydwa ośrodki władzy wykonawczej (prezydenta RP i Radę Ministrów). W toku opracowywania projektów ustaw nie należy mieszać argumentów politycznych z prawnymi. Podział kompetencji i zadań powinien być jednoznaczny, aby nie powodować sporów interpretacyjnych. W państwie prawnym nie istnieje – w odniesieniu do organów władzy publicznej – domniemanie kompetencji, dlatego też muszą być one dla nich dokładnie określone w konstytucji i ustawach.

Kompetencje i zadania ministra Obrony Narodowej (dalej: minister ON) w czasie pokoju muszą być komplementarne z jego kompetencjami i zadaniami, realizowanymi podczas kryzysu i wojny. Uznaje się przy tym jako zasadne założenie, że wpierw określa się kompetencje i zadania na okres wojny i kryzysu, a następnie - pokoju. W innym przypadku będą one oderwane od rzeczywistych potrzeb obronności państwa. Ta oczywista zasada organizacji bezpieczeństwa w państwie musi być przypomniana ze względu na fakt, że w Polsce brak jest klarownych rozwiązań prawnych, zwłaszcza odnoszących się do funkcjonowania państwa w warunkach kryzysu i wojny.

Zasadnicze kompetencje i zadania ministra ON w czasie pokoju określa *ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej Dz.U.96.10.56 (z późn. zmianami)*. Zgodnie z art. 1. pkt. 1. tej ustawy, *Minister Obrony Narodowej jest naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie obronności*. Określa ona również zakres działania ministra ON (art. 2).

Do niniejszej ustawy Rada Ministrów wydała dwa akty wykonawcze:

- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 lipca 1996 r. (Dz.U.96.94.426) w sprawie szczegółowego działania ministra Obrony Narodowej oraz*

- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1999 r. (Dz.U.99.29.267) w sprawie nadania statutu Ministerstwu Obrony Narodowej.*

Ponieważ obronność na wymiar wielopłaszczyznowy i obejmuje prawie wszystkie dziedziny działalności państwa, administrowanie nią wymaga posiadania przez ministra ON kompetencji w zakresie koordynacji międzyresortowej i ścisłej współpracy z samorządami oraz instytucjami pozarządowymi.

Minister ON, jako członek Rady Ministrów, kieruje działem (14) administracji rządowej w zgodzie z ustawą z dnia 14 września 1997 r. o działach administracji rządowej Dz.U.99.82.928 (z późn. zmianami). Art. 19 tej ustawy określa, że obrona narodowa obejmuje, w czasie pokoju, sprawy:

- 1) obrony Państwa oraz Sił Zbrojnych RP.
- 2) udziału RP w wojskowych przedsięwzięciach organizacji międzynarodowych oraz w zakresie wywiązywania się z zobowiązań militarnych, wynikających z umów międzynarodowych – chyba, że na mocy odrębnych przepisów określone sprawy należą do zadań i kompetencji Prezydenta RP lub innych organów państwowych.

W związku z tym, że minister ION jest odpowiedzialny za przygotowywanie założeń obronnych Państwa, w tym propozycji dotyczących rozwoju i struktury Sił Zbrojnych (ustawa o urzędzie MON, art. 2, ust. 2), należy sprecyzować zakres przedmiotowy terminu *obrona państwa*, tym bardziej, że w tym akcie prawnym został on użyty w szerszym znaczeniu, obejmującym przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom militarnym w każdej skali.

Pod pojęciem *obrona państwa* (w węższym znaczeniu) rozumie się całokształt sił i środków (w tym instytucji) oraz ich poczynań związanych z przeciwdziałaniem zagrożeniom militarnym w skali wojny. Obejmuje ona aspekty militarne (działanie w przestrzeni powietrznej, lądowej i morskiej) i niemilitarne (działania polityczne, ekonomiczne i obrony cywilnej). Szerokie podejście do obrony państwa wynika z faktu rozszerzenia się zakresu pojęciowego bezpieczeństwa narodowego, które nastąpiło w ostatnich dekadach XX wieku. Dlatego też obrona państwa musi być integralnie powiązana z reagowaniem kryzysowym.

Pojęcie kierowanie obrona państwa oznacza całokształt przedsięwzięć, realizowanych przez organy państwa, samorzady i grupy społeczne (w szczególności kierownictwo polityczne, naczelne dowództwo i sztab SZ), zmierzających do

przeciwdziałania zagrożeniom wojennym w czasie przygotowania i prowadzenia wojny.

Pojęcie *kierowanie obronnością państwa* oznacza całokształt przedsięwzięć, realizowanych przez organy państwa, samorządy i grupy społeczne (w szczególności kierownictwo polityczne, naczelne dowództwo i sztab SZ), zmierzających do przeciwdziałania zagrożeniom wojennym w czasie przygotowania i prowadzenia wojny.

Termin *reagowanie kryzysowe* oznacza całokształt poczynań sił i środków (w tym instytucji) państwa, związanych z przeciwdziałaniem zagrożeniom kryzysowym o charakterze konfliktowym i niekonfliktowym. Jest ono odpowiedzią na zaistnienie zdarzenia nadzwyczajnego, wymagającego natychmiastowego działania. Natomiast pojęcie *zarządzanie w sytuacjach kryzysowych* rozumie się całokształt działań kierowniczych organów państwa i innych struktur społecznych w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania negatywnym skutkom zaistnienia sytuacji kryzysowych o charakterze konfliktowym (polityczno-militarnym i niekonfliktowym (klęski żywiołowe i katastrofy ekologiczne).

Zasadniczą treścią funkcjonowania państwa w obszarze obronności stają się cztery, następujące grupy działań:

- *zapobieganie* sytuacjom kryzysowym i wojennym;
- *przygotowanie* – reagowania kryzysowego i obrony państwa;
- *reagowanie kryzysowe i obrona państwa* – w wypadku zaistnienia kryzysów i wojny – kierowanie państwem w celu minimalizacji szkodliwych dla społeczeństwa ich skutków oraz
- *odbudowa* – przywracanie normalnych warunków funkcjonowania państwa i społeczeństwa – czyli powrót do stanu państwa sprzed kryzysu lub wojny (albo lepszego).

Sposób funkcjonowania państwa w sytuacjach kryzysowych i wojennych wytycza przede wszystkim konstytucja, określając prawnoustrojowe zasady jego organizacji oraz różne organy władzy i administracji publicznej, udzielając im upoważnień do podejmowania w imieniu państwa wiążących decyzji dla podległych podmiotów. Rozwinięcie konstytucyjnych norm prawnych powinno być odzwierciedlone w odpowiednich ustawach i stosownych aktach wykonawczych do nich.

W celu zapewnienia sprawnego działania systemu obrony militarnej i ochrony ludności także stworzenia organom władzy i administracji odpowiedzialnym za

bezpieczeństwo możliwości koordynowania działań wojennych i zarządzania w sytuacjach kryzysowych, konieczne jest utworzenie odpowiednich struktur kierowania i zarządzania, mających ustawowe umocowanie w państwie.

Doświadczenia historyczne dowodzą, że kierownictwo polityczne było kluczem powodzenia lub klęski we wszystkich wojnach. Miało ono również zasadniczy wpływ na skuteczność i sprawność funkcjonowania państw w sytuacjach kryzysowych.

Zazwyczaj - na czas wojny – naczelnym dowódcą sił zbrojnych w większości państw jest tzw. *kierownik polityczny*. Istnienie (rzeczywistego lub formalnego przywódcy narodowego) wynika z potrzeby upodobnienia zasady kierowania państwem do zasady jednoosobowego dowodzenia, stosowanej w siłach zbrojnych. Należy zaznaczyć, iż tego typu praktyka ukształtowała się w procesie historycznego rozwoju państw i społeczeństw, a także sprawdza się w zarządzaniu państwem w warunkach współczesnych – szczególnie zaś w stanach nadzwyczajnych. Dualny ustrój władzy wykonawczej w Polsce gmatwa problem jednoosobowego kierowania siłami zbrojnymi w czasie wojny na poziomie politycznym.

Obecnie w Polsce pojęcie naczelnego dowódcy sił zbrojnych ma inne znaczenie niż wskazane wyżej. Zgodnie z postanowieniami konstytucji RP (art. 134), Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych RP na czas wojny mianuje prezydent RP. W tym wypadku chodzi o inne znaczenie terminu *naczelnny dowódca sił zbrojnych*, nie jako kierownika politycznego lecz najwyższego władzą żołnierza, któremu w czasie wojny podlegają wszystkie rodzaje sił zbrojnych, a on sam podlega władzy wykonawczej.

Ustawa zasadnicza nie rozstrzyga, kto dowodzi Siłami Zbrojnymi RP w czasie pokoju i kryzysu. Zgodnie jednak w Ustawą o urzędzie Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 1995 r., Siłami Zbrojnymi RP dowodzi w czasie pokoju – w mieniu ministra ON – szef Sztabu Generalnego WP. Z postanowień tych domyślnie wynika, iż organem, za pomocą którego Naczelnny Dowódca SZ w czasie wojny sprawuje władzę nad całością sił zbrojnych, jest Sztab generalny WP. Należy przy tym podkreślić, że wobec jednostek wojskowych, wydzielonych pod komendę struktur dowódczych Sojuszu, może być to władza ograniczona przez wyłączenie z jej zakresu problematyki dowodzenia operacyjnego.

Sztabem SZ w poszczególnych państwach jest najczęściej Sztab Generalny lub inna instytucja wojskowa o podobnym charakterze i randze.

System zarządzania kryzysowego, określane często jako system reagowania kryzysowego, stanowi dość szczególny element bezpieczeństwa narodowego.

szczególny – m.in. z uwagi na fakt, że nie trafnie postrzega się go jako zupełnie oddzielny system działania, a także, a także i dlatego, że jego zbudowanie wymaga starannych zabiegów legislacyjnych i organizacyjnych, opartych na gruncie szczegółowej analizy problemów bezpieczeństwa.

Systemu zarządzania kryzysowego nie można traktować jako odrębnego systemu organizacyjnego. Jest to system działania, oparty na układzie elementów stanowiących podstawę systemów innego rodzaju (obronnego, ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, ochrony ludności itd.). Takie podejście pozwala na dostrzeżenie ogromnego potencjału tkwiącego w tym, czym dysponuje państwo tej wielkości co Polska.

Ze względu na te i inne uwarunkowania, w NATO i państwach członkowskich Sojuszu nie tworzy się szczególnej, antykryzysowej organizacji, działającej tylko i wyłącznie w celu rozwiązywania sytuacji kryzysowych. Pomijając fakt, iż odnośnienie rozwiązań NATO – jako modelowych dla państwa – nie jest zasadne, musimy przyznać, że Sojusz włączył kryzysy do swoich zadań w taki sposób, aby stały się one materialem pracy jego organów, przy jak najmniejszych wysiłkach organizacyjnych i nakładach finansowych.

Sytuacje kryzysowe w wielu państwach, tym w państwach NATO rozwiązywane są przez te same organy władzy oraz instytucje wykonawcze, które na co dzień zajmują się innymi dziedzinami życia państwowego.

W warunkach Polski, pomijając analizę dość jasnej roli ciał ustawodawczych, możemy uznać, że największy problem w zakresie kierowania obronnością pojawia się na poziomie organów wykonawczych: prezydenta RP i Rady Ministrów. W rezultacie pojawiają się różne pomysły, a głównie braku jednej, narodowej koncepcji kierowania obronnością państwa na szczeblu władzy wykonawczej – dochodzi do dublowania kompetencji prezydenta RP i Rady Ministrów oraz Komitetu Obrony Kraju (KOK) i KSORM.

Podsystem kierowania reagowaniem kryzysowym w MON powinien być przygotowywany do spełnienia dwóch alternatywnych funkcji:

- koordynacji działań resortowych we wspieraniu sektora cywilnego w reagowaniu na kryzysy niemilitarne, stosownie do ustaleń koordynatora krajowego lub

- przejęcia funkcji koordynatora krajowego w czasie reagowania na zewnętrzne kryzysy polityczno-militarne oraz jednocześnie koordynatora działań resortowych.

Idea polegająca na tym, aby minister ON spełniał funkcję koordynatora resortowego, a jednocześnie posiadał gotowość do przejęcia roli koordynatora krajowego na wypadek kryzysów polityczno-militarnych odpowiada modelowi stosowanemu w wielu innych krajach. Sprowadza się on bowiem do tego, że na mocy władzy politycznej (prezydenta, rządu) – zależnie od systemu władzy – minister (obrony lub spraw wewnętrznych) może przejąć rolę koordynatora krajowego, spełniając rolę swoistego *szefa operacji* – organu koordynującego pod względem wykonawczym działania wszystkich uczestników operacji antykryzysowej. W tej koncepcji uwzględnia się w pracach sztabowych udział przedstawicieli różnych resortów i instytucji, w zależności od typu i charakteru sytuacji kryzysowej.

Zapewnienie ministrowi ON merytorycznych i technicznych możliwości do kierowania reagowaniem kryzysowym jest sprawą zasadniczą.

Żadna z obowiązujących dziś ustaw nie definiuje podstawowych pojęć z zakresu bezpieczeństwa narodowego, takich jak: *kryzys, pokój, wojna, obrona narodowa, system obrony państwa, gotowość obronna państwa, bezpieczeństwo publiczne, planowanie cywilne na wypadek zagrożeń, zagrożenia bezpieczeństwa narodowego* itd. Taki stan rzeczy rodzi nieporozumienia interpretacyjne i prowadzi do daleko posuniętej dowolności w działaniach praktycznych. Rozmiar powyższego zjawiska ilustrują takie akty prawne jak – Ustawa o urzędzie ministra obrony narodowej z dnia 14 grudnia 1995 r. oraz Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowego zakresu działania ministra obrony narodowej z dnia 9 lipca 1996 r. Nakładają one na ministra obrony narodowej szereg zadań o charakterze koordynacyjnym w stosunku do innych naczelnych i centralnych organów administracji rządowej, jak i organów terenowych administracji rządowej (w województwie), a także – podmiotów gospodarki narodowej. Nie określono jednak trybu i zasad koordynacji, co powoduje ograniczoną zdolność wykonania powierzonych mu zadań.

W zadaniu przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom zaangażowane są różne organa władzy, co nadaje mu interdyscyplinarny charakter. Jednakże, gdy

sprawę analizujemy głębiej, okazuje się, że kompetencje i zadania tych organów nakładają się na siebie.

Istniejący stan zarządzania w sytuacjach kryzysowych charakteryzuje się brakiem jednolitego podejścia do problemu ich rozwiązywania. Do zasadniczych słabości tego stanu należy zaliczyć:

- w sferze koncepcyjnej – brak strategii reagowania kryzysowego, mającej oparcie w aktach prawnych;
- w sferze legislacyjnej – brak konstytucyjnego i ustawowego podziału kompetencji i odpowiedzialności pomiędzy organy władzy wykonawcze (prezydent RP i Rada Ministrów, ministrowie);
- w sferze organizacyjnej:
  - istnienie silnej tendencji do tworzenia resortowych systemów reagowania (odpowiadających danemu rodzajowi zagrożenia np.: system ochrony przeciwpowodziowej, system ratowniczo-gaśniczy, powszechny system ratowniczy itd.);
  - próby tworzenia oddzielnych systemów – na każdy stan funkcjonowania państwa, tj. pokoju, kryzysu i wojny - zamiast systemu kompleksowego;
  - dążenie organów sztabowych do przejmowania roli organów decyzyjnych.

Dotychczasowe rozwiązania systemowe, odnoszące się do kierowania obronnością w czasie pokoju, kryzysu i wojny, są wadliwe i powinny ulec istotnej zmianie. W rezultacie niejednoznacznych i często wewnętrznie sprzecznych uregulowań prawnych lub ich braku, system kierowania obronnością jest niesprawny w realizowaniu przygotowań obronnych w czasie pokoju. Na wypadek wojny brak jest zasadniczych elementów systemu funkcjonowania państwa i tym samym relacji między nimi, co sprawia, że trudno jest nawet mówić o nim, jako o systemie obronnym czasu wojny.

Wobec dezorganizacji systemu kierowania obronnością i innych elementów systemu (zwłaszcza niemilitarnych), która nastąpiła z przyczyn obiektywnych i subiektywnych w procesie transformacji ustrojowej po 1989 r., należy opracować jednolitą koncepcję podsystemu kierowania obronnością państwa i do niej

dostosować system prawny. Właściwym krokiem w tym kierunku jest przyjęta przez Radę Ministrów strategia obronności państwa. Ze względu na stopień ogólności nie może być ona traktowana jako jednolita koncepcja, o której wspomniano wyżej.

W przygotowaniach obronnych istotną rolę odgrywać powinno tworzenie prawa na okres stanów nadzwyczajnych. Konstytucja ustaliła normę prawną uznającą, że problematyka stanów nadzwyczajnych wymaga uregulowań w drodze ustawy. Jednak dotychczas Sejm ustaw takich nie ustanowił. Inicjatywa ustawodawcza w tym względzie należy do Rady Ministrów (i prezydenta RP), jednakże przygotowanie projektów ustaw spoczywa w kompetencjach ministra ON.

Po nowemu należy uregulować problematykę gotowości obronnej państwa tak, aby odpowiadała ona standardom NATO. Niezwłocznie należy opracować nowe zasady, procedury i struktury kierowania obronnością państwa na czas kryzysu i wojny. Idzie tu zwłaszcza o system kierowania reagowaniem kryzysowym oraz obronę państwa. Ważnym zadaniem powinno być także opracowanie zasad przygotowania i zabezpieczenia funkcjonowania stanowisk kierowania na czas kryzysu i wojny.

Konstytucja RP stanowi, że minister ON pośredniczy w sprawowaniu przez prezydenta RP zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi (art. 134 ust. 2). Sposób, w jaki prezydent RP realizuje swoje zadania najwyższego zwierzchnika sił zbrojnych powinna określać ustawa (art. 134 ust. 6). Powinna ona spełniać kilka wymogów konstytucyjnych:

- prezydent jest organem władzy wykonawczej i nie może być od jej sprawowania odsunięty,
- głównym realizatorem tej władzy jest rząd,
- nakładając na prezydenta znaczną odpowiedzialność za bezpieczeństwo państwa należy wyposażyć go w instrumenty prawne, które pozwolą sprostać tej odpowiedzialności,
- musi uwzględnić i rozwinąć postanowienia konstytucji, które uprawnienia prezydenta w dziedzinie obronności już określiły.

Zadanie przygotowania projektu tej ustawy spoczywa na ministrze ON, gdyż od strony merytorycznej kompetencje, o których mowa wyżej, mogą sprecyzować wojskowi i inni specjaliści z dziedziny bezpieczeństwa państwa. Rządowy projekt tej

ustawy, skierowany do Sejmu RP w dniu 12.10.1999 r. nie spełnia powyższych warunków konstytucyjnych i powinien być zmieniony.

Biorąc pod uwagę to, że prezydent RP:

- stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium (art. 126);
- jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych RP (art. 134, ust. 1) oraz w razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony RP (art. 136);

- należy przyjąć, iż strategiczne decyzje w sprawach obronności należy przypisać funkcji prezydenta RP współdziałającego z rządem, natomiast decyzje realizacyjne – Radzie Ministrów oraz ministrom, kierującym działaniem administracji rządowej.

Kompetencje i zadania ministra ON w zakresie obrony Państwa (art. 19. ust. 1. ustawy z dn. 14 września o działach administracji rządowej) określa – obowiązująca dotąd – ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP, Dz.U.92.4.16 (z późn. zmianami). Zawiera ona niektóre treści niezgodne z Konstytucją RP i innymi aktami prawnymi, określającymi kompetencje i zadania organów państwowych w dziedzinie obronności. Dotyczą one zwłaszcza istnienia komitetu Obrony Kraju jako organu właściwego w sprawach obronności i bezpieczeństwa państwa, zadań prezydenta RP, Rady Ministrów, ministrów oraz innych organów administracji rządowej (np. wojewodów). Z zasadniczych przyczyn konstytucyjnych konieczna jest nowelizacja tej ustawy (zob. art. 236 konstytucji RP).

Rząd skierował (17 kwietnia 2000 r.) do Sejmu RP projekt ustawy o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej, o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz zmianie innych ustaw wraz z projektami podstawowych aktów wykonawczych .

Projekt ustawy wprowadza nowe rozwiązania w odniesieniu do:

- roli szefa Sztabu Generalnego WP i kierowanej przez niego instytucji,
- rozszerza kompetencje ministra ON w zakresie kształtowania struktur organizacyjnych Sił Zbrojnych RP,
- uprawnień Rady Ministrów, przejmującej kompetencje i zadania niekonstytucyjnego organu - Komitetu Obrony Kraju.

Projekt ustawy przewiduje, że minister ON będzie dowodził Siłami Zbrojnymi RP w czasie pokoju przez dowódców rodzajów Sił Zbrojnych, z wyłączeniem w tych relacjach szefa Sztabu Generalnego WP. W konsekwencji tego rozwiązania, Sztab Generalny WP w czasie pokoju będzie jedynie organem planowania strategicznego Sił Zbrojnych RP.

W tej sytuacji rodzi się pytanie o zakres kompetencji Sztabu Generalnego WP w czasie wojny. Potrzebne będą wówczas następujące instytucje:

- organ planowania strategicznego czasu „W”,
- sztab Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych zajmujący się bieżącym dowodzeniem Siłami Zbrojnymi RP (wydzielonymi do dowództw sojusznicznych – dowodzenia nimi z wyłączeniem dowodzenia operacyjnego oraz dowodzenie pełne (Full Command) w stosunku do sił pozostających w dyspozycji operacyjnej dowództwa narodowego).

Należy przyjąć, że projektodawca ustawy (Rada Ministrów) ma klarowną koncepcję funkcjonowania Sztabu Generalnego WP w czasie wojny, bowiem to ona determinuje rolę Sztabu Generalnego w czasie pokoju.

Do podpisu przez prezydenta RP skierowana została *ustawa o zmianie ustawy o odpowiedzialności materialnej żołnierzy za szkody wyrządzone jednostce wojskowej, ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy o odszkodowaniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą w Milicji Obywatelskiej, ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin, ustawy o uposażeniu żołnierzy, ustawy o Policji, ustawy i Urzędzie Ochrony Państwa, ustawy o Straży Granicznej, ustawy o Państwowej straży Pożarnej, ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin, ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o Służbie Więziennej*. W wypadku wejścia jej w życie nastąpi wykreślenie Komitetu Obrony Kraju jako organu właściwego w sprawach obronności państwa, a jego kompetencje przejmie Rada Ministrów.

Wprowadzane i projektowane do wprowadzenia zmiany rozwiązań prawnych w podsystemie kierowania obronnością państwa przyczynią się do usunięcia niektórych, ale o zasadniczym znaczeniu, niedociągnięć legislacyjnych, jakie występują w Systemie Obronnym Państwa.

IV. STRUKTURY ORGANIZACYJNE, KOMPETENCJE I ZADANIA SZTABU GENERALNEGO WP W LATACH 1990-2000

4.1. Struktury organizacyjne

W okresie interesującej nas dekady w strukturach organizacyjnych Sztabu Generalnego WP (SG WP) następowały istotne zmiany. Wynikały one z przeobrażeń ustrojowo-politycznych, które wymagały diametralnie nowego podejścia przy tworzeniu koncepcji doktrynalnych.

Przełomowym, także dla SG WP, był okres przechodzenia od struktur funkcjonujących w byłym Układzie Warszawskim, do struktur tworzonych stosownie do zadań wynikających z przyjęcia strategii samowystarczalności obronnej. Stąd poziomem odniesienia do prowadzonych analiz i ocen zmian ewolucyjnych w SG WP jest struktura obowiązująca w 1989 r. (schem. 43). Był to układ strukturalny instytucji i komórek organizacyjnych zbudowany stosownie do ówczesnych potrzeb funkcjonowania układowego i dowodzenia wojskami.

Warto zauważyć, że SG WP był wprawdzie wiodącym ogniwem Ministerstwa Obrony Narodowej, to jednak w jego strukturze nie było komórek zarządzających szkoleniem bojowym, wychowaniem, kwatermistrzostwem i techniką.

Od 1990 roku nastąpiło znaczne przyspieszenie w zakresie zmian polityczno-militarnych wywierające istotny wpływ na funkcjonowanie i wiążące się z tym struktury SG WP.

W wyniku narastających potrzeb w zakresie przebudowy strukturalnej prowadzone były analizy i prace projektowe w poszczególnych pionach, zarządach i komórkach, mające na celu wypracowanie propozycji zmian w strukturach SG WP korespondujących z ówczesny zakresem odpowiedzialności.

Istotnym ukierunkowaniem wskazującym na konkretne rozwiązania było przyjęcie do realizacji w 1992 roku polskiej doktryny obronnej wyrażonej w dokumentach: „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” i „Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP”. Podpisane przez Prezydenta RP ww.

dokumenty stały się podstawą do zmian strukturalnych SG WP. Pozwoliło to przyspieszyć prace i zaprojektować w 1993 roku nową strukturę organizacyjną tego wiodącego organu Ministerstwa Obrony Narodowej (schem. 44).

Wprowadzone wówczas zmiany można zaliczyć do przełomowych. Powodem zasadniczym takiej oceny było wprowadzenie demokratycznej, cywilnej, kontroli nad Siłami Zbrojnymi RP. Musiało to znaleźć stosowne odzwierciedlenie również w rozwiązaniach strukturalnych SG WP. W największym stopniu dotyczyło to relacji strukturalno-kompetencyjnej między Szefem Sztabu Generalnego, a jego przełożonym Ministrem Obrony Narodowej będącym politykiem – osobą cywilną.

Do zasadniczych zmian strukturalnych tego okresu należy zaliczyć wprowadzenie pionów funkcjonalnych podległych: I Zastępcy SSGen. WP (planowanie strategiczne i mobilizacyjne – osiem zarządów i DSO); Szefowi Inspektoratu Szkolenia (cztery zarządy, cztery szefostwa i jeden zespół); Szefowi Inspektoratu Obrony Terytorialnej (dwa zarządy, KG ŻW i DGW); Szefowi Inspektoratu Logistyki (sztab, cztery zarządy i jedno szefostwo).

Można zatem zauważyć, że nastąpiła integracja strukturalna skupiająca w SG WP dotychczasowe pionki podległe Ministrowi ON.

Przy tak znaczących zmianach strukturalnych czyniono jednocześnie oceny ich funkcjonalności oraz w zakresach nowych relacji z pozostałymi ogniwami Ministerstwa ON.

Istotnym powodem konieczności wprowadzania kolejnych zmian strukturalnych w SG WP było pojawienie się problemu związanego z dużym stopniem realizmu zamiarów integracyjnych ze strukturami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Równolegle zaistniała potrzeba tworzenia Dowództwa Wojsk Lądowych.

W wyniku pojawienia się zapotrzebowania w 1996 roku wprowadzono kolejne zmiany w strukturach SG WP (schem. 43 - 48). Dostosowano je do nowych wyzwań, zwłaszcza w odniesieniu do ocen zagrożeń w okresie kryzysu i wojny. Ważnym problemem stał się udział jednostek polskich w międzynarodowych misjach pokojowych. Było to m.in. powodem powołania Zarządu Ogólnego. Przy takim podejściu funkcjonalnym zmniejszono rangę lub wyłączono ze struktur SG WP niektóre komórki i zarządy. Wymienić tu należy obniżenie rangi Zarządu do Oddziału Topograficznego i wyłączenie ze struktur SG WP Zarządu Oświatowo-Wychowawczego, Zarządu Analiz i Wydawnictw, Zarządu Komunikacji oraz KG ŻW i DGW.

W kolejnym 1997 roku wprowadzono dalsze zmiany (schem. 46), równolegle do tworzenia Dowództwa Wojsk Lądowych. Zmniejszono pionowy kompetencyjny z czterech do trzech przez rozdzielenie podległości Zarządów z pionu Zastępcy Szefa SG ds. Organizacyjno-Mobilizacyjnych. Dokonano zmian w nazwach pionów i podporządkowania zarządów – zgodnie z ich zakresem odpowiedzialności. W pionie Zastępcy Szefa SG ds. Systemów Dowodzenia i Szkolenia znalazły się zarządy: Dowodzenia; Rozpoznania i WRE; Programowania Szkolenia Wojsk oraz Łączności i Informatyki. Zarząd Organizacyjny i Zarząd Prognozowania Rozwoju SZ podporządkowano bezpośrednio Szefowi SG WP. Najmniej zmian dokonano w pionie logistyki.

Mimo płynnego dostosowywania struktur SG WP do pojawiających się potrzeb i odmiennych uwarunkowań nie wypełniał on swej roli zgodnie z przyszłymi oczekiwaniami sojuszniczymi. Dotyczyło to zwłaszcza jednolitego systemu dowodzenia NATO. Podjęto więc kolejne prace projektowo-restrukturyzacyjne z zamiarem wprowadzenia zmian wynikających z celów określonych dla SZ RP i harmonogramu integracji Polski z NATO.

Pełnoprawny akt przyjęcia Polski do NATO (12.03.1999 r.) przyspieszył procesy integracyjne ze strukturami Sojuszu. Miało to także znaczący wpływ na potrzebę zaprojektowania kolejnych zmian w strukturze organizacyjnej SG WP. Po przeprowadzonych konsultacjach sojuszniczych, zostały one wprowadzone w lipcu 1999 roku (schem. 47). Wtedy to struktura SG WP spełniała oczekiwania partnerów w zakresie operacyjnego dowodzenia i kompatybilności ze strukturami odpowiedników w armiach sojuszniczych.

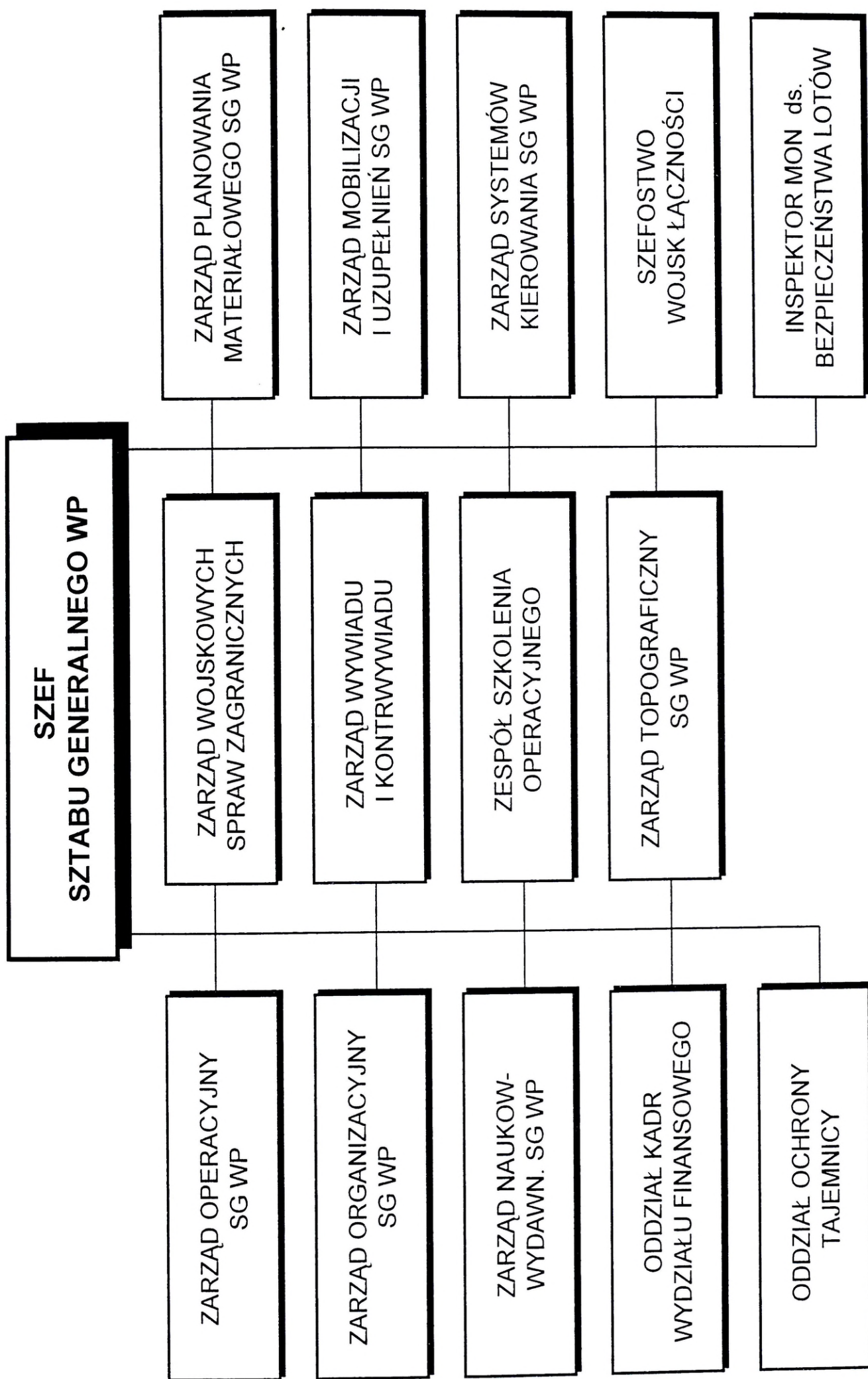
Po przeprowadzeniu analizy porównawczej z poprzednimi wariantami strukturalnymi SG WP, dostrzegamy diametralne zmiany. Polegają one na wprowadzeniu sześciu zarządów generalnych o wyraźnych zakresach kompetencyjnych i odpowiednio do potrzeb kompatybilności nazwanych i oznakowanych, od P1 do P6 (schem. 48). Ta struktura jest obecnie obowiązująca. Wprowadza ona czytelny podział na dwa pionowe odpowiedzialności – I Zastępcy Szefa SG WP i Zastępcy Szefa SG WP.

Do elementów nowych zaliczyć należy Zarząd Operacji Bieżących wchodzący w skład Generalnego Zarządu Operacyjnego.

Natomiast narodowym akcentem struktury SG WP jest samodzielny Zarząd Obrony Terytorialnej podporządkowany I Zastępcy Szefa SG WP.

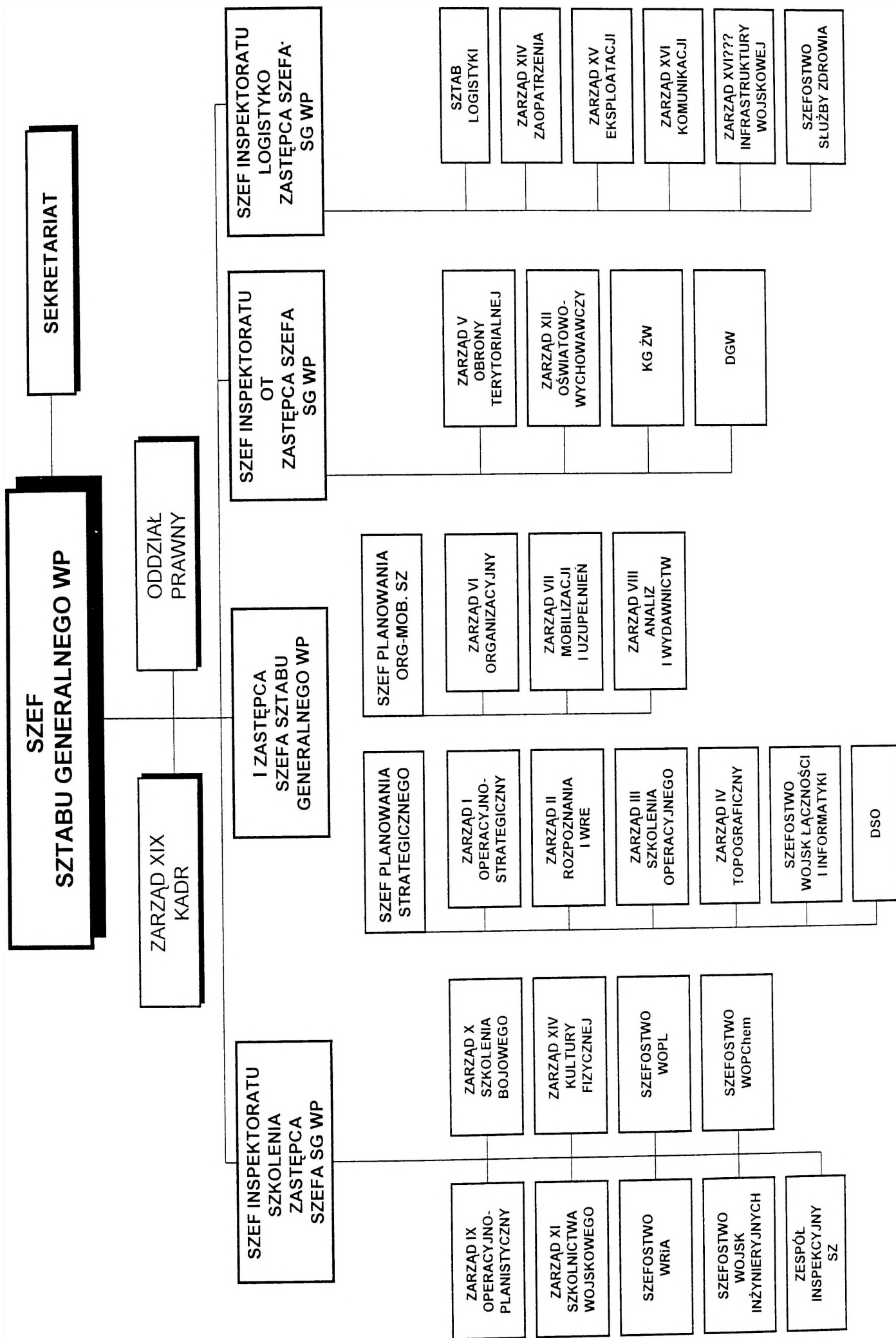
Uogólniając kwestie struktur organizacyjnych SG WP na przestrzeni dekady lat 1990-2000, można stwierdzić, iż procesy restrukturyzacyjne przebiegały płynnie, gdyż poprzedzone były stosownymi pracami studyjnymi, analizami i ocenami. Uwzględniały one uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, a także pojawiające się potrzeby funkcjonalne. Pewne trudności i niejasności zamierzeń strukturalnych można było dostrzec w zmianach przeprowadzanych w 1993 roku. Wynikało to z dążeń podporządkowania SG WP całości struktur części militarnej Ministerstwa Obrony Narodowej.

Obecny kształt strukturalny SG WP, w swej istocie nie powinien ulegać znaczącym zmianom w udokumentowanej prognozie rozwojowej SZ RP lat 2001 - 2006. Mogą natomiast następować zmiany cząstkowe, wynikające z potrzeby doskonalenia funkcjonalności komórek organizacyjnych zarządów, a także kompensacji zakresów odpowiedzialności i łączenia elementów strukturalnych.

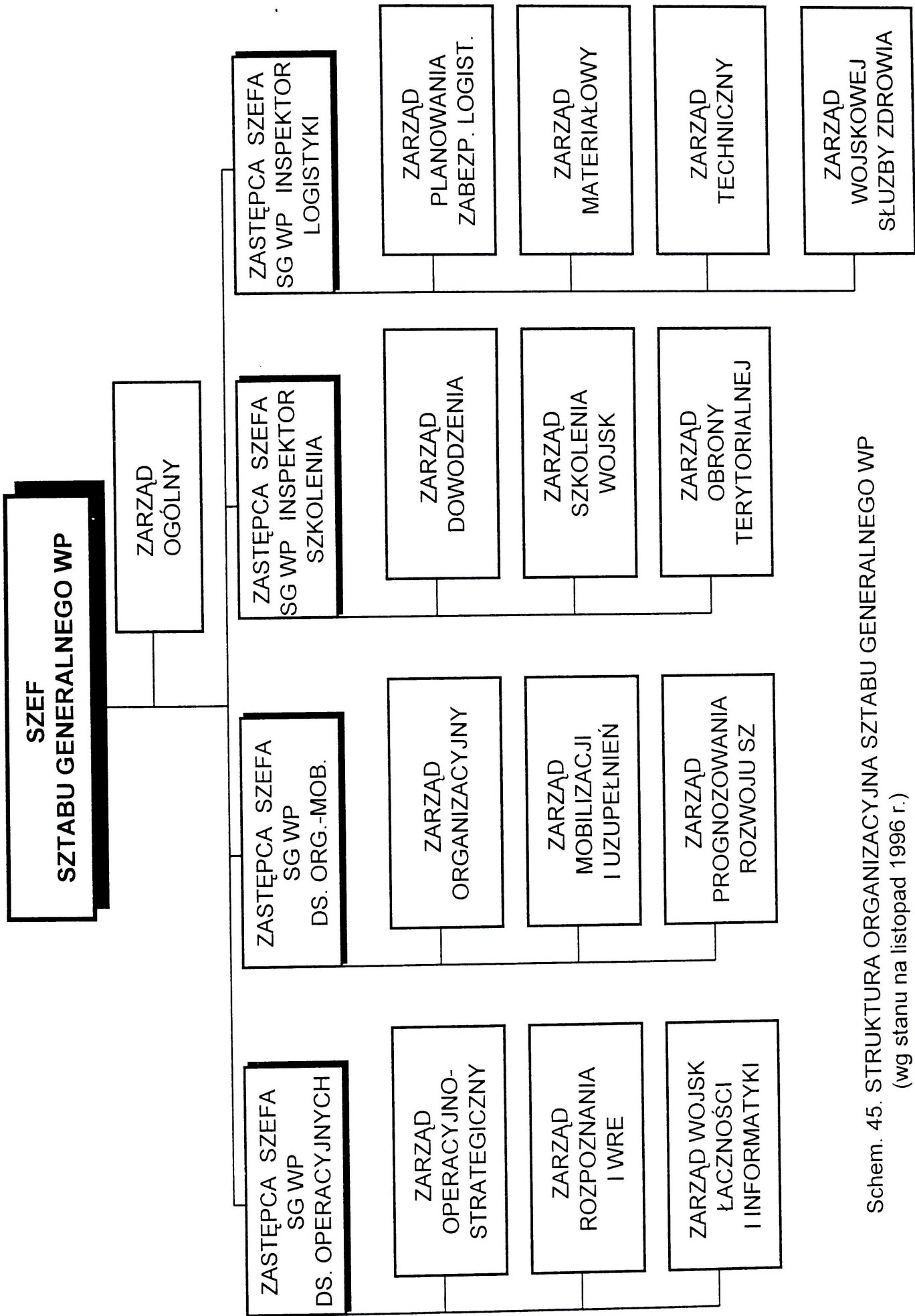
Schem. 43. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZTABU GENERALNEGO WP (wg stanu na styczeń 1989 r.)

Źródło: Opracowanie własne

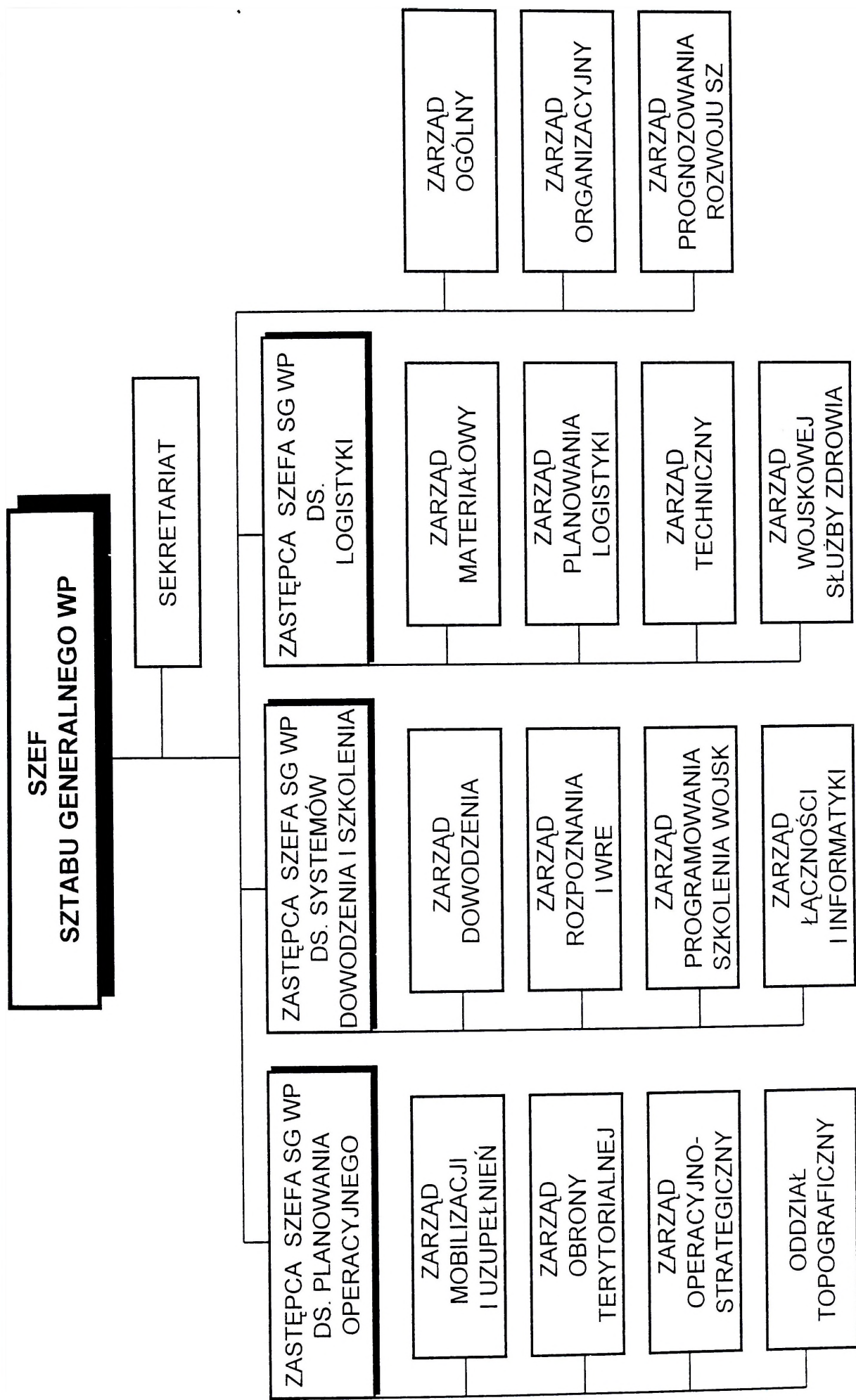
Schem. 44. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZTABU GENERALNEGO WP (wg stanu na kwiecień 1993 r.)

Źródło: Opracowanie własne

Schem. 45. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZTABU GENERALNEGO WP
(wg stanu na listopad 1996 r.)

Źródło: Opracowanie własne

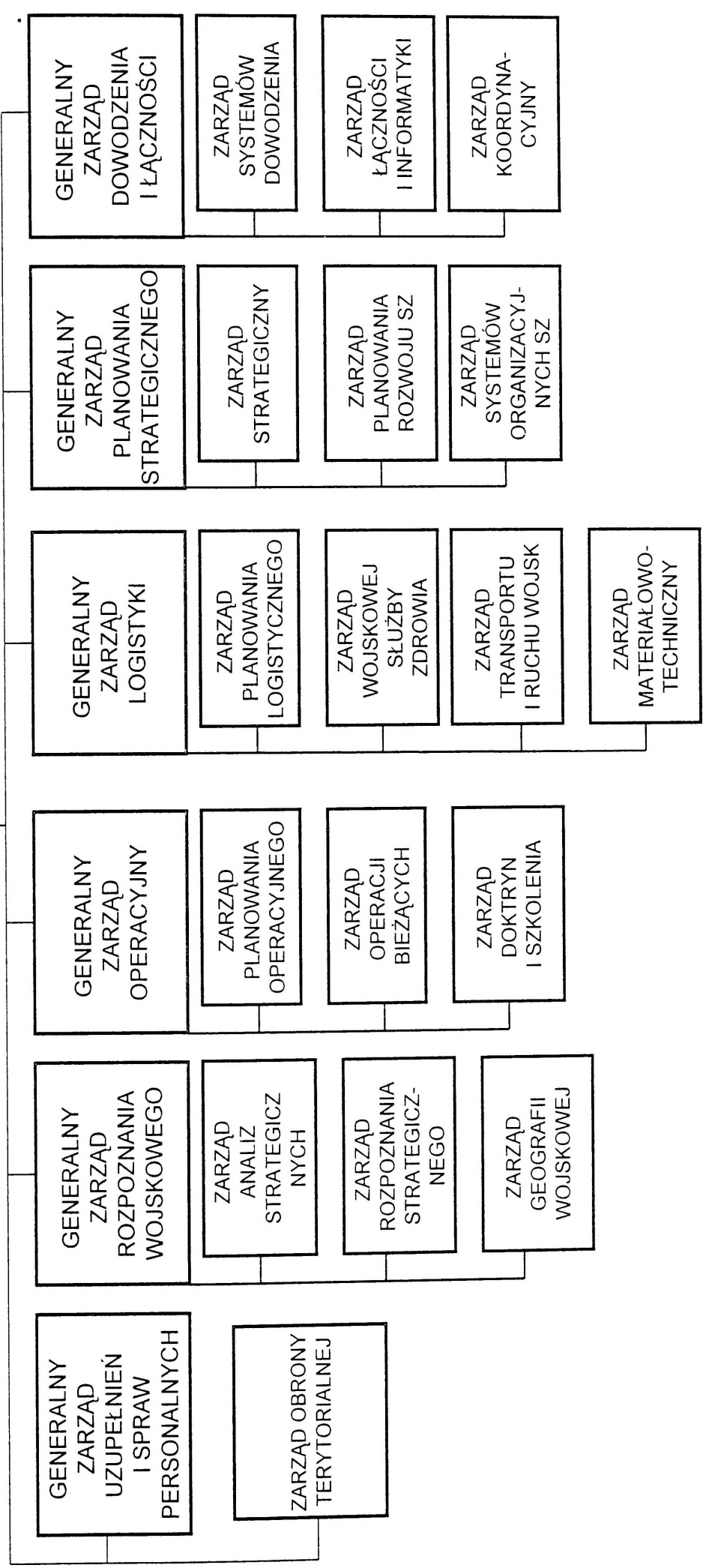
Schem. 46. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZTABU GENERALNEGO WP (wg stanu na wrzesień 1997 r.)

Źródło: Opracowanie własne

**SZEF
SZTABU GENERALNEGO WP**

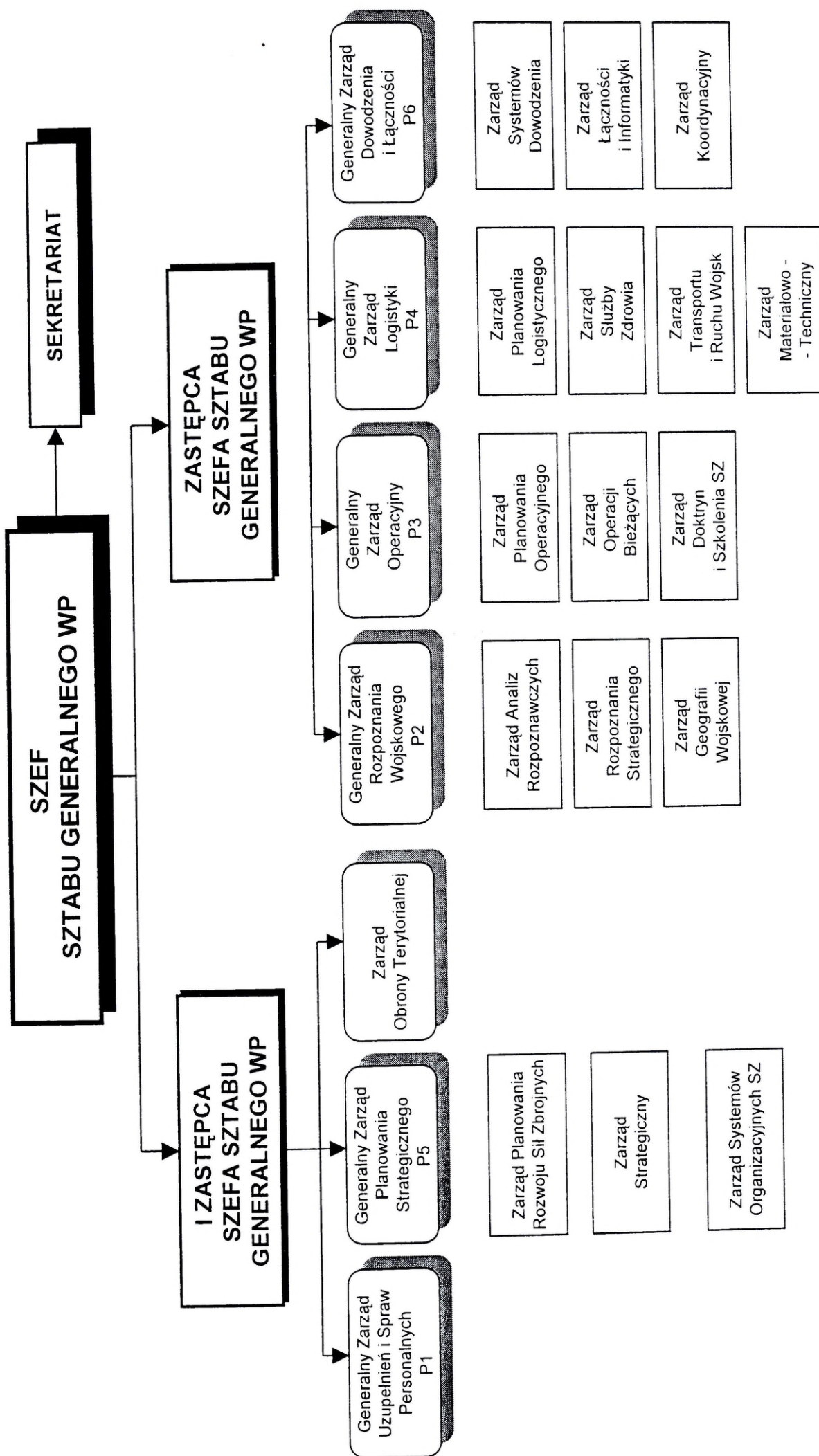
**I ZASTĘPCA
SZEFA SZTABU
GENERALNEGO WP**

**ZASTĘPCA
SZEFA SZTABU
GENERALNEGO WP**

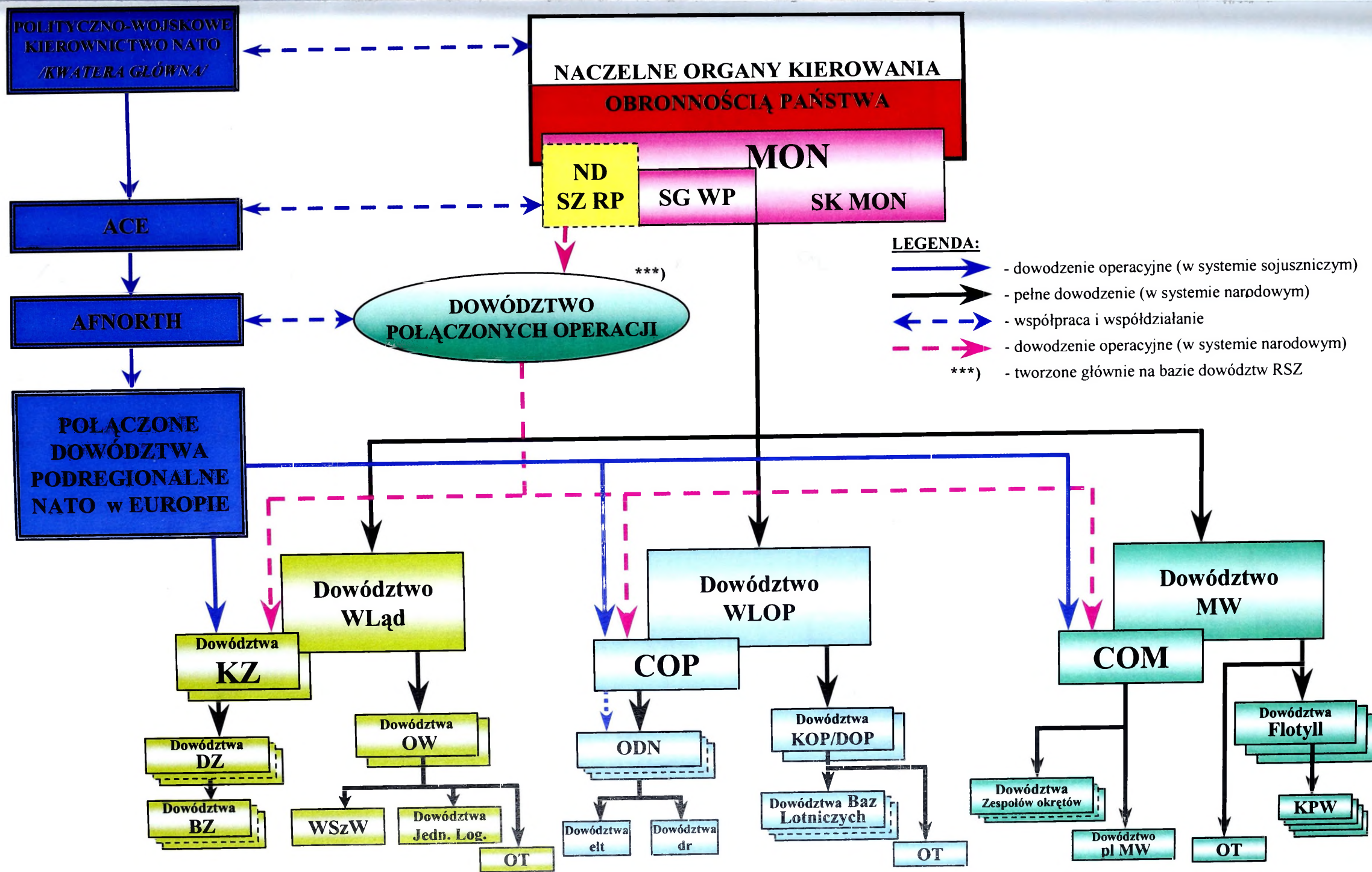
Schem. 47. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZTABU GENERALNEGO WP (wg stanu na lipiec 1999 r.)

Źródło: Opracowanie własne

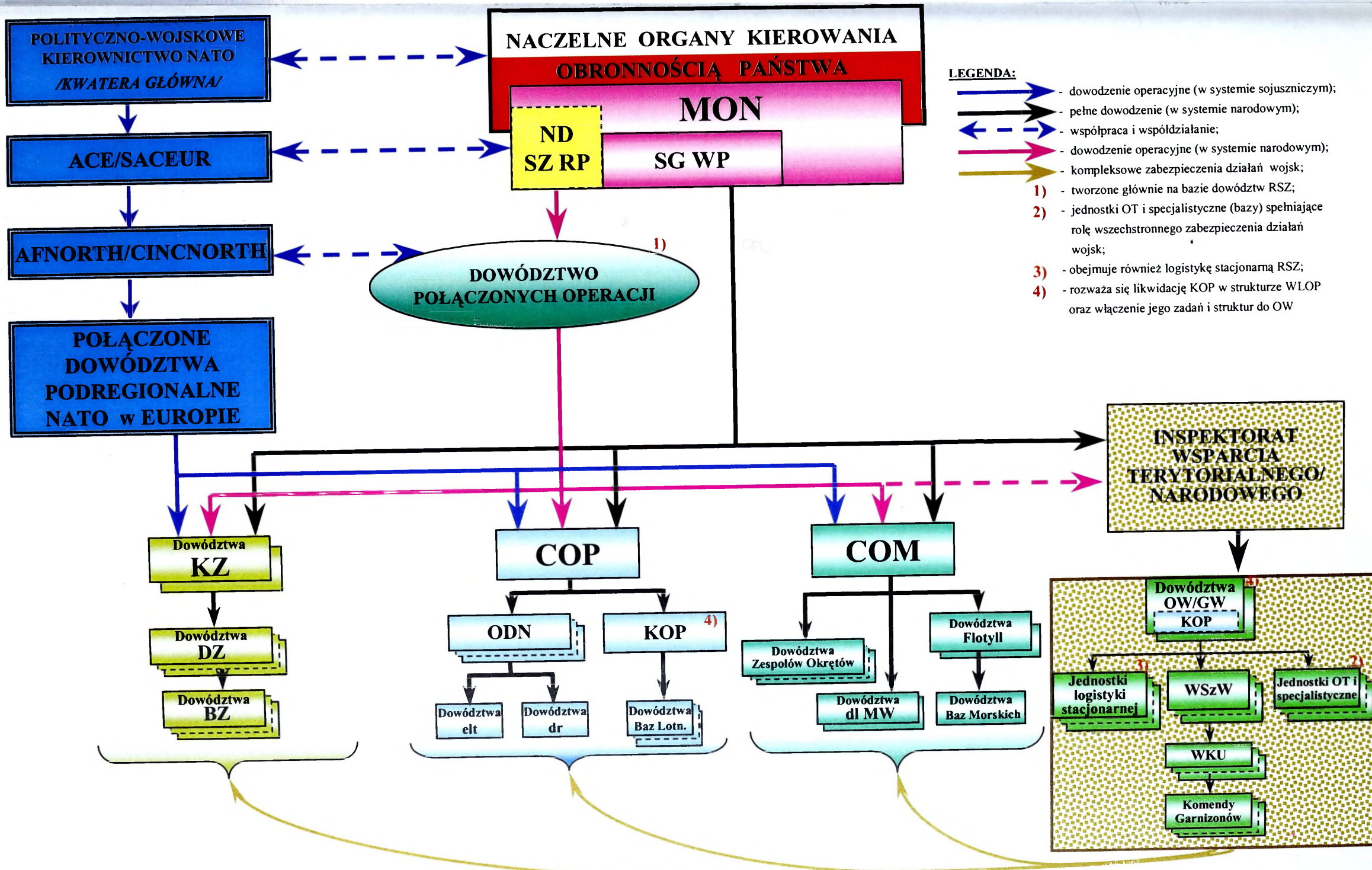

Schem. 48. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZTABU GENERALNEGO WP (stan obecny)

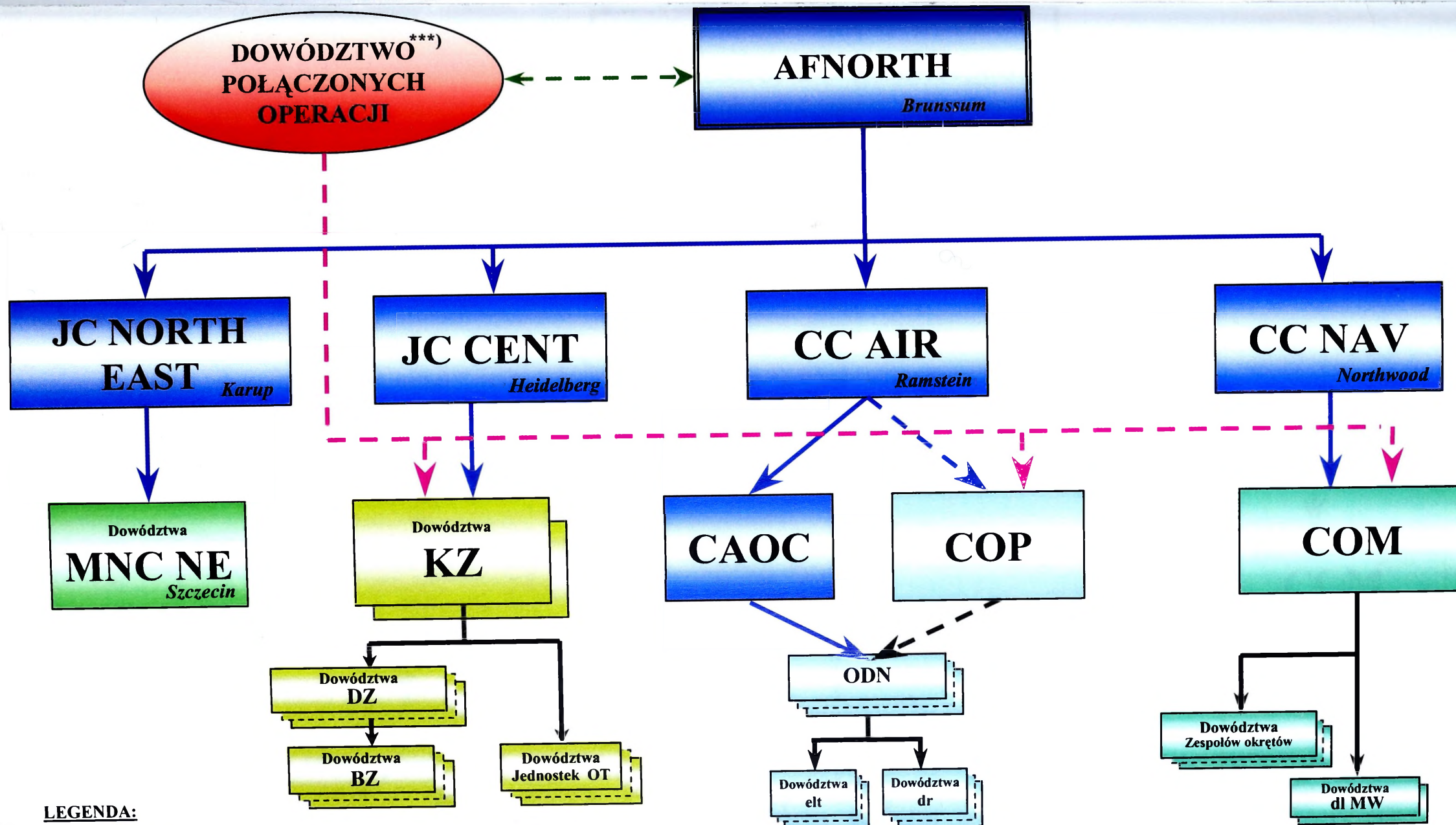
Źródło: Opracowanie własne

Schem. 49. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SYSTEMU DOWODZENIA SZ RP (w układzie narodowym)

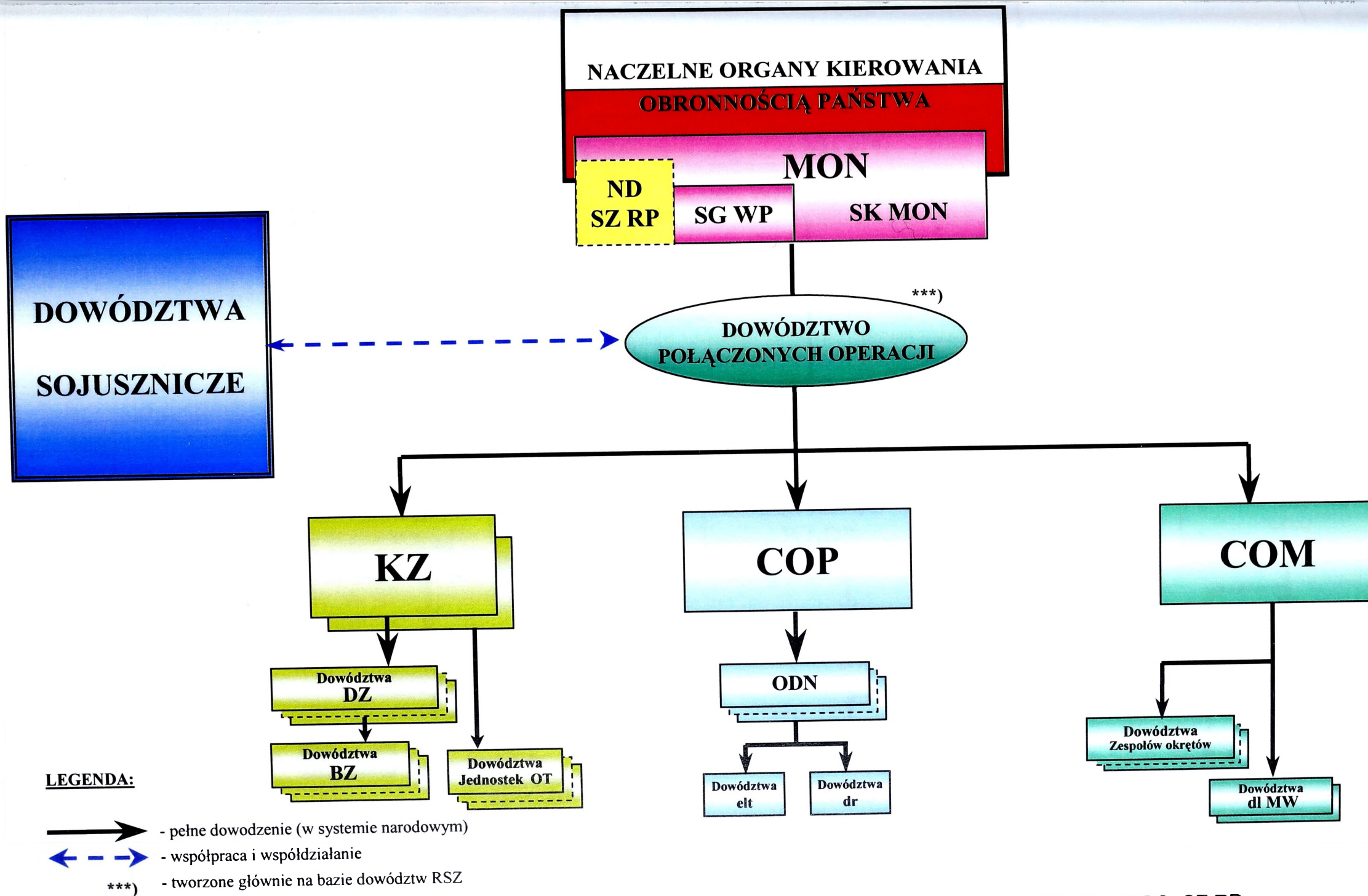
Schem. 50. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SYSTEMU DOWODZENIA SZ RP czasu „W”

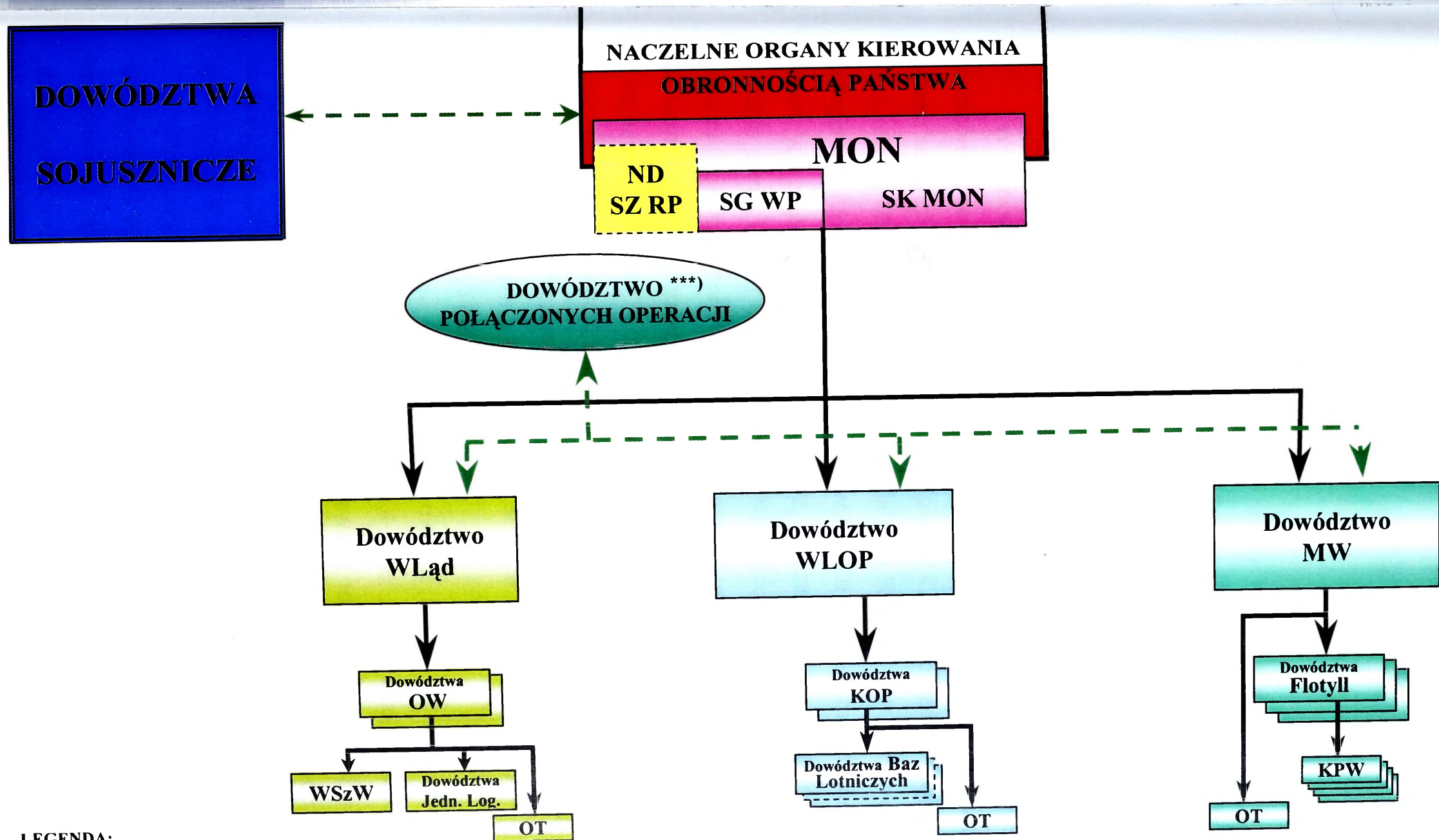
LEGENDA:

- dowodzenie operacyjne (w systemie sojusznicy)
- pełne dowodzenie (w systemie narodowym)
- współpraca i współdziałanie
- dowodzenie operacyjne (w systemie narodowym do czasu przekazania TOA)
- ***) - narodowe, tworzone głównie na bazie dowództw RSZ

Schem. 51. STRUKTURA SYSTEMU DOWODZENIA SZ RP
(w układzie sojusznicy)

Schem. 52. STRUKTURA SYSTEMU DOWODZENIA OPERACYJNEGO SZ RP
(w układzie narodowym)

LEGENDA:

- pełne dowodzenie (w systemie narodowym)
- współpraca i współdziałanie
- *** - tworzone głównie na bazie dowództw RSZ

Schem. 53. STRUKTURA SYSTEMU DOWODZENIA I KIEROWANIA WSZECHSTRONNYM ZABEZPIECZENIEM DZIAŁAŃ WOJSK

4.2. Kompetencje i zadania

W wyniku dokonanych analiz i ocen kompetencji oraz zadań Sztabu Generalnego WP na przestrzeni dekady lat 1990-2000, istnieją podstawy do stwierdzenia, iż następowały w tym zakresie znaczące przewartościowania. Polegały one na stopniowym przechodzeniu z funkcji organu wykonawczego, powołanego przede wszystkim do realizacji zadań dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP, na funkcję z dominacją planowania, koordynacji i wypracowywania rozwiązań koncepcyjnych.

W pierwszym okresie zmian, trwającym do 1993 roku, kompetencje SG WP dostosowywano do jego roli w Ministerstwie Obrony Narodowej jako cywilnego organu administracji państwowej. Było to przełomowe wydarzenie. Zwłaszcza w relacjach między Ministrem (cywilnym politykiem), a Szefem Sztabu Generalnego WP – najwyższym funkcją żołnierzem zawodowym. Nie wprowadzało to jednak istotnych zmian w kompetencjach SG WP, gdyż utworzone pionki funkcjonalne skupiały w sobie pełnię władzy dowódczej nad Siłami Zbrojnymi RP. Wynikało to z przyjętej wówczas koncepcji obrony kraju opartej na samowystarczalności. W istocie SG stał się bardzo silnym, o dużych kompetencjach organem, funkcjonującym z nadaną mu dużą samodzielnością, w ramach struktur Ministerstwa Obrony Narodowej.

Do podstawowych zadań SG WP tego okresu należało pełne dowodzenie Siłami Zbrojnymi RP przez: kierowanie procesem utrzymywania gotowości bojowej i mobilizacyjnej; szkolenie wojsk i zabezpieczenie logistyczne; udział w opracowywaniu założeń obronnych państwa.

W latach 1994-1995 pewne kontrowersje budziło dowodzenie rodzajami sił zbrojnych. Największym problemem był brak jednolitego organu dowodzenia wojskami lądowymi stanowiącymi podstawowy trzon (ok. 70%) Sił Zbrojnych RP. Istota problemu polegała na tym, iż SG WPO sprawował jednocześnie funkcję dowodzenia operacyjnego w odniesieniu do okręgów wojskowych oraz funkcję dowodzenia strategicznego – do wojsk lądowych.

Przyczyn utrzymywania takiego stanu kompetencyjnego należy upatrywać w obawie SG WP przed utratą możliwości bezpośredniego dowodzenia największym rodzajem sił zbrojnych. Jednak narastające zapotrzebowanie na jednolity system dowodzenia rodzajami sił zbrojnych i postępujące zbliżanie się do struktur NATO, przeważały o przyjęciu koncepcji tworzenia Dowództwa Wojsk Lądowych. Stąd

powołanie w 1996 roku tego dowództwa miało w pewnym sensie przełomowe znaczenie, gdyż przyczyniło się do osiągnięcia oczekiwanej funkcjonalności w dowodzeniu na poziomach – strategicznym i operacyjnym.

Powyższe zmiany przyczyniły się do płynnego wejścia do struktur NATO (marzec 1999 r.), wraz z dostosowaniem kompetencji i zadań SG WP. Obejmują one obecnie m.in.: uczestnictwo w opracowaniu założeń obronnych państwa; kontynuację zamierzeń integracyjnych z NATO; modernizację SZ RP w latach 2001 – 2006; doskonalenie Wojennego Systemu Dowodzenia SZ RP w wymiarze narodowym i sojuszniczym; kierowanie procesem wyposażenia sił zbrojnych w nowoczesne systemy dowodzenia i środki walki; koordynowanie wypełnianiem funkcji państwa – gospodarza.

W uogólnieniu można stwierdzić, iż **obecnie rola Sztabu Generalnego WP powinna polegać** głównie na wytyczaniu kierunków rozwoju rodzajów sił zbrojnych, wydzielaniu sił oraz koordynacji ich użycia w strategicznej operacji obronnej oraz dowodzeniu Siłami Zbrojnymi RP w układzie koalicyjnym i narodowym.

Celem dopełnienia ocen w zakresie kompetencyjnym i zadaniach SG WP warto odnieść się do określonych zapisów zawartych w dokumencie: „*Regulamin organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej*”, wyd. 1999 r.

„Szef Sztabu Generalnego dowodzi w imieniu Ministra Obrony Narodowej Siłami Zbrojnymi RP w czasie pokoju. Wykonuje swoje zadania przy pomocy Sztabu Generalnego WP”. „Minister kieruje Ministerstwem bezpośrednio oraz przy pomocy osób zajmujących kierownicze stanowiska Ministerstwa a także dyrektorów (szefów) komórek organizacyjnych Ministerstwa”.

Na podstawie powyższych zapisów można jednoznacznie interpretować kompetencje dowódcze Szefa Sztabu Generalnego WP w odniesieniu do Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju. Może zatem dowodzić trzema rodzajami sił zbrojnych wydając stosowne rozkazy i zarządzenia ich dowódcom. Natomiast zarządy SG WP mają w tym układzie posiadać kompetencje planistyczne, organizacyjne i koordynacyjne w stosunku do całości Sił Zbrojnych RP, zgodnie ze swoim zakresem odpowiedzialności.

V. PRZEBIEG ZASADNICZYCH PROCESÓW INFORMACYJNYCH I DECYZYJNYCH W MON W POWIĄZANIU Z WOJSKAMI W LATACH 1990 – 2000

W przedziale lat 1990 – 2000 interesujące nas procesy informacyjno-decyzyjne funkcjonujące w MON zmieniły się zależnie od struktur Ministerstwa i treści dokumentów normatywnych regulujących ich zakresy i przebieg.

Wyjściowym odniesieniem do prowadzonych analiz jest struktura Ministerstwa funkcjonująca w 1989 roku (schem. 43). Wykazane na rysunku pionowo MON bezpośrednio podległe Ministrowi funkcjonowały niezależnie w swych zakresach kompetencyjnych. Wyeksponowany Sztab Generalny WP spełniał rolę wiodącą i koordynacyjną. Stąd procesy informacyjne dotyczące istotnych kwestii dla całości Sił Zbrojnych RP przebiegały w relacji, instytucje centralne MON – zarządy SG WP. Np. były to informacje o stanach osobowych, potencjałach bojowych, czy też stanach zapasów.

Ważną rolę sprawował wówczas Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, który do czasu rozwiązania Układu Warszawskiego (1991 r.) był przygotowywany do dowodzenia frontem. Miał w swym składzie zarządy, dublujące niekiedy zakresy odpowiedzialności ze swoimi odpowiednikami w Sztabie Generalnym WP. Stąd procesy informacyjne występujące w relacjach między wymienionymi ogniwami Ministerstwa ON nie były czytelne i stanowiły źródło nieporozumień kompetencyjnych.

Procesy decyzyjne przebiegające w Instytucjach Centralnych MON w powiązaniu z wojskami miały wówczas charakter, na ogół czytelnej podległości. Zasadnicze decyzje podejmowano w Sztabie Generalnym WP i były one przekazywane do wykonania przez dowództwa Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju, Marynarki Wojennej oraz Okręgów Wojskowych. Kolejne poziomy wykonawcze – to związki taktyczne i oddziały. Była to podległość czytelna, w której stosowano zasadę jednoosobowego dowodzenia.

Relacje decyzyjne przebiegające w Instytucjach Centralnych MON – wojska, miały charakter specjalistyczny funkcjonujący w wyraźnie nakreślonych zakresach odpowiedzialności.

Po dokonanych zmianach restrukturyzacyjnych, które zakończyły się w 1993 roku, procesy informacyjne i decyzyjne w Ministerstwie uległy znacznym przewartościowaniom. Skupione przesadnie kompetencje w Sztabie Generalnym WP były powszechnie krytykowane, jednak sprzyjały płynności przebiegu informacji i czytelnym relacjom dowodzenia. Skupiona w jednym ośrodku władza dowódcza, oprócz zalet, miała też strony ujemne. Pojawiła się bowiem marginalizacja pionu cywilnego Ministerstwa, a w pionach militarnych elementy bezwzględnego posłuszeństwa. Wymienione, na ogół źle odbierane relacje przerwała „Ustawa o urzędzie ministra obrony narodowej” z dnia 14.12.1995 roku.

W wyniku przeprowadzonych kolejnych zmian w strukturach Ministerstwa, zakończonych w 1996 roku (schem. 46), nastąpiły zmiany w procesach informacyjnych i decyzyjnych. Przywrócono relacje partnerstwa między instytucjami Ministerstwa, z wyraźnym oddzieleniem jego części militarnej kierowanej przez Sztab Generalny WP. Nie były one jednak odpowiednio dostosowane do potrzeby kompatybilności funkcjonowania w układzie sojuszniczym.

Wyraźne przyspieszenie w znaczącej przebudowie struktur Ministerstwa nastąpiło po przyjęciu Polski do grona pełnoprawnych członków NATO. Wielokierunkowe prace zaowocowały nowym kształtem organizacyjnym Ministerstwa (schem. 47), w lipcu 1999 roku oraz w latach następnych (rys. 49-53).

Przyjęta struktura resortu oceniana jest jako funkcjonalna i dostosowana do sprawowania demokratycznej – cywilnej kontroli nad armią. Stworzone piony funkcjonalne umożliwiają płynną wymianę informacji w poziomie między instytucjami bezpośrednio podległymi Ministrowi Obrony Narodowej.

Czytelny jest też przebieg procesów informacyjnych między Sztabem Generalnym WP, a pozostałymi pionami i komórkami Ministerstwa, a także procesów decyzyjnych w relacji SG WP – wojska. Przyjęte rozwiązania z zakresu dowodzenia wojskami pozwalają skutecznie realizować zamierzenia decyzyjne w wymiarze narodowym i działać w układzie sojuszniczym.

Jako poprawny przyjmowany jest układ procesu decyzyjnego w następującej relacji: Minister ON – Szef SGF – Dowódca RSZ – Dowódca ZO – Dowódca ZT – Dowódca oddziału. Mniej czytelne w odniesieniu do wojsk są zakresy

i kierunki przebiegu procesów informacyjnych i decyzyjnych realizowane przez pozostałe kierownicze ogniwa Ministerstwa. Dotyczą one różnych kwestii i różnych zakresów specjalistycznych i funkcjonalnych. Wymagają one obserwacji i sukcesywnego doskonalenia.

W uogólnieniu można stwierdzić, iż w latach 1990 – 2000 przebieg procesów informacyjnych i decyzyjnych w MON w powiązaniu z wojskami zmieniał się zależnie od stopnia funkcjonalności struktur i wielu różnych czynników. Okres kumulacji procesów decyzyjnych w Sztabie Generalnym WP w latach 1993-1994 należy ocenić negatywnie. Natomiast utworzenie Dowództwa Wojsk Lądowych (1996 r.) i wprowadzone w MON rozwiązania strukturalne w 1999 roku pozytywnie wpłynęły na przebieg, przede wszystkim procesów decyzyjnych. **Istnieje obecnie wyrazista czytelność kompetencyjno-decyzyjna między Ministrem ON, Szefem Sztabu Generalnego WP i wojskami, zwłaszcza operacyjnymi.** Podobna ocena dotyczy również procesów informacyjnych przebiegającej w części militarnej MON.

Nie ma pełnej wiedzy na temat przebiegu ocenianych procesów w relacjach poziomych instytucji kierowniczych MON, a także w relacjach z wojskami (bez SG WP). Nie odnotowano jednak w analizowanym okresie informacji sygnalizujących istotne zakłócenia w przebiegu tych procesów. Stąd należy przypuszczać, iż przyczyną ogólnej poprawności funkcjonalnej były wyraźnie określone zakresy odpowiedzialności kompetencyjnej, właściwa interpretacja zapisów normatywnych oraz poprawność prowadzonych uzgodnień i dokonywanych relekcji informacyjno-decyzyjnej.

Pozytywną rolę odegrały tu zapisy Regulaminu Organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej. Zabrakło jednak precyzji w określeniu relacji i powiązań między komórkami organizacyjnymi, wewnętrznymi i jednostkami organizacyjnymi Ministerstwa. Jest to zadanie wymagające powołania kompetentnego zespołu celem zbadania i rozwiązania problemu ze wskazaniem odpowiednich koncepcji obudowanych informatycznie.

ZAKOŃCZENIE

Problematyka przygotowań obronnych państwa, mieszcząca się w obszarze podstawowych przedsięwzięć związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego, musi być rozpatrywana w aspekcie historycznym, współczesnym i przyszłym. Dziś, kiedy Polska jest członkiem NATO i kandyduje do członkostwa w Unii Europejskiej, sprawa przygotowań obronnych nie tylko nie przestaje być aktualna, ale wymaga szczególnego traktowania.

Fundamentalną i ponadczasową tezą założeń teoretycznych przygotowań obronnych państwa jest dążenie do osiągnięcia najwyższych zdolności do przeciwstawienia się przyszłym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego. Chodzi tu o adekwatność i skuteczność sposobów obrony w stosunku do charakteru i skali zagrożeń. Istotną rolę w tym zadaniu spełniają instytucje państwa odpowiedzialne za ukierunkowanie i realizację przedsięwzięć obronnych w skali państwa. Należą do nich najwyższe organy władzy wykonawczej, w tym ministerstwo obrony narodowej. Rola powyższych organów polega na projektowaniu założeń polityki obronnej oraz spełnianiu funkcji koordynacyjnej w stosunku do wielu podmiotów, realizujących wycinkowe zadania obronne, aby powiązać je w jednolity i skutecznie działający system obronny państwa.

Celem badań zespołu autorskiego było wykazanie roli polskich ministerstw spraw wojskowych i obrony narodowej w kierowaniu procesami przygotowań obronnych w latach 1936 – 2000. Prezentowana w pracy analiza i ocena dokonań tych instytucji miała wykazać mocne i słabe strony, jakie wystąpiły w procesie kierowania przygotowaniem obronnym w badanych horyzoncie czasowym, głównie jednak w aspekcie strukturalno - funkcjonalnym. Analizując problemy kierowania przygotowaniem obronnym państwa w latach ostatniej dekady XX wieku zwrócono również uwagę na rolę regulacji prawnych w przedmiocie tego procesu, które miały naszym zdaniem ogromny wpływ na jego przebieg.

W wyniku podjętych badań zespół wypracował kilka wniosków, które powinny być uwzględnione w kształtowaniu systemu kierowania obroną państwa:

1. Istnieje potrzeba zbudowania jednolitego systemu kierowania obroną państwa i zarządzania w sytuacjach kryzysowych (SKOP i Z w SK);
2. Misją tego systemu powinno być zapewnienie zdolności do wyzyskania wszelkich dostępnych cywilnych i wojskowych, narodowych i sojuszniczych zasobów dla skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom kryzysowym i wojennym;
3. Z tak określonej misji systemu wynikają następujące cele systemu:
  - a) skuteczne zapobieganie potencjalnym zagrożeniom kryzysowym i wojennym (działania prewencyjne w układzie narodowym i sojuszniczym);
  - b) odpowiedzialne przygotowanie warunków do:
    - natychmiastowego podjęcia i kontynuowania – w czasie niezbędnym dla uzyskania poniżej sprecyzowanych celów – działań (antykryzysowych lub wojennych), minimalizujących negatywne dla społeczeństwa skutki kryzysu i wojny;
    - zachowania ciągłości funkcjonowania państwa i jego instytucji w czasie kryzysu i wojny;
    - ochrony ludności, dóbr materialnych i dorobku kulturalnego narodu;
    - utrzymania akceptowalnych społecznie warunków życia ludności i funkcjonowania gospodarki narodowej podczas kryzysu i wojny;
    - podjęcia i kontynuowania zobowiązań sojuszniczych oraz innych zobowiązań międzynarodowych, wynikających z zawartych przez władze państwowe umów międzynarodowych,
  - b) skuteczne reagowanie na zagrożenia kryzysowe i wojenne, samodzielnie lub w ramach zobowiązań sojuszniczych albo innych zobowiązań międzynarodowych;
  - c) niezwłoczna odbudowa naruszonej infrastruktury państwa i przywrócenie warunków dla pokojowego funkcjonowania struktur państwowych oraz społeczeństwa.

Obecnie szczególna uwaga ministerstwa obrony narodowej powinna być skupiona na:

- przygotowaniu projektu założeń przygotowań obronnych w świetle opracowanej od nowa *Strategii bezpieczeństwa RP*;
- opracowaniu projektu strategii wojskowej adekwatnej do zagrożeń o charakterze symetrycznym i asymetrycznym;
- przygotowaniu projektów ustaw dotyczących całokształtu spraw związanych z urzeczywistnianiem założeń obronnych w działalności państwa we wszystkich jej wymiarach.

BIBLIOGRAFIA

1. Babula J., *Rola i miejsce sztabów generalnych we współczesnych systemach kierowania siłami zbrojnymi w czasie pokoju*, Myśl Wojskowa nr 4/1998.
2. Babula J., *Wojsko Polskie 1945-1989. Próba analizy operacyjnej*, Warszawa 1998;
3. Flis J., *Rola i miejsce Sztabu Generalnego WP w przededniu wstąpienia SZ RP do struktur wojskowych NATO*, Myśl Wojskowa, Wyd. specjalne 1999 r.
4. Zob. Frontczak K., *Siły Zbrojne Polski Ludowej, Przejście na stopę pokojową 1945-1947*, Warszawa 1974;
5. Grot L., Konecki T., Nalepa E.J., *Pokojowe dzieje Wojska Polskiego*, Warszawa 1988.
6. Janik J.K. (red.), *Rozwój struktury organizacyjnej Sił Zbrojnych*, PRL, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).
7. J. Kaczmarek (red.), *Kształtowanie się doktryny wojennej PRL*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II);
8. E. Kozłowski, *Wojsko Polskie 1936 – 1939*, Warszawa 1974, *Organizacja i Kompetencje Ministerstwa Spraw Wojskowych w latach 1918 - 1939*, Warszawa 1994.
9. T. Malicki (red.), *Założenia i rozwój systemu obronnego PRL*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).
10. Nalepa E. J., *Sztab Generalny w latach 1945-1995*, Myśl Wojskowa, Wyd. specjalne 1999 r.
11. Nalepa E. J., *Wojsko Polskie w grudniu 1970 r. w świetle dokumentów operacyjnych*, WPH 1993, nr 4.
12. Nalepa E.J., *Oficerowie Armii Radzieckiej w Wojsku Polskim 1943-1968*, Warszawa 1995.
13. *Pod wspólnymi sztandarami. Droga Polski do NATO*, Oprac. zbiorowe pod redakcją A. Ajnenkiela, Warszawa 1999.
14. *Regulamin organizacyjny Ministerstwa Obrony Narodowej*, Warszawa 1999.
15. J. Suwart, *Rozwój Obrony Cywilnej PRL*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).
16. Szczepaniak B., *Kształtowanie się systemu dowodzenia siłami zbrojnymi*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło I)
17. *Tezy założeń programu przebudowy, utrzymania oraz doskonalenia systemu obronności Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006*, Warszawa 1999.
18. Wysokiński E. (red.), *Struktura systemu dowodzenia i jej rozwój organizacyjno-funkcjonalny*, Warszawa 1986, mps WIH (Dzieło II).
19. *Wytyczne Ministra Obrony Narodowej do planowania i programowania obronnego w resorcie obrony narodowej na lata 2000-2006*, Warszawa 1999.

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH**DEPARTAMENT DOWODZENIA OGÓLNEGO**

L. dz. 3201 /Org. Tjn.

INSTRUKCJA ORGANIZACYJNA MINISTERSTWA SPRAW WOJSKOWYCH

/: TYMCZASOWA :/

W a r s z a w a - sierpień 1935 r.

**MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
DEPARTAMENT DOWODZENIA OGÓLNEGO**

L. 3201/Org. Tjn.

Tel. wewn. 2370

Warszawa, dnia 16 sierpnia 1935 e.

**Instrukcja organizacyjna
M.S.Wojsk. /Tymczasowa/ -
- zatwierdzenie.**

**Zatwierdzam do użytku służbowego załączona „Instrukcję organizacyjną
Ministerstwa Spraw Wojskowych /Tymczasowa/”.**

1 załącznik.

Kierownik Ministerstwa Spraw Wojskowych

**K a s p r z y c k i
General – Brygady**

Otrzymują:

Pan Generalny Inspektor Sił
Zbrojnych
Pan II Wiceminister Spraw Wojsk.
Pan Szef Sztabu Głównego
Szef Kierownictwa Marynarki Wojennej
Dowódca Okręgów Korpusów Nr. I/X
Dowódca Korpusu Ochrony Pogranicza
Komendant Wyższej Szkoły Wojennej
Szef Biura Inspekcji Gen. Insp. Sił Zbr. (5 egz.)
Szef Gabinetu Wojskowego Pana Prezydenta
Rzeczypospolitej
Szef Biura Personalnego
Szef Gabinetu Ministra Spraw Wojsk.
Szef Korpusu Kontrolerów
Dyrektor Państwowego Urzędu Wychowania
Fizycznego i Przystosowania Wojsk.
Polowa Kurja Biskupia
Dowódca Dywizyj Piechoty 1-30
Dowódca 2 Dywizji Kawalerji
Szef Biura Ogólno-Administracyjnego
Szef Biura Budżetowego
Szef Departamentu Piechoty
” ” Kawalerji
” ” Artylerji
” ” Aeronautyki
” ” Uzupełnień

verte

Szef Departamentu Uzbrojenia
 " " Intendentury
 " " Zdrowia
 " " Sprawiedliwości
 " " Budownictwa
 Dowódca Broni Pancernych
 Dowódca Wojsk Łączności
 Dowódca Saperów
 Dowódca Taborów i Szef Remontu
 Dowódca Żandarmerii
 Szef Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego
 Szef Wojskowego Biura Historycznego
 Szef Oddziału I. Sztabu Głównego
 " " II. " "
 " " III. " "
 " " IV. " "
 Szef Komunikacji Wojskowych
 Szef Wydziału Wojskowego Komisarza Gen.
 Rz. P. w Gdańsku
 Szef Wojskowego Instytutu Geograficznego
 Dowódcy 2., 3., 5., 6. Sam. Bryg. Kaw.
 Dowódcy 10. i 17. Bryg. Kaw.
 Dowódcy Bryg. Kaw.: Równe, Białystok, Suwałki,
 Poznań, Bydgoszcz i Baranowicze
 Dowódcy 2., 4., 8., 10. i 11. Grupy Artylerji
 Dowódcy 1. i 3. Grupy Aeronautycznej
 Dowódca Obszaru Warownego Wilno
 Szef Biura Wyznań Niekatolickich
 Komendant Kwatery Głównej MSW Wojsk.
 Komendant Centrum Wyszkołenia Piechoty
 " " " Kawalerji
 " " " Artylerji
 " " " Czołg. i Sam. Panc.
 " " " Saperów
 " " " Łączności
 " " " Żandarmerji
 " " " Sanitarnego
 " " " Of. Lotn.
 " Szkoły Podchorążych Piechoty
 " " " dla Podoficerów
 " Baonu Szkolnego Piechoty
 Komendanci Szkół Podofic. Piechoty dla Małoletnich
 Korpusów Kadetów
 Komendant Szkoły Uzbrojenia
 " Szkoły Gazowej
 " Centrum Wyszkoł. Techniczn. Lotnictwa
 " Lotniczej Szkoły Strzelania i Bombardowania
 " Szkoły Podchorążych Saperów

Prezydium Rady Ministrów

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

” ” Zagranicznych

” Skarbu

” Komunikacji

” Rolnictwa i reform Rolnych

Ministerstwo Przemysłu i Handlu

Ministerstwo Poczty i Telegrafów

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

Główny komendant policji Państwowej

Główny komendant Straży Granicznej

INSTRUKCJA ORGANIZACYJNA**MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH.****/ Tymczasowa /.****R o z d z i a ł I.**

Minister

Na czele Ministerstwa Spraw Wojskowych stoi Minister Spraw Wojskowych, który dowodzi w czasie pokoju bezpośrednio siłami zbrojnymi i kieruje sprawami tychże.

Minister Spraw Wojskowych ma podsekretarzy stanu, jako swoich stałych zastępców. Są nimi I. Wiceminister i II. Wiceminister.

Ponadto ma do pomocy:

- Naczelnego Prokuratora Wojskowego, który jest stałym zastępcą Ministra w zakresie jego uprawnień, związanych z kierowaniem wojskowego urzędu prokuratorskiego,

- Szefa Korpusu Kontrolerów, jako kierownika kontroli administracji sił zbrojnych,

- Szefa Biura Personalnego, jako bezpośredniego pomocnika w sprawach personalnych,

- Szefa Gabinetu Ministra,

- Biskupa Polowego

- i Szefa Biura Wyznań Niekatolickich,

jako podległe mu bezpośrednio organa pracy.

1.
II. Wicemi-
nister.

I. Wiceminister zastępuje Ministra w dowodzeniu siłami zbrojnymi w przypadku, gdy Minister nie jest przy dowodzeniu.

W szczególności należą do niego sprawy: organizacji pokojowej, bezpieczeństwa, wychowania i wyszkolenia, oraz ogólnej dyscypliny wojska.

2.

I. Wiceminister.

II. Wiceminister zastępuje Ministra w kierowaniu wszystkimi działami administracji rzeczowej wojska i jest odpowiedzialny przed nim za całokształt gospodarki finansowej i rzeczowej wojska oraz za fachowe wyszkolenie służb.

3.

Naczelnny
Prokurator
Wojskowy

Naczelnny Prokurator Wojskowy, będąc stałym zastępcą Ministra w zakresie jego uprawnień, jako stojącego na czele prokuratury wojskowej, sprawuje kierownictwo i nadzór fachowy nad podległymi mu służbowo prokuraturami wojskowymi.

W imieniu Ministra przedstawia wnioski w sprawie aktów łaski, oraz wykonuje akty władzy z dziedziny wymiaru sprawiedliwości w zakresie poruczonym szczególnymi przepisami.

Naczelnny Prokurator Wojskowy, który jest jednocześnie Szefem departamentu Sprawiedliwości M.S. Wojsk., posiada swój organ pracy w Departamencie Sprawiedliwości.

4.

Szef Korpusu
Kontrolerów

Szef Korpusu „Kontrolerów” sprawuje z ramienia Ministra i w jego imieniu ogólną kontrolę administracji sił zbrojnych

Organem pracy szefa Korpusu Kontrolerów są oficerowie Korpusu Kontrolerów.

5.
Szef Biura
Personal-
nego

Szef Biura Personalnego wydaje w imieniu Ministra zarządzania w sprawach personalnych oficerów, podoficerów zawodowych i funkcjonariuszów państwowych.

Do zakresu czynności Szefa Biura Personalnego należy:

- administracja i polityka personalna w wojsku, w zakresie spraw oficerskich i funkcjonariuszów państwowych; sprawy personalne oficerów dyplomowanych uzgadnia z Szefem Sztabu Głównego,
- centralna ewidencja korpusu oficerskiego,
- administrowanie korpusem podoficerów zawodowych w sprawach wychodzących poza kompetencje Dców O.K.,
- redakcja i wydawanie Dziennika Pers. i Rocznika Oficerskiego.

Organami pracy Szefa Biura Personalnego są: Biuro Personalne i Oficerski Trybunał Orzekający.

6.
Szef Biura
Personal-
nego

Do zakresu czynności Szefa Gabinetu Ministra należą:

- sprawy reprezentacji,
- przygotowywanie dla Ministra elementów i materiałów potrzebnych dla jego współpracy na terenie Rady ministrów, z innymi ministrami oraz Izbami Ustawodawczymi
- sprawy duszpasterstwa wszystkich wyznań, wynikające z ich podległości Ministrowi,
- służba bezpieczeństwa wewnątrz M.S. Wojsk. oraz nadzór nad administracją gmachów M.S. Wojsk.,
- sprawy, związane z komunikatami prasowymi,
- sprawy osadnictwa wojskowego,

- redakcja i wydawanie Dziennika Rozkazów i Rozkazu Dziennego.

Organami pracy Szefa Gabinetu są : Gabinet Ministra i Komendant Kwatery Głównej.

7.
Biskup Po-
owy

Do zakresu czynności Biskupa polowego należy kierownictwo służbą duszpasterstwa katolickiego.

Organem pracy Biskupa polowego jest polowa Kurja Biskupia.

8.
Szef Biura
Wyznań Nie-
katolickich

Do zakresu czynności Szefa Biura Wyznań Niekatolickich należy nadzór i kierownictwo służbą duszpasterską poszczególnych wyznań niekatolickich w drodze przez szefów wyznań.

Rozdział II.

Organa pracy I. Wiceministra.

Pomocnikiem I. Wiceministra jest Zastępca I. Wiceministra, który z urzędu zastępuje I. Wiceministra, a którego stały zakres czynności określa I. Wiceminister.

Pozatem I. Wiceminister dysponuje oficerami do zleceń oraz adjutantem.

Organami pracy I. Wiceministra są:

Szef Departamentu Dowodzenia Ogólnego,

Szef Departamentu Piechoty,

Szef departamentu Kawalerji,

Szef Departamentu Artylerji,

Szef Departamentu Uzupełnień,

Szef Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego,

Dowódca Lotnictwa,

Dowódca Broni Pancernych,

Dowódca Saperów,

Dowódca Wojsk Łączności,

Dowódca Taborów i Szef Remontu,

Dowódca Żandarmerji.

Ponadto organami pracy I. Wiceministra w zakresie organizacji, bezpieczeństwa, dyscypliny, wychowania i specjalnie fachowego wyszkolenia wojska – są szefowie departamentów będący organami pracy II. Wiceministra.

9.

Szef Departamentu Dowodzenia Ogólnego

Do zakresu czynności Szefa Departamentu dowodzenia Ogólnego należą:

- sprawy ogólno-organizacyjne w zakresie organizacji pokojowej, organizacji wyszkolenia wojska i regulaminów o charakterze ogólnym dla potrzeb wojska,
- sprawy administracji stanami osobowymi wojska w ramach budżetu,
- sprawy dyslokacji, wyposażenia terenowego i bezpieczeństwa wojska,

- kierownictwo ogólne akcją obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w kraju,
- sprawy budżetowe wynikające z atrybucji I. Wiceministra,
- wszystkie inne sprawy natury ogólnej, nie wchodzące w zakres prac fachowych Departamentów i Dowództw.

10.

Szefowie Departamentów: Piechoty, Kawalerji, Artylerji.

Do zakresu czynności Szefów Departamentów: Piechoty, Kawalerji i Artylerji należą sprawy: organizacji, wyszkolenia, studjów, regulaminów i instrukcyj danej broni, a w szczególności:

- opracowywanie organizacji danej broni, na stopie pokojowej,
- administracja podoficerami niezawodowymi i szeregowcami służby czynnej danej broni,
- opracowywanie regulaminów i instrukcyj danej broni,
- sprawy szkolnictwa danej broni,
- studja i doświadczenie w zakresie danej broni,
- przewidywanie potrzeb i sposobów ich zaspokojenia w budżecie działu wyszkolenia,
- współpraca z departamentami i dowództwami zaopatrującymi w dziedzinie uzbrojenia, wyposażenia i zaopatrzenia,
- współpraca z Szefem Biura Personalnego w sprawach personalnych oficerskich danego korpusu osobowego,

- współpraca ze Sztabem Głównym w przygotowaniach wojennych danej broni,
- ponadto:
do Szefa Departamentu Piechoty – całokształt spraw muzycznych w wojsku,
do Szefa Departamentu Kawalerji – całokształt spraw sportu konnego w wojsku.

11.
Szef Departamentu: Uzupełnień.

- Do zakresu czynności Szefa Departamentu Uzupełnień należą:
- organizacja terytorialna władz uzupełnień, ich zakresu pracy oraz inspekcja ich działalności,
  - uzupełnianie sił zbrojnych w ludzi w czasie pokoju i wojny w myśl wytycznych Szefa Sztabu Głównego,
  - regulowanie prowadzenia ewidencji personalnej podoficerów i szeregowców,
  - ustalanie w porozumieniu ze Sztabem Głównym norm produkcji podoficerów i specjalistów wojskowych na pokrycie zapotrzebowania mob. oraz sprawdzanie pokrycia zapotrzebowania mob. podoficerami i szeregowcami rezerwy,
  - administrowanie w porozumieniu ze Sztabem Głównym podchorążymi, podoficerami i szeregowcami rezerwy /posp. ruszenia/ wszystkich broni i służb wojska,
  - sprawy ćwiczeń wojskowych podoficerów i szeregowców rezerwy w porozumieniu ze Sztabem Głównym,
  - reklamacje na wypadek mob.

- studjum zasobów ludzkich i ich statystyka /po-
borowa, rezerw/, oraz praktyczne i naukowe jej
wykorzystanie dla celów wojska,
- rozstrzyganie spraw indywidualnych z zakresu
powszechnego obowiązku wojskowego na szczeblu
M.S. Wojsk.

Do zakresu czynności Szefa Wojskowego Instytutu

12.
Szef Wojsko-
wego Instytu-
tu Naukowo-
Oświatowego.

Naukowo-Oświatowego należą sprawy:

- kierownictwa pracą kulturalno-oświatową w wojsku,
propagandy idei obrony państwa w wojsku i w spo-
łeczeństwie cywilnym,
- współdziałania w przeciwdziałaniu propagandzie
wywrotowej w wojsku,
- szkolnictwa w Korpusach Kadetów,
- biblioteczne i naukowo-wydawnicze w wojsku,
- prasy i publicystyki wojskowej.

13.
Zakres dzia-
łania do-
wódców

Do zakresu czynności Dowódców: Lotnictwa, Broni Pan-
cernych, Saperów, Wojsk Łączności, Żandarmerji w dziale
prac I. Wiceministra należą:

- dowodzenia w myśl wytycznych I. Wiceministra,
- opracowywanie organizacji danej broni na stopie pokojowej,
- administracja podoficerami niezawodowymi i sze-
regowcami służby czynnej danej broni,
- organizowanie toku i ustalanie przepisów wyszko-
lenia danej broni,
- opracowywanie regulaminów i instrukcyj danej
broni,
- sprawy szkolnictwa danej broni,

- studja i doświadczenia w zakresie danej broni,
- przewidywanie potrzeb i sposobów ich zaspokojenia w budżecie działu wyszkolenia,
- współpraca z departamentami i dowództwami zaopatrującymi w dziedzinie uzbrojenia, wyposażenia i zaopatrzenia,
- współpraca z Szefem Biura Personalnego w sprawach personalnych oficerskich danego korpusu osobowego,
- współpraca ze Sztabem Głównym w przygotowaniach wojennych danej broni,

Ponadto :

do Dowódcy Lotnictwa :

współpraca w dziedzinie przysposobienia wojskowego lotniczego z departamentem Lotnictwa Cywilnego Ministerstwa Komunikacji i Państwowym Urzędem W.F. i P.W.,

współpraca w dziedzinie przemysłu lotniczego z właściwymi ?? resortami władz cywilnych,

do Dowódcy Żandarmerji :

wydawanie dowódcom jednostek żandarmerji rozkazów, zarządzeń i przepisów w sprawach technicznego wykonywania fachowej służby żandarmerji i sprawdzania czynności fachowo-służbowych, przeprowadzanie dochodzeń w przypadkach jemu specjalnie nakazanych.

W dziale prac II. Wiceministra (z wyjątkiem żandarmerji):

- kierownictwo daną służbą, a w szczególności przewidywanie potrzeb i środków działania, planowanie
- sposobów zaspokojenia potrzeb całego wojska, dysponowanie środkami materialnymi i kredytami budżetowymi, zarządzanie gromadzenia i użycia zasobów oraz nadzorowanie czynności wykonawczych organów tej służby,
- studia i badanie materiałów swego działu zaopatrzenia,
- przeprowadzanie inspekcji technicznych w oddziałach i zakładach danej broni,
- sprawy mob. materiałowej i mob. przemysłu wojennego w swoim dziale w uzgodnieniu ze Sztabem Głównym.

Ponadto do zakresu działania Dowódcy Broni Pancernych należy prowadzenie spraw ogólnej motoryzacji wojska.

14.

Dowódca Taborów i
Szef Remontu.

Zakres czynności jak §. 13.

Ponadto :

- współpraca z Szefem Biura Personalnego w sprawach personalnych Rejonowych Inspektorów Koni i oficerów pełniących służbę w remoncie,
- administracja końmi wojskowymi /sprawy przydziału, wybrakowania, przeniesienia koni, wytyczne zakupu/ we wszystkich rodzajach wojska,
- współpraca w sprawach związanych z zagadnieniami, koni i tab. na terenie innych ministerstw oraz organizacji społecznych,
- opracowywanie wytycznych zaopatrywania wojska w konie remontowe,

- sprawdzanie przygotowań mobilizacyjnych w dyonach i kadrach tab.

R o z d z i a ł III.

Organa pracy II. Wiceministra.

Pomocnikiem II. Wiceministra jest Zastępca II. Wiceministra, który z urzędu zastępuje II. Wiceministra, a którego stały zakres czynności określa II. Wiceminister.

Pozatem II. Wiceminister dysponuje oficerem do zleceń oraz adjutantem.

Organami pracy II. Wiceministra są:

Szef Biura Ogólno-Administracyjnego,
 Szef Biura Budżetowego,
 Szef Departamentu Sprawiedliwości,
 Szef Departamentu Intendentury,
 Szef Departamentu Uzbrojenia,
 Szef Departamentu Zdrowia,
 Szef Departamentu Budownictwa,

oraz w zakresie administrowania i zaopatrzenia wszyscy szefowie departamentów i dowódcy broni będący organami pracy I. Wiceministra.

15.
 Szef Biura
 Ogólno-Ad-
 ministra-
 cyjnego

Do zakresu czynności Szefa Biura Ogólno-Administracyjnego należy:

- uzgadnianie prac szefów departamentów /służb/ i dowództw w zakresie administracji rzeczowej studjów i badań materiałów zaopatrzenia oraz fachowego wyszkolenia służb,

- opracowywanie wytycznych, rozkazów ogólnych i przepisów w sprawach administracji rzeczowej wojska,
- sprawy przemysłu wojennego.

16.
Szef Biura
Budżetowego.

Do zakresu czynności Szefa Biura Budżetowego należy:

- zestawienie preliminarza budżetowego wojska i obrona budżetu,
- nadzór nad realizacją budżetu wojska i zmiany zamierzeń,
- ogólna sprawozdawczość finansowa.

17.
Szef Departamentu
Sprawiedliwości.

Do zakresu czynności Szefa Departamentu Sprawiedliwości należy:

- naczelny nadzór nad sądami wojskowymi,
- kierownictwo i nadzór fachowy nad więzienictwem wojskowym,
- sprawa organizacji i administracji sądów, prokuratur oraz wojskowych zakładów karnych,
- statystyka spraw karnych i przestępczości w wojsku oraz rejestracja skazanych,
- opracowywanie i opinjowanie projektów prawodawczych,
- konsultacja prawna, nadzór fachowy nad doradcami prawnymi oraz współudział w postępowaniu przed Trybunałem Administracyjnym,

- współpraca ze Sztabem Głównym w przygotowaniach wojennych instytucyj wymiaru sprawiedliwości,
- współpraca z Biurem Personalnym w sprawach personalnych i administracji personelem służby sprawiedliwości.

18.

Szef Departamentu Intendentury

Do zakresu czynności Szefa Departamentu Intendentury należy:

- kierownictwo służbą intendentury wojska w działach: żywności, paszy, umundurowania, kwaterunku, uposażenia, kosztów transportów i zaopatrzenia emerytalnego, a w szczególności: przewidywanie potrzeb i środków działania, planowanie sposobów zaspokojenia potrzeb, dysponowanie środkami materialnymi, zarządza -nie gromadzenia i użycia zasoby oraz nadzorowanie czynności wykonawczych organów tej służby,
- organizacja i studja w zakresie służby intendentury oraz fachowego wyszkolenia personelu,
- studja i badania materiałów swoich działów zaopatrzenia,
- administrowanie kredytami budżetowymi w myśl szczególnych przepisów i wytycznych II. Wice-ministra,
- współpraca z Biurem Personalnym w sprawach swego korpusu osobowego oraz administracja personelem int.,

- sprawy mob. przemysłu w dziale intendentury,
- współpraca ze Sztabem Głównym w przygotowaniach wojennych służby intendentury.

19.
Szef Departamentu Uzbrojenia.

Do zakresu czynności Szefa Departamentu Uzbrojenia należy:

- kierownictwo służbą uzbrojenia w działach: broni, amunicji, materiałów obronnych przeciwgazowej, a w szczególności : przewidywanie potrzeb, środków działania, planowanie sposobów zaspokojenia potrzeb, dysponowanie środkami materialnymi, zarządzanie gromadzenia i użycia zasobów oraz nadzorowanie czynności wykonawczych wszystkich organów tej służby,
- organizacja i studja w zakresie służby uzbrojenia oraz fachowe wyszkolenie personelu służby uzbrojenia i personelu funkcyjnego służby uzbrojenia dla wszystkich formacyj, instytucyj i zakładów wojska,
- studja i badania materiałów swoich działów zaopatrzenia,
- przeprowadzenie inspekcji technicznej uzbrojenia we wszystkich formacjach, instytucjach i zakładach wojska;
- administrowanie kredytami budżetowymi w myśl poszczególnych przepisów i wytycznych II. Wiceministra,
- współpraca w Biurze Personalnym w sprawach swego korpusu osobowego,

- mobilizacja materiałowa i przemysłu wojennego w dziale uzbrojenia w porozumieniu ze Sztabem Głównym,
- sprawy wojskowych zakładów przetwarzających i wytwórni działu uzbrojenia,
- współpraca ze Sztabem Głównym w przygotowaniu wojennych organów uzbrojenia

20.
Szef Departamentu Zdrowia.

Zakres czynności analogiczny jak w §.18. w działach służby zdrowia i weterynaryjnej, a ponadto:

- nadzór nad stanem, zdrowotności i higieny wojska i sprawdzanie tego stanu,
- współpraca z Państwowym Urzędem Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w dziale wychowania fizycznego,
- współpraca z Ministerstwem Komunikacji, Ministerstwem Opieki Społecznej i ministerstwem Rolnictwa i Reform m Rolnych w przygotowaniach wojennych organów służby zdrowia i służby weterynaryjnej,
- naczelny nadzór nad P.C.K. opracowywanie przepisów administracyjno-sanitarnych w wojsku.

21.
Szef Departamentu Budownictwa

Zakres czynności analogiczny jak w §.18. w działach administracji nieruchomościami wojskowymi, nowych budowli i urządzeń należących do wojska.

Ponadto kierownictwo i administracja robót fortyfikacyjnych w myśl wytycznych Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych (Szefa Sztabu Głównego)

R o z d z i a ł I V .

Postanowienia wspólne.

22.

Organa pracy dowódców i szefów departamentów, oraz podległe centra wyszkolenia i szkoły

Organami pracy szefów departamentów /biur/ i dowódców są departamenty /biura i dowództwa/.

Ponadto szefowie departamentów i dowódcy dla swych zadań administracyjno-wykonawczych posiadają następujące centralne instytucje i zakłady:

a/ Szef Departamentu Uzbrojenia.	- Kierownictwo Zaopatrzenia Uzbrojenia, - Instytut Techniczny Uzbrojenia, - Instytut Przeciwigazowy, - Zbrojownie i wojskowe wytwórnie działu uzbrojenia
b/ Szef Departamentu Zdrowia.	- kierownictwo Zaopatrzenia Sanitarnego - Wojskowa Pracownia Weterynaryjna,
c/ Szef Departamentu Intendentury	- Kierownictwo Centralnego Zaopatrzenia Intendenckiego, - Biuro Badań Technicznych Intendentury - Kierownictwo Administracji Pieniężnej MSWojsk;
d/ Dowódca Lotnictwa	- Kierownictwo Zaopatrzenia Lotnictwa, - Kierownictwo Fabrykacji Lotniczej, - Instytut Techniczny Lotnictwa, - Kierownictwo Wojskowej Służby Meteorologicznej, - Instytut Lekarski Lotnictwa;

e/ Dowódca Broni Pancernych	- Kierownictwo Zaopatrzenia Broni Pancernych, - Biuro Badań Technicznych Broni Pancernych;
f/ Dowódca Saperów.	- Kierownictwo Zaopatrzenia Saperów, - Biuro Badań Technicznych Saperów;
g/ Dowódca Wojsk Łączności.	- Kierownictwo Zaopatrzenia Wojsk Łączności, - Biuro Badań Technicznych Wojsk Łączności
h/ Dowódca Taborów i Szef Remontu	- Kierownictwo Zaopatrzenia Taborów - Kierownictwo Remontu;
i/ Szef Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego.	- Centralna Biblioteka Wojskowa, - Główna Księgarnia Wojskowa.

Centra wyszkolenia i szkoły zostają podporządkowane szefom departamentów i dowódcom, jak następuje:

- Szefowi Departamentu Piechoty – Centrum Wyszkolenia Piechoty, Szkoła Podchorążych Piechoty, Szkoła Podchorążych dla Podoficerów, Szkoły Podoficerskie Piechoty dla Małoletnich, Baon Szkolny Piechoty, Wojskowa Szkoła Muzyczna;
- Szefowi Departamentu Kawalerji – Centrum Wyszkolenia Kawalerji;
- Szefowi Departamentu Artylerji – Centrum Wyszkolenia Artylerji i Szkoła Podchorążych rezerwy Artylerji;
- Szefowi Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego – korpusy Kadetów;
- Szefowi Departamentu zdrowia – Centrum Wyszkolenia Sanitarnego;
- szefowi Departamentu Uzbrojenia – Szkoła Uzbrojenia, szkoła Gazowa;
- Dowódcy Lotnictwa – centrum Wyszkolenia Oficerów Lotnictwa, centrum Wyszkolenia technicznego Oficerów Lotnictwa, Lotnicza Szkoła Strzelania i Bombardowania;

- Dowódcy Borni Pancernych – centrum Wyszkozenia Czołgów i Samochodów Pancernych;
- Dowódcy Saperów – centrum Wyszkozenia Saperów i Szkoła Podchorążych Saperów;
- Dowódcy Wojsk Łączności – centrum Wyszkozenia Łączności;
- Dowódcy Żandarmerii – centrum Wyszkozenia Żandarmerji.

23.
Zasady i
system
pracy
MSWojsk.

Zasadniczą strukturę organizacyjną MSWojsk. przedstawia załączony schemat organizacji MSWojsk. /załącznik Nr. 1/

System, tok urzędowania oraz szczegółowy zakres prac departamentów /dowództw/ reguluje „Regulamin wewnętrzny MSWojsk.”.

Szczegółowy zakres, podział i tok pracy wewnątrz departamentów /dowództw/ regulują właściwi szefowie /dowódcy/ w instrukcjach wewnętrznych, opierając się na regulaminie wewnętrznym.

24.
Kompetencje
i uprawnienia
szefów
departamentów
i dowódców.

a/ Szefowie departamentów /za wyjątkiem Szefa Departamentu Sprawiedliwości/, Szef Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego i Dowódcy nie wydają żadnych rozkazów w stosunku do Dowódców O.K. i Dowódców wielkich jednostek wojskowych, które to prawo przysługuje wyłącznie Wiceministrom, oraz uprawnionym do podpisywania w imieniu Ministra (Szef Biura Pers., szef Korpusu Kontrolerów/.

W zakresie spraw nie mających charakteru zasadniczego mają prawo wydawania zarządzeń

z polecenia I. Wiceministra:

- Szef Departamentu Dowodzenia Ogólnego,

z polecenia II. Wiceministra:

- Szefowie Biur: Ogólno-Administracyjnego i Budżetowego.

b/ Szefowie Departamentu Sprawiedliwości przysługuje w ramach jego przedmiotowej kompetencji:

- prawo wydawania rozkazów w imieniu ministra do wszystkich instytucyj wymiaru sprawiedliwości i wojskowych zakładów karnych,
- prawo inspekcjonowania w imieniu Ministra, na jego rozkaz, lub w myśl szczególnych przepisów we własnym imieniu wszystkich sądów i wojskowych zakładów karnych.

c/ Szefowie departamentów, Szef Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego i Dowódca w stosunku do Dowódców O.K. i Dowódców wielkich jednostek wojska są uprawnieni do wydawania wyjaśnień, wynikających z wydanych już zasadniczych rozkazów Wiceministrów.

d/ Szefowie departamentów, Dowódca i Szef Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego mają prawo bezpośrednich przełożonych w stosunku do podległych im bezpośrednio centrów wyszkolenia, szkół, instytucyj i zakładów centralnych.

Ponadto Dowódca mają prawo bezpośrednich przełożonych, w stosunku do bezpośrednio podległych im formacyj swej broni, a Dowódca Lotnictwa również w stosunku do bezpośrednio podległych mu dowództw grup aeronautycznych.

e/ Szefowie departamentów oraz Dowódca mają prawo wykonywania nadzoru fachowego w wojsku z ramienia Wice-

ministrów w stosunku do formacyj /jednostek/ i organów swych broni, służb, instytucyj i zakładów, które im bezpośrednio nie podlegają /np. wchodzą w skład wielkich jednostek/.

Nadzór fachowy w formacjach, instytucjach i zakładach wojska, nie podlegających bezpośrednio szefom departamentów i dowódcom wykonują:

- Szefowie Departamentów: Piechoty, Kawalerji i Artylerji w stosunku do wszystkich formacyj swych broni, sprawdzając, czy szkolenie kontyngentu prowadzone jest zgodnie z instrukcją wyszkolenia oraz sprawdzając tok służby wewnętrznej, wychowanie kadry oficerskiej i podoficerskiej, jakoteż porządek i dyscyplinę wewnętrzną; Szefowie Departamentów Piechoty i Kawalerji uwzględniają szczególnie wyszkolenie strzeleckie. Ponadto Szef Departamentu Artylerji sprawdza fachowe szkolenie kadry zawodowej formacyj artylerji oraz plutonów artylerji piechoty.
- Szef Departamentu Uzupelnień w stosunku do wszystkich P.K.U. w zakresie swego działania ad. §.11., a w stosunku do wszystkich formacyj wojska w zakresie sprawdzania prawidłowego przygotowania mobilizacji personalnej podof. i szeregowców. Szef Departamentu Uzbrojenia w stosunku do wszystkich organów fachowych służby uzbrojenia formacyj, instytucyj i zakładów służby uzbrojenia wojska, jak również w odniesieniu do wszystkich instytucyj i zakładów wojska, sprawdzając wyszko-

lenia personelu fachowego, oraz prawidłowe przygotowanie mobilizacji koni, wozów i sprzętu taborowego. Posiada on prawo opinjowania fachowego oficerów taborowych formacyj i wielkich jednostek wojska. Jako kierownik zaopatrzenia w konie, sprzęt i materiał taborowy sprawuje nadzór i przeprowadza sprawdzania, zgodnie z przepisem J.A.1.

- Dowódca Żandarmerii w stosunku do wszystkich formacyj żandarmerii, sprawdzając wyszkolenie, sposób pełnienia służby fachowej, stan zaopatrzenia i gospodarkę. Posiada on prawo opinjowania fachowego wszystkich oficerów żandarmerji.

Szefowie Departamentów przeprowadzają sprawdzania w formacjach im nie podległych po uprzednim zawiadomieniu o tem dowódców danych wielkich jednostek, względnie bezpośrednich przełożonych tych formacyj, o ile one nie wchodzą w składy organiczne wielkich jednostek.

W czasie przeprowadzania sprawdzeń Szefowie Departamentów nie wydają żadnych zarządzeń na miejscu.

Wyniki sprawdzeń, zebrane w formie sprawozdań i wniosków przedstawiają Szefowie Departamentów właściwemu Wiceministrowi, który wydaje na ich podstawie odpowiednie zarządzenia.

25.

Uprawnienia
dyscyplinar-
ne

a/ I. i II. Wiceminister posiadają uprawnienia, dyscyplinarne w najwyższym zakresie, przewidzianym w Przepisach dyscyplinarnych.

b/ - Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu

- Szefowi Korpusu Kontrolerów
- Szefowi Biura Personalnego

przysługują uprawnienia dyscyplinarne dowódcy korpusu.

- c/ - Biskupowi polowemu
- Szefowi Gabinetu Ministra
  - Szefom departamentów i dowódcom
  - Szefowi Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświat.
  - Szefowi Biura Ogólno-Administracyjnego
  - Szefowi Biura Budżetowego
  - Szefowi Biura Wyznań Niekatolickich

przysługują uprawnienia dyscyplinarne dowódcy dywizji.

d/ Szefom wydziałów MSWojsk. przysługują uprawnienia dyscyplinarne dowódcy pułku.

R o z d z i a ł V .

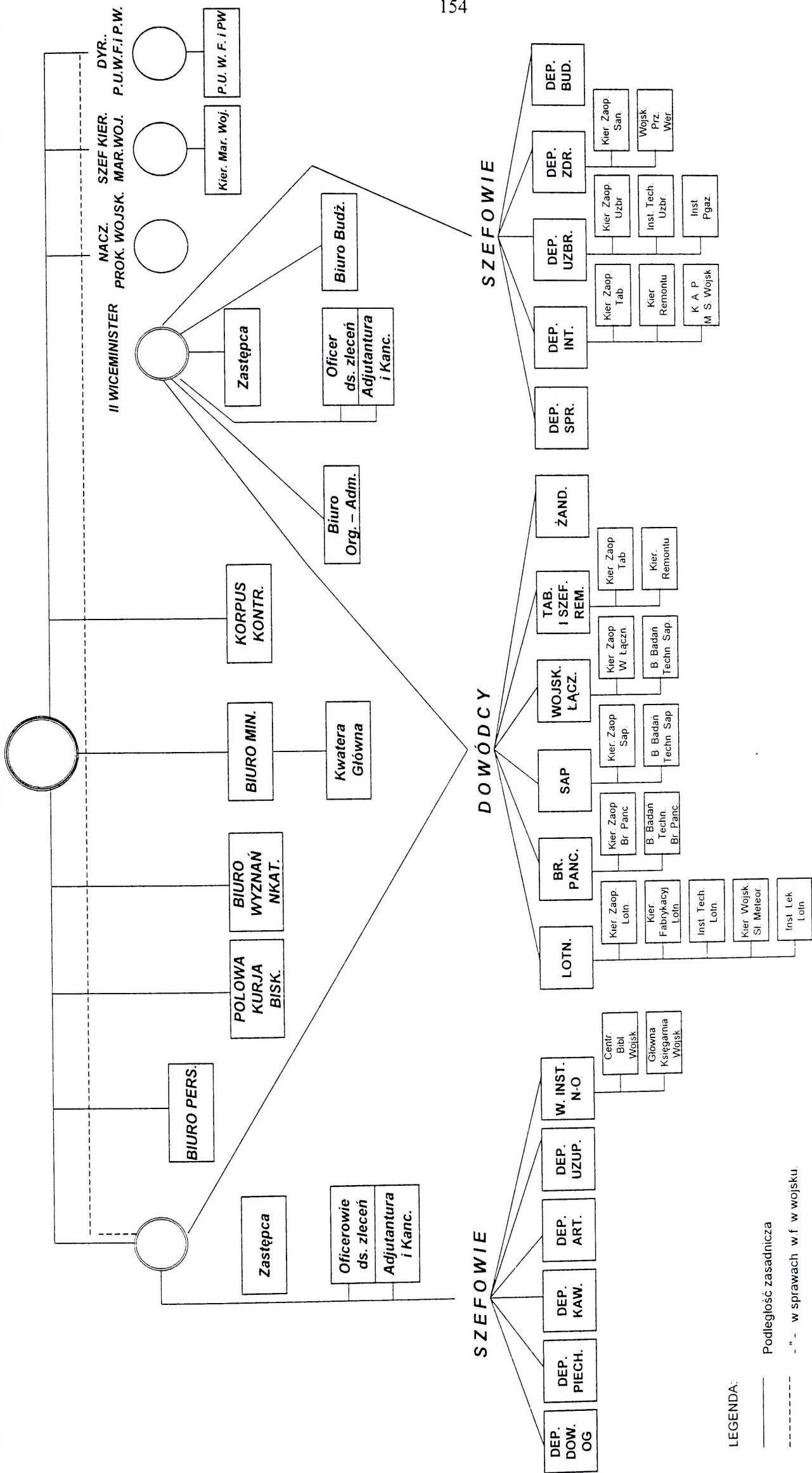
Postanowienia końcowe.

26. Organizację i zakres prac Kierownictwa Marynarki Wojennej oraz stosunek Szefa Kierownictwa Marynarki Wojennej do organów wojska reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3.VI.1922 r. o Marynarce Wojennej /Dz. Ust. Rzplitej Nr.30 poz.243/ oraz „Instrukcja Organizacyjna Marynarki Wojennej”.
27. Organizację i zakres prac Państwowego Urzędu W.F. i P.W. oraz stosunek Państwowego Urzędu W.F. i P.W. i jego organów do organów wojska reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28.I.1927 r. /Monitor Polski Nr.26 z dn. 3.II.1927 r. poz. 59/, rozporządzenie Ministra Spraw Woj.-

skowych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych /Monitor Polski Nr.67 z dnia 23.III.1927 r. poz.151/, oraz P.S.10-1900 z dnia 30.III.1928 r.

W sprawach wychowania fizycznego w wojsku Dyrektor Państwowego Urzędu W.F. i P.W. podlega bezpośrednio I. Wiceministrowi.

Minister

LEGENDA:

— Podległość zasadnicza

- - - w sprawach w f w wojsku

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
Departament Dowodzenia Ogólnego

L. 1755/Org.tj.
Tel.wewn. 2137

Warszawa, dnia 1. V, 1936

Reorganizacja Personelu i Gabinetu
Ministra Spraw Wojskowych.

Z a r z ą d z a m z d n i e m 1 maja 1936 roku:

I. PRZEORGANIZOWANIE.

Personelu i Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych według składu osobowego załącznik Nr 1.

II. USTALENIE ORGANIZACJI I ZAKRESU PRACY PERSONELU I GABINETU
MINISTRA SPRAW WOJSKOWYCH.

1. O r g a n i z a c j a.

Personel Ministra Spraw Wojskowych składa się:

- z Oficera Sztabowego do zleceń Ministra Spraw Wojskowych,
- Gabinetu Ministra, na czele którego stoi Szef Gabinetu.

W skład Gabinetu wchodzi:

- Szef Gabinetu
- Zastępca Szefa Gabinetu
- Oficer do zleceń

Adiutantura Ministra Spraw Wojskowych

- Wydział Ogólny
- Wydział Bezpieczeństwa
- Samodzielny Referat Reprezentacyjny
- Samodzielny Referat Prasowy
- Kancelaria Gabinetu Ministra.

2. Zakres pracy.

Oficer sztabowy do zleceń Ministra

- Wykonuje prace zlecone mu przez Ministra Spraw Wojskowych.

Szef Gabinetu Ministra

- Kieruje całokształtem prac zleconych mu przez Ministra Spraw Wojskowych
- W sprawach bezpieczeństwa wojennego jest organem pracy również I. Wiceministra, któremu referuje te sprawy przed przedstawieniem ich Ministrowi Spraw Wojskowych.
- Przygotowuje i koordynuje elementy i materiały do decyzji Ministra w sprawach należących do zakresu czynności Gabinetu ministra.
- Rozpracowuje sprawy duszpasterstwa wojskowego, za wyjątkiem spraw personalnych duchownych wojskowych, które referuje Ministrowi Szef Biura Personalnego.

Szefowie Gabinetu podlega Kwatera Główna M.S. Wojsk.

Zastępca Szefa Gabinetu Ministra

- Jest bezpośrednim pomocnikiem Szefa Gabinetu Ministra w jego pracach, a w szczególności dotyczących spraw personalnych i administracyjnych.
- Sprawuje w imieniu Szefa Gabinetu kierownictwo i nadzór nad pracami Kwatery Głównej i Kancelarii Gabinetu Ministra.
- Koordynuje pracę poszczególnych wydziałów (referatów) Gabinetu Ministra.
- Kieruje wszystkimi czynnościami wchodzącymi w zakres reprezentacji wojska i protokołu Ministra Spraw Wojskowych.

Oficer do zleceń /przejściowo/:

- Wykonuje prace zlecone mu przez Ministra, I. Wiceministra i Szefa Gabinetu

Po zniesieniu etatu, prace wykonywane przez oficera do zleceń przechodzą automatycznie do Wydziału Ogólnego jako referat.

Adjutantura Ministra Spraw Wojskowych

I. Adjutant

- Jest przewidziany do załatwiania wszelkich spraw związanych z reprezentacją bezpośrednią Ministra oraz normuje, w myśl rozkazów Ministra, porządek przyjęć służbowych.

II. Adjutant

- Załatwia korespondencję osobistą Ministra i sprawy o charakterze administracyjnym oraz prowadzi kasę i rachunkowość funduszu reprezentacyjnego Ministra.

Wydział Ogólny /składa się z 3-ch referatów/

Szef Wydziału

- Przygotowuje materiały dla Ministra Spraw Wojskowych w sprawach Sejmu, Senatu, rady ministrów i międzyministerjalnych.
- Wykonuje nadzór nad wydawaniem Dziennika Rozkazów, Rozkazu Dziennego M.S. Wojsk. i Dodatków Tajnych.

Referat Ustawodawczy /dla spraw izb ustawodawczych, rady Ministrów i korespondencji międzyministerjalnej/

- Przygotowuje korespondencję międzyministerjalną i prowadzi ewidencję dla wyżej wymienionych spraw.
- Dokonytuje ostatecznego przeglądu i ustalania redakcji ze strony formalnej projektów ustaw i rozporządzeń dotyczących wojska oraz opiniuje projekty statutów wojskowych i cywilnych.
- Przepracowuje materiały i wydaje opinie w sprawach nabywania nieruchomości przez cudzoziemców.

Referat Ogólno-Społeczny

- Załatwia podania i prośby kierowane do ministra Spraw Wojskowych, dotyczące natury ogólnej. Załatwia wszelkie sprawy związane z organizacjami, stowarzyszeniami, związkami i.t.d.
- Sprawy osadnictwa wojskowego.
- Sprawuje funkcję łącznikową z referatem dla spraw narodowościowych i rozpracowuje pewne zagadnienia z tym referatem związane.

Redakcja Dziennika Rozkazów

- Zbieranie, układanie i korekta materiałów do Dziennika Rozkazów M.S.Wojsk., Rozkazu Dziennego i Dodatków Tajnych. Przesyłanie materiałów do druku. Opracowywanie i układanie skorowidzów.

Wydział Bezpieczeństwa /składa się z 2-ch referatów/

Szef Wydziału

- Jest organem pracy Szefa Gabinetu Ministra w sprawach bezpieczeństwa wojennego, wynikających z instrukcji L.235/MOB.33. Kieruje pracą swego wydziału, który składa się:
  - z referatu bezpieczeństwa terenowego i
  - z referatu narodowościowego.

Referat Bezpieczeństwa Terenowego

- ma za zadanie opracowywanie szczegółowych wskazówek i wytycznych w sprawach bezpieczeństwa wojennego dla pracy i należytego funkcjonowania samodzielnych referatów bezpieczeństwa wojennego w D.O.K.
- Opracowywanie ram i systemu współpracy w zakresie spraw bezpieczeństwa wojennego z zainteresowanymi ministerstwami cywilnymi i Oddziałem II Sztabu Głównego, na podstawie materiałów otrzymanych z samodzielnych referatów bezpieczeństwa Wojennego D.O.K.
- Opracowywanie projektów instrukcyj, które należałoby wydać dla centralnych władz administracyjnych na wypadek mob. i wojny.

Referat Narodowościowy

- Ma za zadanie studjowanie i zestawianie materiałów odnośnie polityki narodowościowej według dyrektyw Ministra Spraw Wojskowych. Sprawy emigracyjne.

Samodzielny Referat Reprezentacyjny

- W zakres czynności referatu wchodzi sprawy udziału przedstawicieli wojska i marynarki wojennej w czasie uroczystości
- Protokół Ministra Spraw Wojskowych.

- Zestawienie materiałów do rozkazów, dotyczących ceremonjału i udziału oddziałów wojskowych podczas uroczystości wojskowych i państwowych; /święta, obchody, pogrzeby i.t.p./ i dostarczanie tych materiałów Szefowi Departamentu Dowodzenia Ogólnego celem ujęcia we właściwych ogólnych rozkazach, opracowywanych z tych okazji przez Departament na podpis Ministra względnie I. Wiceministra Spraw Wojskowych.
- Wyjazdy osób wojskowych zagranicę.
- Sprawy związane z reprezentacją, a dotyczące ministra Spraw Wojskowych, jako członka Rządu w stosunku do osoby Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych oraz naczelnych władz i instytucyj wojskowych i cywilnych.
- Regulowanie sprawy ubioru przy wystąpieniach na zewnątrz osób wojskowych.
- Odznaczenia zagraniczne.
- Zatwierdzanie wzorów i regulaminów odznak pamiątkowych formacyj.
- Korespondencja w językach obcych.

Samodzielny Referat Prasowy

- Studium prasy codziennej krajowej i zagranicznej. Przygotowywanie codziennej prasy dla Ministra Spraw Wojskowych. Kontakt prasowy z Biurem Prasowym Prezydium Rady ministrów, agencjami publicystycznymi, Polska Agencją Telegraficzną, Iskrą i.t.p. oraz polską Zbrojną.
- Redagowanie periodycznego biuletynu prasowego, dotyczącego wiadomości z prasy zagranicznej oraz krajowej dla Ministra oraz I i II Wiceministrów.
- Inspirowanie artykułów.
- Sprawozdania prasowe.

Kancelarja Gabinetu ministra

- Odbiór, podział i ewidencja poczty urzędowej, podań i próśb kierowanych do ministra oraz podań i pism przekazywanych Gabinetowi ministra do załatwienia przez generalny Inspektorat Sił Zbrojnych
- Dzienniki wpływów, kartoteki i archiwum akt tajnych i poufnych.
- Uzupełnianie i utrzymanie w stanie aktualnym rozkazów i przepisów służbowych.
- Sprawy personalne.

- Przyjmowanie interesantów i udzielanie informacji.
- Gospodarka materiałowa oraz prace maszynowe /czystopisy/ i prace na powielaczach.

III. PRZEKAZANIE SPRAW Z GABINETU MINISTRA DO INNYCH RESORTÓW MSWOJSK.

- Spraw personalnych duchownych wojskowych wyznania katolickiego

S z e f o w i B i u r a P e r s o n a l n e g o, w myśl rozkazu M.S.Wojsk. Biuro Pers.L.9177 z dnia 27.III.1936 r., który je referuje bezpośrednio ministrowi Spraw Wojskowych.

- Spraw personalnych duchownych wojskowych wyznań niekatolickich

S z e f o w i B i u r a P e r s o n a l n e g o, który je referuje bezpośrednio Ministrowi Spraw Wojskowych.

Ogólnych spraw duszpasterskich wyznania katolickiego

S z e f o w i B i u r a W y z n a ń N i e k a t o l i c k i c h .

Ogólne sprawy duszpasterskie wyznania katolickiego referuje Ministrowi Spraw Wojskowych Biskup Polowy, jako ordynariusz wojskowego duszpasterstwa katolickiego.

Ogólne sprawy duszpasterskie wyznań niekatolickich referuje Ministrowi Spraw Wojskowych Szef Biura Wyznań Niekatolickich.

Rozpracowywanie dla Ministra ogólnych spraw duszpasterskich wyznania katolickiego i wyznań niekatolickich należy do Szefa Gabinetu Ministra.

- Spraw związanych z zatwierdzaniem wzorów sztandarów wojskowych oraz związanych z nadaniem nazw pułkom i stałym obiektom (koszarom)
- Spraw związanych z opracowywaniem ogólnych rozkazów, regulujących udział wojska w obchodach, pogrzebach i świętach.

S z e f o w i D e p a r t a m e n t u D o w o d z e n i a
O g ó l n e g o .

- Spraw związanych z zaopatrzeniem w drodze Ustawy z dnia 11.XII.1933 r.

S z e f o w i D e p a r t a m e n t u I n t e n d e n t u r y .

IV. UNIEWAŻNIENIE

Punktu B. 1/ rozkazu M.S.Wojsk.Dep.Dow.Og.L.4637/tj. Org.34. z dnia 22.II.1935 r. oraz załączników Nr.1 i 2 powyższego rozkazu, które należy zwrócić do departamentu Dowodzenia Ogólnego.

Załącznik ./...

MINISTER SPRAW WOJSKOWYCH

A.L.

KASPRZYCKI
generał dywizji

O t r z y m u j a :

Pan II Wiceminister Spraw Wojskowych
Pan Szef Sztabu Głównego
Szef Kierownictwa Marynarki Wojennej
Szef Korpusu Kontrolerów
Szef Biura Personalnego
Dowódca O.K.Nr.I – X
Dowódca Korpusu Ochrony Pogranicza
Szef Gabinetu Ministra
Szef Biura Inspekcji Gen. Insp. Sił Zbr.
Dyrektor Państwowego Urzędu WF i PW
Biskup polowy
Szef Biura Wyznań Niekatolickich
Szef Biura Ogólno-Administracyjnego
Szef Biura Budżetowego
Szef Biura Przemysłu Wojennego

verte!

W Y K A Z

aktów prawnych przyjętych przez Komitet
Obrony Kraju w okresie 1959 – 1972

- 1) uchwała Nr 001/59 z 14 maja 1959 r. w sprawie założeń operacyjno-strategicznych przygotowania państwa do obrony na wypadek wojny, która obowiązywała do 16 listopada 1962 r.;
- 2) uchwała Nr 001/59 z 14 maja 1959 r. w sprawie stanu organizacyjnego sił zbrojnych na wypadek wojny, która obowiązywała do dnia 31 października 1973 r.;
- 3) uchwała Nr 003/59 z 30 września 1959 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1959 r. i wiosną 1960 r.;
- 4) uchwała Nr 004/59 z 30 września 1959 r. w sprawie zadań mobilizacyjnych na lata 1959-1960 w zakresie dostaw uzbrojenia, amunicji i sprzętu wojskowego dla sił zbrojnych z produkcji krajowej;
- 5) uchwała Nr 005/59 z 30 września 1959 r. w sprawie założeń dotyczących przygotowania społecznej służby zdrowia do działania w okresie wojny, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.
- 6) uchwała Nr 006/59 z 30 września 1959 r. w sprawie założeń terenowej obrony przeciwlotniczej, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.;
- 7) uchwała Nr 007/59 z 18 grudnia 1959 r. w sprawie ustalenia wydatków obronnych na lata 1961-1965;
- 8) uchwała Nr 008/59 z 18 grudnia 1959 r. w sprawie zamierzeń organizacyjnych Wojska Polskiego w latach 1959-1965;

- 9) uchwała Nr 009/59 z 18 grudnia 1959 r. w sprawie organizacji systemu obrony terytorium kraju, która obowiązywała do 26 listopada 1962 r.;
- 10) uchwała Nr 001/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1960 r. i wiosną 1961 r.
- 11) uchwała Nr 002/61 z 1 lipca w sprawie złomowania niektórych najbardziej przestarzałych i nieprzydatnych rodzajów sprzętu uzbrojenia i amunicji, która miała charakter doraźny;
- 12) uchwała Nr 003/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie zorganizowania zmilitaryzowanych jednostek ratownictwa technicznego oraz wyposażenia i szkolenia tych jednostek, która obowiązywała do dnia 24.03.1970 r.;
- 13) uchwała Nr 004/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie rad wojskowych i innych centralnych organów kolegialnych w siłach zbrojnych, która obowiązywała do 30 października 1969 r.;
- 14) uchwała Nr 005/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie powołania komisji dla przygotowania koncepcji funkcjonowania władz państwowych w okresie działań wojennych, która stała się nieaktualna z dniem 7 lutego 1962 r.;
- 15) uchwała Nr 006/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie zadań mobilizacyjnych na lata 1961-1963;
- 16) uchwała Nr 007/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie przygotowania łączności do zadań obronnych, która obowiązywała do 8 grudnia 1977 r.;
- 17) uchwała Nr 008/61 z 1 lipca 1961 r. w sprawie przygotowania komunikacji do zadań obronnych, która obowiązywała do 8 grudnia 1977 r.
- 18) uchwała Nr 012/61 z 14 września 1961 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1961 r. i wiosną 1962 r.;
- 19) uchwała Nr 0013/61 z 14 września 1961 r. w sprawie przejęcia przez Siły Zbrojne PRL dla celów obrony Państwa niektórych obiektów, urządzeń oraz sprzętu lotnictwa cywilnego, która obowiązywała do 16 października 1969 r.;

- 20) uchwała Nr 0014/61 z 11 października 1961 r. w sprawie zatwierdzenia projektów przepisów o stanie wojennym, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.;
- 21) uchwała Nr 0015/61 z 11 listopada 1961 r. w sprawie założeń dotyczących przygotowania resortu żeglugi do działania w okresie wojny, obowiązywała do 17 kwietnia 1975 r.;
- 22) uchwała 0016/61 z 11 listopada 1961 r. w sprawie realizacji przygotowań mobilizacyjnych społecznej służby zdrowia w latach 1961-1965;
- 23) uchwała Nr 001/62 z 7 lutego 1962 r. o zasadach wprowadzenia stanu podwyższonej gotowości obronnej państw oraz stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL, która obowiązywała do 14 grudnia 1972 r.
- 24) uchwała Nr 0092/62 z 7 lutego 1962 r. w sprawie doskonalenia gotowości obronnej państwa, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.
- 25) uchwała Nr 003/62 z 7 lutego 1962 r. w sprawie przygotowania organizacji i działalności naczelných i terenowych organów państwowych na wypadek wojny. Obowiązywała do 15 lutego 1969 r.
- 26) uchwała Nr 004/62 z 7 lutego 1962 r. w sprawie zaopatrzenia ludności w razie mobilizacji lub wojny, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.;
- 27) uchwała Nr 005/62 z 17 lipca 1962 r. w sprawie zmian w planie doskonalenia gotowości bojowej Wojska Polskiego w latach 1963-65;
- 28) uchwała Nr 006/62 z 24 października 1962 r. w sprawie przedsięwzięć dotyczących podniesienia gotowości obronnej państwa, która miała charakter doraźny;
- 29) uchwała Nr 007/62 z 27 października 1962 r. w sprawie przydzielenia dodatkowego limitu na powołanie żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe, która miała charakter doraźny;
- 30) uchwała Nr 008/62 z 16 listopada 1962 r. w sprawie przygotowania obrony terytorium kraju, która obowiązywała do 31 października 1973 r.;

- 31) uchwała Nr 009/62 z 16 listopada 1962 r. w sprawie prac organizacyjno-mobilizacyjnych w dziedzinie przygotowań obronnych, która obowiązywała do 15 lutego 1969 r.;
- 32) uchwała Nr 0010/62 z 16 listopada 1962 r. w sprawie zasad organizacji i działalności wojewódzkich i powiatowych sztabów wojskowych, która obowiązywała do 19 sierpnia 1970 r.;
- 33) uchwała Nr 0011/62 z 16 listopada 1962 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1962 r. i wiosną 1963 r. oraz na ćwiczenia wojskowe rezerwy w 1963 roku;
- 34) uchwała Nr 001/64 z 15 stycznia 1964 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1963 r. i wiosną 1964 r. oraz na ćwiczenia wojskowe rezerwy w 1964 r.;
- 35) uchwała Nr 001/62 z 6 marca 1965 r. w sprawie ustalenia wielkości i struktury wydatków obronnych na latach 1966-70;
- 36) uchwała Nr 003/65 z 6 marca 1965 r. w sprawie ilościowego stanu etatowego Sił Zbrojnych PRL na lata 1966-70;
- 37) uchwała Nr 003/65 z 6 marca 1965 r. w sprawie powołania na okres bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa i na czas wojny jednolitego systemu obserwacji pomiarów, analizy prognozowania i powiadamiania o skażeniach promieniotwórczych i wybuchach jądrowych na terytorium PRL., która nadal obowiązuje;
- 38) uchwała Nr 004/65 z 6 marca 1965 r. w sprawie prac organizacyjno-technicznych i naukowo-badawczych w zakresie obrony ludności przed skutkami broni jądrowej, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.
- 39) uchwała Nr 005/65 z 6 marca 1965 r. o zachowaniu potencjału przewozowego floty morskiej i śródlądowej oraz zapewnieniu niezbędnych przewozów dla potrzeb Sił Zbrojnych i gospodarki narodowej, która obowiązywała do 17 kwietnia 1975 r.

- 40) uchwała Nr 006/65 z 6 marca 1965 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do służby wojskowej jesienią 1964 r. i wiosną 1965 r. oraz na ćwiczenia wojskowe rezerwy w 1965 r.;
- 41) uchwała Nr 007/65 z 6 marca 1965 r. w sprawie rozwoju jednostek ochrony terytorialnej w latach 1966-1970;
- 42) uchwała Nr 008/65 z 30 listopada 1965 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1965 r. i wiosną 1966 r.;
- 43) dyrektywa Nr 001/66 z 6 marca 1966 r. do szkolenia w systemie obrony terytorium kraju w roku 1966;
- 44) uchwała Nr 01/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie zatwierdzenia koncepcji szkolenia kierowniczej kadry w systemie OTK, która obowiązywała do 31 października 1973 r.
- 45) uchwała Nr 002/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie przygotowania umocnionych obiektów dla potrzeb KOK, jego działów oraz WKO, która obowiązywała do 4 października 1971 r.;
- 46) uchwała Nr 003/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie działań specjalnych, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.
- 47) uchwała Nr 004/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie upoważnienia ministra obrony narodowej do dysponowania 20 tys. ton produktów naftowych z rezerw państwowych, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.;
- 48) uchwała Nr 005/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie zatwierdzenia [projektu dekretu o rejestracji stanu cywilnego oraz zabezpieczenia ksiąg stanu cywilnego w okresie wojny. Obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.;
- 49) uchwała Nr 006/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie zatwierdzenia przepisów o ewidencji i kontroli ruchu ludności w okresie wojny, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.
- 50) uchwała Nr 007/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie obsługi przez Narodowy Bank Polski obiegu pieniężnego w okresie bezpośredniego zagrożenia

bezpieczeństwa PRL i w czasie stanu wojennego. Obowiązywała do 17 kwietnia 1975 r.;

- 51) uchwała Nr 008/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie zatwierdzenia wstępnych założeń dotyczących dostaw obowiązkowych i skupu produktów rolnych w okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL i w czasie wojny, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.;
- 52) uchwała Nr 009/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie ustalenia pierwszeństwa wykonywania przewozów transportem kolejowym i samochodowym w okresie podwyższonej gotowości obronnej, bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL i w czasie wojny, która obowiązywała do 8 grudnia 1977 r.;
- 53) uchwała Nr 010/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie posiłków profilaktycznych w okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL i w czasie wojny dla niektórych pracowników resortu komunikacji, która obowiązywała do 24 marca 1970 r.
- 54) uchwała Nr 0011/66 z 8 stycznia 1966 r. w sprawie zatwierdzenia projektu dekretu o zmianie zakresu działania naczelnego organów administracji państwowej w dziedzinie nadzoru nad lotnictwem cywilnym w okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL i w czasie wojny, która obowiązywała do 21 grudnia 1971 r.;
- 55) uchwała Nr 0012/66 z 30 czerwca 1966 r. w sprawie koncepcji organizacji i funkcjonowania działów KOK, która obowiązywała do 15 lutego 1969 r.
- 56) uchwała Nr 0013/66 z 30 czerwca 1966 r. w sprawie przygotowań organizacyjno-mobilizacyjnych społecznej służby zdrowia w latach 1966-1970;
- 57) uchwała Nr 0014/66 z 30 czerwca 1966 r. w sprawie planu na Rok Obliczeniowy 1966, która obowiązywała do 21 grudnia 1971 r.;
- 58) uchwała Nr 0015/66 z 23 listopada 1966 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej i na ćwiczenia wojskowe rezerwy jesienią 1966 oraz w. 1967 r.;

- 59) dyrektywa Nr 01/67 z 6 stycznia 1967 r. dotycząca szkolenia obronnego w latach 1967-1968;
- 60) uchwała Nr 001/67 z 5 lipca 1967 r. w sprawie zwiększania ilościowego stanu etatowego Sił Zbrojnych PRL na lata 1967-1970;
- 61) uchwała Nr 002/67 z 5 lipca w sprawie zmiany wielkości wydatków obronnych Państwa na lata 1966-1970;
- 62) dyrektywa Nr 002/67 z 23 listopada 1967 r. w sprawie zadań w zakresie obronności przewidzianych do realizacji w administracji państwowej i gospodarce narodowej w okresie podwyższonej gotowości obronnej i w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, która obowiązywała do 21 grudnia 1971 r.
- 63) uchwała Nr 003/67 z 23 listopada 1967 r. w sprawie określenia kontyngentu obywateli powoływanych do, odbycia zasadniczej służby wojskowej i ćwiczeń wojskowych w 1968 r.;
- 64) uchwała Nr 01/68 z 25 września 1968 r. w sprawie wzmożenia ochrony materiałów geodezyjnych, kartograficznych, fotogrametrycznych, grawimetrycznych i magnetycznych, która obowiązywała do 8 kwietnia 1983 r.;
- 65) uchwała Nr 002/68 z 25 września 1968 r. w sprawie włączenia w razie wprowadzenia stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny Zjednoczenia Elektryfikacji Rolnictwa do Zjednoczenia Energetyki, która obowiązywała do 31 grudnia 1971 r.;
- 66) uchwała Nr 003/68 z 25 września 1968 r. w sprawie przygotowania zabezpieczenia dokumentacji i aparatury naukowej na wypadek konfliktu zbrojnego, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.;
- 67) uchwała Nr 004/68 z 25 września 1968 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do odbycia zasadniczej służby wojskowej i ćwiczeń oraz przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych o urządzeń w 1969 r.
- 68) dyrektywa Nr 01/68 z 10 grudnia 1968 r. do szkolenia w systemie Obrony Terytorium Kraju na lata 1969-1970;

WYKAZ
aktów prawnych przyjętych przez Komitet
Obrony Kraju w okresie 1969-1971

- 1) uchwała Nr 01/69 z 15 lutego 1969 r. w sprawie organizacji działów Komitetu Obrony Kraju oraz zakresu działania kierowników tych działów, która obowiązywała do 14 grudnia 1972 r.;
- 2) uchwała Nr 01/69 z 15 lutego 1969 r. w sprawie terenowych i zakładowych komitetów obrony, która obowiązywała do 14 grudnia 1972 r.
- 3) uchwała Nr 03/69 z 15 lutego 1969 r. w sprawie zasad i zakresu działania oraz struktury organizacyjnej Sekretariatu Komitetu Obrony Kraju, która obowiązywała do 14 grudnia 1972 r.;
- 4) uchwała Nr 004/69 z 15 lutego 1969 r. w sprawie organów wykonawczo-koordynacyjnych do zadań obronnych zastępców przewodniczącego KOK i kierowników działów Komitetu oraz zadań wojskowych komórek organizacyjnych w resortach, urzędach i instytucjach, która obowiązywała do 14 grudnia 1972 r.
- 5) uchwała Nr 05/69 z 18 sierpnia 1969 r. w sprawie powołania Komitetu Obrony Kraju m. Łodzi, która obowiązywała do 14 grudnia 1972 r.
- 6) uchwała Nr 06/69 z 30 października 1969 r. w sprawie obowiązków organów prezydiów rad narodowych i niektórych zakładów pracy związanych z potrzebą natychmiastowego uzupełniania sił zbrojnych, która nadal obowiązuje;
- 7) uchwała Nr 07/69 z 30 października 1969 r. w sprawie rad wojskowych i innych centralnych organów kolegialnych w siłach zbrojnych, która nadal obowiązuje;
- 8) uchwała Nr 08/69 z 6 listopada 1969 r. w sprawie stanowisk kierowania Komitetu Obrony Kraju, działów tego Komitetu i terenowych komitetów obrony, która obowiązywała do 4 października 1971 r.;

- 9) uchwała Nr 009/69 z 28 listopada 1969 r. w sprawie określenia pokojowego limitu etatowego Sił Zbrojnych PRL i ustalenia kontyngentu obywateli powoływanych do odbycia czynnej służby wojskowej oraz przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1970 r.;
- 10) uchwała Nr 1110/69 z 15 grudnia 1969 r. w sprawie zabezpieczenia potrzeb obronnych w zakresie pojazdów samochodowych oraz niektórych, maszyn i urządzeń w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny oraz organizacji i działania w tych okresach transportu samochodowego, która obowiązywała...a do dnia 8 grudnia 1977 r.;
- 11) uchwała Nr 01/70 z 16 stycznia 1970 r. w sprawie realizacji przez jednostki organizacyjne administracji państwowej i gospodarki uspołecznionej zadań mobilizacyjnych dla potrzeb sił zbrojnych, która nadal obowiązuje;
- 12) uchwała Nr 02/70 z 24 marca 1970 r. w sprawie militaryzacji., która obowiązywała do 19 czerwca 1981 r.;
- 13) uchwała Nr 03/70 z 24 marca 1970 r. w sprawie zasad i trybu zwalniania od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej (reklamowania), która obowiązywała do 12 października 1983 r.;
- 14) uchwała Nr 004/70 z 10 grudnia 1970 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli powołanych do odbycia czynnej służby wojskowej oraz przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1971 r.;
- 15) uchwała Nr 001/71 z 27 stycznia 1971 r. w sprawie wydatków obronnych i limitów osobowych na lata 1971-1975;
- 16) uchwała Nr 02/71 z 17 kwietnia w sprawie utworzenia w gospodarce narodowej rezerwy agregatów prądotwórczych, przewidzianych jako awaryjne źródła zasilania w okresie zagrożenia i wojny, która obowiązywała do 13 lipca 1973 r.;
- 17) uchwała Nr 003/71 z 4 października 1971 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1972 r.;

- 18) uchwała Nr 004/71 z 4 października 1971 r. w sprawie stanowisk kierowania na czas zagrożenia i wojny. Obowiązywała do 8 lutego 1977 r.
- 19) uchwała Nr 05/71 z 21 grudnia 1971 r. w sprawie planu na Rok Obliczeniowy – 1971, która obowiązywała do 5 maja 1977 r.
- 20) uchwała Nr 006/71 z 21 grudnia 1971 r. w sprawie zadań w zakresie obronności realizowanych w administracji państwowej i gospodarce narodowej w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa, która obowiązywała do 17 kwietnia 1975 r.
- 21) uchwała Nr 7/71 z 21 grudnia 1972 r. w sprawie formacji samoobrony, która obowiązywała do 23 grudnia 1983 r.

WYKAZ
aktów prawnych przyjętych przez Komitet Obrony
Kraju w okresie 1973 – I półrocze 1975

- 1) uchwała Nr 01/72 z 14 grudnia 1972 r. w sprawie terenowych komitetów obrony, która obowiązywała do 27 kwietnia 1974 r.;
- 2) uchwała Nr 001/73 z 25 stycznia 1973 r. sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1973 r.;
- 3) uchwała Nr 002/73 z 31 października 1973 r. w sprawie węzłowych założeń obronnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, która obowiązywała do 19 października 1978 r.;
- 4) uchwała Nr 003/73 z 21 listopada 1973 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i przekazanie na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1974 r.
- 5) uchwała Nr 01/74 z 27 kwietnia 1974 r. w sprawie terenowych komitetów obrony, która nadal obowiązuje;
- 6) uchwała Nr 02/74 z 7 października 1974 r. w sprawie planowania i realizacji budowli ochronnych dla ludności, która obowiązywała do 28 czerwca 1984 r.;
- 7) uchwała Nr pf 3/74 z 7 października 1974 r. w sprawie rozśrodkowanie ludności, która obowiązywała do 28 czerwca 1984 r.;
- 8) uchwała Nr 004/74 z 16 listopada 1974 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia służby wojskowej i przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1975 r.;
- 9) uchwała Nr 01/75 z 17 kwietnia 1975 r. w sprawie gotowości obronnej PRL, która nadal obowiązuje;
- 10) uchwała Nr 02/75 z 17 kwietnia 1975 r. w sprawie ochrony i obrony granicy morskiej i wybrzeża morskiego PRL, która nadal obowiązuje;

- 11) uchwała Nr 03/75 z 17 kwietnia 1975 r. w sprawie przygotowania transportu morskiego na czas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, która nadal obowiązuje;
- 12) uchwała Nr 004/75 z 17 kwietnia 1975 r. w sprawie zabezpieczenia przez Narodowy Bank Polski produkcji banknotów oraz obiegu pieniężnego w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

WYKAZ**aktów prawnych przyjętych przez Komitet Obrony
Kraju w okresie 1.07.1975 – 30.08.1980 r.**

- 1) uchwała Nr 05/75 z 3 lipca 1975 r. w sprawie zmiany przepisów uchwał Komitetu Obrony Kraju, która nadal obowiązuje;
- 2) uchwała Nr 6/75 z 15 września 1975 r. zmieniająca uchwałę w sprawie formacji samoobrony, która obowiązywała do dnia 23 grudnia 1983 r.;
- 3) uchwała Nr 007/75 z 10 grudnia 1975 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i przekazania na rzecz sił zbrojnych środków transportowych w 1976 r.;
- 4) wytyczne z 18 marca 1976 r. do działalności w zakresie doskonalenia systemu obronnego państwa na lata 1976-1980;
- 5) uchwała Nr 01/76 z 18 marca 1976 r. w sprawie ochrony obiektów gospodarki narodowej w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, która obowiązywała do dnia 28 czerwca 1984 r.;
- 6) uchwała Nr 002/76 z 22 grudnia 1976 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i ćwiczeń w jednostkach przewidzianych do militaryzacji oraz ustalenia ilości środków transportowych podlegających przekazaniu na rzecz sił zbrojnych w 1977 r.;
- 7) uchwała Nr 01/66 z 8 lutego 1977 r. w sprawie stanowisk kierowania, która nadal obowiązuje;
- 8) uchwała Nr 002/77 z 28 lutego 1977 r. w sprawie limitów osobowych sił zbrojnych oraz wydatków na obronę i bezpieczeństwo kraju na lata 1976-1980;
- 9) uchwała Nr 03/77 z 5 maja 1977 r. w sprawie planu na "Rok Obliczeniowy – 1976", która obowiązywała do dnia 11 marca 1983 r.
- 10) uchwała Nr 04/77 z 3 grudnia 1977 r. w sprawie transportu kolejowego, samochodowego, lotniczego, żeglugi śródlądowej i drogownictwa na potrzeby obronne państwa, która nadal obowiązuje;

- 11) uchwała Nr 05/77 z 8 grudnia 1977 r. w sprawie łączności na potrzeby obronne państwa, nadal obowiązuje;
- 12) uchwała Nr 006/77 z 14 grudnia 1977 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i ćwiczeń w jednostkach przewidzianych do militaryzacji oraz ustalenia ilości środków transportowych podlegających przekazaniu na rzecz sił zbrojnych w 1978 r.;
- 13) uchwała Nr 01/78 6 lipca 1978 r. zmieniająca uchwałę w sprawie rad wojskowych i innych centralnych organów kolegialnych w siłach zbrojnych, która nadal obowiązuje;
- 14) uchwała Nr 02/78 z 19 października 1978 r. w sprawie „Węzłowych założeń obronnych PRL”. która nadal obowiązuje;
- 15) uchwała Nr 003/78 z 22 grudnia 1978 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej i ćwiczeń w jednostkach przewidzianych do militaryzacji oraz ustalenia ilości środków transportowych podlegających przekazaniu na rzecz sił zbrojnych w 1979 r.;
- 16) uchwała nr Pf 1/79 z 19 stycznia 1979 r. w sprawie podstawowych obowiązków wojewodów i naczelników w dziedzinie obronności państwa, która nadal obowiązuje;
- 17) uchwała Nr 02/79 z 5 lipca 1979 r. w sprawie zwiększenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu na ćwiczenia wojskowe w 1979 r.;
- 18) uchwała Nr 001/80 z 12 lutego 1980 r. w sprawie ustalenia kontyngentu obywateli podlegających powołaniu do odbycia czynnej służby wojskowej, ćwiczeń w obronie cywilnej i ćwiczeń w jednostkach przewidzianych do militaryzacji oraz ustalenia ilości środków transportowych podlegających przekazaniu na rzecz sił zbrojnych w 1980 r.

Źródło: T. Malicki (red.) *Założenia i rozwój systemu obronnego PRL*, Warszawa 1986,
mps wIH (Dzielo II).

SKŁAD KOK Z LAT 1972 - 75

Członkiem Komitetu Obrony Kraju, a zarazem jego sekretarzem był również jeden z wiceministrów obrony narodowej, wyznaczony przez przewodniczącego Komitetu.

Imienny skład osobowy Komitetu Obrony Kraju w okresie od 14 grudnia 1972 r. do 30 czerwca 1975 r. przedstawiał się następująco:

przewodniczący KOK prezes Rady Ministrów	- Piotr Jaroszewicz
zastępca przewodniczącego KOK do spraw sił zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego minister obrony narodowej	- gen. armii Wojciech Jaruzelski
zastępca przewodniczącego KOK do spraw polityczno-obronnych członek BP – sekretarz KC PZPR	- Edward Babiuch
zastępca przewodniczącego KOK do spraw gospodarczo-obronnych członek BP – sekretarz KC PZPR	- Mieczysław Jagielski wiceprezes Rady Ministrów
członkowie Biura Politycznego sekretarze KC PZPR	- Stanisław Kania - Jan Szydłak
członek KOK wiceprezes Rady Ministrów	- Franciszek Kaim - Jan Mitręga (do 21 lutego 1975 r.)
członek KOK minister spraw zagranicznych	- Stefan Olszowski
członek KOK minister spraw wewnętrznych	- Wiesław Ociepka (do 28 lutego 1973 r.) - Stanisław Kowalczyk (od 213 marca 1973 r.)
członek KOK szef sztabu Generalnego WP	- gen. dyw. (broni) Florian Siwicki
członek KOK szef Obrony Cywilnej Kraju” sekretarz KOK	

SKŁAD KOK Z POCZ. LAT 80

- Przewodniczący:** - J. Pińkowski
/do 11 lutego 1981 r./
gen armii W. Jaruzelski
/od 11 lutego 1981 r./
- Zastępca przewodniczącego KOK do spraw sił zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego** - gen. armii W. Jaruzelski, przy czym od 7 grudnia 1981 r. funkcja ta z mocy § 9 ust. 1 uchwały nr /81 Komitetu Obrony z 7 grudnia 1981 r. w sprawie powołania pełnomocników komisarzy Komitetu Obrony Kraju oraz działania wojewódzkich komitetów obrony w sytuacji zagrażającej bezpieczeństwu i obronności państwa /Biuletyn KOK nr 37-A, poz. 176/ została powierzona szefowi Sztabu Generalnego WP, wiceministrowi ON gen. broni F. Siwickiemu, z tytułu powołania go do kierowania resortem obrony narodowej
- Zastępca przewodniczącego KOK do spraw polityczno-obronnych** - K. Barcikowski
/od posiedzenia 12 listopada 1980 r./
- Zastępca przewodniczącego KOK do spraw gospodarczo-obronnych** - M. Jagielski
/do 31 lipca 1981 r./
- Członkowie KOK Sekretarze KC PZPR** - S. Kania
/do 5 września 1980 r./
- S. Olszowski
/od posiedzenia 12 listopada 1980 r./
- M. Milewski
/od posiedzenia 13 września 1981 r./
- Członkowie KOK wiceprezesi RN** - W. Kisiel
/od posiedzenia 12 listopada 1980 r. do 12 czerwca 1981 r./
- A. Kopeć
/od posiedzenia 12 listopada 1980 r. do 12 lutego 1981 r./
- S. Kowalczyk
/od 8 października 1980 r. do 12 lutego 1981 r./
- Z. Madej
/od posiedzenia 19 czerwca 1981 r./
- A. Jedynak
/od posiedzenia 19 czerwca 1981 r./
- J. Obodowski
/od posiedzenia 13 września 1981 r./
- Członek KOK minister spraw zagranicznych** - J. Czyrek
- Członek KOK minister spraw wewnętrznych** - S. Kowalczyk
/do 8 października 1980 r./
- M. Milewski
/od 8 października 1980 r. do 31 lipca 1981 r./
- gen. dyw. C. Kiszczak
/od 31 lipca 1981 r./
- Członek KOK szef Obrony Cywilnej Kraju sekretarz KOK wiceminister obrony narodowej** - gen. broni T. Tuczapski

W Y K A Z**aktów prawnych przyjętych przez Komitet
Obrony Kraju w okresie 1959 – 1968**

- 1) uchwała Nr 001/59 z 14 maja 1959 r. w sprawie założeń operacyjno-strategicznych przygotowania państwa do obrony na wypadek wojny, która obowiązywała do 16 listopada 1962 r.;
- 2) uchwała Nr 001/59 z 14 maja 1959 r. w sprawie stanu organizacyjnego sił zbrojnych na wypadek wojny, która obowiązywała do dnia 31 października 1973 r.;
- 3) uchwała Nr 003/59 z 30 września 1959 r. w sprawie kontyngentu obywateli powoływanych do zasadniczej służby wojskowej jesienią 1959 r. i wiosną 1960 r.;
- 4) uchwała Nr 004/59 z 30 września 1959 r. w sprawie zadań mobilizacyjnych na lata 1959-1960 w zakresie dostaw uzbrojenia, amunicji i sprzętu wojskowego dla sił zbrojnych z produkcji krajowej;
- 5) uchwała Nr 005/59 z 30 września 1959 r. w sprawie założeń dotyczących przygotowania społecznej służby zdrowia do działania w okresie wojny, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.
- 6) uchwała Nr 006/59 z 30 września 1959 r. w sprawie założeń terenowej obrony przeciwlotniczej, która obowiązywała do 18 maja 1973 r.;
- 7) uchwała Nr 007/59 z 18 grudnia 1959 r. w sprawie ustalenia wydatków obronnych na lata 1961-1965;
- 8) uchwała Nr 008/59 z 18 grudnia 1959 r. w sprawie zamierzeń organizacyjnych Wojska Polskiego w latach 1959-1965;

